

The Late Prof. C. V. Rajawade. M. A., B. Sc.

(By the courtesy of Mr S R Godbole)

Born 30th August 1889.

Died 8th May 1920

To
My Friend and Colleague
The Late Prof. O. V. Rajawade,
M. A., B. Sc.

This book is gratefully dedicated
as a mark
of high respect and admiration
for his great scholarship
in
Pāli Language and
Literature.

CONTENTS

PREFACE FOREWORD

v
vii

ii ABBREVIATIONS xxxiii

Text—

[१ उग्गवग्गो]

1	१ उरगमुत्त	१
2	२ धनियमुत्त	३
3	३ झग्गविसाणमुत्त	५
4	४ कस्सिमारद्धानमुत्त	११
5	५ सुन्दमुत्त	१३
6	६ परामवमुत्त	१४
7	७ वसलमुत्त	१७
8	८ मेत्तमुत्त	२०
9	९ हेमवत्तमुत्त	२१
10	१० आळवकमुत्त	२४
11	११ विजयमुत्त	२६
12	१२ मुनिसुत्त	२८

[२. चूळवग्गो.]

13	१ रतरनमुत्त	१०
14	२ आमगन्धमुत्त	३३
15	३ हिरिसुत्त	३५
16	४ महामगलमुत्त	३६
17	५ सूचिलोममुत्त	३७
18	६ धम्मचरियमुत्त	३८
19	७ माह्मणधम्मिकमुत्त	४०
20	८ नावामुत्त	४४

21	९ किस्सीलमुत्त	४५
22	१० उट्टानमुत्त	४६
23	११ राहुलमुत्त	४६
24	१२ वर्गसमुत्त	४७
25	१३ सम्मापरिब्बाजनिममुत्त	४९
26	१४ धम्मिकमुत्त	५१

[३ महावग्गो]

27	१ पब्बज्जमुत्त	५५
28	२ पधानमुत्त	५७
29	३ सुभासितमुत्त	६५
30	४ सुन्दरिकमारद्धानमुत्त	६८
31	५ मापमुत्त	६९
32	६ सभियमुत्त	७२
33	७ सेलमुत्त	८१
34	८ सलमुत्त	८८
35	९ वासेठुमुत्त	९०
36	१० कोकालियमुत्त	९७
37	११ नाळकमुत्त	१०२
38	१२ द्वयतानुपस्सनामुत्त	१०८

[४ अट्ठकवग्गो.]

39	१ काममुत्त	११७
40	२ गुह्मद्वयमुत्त	११८
41	३ दुट्ठकमुत्त	११९

42	४ सुदृढकमुत्तं	१२०	63	९ हेमकमाणवपुच्छा	१५९
43	५ परमदृढकमुत्तं	१२१	64	१० तोद्व्यमाणवपुच्छा	१५९
44	६ जरासुत्त	१२२	65	११ कणमाणवपुच्छा	१६०
45	७ तिस्तेमेत्तेय्यमुत्त	१२४	66	१२ जतुकण्णिमाणवपुच्छा	१६१
46	८ पसू'सुत्त	१२५	67	१३ भद्रावुधमाणवपुच्छा	१६१
47	९ माणन्दियसुत्त	१२७	68	१४ उटयमाणवपुच्छा	१६२
48	१० पुराभेदमुत्त	१२९	69	१५ पेसाळमाणवपुच्छा	१६३
49	११ कलहविवादमुत्त	१३१	70	१६ मोपराजमाणवपुच्छा	१६४
50	१२ चूयविद्यु'मुत्त	१३२	71	१७ विंगियमाणवपुच्छा	१६५
51	१३ महाविद्युहमुत्त	१३४	72	१८ [पारायणमुत्त]	१६५
52	१४ तृषट्कमुत्त	१३६		ससित्तपदवण्णना	१६९
53	१५ अत्तदण्डमुत्त	१३८		I Index of Proper names (i) Gods, persons, sects and peoples (ii) Places, rivers, countries, mountains	190
54	१६ साणिपुत्तमुत्त	१४०		II Index of similes and metaphors	194

[५ प रायणवग्गो.]

55	१ व भुगया	१४३		III Index of subjects and important words	196
56	२ अजितमाणवपुच्छा	१५०		IV Index of Dittthis	210
57	३ तिस्तेमेत्तेय्यमाणवपुच्छा	१५१		Corrections and additions	217
58	४ पुण्णकमाणवपुच्छा	१५२			
59	५ मेत्तगुमाणवपुच्छा	१५३			
60	६ धोतकमाणवपुच्छा	१५५			
61	७ उपत्तीवमाणवपुच्छा	१५६			
62	८ नन्दमाणवपुच्छा	१५७			

P R E F A C E .

My experience, during the last six years of teaching Pāli in Fergusson College, Poona, has led me to believe that foreign scripts like Sinhalese or Burmese, or even Roman, presented a great difficulty to students at the beginning of their Pāli studies, and that the publication of Devanāgarī editions of as many Pāli books as possible, would go a long way to make the study of Pāli popular, both among the students of Universities, as well as the readers of the public in general. My friend and colleague, the late Prof. C. V. Rajawade of Baroda, whose life was prematurely cut short in the spring of 1920, had informed me that he had already made a beginning to prepare a Devanāgarī edition of the Sutta-Nipāta, and I was under the impression, when I had to write an obituary note on him, in the Annals of the Bhandarkar Institute, Poona, published in July 1920 (vol. II, Part I, p. 84-85), that he had prepared an almost complete manuscript of a Devanāgarī edition of the Sutta-Nipāta. But, when I could actually see the manuscripts left behind by him, I found that he had prepared a copy of 1-77, 766-861, 976-1149 stanzas only. I thought it to be my sacred duty to complete the work which he had begun, and I requested his father, Principal V. K. Rajawade, to allow me to make use of his manuscripts and complete the work. I am glad to say that he readily consented, and left the manuscripts of his son at my disposal, for which act of kindness, I am highly obliged to him.

I approached the University of Bombay to give me some help, to enable me to complete the work left behind by the great Pāli scholar, and publish it. I have a great pleasure to say that the syndicate readily responded and laid me under deep obligations by promising to give me partial help.

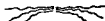
I am greatly indebted to Pandit Vidhushekhara Bhattācārya, Principal, Vishvabhārati, Sāntiniketana, Bolpur, for having consented to write a foreword to this book, which originated with our common friend I must express my thanks to Prof N K Bhagwat, M A of St Xavier's College Bombay, who made me several useful suggestions, and who could make it possible for me to attach to the work a photo of the late Prof Rajawade I cannot forget to express my thanks to Pāli students of Fergusson College, Poona, and especially to Mr K B Sathé, B A, for having helped me, to a great extent, in preparing the copy for the press And last but not least, I have to tender my thanks to the Manager, Aryabhushana Press, Poona, for the great pains he took in keeping the printing of this book as faultless as possible

I have used in the text, the Avagraha Sign ˆ to indicate that the second of the two vowels, combined together in a Sandhi, is dropped सप्पविसऽव = सप्पविस + इव (1) वितथमिदऽति = वितथ + इद + इति (12), वीसायऽपि = वीसाय + अपि P 69) मूलऽपि = मूल + अपि (968) मेऽति = मे + इति (951) कोऽध = को + इध (1010)

Jan. 1934.

P V BAPAT

INTRODUCTION.

What the Vedas are to the Hindus, the Koran to the

The Tipitaka : The
sacred canon of
the Buddhists

Mohomadens and the Bible to the
Christians, the Tipitaka (Sans Tripi-
taka) is to the Buddhists. The Tipitaka

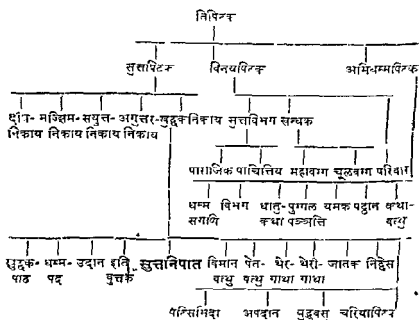
consists of the three Pitakas or baskets, which form the
Sacred Canon of the Buddhists. The three Pitakas are the
Sutta Pitaka, the Vinaya Pitaka and the Abhidhamma
Pitaka. [The Sutta Pitaka purports to give, in a popular
and interesting form, the general discussions or discourses
of the Buddha or his disciples, on certain religious or
philosophical tenets, or ethical principles of Buddhism.]
The Vinaya Pitaka gives the rules and regulations for
the Buddhist monks and nuns, with several stories to
illustrate the occasions, when the Buddha was forced to
lay them down, or was driven, by force of experience, to
make certain modifications in the original rules. The
Abhidhamma Pitaka contains abstruse philosophy,
treated in a manner, which is not enticing or interesting
to those who are not initiated into the orthodox ways of
Buddhist thought, and the manner and method of its
expression. The inordinate love of an Indian mind for
classifications, subdivisions and enumerations is
abundantly clear in the books of the Abhidhamma Pitaka.
The study of these books involves a high training of
intellect and sharpening of memory.

The Sutta-Nipāta forms a part of the Sutta Pitaka.

The Sutta-Nipāta and its
relation with other books
of the Tipitaka.

The following table will, at a glance,
give an idea of the relation of the
Sutta-Nipāta with other books of

the Canon:—

All the books of the Tipitaka have not been composed at one and the same time. They represent the literary activities among the Buddhist community for about three centuries. The Tipitaka represents the literary activities among the Buddhist community, for about three centuries since Gotama Buddha was accepted and recognised as the

leader of a new school of religious reform, that is to say, since the foundation of his religious order—the Samgha. A major part of the Samyutta and Anguttara Nikayas is later than the Digha and Majjhima Nikayas. In the Anguttara, there is a sutta based upon the death of the wife of Munda, a king of Magadha, who began to rule some forty years after the Buddha's death. Some books of the Khuddaka Nikaya also clearly reveal traces of later origin. Books like the Peta-Vatthu and Vimāna-Vatthu strike a clearly distinct note. In the Peta-Vatthu (IV 31), there is a reference to a king Pingalaka who is said to have reigned at Surat, some 200 years after the Buddha. There

FOREWORD.

The Dhammapada of the Buddhists which is well-known even to an ordinary reader, is now rightly included in the world literature. There is one work more, viz the *Sutta Nipāta*, in Pali. It holds rather a better position, but, unfortunately, it is not yet so much appreciated as it should have been. Indeed this single small book can sufficiently represent the whole of what is the best in Buddhism. One of the special features of it is that it can hardly be regarded as sectarian, and as such can safely be placed in every one's hand. Like the *Dhammapada* the *Sutta Nipāta* is an anthology and contains among others, a large number of verses from the different *Nikāyas*. The verses therein are edifying and inspiring and are revelations of truth. The language of the book shows unmistakably that some portions of it are far older than the *Dhammapada*. Asoka in his Bhabra Edict says that what ever was said by the Buddha was well-said yet, he wants to adduce those words of the Buddha, which according to him, might be for the long endurance of the Good Law. He then refers there to seven passages expressing his desire that the monks and nuns as well as the laity, male and female, should listen to them and understand them. One of these seven passages is the *Munigūthā*, 'the song of the hermit'. This *Munigūthā* is identical with the *Munisutta*, which the readers will find in the following pages of our *Sutta nipāta* (I 12, vv 207-221). It can thus rightly boast of containing at least one of the seven favourite passages of Asoka. It may also be added here, as Fausboll observes, that the Suttanipata is "an important contribution to the right understanding of primitive Buddhism, for we see here a picture not of life in monasteries, but of life of the hermits in its first stage. We have before us not the systematizing of the later Buddhist

church, but the first germs of a system, the fundamental ideas of which come out with sufficient clearness."

The chief speciality of the present edition, by Prof. Bapat, is that it is printed for the first time in Devanāgarī characters. Pālī works in Devanāgarī are badly wanted for Indian students, to whom even the Roman characters are not suitable, as our own experience shows. I discussed the matter, among others, with the late Prof. C. V. Rajwade, whose premature death has removed from us a real worker in the field of Pālī literature, and the result was that he brought out a Devanāgarī edition of the first fifty Suttas (*Mūlapaṇṇāsa*) of the *Majjhimanikāya* with his friends, the present editor, Prof. Bapat, and Prof. N. K. Bhagwat of St. Xavier's College, Bombay. It is unfortunate that he could not survive to see the present edition of the Sutta-Nipāta, which he so much desired and attempted to prepare.

The other speciality of the edition consists in its attempt to supply the parallel passages of the gāthās.

It is now placed before the readers who are to judge it on its own merit.

Venukuṇḍja
Visvabharati,
Santiniketan,
Jan. 20, 1924.

}

Vidhushekhar Bhattacharya,

then, there does not appear to be any tampering with the text, as, perhaps, it was believed that it would be profane to dabble with the sacred texts. The Canon was supposed to be closed. Even the name of the great Emperor Asoka is not found in any of the books of the Tipitaka. There is no mention of any geographical name in Ceylon. Even in India, as far as I know, the southernmost geographical references are to Patitthana (modern Paithan in Aurangabad district, in H. E. H. the Nizam's dominions), the river Godāvarī, and the countries that are called by the names of Assaka or Alaka.

This then fixes the latest limit of time for the date of the Tipitaka—the first quarter of the third century B. C., 273 B. C. * being the latest approximate date for the accession of Emperor Asoka.

According to Ceylonese tradition, the Buddha died in 543 B. C., after a career of nearly *forty five* years as that of a preacher of his reformed religion. "For a long time," says Sir Charles Eliot, "western scholars accepted 483 or 487 B. C. as approximate dates of Gotama Buddha's death, but, the most recent discoveries into the history of the Śeṇaṅga dynasty have shown that the date should be put back to 554 B. C."†—a date which is much nearer to 543 B. C., the date according to Ceylonese tradition. If then we accept 543 B. C. as a fairly approximate date of Gotama Buddha's death, he must have begun his career of a preacher early in the sixth century B. C. So we come to the conclusion that the probable age of the Tipitaka is from the sixth to the fourth century B. C. The time of three hundred years is not much for the growth and completion of the whole Canon.

* See V. Smith's *Asoka* p. 20.

† See Sir Charles Eliot's "Hinduism and Buddhism" Vol. I. Introduction p. xix. See also Vincent Smith's "Oxford History of India" p. 52.

Last word has not yet been said on this question of the date of Gotama Buddha's death. It is however admitted even in the most recent authoritative books on this question that 483 B. C. is still regarded as *provisional* (See, for instance, Cambridge History of India edited by J. Rapson vol. I p. 171.)

Of all the works on Buddhism, the Sutta-Nipāṭa, like the Dhammapada, is a text that is very often referred to, on account of its high antiquity and its great importance for the knowledge of the old teaching of the Buddha.* Though no exact date can be assigned to the collection of the suttas in the form of this anthology of the Sutta-Nipāṭa, it may not be far from correct, if we infer from the contents and style of the Sutta-Nipāṭa, that the composition of most of these suttas may not have been later than the first half century after the death of the Buddha. The Sutta-Nipāṭa is the oldest of the poetic books of the Tipitaka and this anthology must have been in existence before the necessity of having short separate anthologies like the Dhammapada, Khuddakapāṭha, Udāna, Itivuttaka, was keenly felt. Thera and Therī Gāthā, Buddhavaṃsa, Cariyā Pitaka and Apadāna are undoubtedly later. There are many suttas which may be allowed to originate and go back to the time of the rise of Buddhism, and many at least to the period of the first disciples of the Buddha :

* The antiquity of Sutta-Nipāṭa is based upon the following internal evidence —

- (1) It contains a representation of the Buddhist community in its primitive stages
- (2) There is no reference to any later doctrinal points such as Dhutanga-Pāramitas etc. or even to the two-fold distinction of Nibbāna such as स उपदिशेम or अनुपदिशेम
- (3) There is a mention of old obscure gods like नारदपुत्र (543), which are not included in the later Buddhist pantheon
- (4) There is no mention of any relic or Stupa
- (5) We find that the study of the Atharva Veda was still not looked upon with favour
- (6) Sacrifices among the Brāhmanas were common and cows were killed in such sacrifices. Mention has been made of a few of these (303), some of which are now obscure
- (7) Many Pādas from the Gāthās of the Sutta-Nipāṭa are found in decidedly later Pāli books, like the Khuddakapāṭha, Dhammapada, Udāna, Itivuttaka Thera Gāthā etc., as well as in later Sanskrit Buddhist books.
- (8) Old and quaint language and style
- (9) Old form of versification

† See Winternitz l. c. in Geschichte der Indischen Literatur, zweiter Band, Erst Hälfte ' Die Buddhistische Literatur ' p. 72

is another reference (V. 2.), in the same, to an event fifty-six years after the Buddha's death.

Similar lines of growth are discernible in the Vinaya and Abhidhamma Pitakas also. One can very easily see that the Parivāra, the fifth book of the Vinaya, is much later than the other four books of the same, and that the Kathā-Vatthu, also, is much later than the Dhamma-Sangani.

The traditional view of the Buddhists is that, immediately after the death of the Buddha, his disciples, under the leadership of Mahā-Kāśapa, assembled at Rājagaha, and held a council of 500

Tradition of the three
councils of Rājagaha
Vesāli and Pāṭali-
putta

wise men. They decided to bring together all the teachings of the Buddha, and incorporate them into some fixed literary form, in order to prevent, as far as possible, the cropping up of a serious difference of opinion, as to whether any particular thing was sanctioned, or not, by the Buddha. King Ajātasattu helped these monks, and tradition says that the Dhamma (which is interpreted by a later commentator as including both the Sutta and Abhidhamma Pitakas) was recited by Ānanda, who was chosen by the Buddha to be his personal attendant, and that the Vinaya was recited by Upāli. A hundred years after this, another Council of 700 wise men was held at Vesāli, to decide certain legal points which created a schism in the Buddhist Saṃgha. This time also the Tipitaka was recited and the teachings of the Buddha were redacted. One hundred and thirty-six years after this, i. e. two hundred and thirty-six years after the death of the Buddha, in the reign of the great Emperor Asoka, a third Council was held at Pāṭaliputta, (modern Patanā,) and, once more, there was a redaction of all the literary material that was available till then. A special mention has been made of the Kathā-Vatthu, the last book of the Abhidhamma-Pitaka, being recited by Moggalliputta Tissa Thera, who presided over the deliberations of that Council.

These are the only three Councils, which are recognised by the adherents of the Therawada school (who were later on called as Hinayanists), to whom the Pāli literature properly belongs

Though western scholars, like Oldenberg and Kern, doubt the traditional historicity of the First Council, I believe, we can not deny the fact of such a Council itself. There is nothing unnatural in that the followers of a founder of a religion should assemble immediately after the death of their Master, to give a fixed literary form to his teachings. On the contrary, it appears improbable that they should at all have been indifferent to allow the teachings of their Master to perish, through lack of zeal on their part. I, however, do not think it probable that they could have recited all the existing books of the Tipitaka, either in the First, or Second Council, for the simple reason that the Canon, as we have seen above, could not, then, have been complete.

The references in Asoka's Bhabra Edict to certain passages from Pāli literature such as

The probable age of the Tipitaka (1) विनयसमुत्तरे, (2) अलियवसानि, (3) अनागतमयानि, (4) मुनिगाथा (5) मोनेयसुते, (6) उपतिसप्ततिने, (7) लाघुलोवादे, (all of which have been identified except no 1 *), and the occurrence of words like धम्ममयिक, पेदकी, सुतन्तिक, सुतन्तिकिनी and पघनेययिक, in the inscriptions of the third century B. C.,† conclusively prove that the Buddhist literature and the technical names of the divisions of the literature, such as Pitaka, Suttanta, Nikāyas, were widely known to the people and that the number of Nikāyas, then in existence, was five.

After the Third Council, according to tradition, the Pāli literature was taken to Ceylon by the mission that Asoka sent to that country, under his son Mahinda. Since

* See Prof. D. Kosambi's article in the Indian Antiquary number of February 1912 vol. 41 P. 37 ff.

† See Epl. Indica II 93 Z. D. M. G. XL P. 58 Rhys Davids Buddhist India P. 167 and his introduction to the Dialogues of the Buddha v. 1. 1.

on the Pārayana-Vagga and the Khazgavisana sutta Tradition ascribes that commentary to Sariputta, the Dhamma-Senāpati (the commander-in-chief) of the Buddha.

The suttas of the Sutta-Nipāta may be classified under

Subject matter and
Classification of the
Suttas

several heads. There are several suttas like the ब्राह्मणधम्मिक सुन्दरिक्कमारट्ठान or माघ suttas, which treat of the life of the Brahmanas and their sacrifices. The

आमगन्धमुत्त gives the Buddhist idea of purity and impurity, as contrasted with the Brahmanical idea of the same. The मेत्तमुत्त gives the Buddhist idea of मत्तविहार. There are many suttas which are merely didactic poems on Buddhist ethics, such as परामर सगल, नावा त्रितिल or धम्मिक (partly) suttas. Like the Yaksha Prashnas of the Mahābhārata, we find some riddle poems in the हेमवत् सुवेलोम or आळवक्क suttas, where a Yaksha approaches the Buddha and puts him several questions, which are answered by the Buddha. There are some beautiful dialogues as in the Dhaniya and Kasibhāradwaja suttas. Some are merely extolatory poems, like the Vangisa or Sela sutta which are intended to sing the virtues and merits of the Buddha. There are some suttas, like the Vasalaṅ and Vasettha, which deal with social questions as that of the caste system. There are others, like the Vijaya, Salla Kāma or Dvayatanupassana which treat of the philosophical matter. The Ratana sutta is of the nature of Paritta (an incantation to be sung for one's protection from evil spirits), and the Kokāliya tells us, quite in the mythological fashion, how the Buddhists believed the sinners to be suffering in hells, on account of their sins. There is a very large number of suttas, like the उरण, रागविसाण, मुनि, धम्मवरिय राहुल, सम्मापरिव्रजानिय धम्मिक (partly) नाटक तिस्रमेतस्य सागन्दिय पुराणेद, तुम्हक, अत्तदण्ड and सारिपुत्त suttas, which treat of the life of an ascetic, or a Muni, and the ideals that he is expected to keep before him. There are some narrative poems like the पञ्चजा and प्यान suttas, and the Vattbu-Gathās of the नाटकुत्त and the पारायणवग्ग, which remind us of the Akhyānas of the R̥gveda or of the Mahābhārata §

The names of the suttas in the Sutta-Nipata do not seem to have been rigidly fixed. The Names of the Suttas in the Sutta Nipata commentator, for instance, gives alternative titles to several suttas. The विनयसुत्त is called कामविच्छेदनिस्सुत्त the नागसुत्त is called धम्मसुत्त, the सुन्दरिक्कासुत्त is called धम्मचारसुत्त and the सम्मापदिसज्जनियसुत्त is also called as पुरब्बास, कपिल, and महासमयसुत्त, respectively. Names of the suttas seem to have been given to them either from the (i) subject matter of the suttas, as in the पञ्चा, पञ्चान, विनय, सुनि or ब्राह्मणधम्मिकसुत्त, or from (ii) the important personage of the sutta, as in the धनिय, सेल, नाळरु or समियसुत्त, or from (iii) some simile or some other important word that is prominent in the sutta, as in the उरग, खगविमाण, पराभव, नादा or नसूरसुत्त, or from (iv) the opening words, as in the हिरि, or पिच्छिलसुत्त.

The Sutta Nipata reminds us of the Buddhist community in its primitive stages and not in its full grown organised form with its rich monastic institutions. We find that, at the time of the Buddha, there were several religious or philosophical teachers, wandering from place to place, preaching their own doctrines. A special mention has been made of the six famous teachers—Purana Kassapa, Makkhali Gosala, Ajita Kesakambali, Pakudha Kaccayana, Sañjaya Belatthiputta, and Nigantha Nataputta who were heads of six different sects. The followers of these like the Ājīvikas or the Niganthas, as well as the Brahmanas are labeled as purely disputatious [ये वचिमे तिथिया वादतीना आनीविका वा यदि वा निगण्ठा ५१] These teachers roamed over the country, trying to recruit followers for their own schools by condemning the doctrines of others and exalting their own to the skies. They spent their time more in the discussions of useless speculative dogmas than in doing something actually good to themselves or to the people at large. Mention has been made of 63 speculative dogmas of these Samanas [यानि च तीणि यानि च मट्ठि। समणस्सवादसित्तानि भूरिपट्ठा 538]. Gotama Buddha had to give a solemn warning to his followers against

The study of the Sutta-Nipata is ^{so} important from several points of view. It gives an authentic knowledge of the philosophical and jethical teachings of the Buddha and of the ideals of a Buddhist monk. It affords us a glimpse into the state of the Indian society some 2400 years ago. It tells us a good deal of religious sects like the Samanas or the Brahmanas and sometimes, in passing, it refers to certain customs of the people. In stanza 598, we find a reference to the old Indian custom of bowing to the moon, when she makes her appearance again after her extinction on the new moon day. Stanza 440 refers to another custom—that of putting grass on the head to show that the man who puts it on his head will never return defeated from a battlefield. This custom is still now seen in certain provinces of India, when people go out, with a tuft of fresh green grass on their head, on the Dusserah day, for *संमोक्षण* (crossing the borders of the town), which really represents a starting out on a fresh expedition of war. We also glean a few historical facts about Gotama Buddha. He belonged to the race of the Sākya and was Ādicca by clan (423). Perhaps the anecdote of the sage Asita in the Nālaka sutta, when shorn of all the elements of mythical wonder, represents a grain of truth. The cause of his dissatisfaction with the world (and his consequent renunciation) was that he saw the people suffering in this world on account of their mutual quarrels over petty things. He saw the people wriggling with pain, like fish in scanty water. He was overpowered with fear, and discontent cast its shadow over him (935-38). What a vast contrast this plain and simple account presents to the rich and florrid imaginative accounts of the same incident in the later literature as in the Nidānakatha of the Jātakaṭṭhakatha or the Lalita Vistara or the Bud dhacarita of Asvaghosha! We breathe an air of historical probability, when we read, in the Pabbajja sutta, the account of King Bimbisāra's visit to Gotama and of the dramatic conversation that took place between them. The Padhāna sutta describes his supreme efforts for attaining the goal

of Perfect Bliss and the mental struggle that he had to overcome for the attainment of the same. We are furthermore told the names of his two foremost disciples, Sāriputta and Moggallāna, the former of whom was a teacher of his son Rahula and his lieutenant, who continued turning the wheel of the Law, which was first set in motion by him (557). In the *Vatthugāthās* of the *Parāyanavagga*, we get some interesting geographical information. We find the names of some of the important towns in India, Patitthana, on the banks of the Godavari, being the southernmost town of all.

The *Sutta-Nipata* is not the work of one author. It is simply an anthology of poems, and, as

The *Sutta-Nipata* not
the work of one
author

Dr Rhys Davids puts it "the result rather of communistic than individual

effort." The suttas are arranged in five Vaggas. The first four Vaggas contain stray suttas collected together, while the fifth contains suttas which are strung together by a framework of a story, given at the beginning of the Vagga and at its end, before the hymn on the Buddha with which the Vagga is closed. Of the 38 suttas in the first three Vaggas no less than seven are found in other parts of the Canon. Numerous isolated verses are found in other canonical books. The *Atthaka* and *Parāyana vaggas* seem to have already existed as separate poems. The *Atthaka Vagga* is referred to by name in *Samyutta* III 12, *Vinaya* I 196, and *Udāna* 5 6*. The *Parāyana Vagga* also has been quoted or referred to in *Samyutta* II 49 and *Ang* I 144, II 45 III 399, IV 6 3. There is a commentary named *Niddesa*—itself a canonical book—on the *Atthaka* and *Parāyana Vaggas* and the *Khagga visāna sutta*, the *Mahā Niddesa* being a commentary on the *Atthaka Vagga* and the *Cula-Niddesa*.

† *Sutta* No. 4=I. 172, No 8=Khp No. 9 No. 13=Khp No 5 No 15=J III 196 No 16=Khp No 6 No. 33=M No. 92, and the *Khaggavisāna Sutta* also is found in the *Apadāna*. (Burmese edition of the *Zabu Me*: SWE Press pp 5 7

* Also in *Abhidharmakosa Vyākhyā* as *Atthakavarga*.

seeds and thus implies that he should eat his bread in the sweat of his brow. Gotama replies that he does not remain idle, but does his work in his own way. He also is a farmer and does the work of cultivation of mind and heart, and as such he can not be branded as an idler. There is another beautiful dialogue in the Dhaniya sutta (No. 2), where the comfortable state of a rich cowherd, happy with his obedient and dutiful wife, healthy, amiable children and a large number of cattle, is contrasted with the happy blissful state of the homeless and hearthless wanderer, who, penniless as he is, knows no ties and is servant to none. With his well-disciplined mind, he is the master of his own self; he has no reason to rejoice or to grieve; for, he is *nirāpādi* (free from all worldly turmoils.)

The Pabbajjā, Padhāna and Nālaka suttas are of peculiar importance to us. They are the precious remnants of an old religious ballad poetry*, of which, subsequently, an epic poem on the life of the Buddha, would have arisen. The Nālaka sutta plays round about the birth of the Buddha-Child. The venerable sage Asita, having seen the gods in heaven rejoice and sport merrily, on account of the birth of the Buddha, comes to the court of King Suddhodana to see the Child. When he sees it, he comes to know, with his prophetic vision, that the Child would be a great teacher of the world. To his regret, however, he finds that he is not fortunate enough to be alive at the time when the great teacher of the world would turn the wheel of the Law, and so he asks his nephew Nālaka to be his disciple. Thus the first part of the Sutta comes to an end. The mythical element of miraculous wonder has already crept into the description of the Buddha-Child. The Pabbajjā sutta is about the renunciation of Gotama

* See Winternitz Die Geschichte der Indischen Literatur, Zweiter Band, Erste Hälfte, Die Buddhistische Literatur P. 75. See also Rhys David's *Buddhist India* P. 18c—85

in search of perfect Bliss. We are told in that *sutta* of King Bimbisara of the Magadhas, paying a visit to him and requesting him to stay in his court. The *Padhana sutta* narrates the conversation between Mara and Gotama, when he was sitting on the bank of the river Nerañjarā, for making supreme efforts to attain his goal. Mara tries to dissuade him from his efforts, and asks him to be content with leading a life of celibacy, or with performing fire sacrifices, and thus secure merit for himself. Gotama replies that he has nothing to do with merit [अणुत्तेनपि पुञ्जेन अथो महं न विजानि 431]. Mara, seeing at last, that he would not be able to overpower him, confesses that, for seven years, he followed him in vain. He becomes sad and dejected, and disappears then and there. This episode of Gotama's combat with Māra is a poetic representation of the struggle that was going on between the satanic and angelic tendencies of Gotama's mind and the victory of the latter over the former. Covetousness, discontent (असुखेति), hunger, thirst (सुखिपासा), banking (तण्डु), laziness, dullness (धीनमिद्ध), fear, doubt, desparagement (मक्खो), stubbornness (अमो) (love of) glory and hospitality, ill-earned fame, self exaltation, and condemnation of others formed the whole array of Mara's or the Black One's army.

The *Vatthugathas* of the *Parayana-Vagga* form another narrative poem, which provides

(5) Another narrative poem the *Vatthugathas* of the *Parayana Vagga* a connecting link to the *suttas* of that *vagga*. A certain Brahmana, by name Bavari, was living on the banks of the

Godavari performing his sacrificial rites. Another Brahmana comes to him after a long journey and asks of him 500 coins. Bavari, poor as he is, is not in a position to satisfy the guest, whereupon the fiery guest, being enraged, cursed Bavari that his head would be rent into seven pieces. Bavari became anxious when he heard the curse pronounced. A certain deity, disposed to be on friendly terms with him, approaches him and assures him that the fraudulent guest could not possibly have any knowledge of *मुद्ग* (head), or *मुद्गनिपात*, and recommends him to go to the

imitating the example of such teachers. A number of suttas in the Atthaka-Vagga contain a severe condemnation of the general tendency of making an unnecessary display of one's own doctrines or religious practices and condemning those of others. He calls him an ignoble man, who tells others without being asked for anybody, his own doctrines or practices [यो अत्तो नीउरयानि चतु । अनजुप ७ परव पास । अनारयधम्म कुगडा तमाडु 782] The Buddha wants his followers to abstain from all such discussions as are likely to stir up quarrels among different sects [वा च वाद मुनि नो उवेति । 780, 787 796 825 827 etc.] He does not like them to draw comparisons between themselves and the followers of other sects and call themselves as superior inferior or equal to them (799 849 855 869 918 954). Gotama preaches toleration to his followers even when they see dangerous practices of others [परममिमा वि न गतया दिस्सअपि तेस बहुभेरयानि 965].

Many of these Samanas seem to have held that purity lies in holding their own philosophical views [अपेय मद्द इति व दियसि । नान्नेसु धम्मेषु विमुदिमाडु 874]. They entered religious assemblies for the discussions of such views and called all those who differed from them as fools [ते वादममा परि । विगम । ताल ददन्ति मिमु अजमज्ज 825]. According to their personal bearing and sincerity and zeal for their religious life the Samanas it appears were divided into four categories—Maggajinas Maggadesis Maggajivis and Maggadasis (84-89).

The Brahmanas formed another important class of religious sects. They are described

(2) The Brahmanas as well versed in the three Vedas

Nighantu Itihāsa Grammar and the sciences of rhetoric, prosody and astrology and taught their lore to hundreds of disciples in their hermitages. Their fourth Veda the Atharva veda has been referred to in 927* as Athabbara but it appears, the study of that Veda was not much commended. The Brahmanas are called Brothers of sacred hymns [मन्त्रचयुता] and Savitti is mentioned as their principal

*Dr Rhys Davids in his *Buddh in India* p. 165 says that the Atharva veda is never mentioned in the Vedas. This reference seems to be incorrect.

hymn The Brahmanadhammika sutta, which may as well stand in an old Purāṇa, tells us how the then Brāhmanas were depraved and had fallen from their original state of simplicity and moral glory. They became lustful. They were allured by the luxurious life of the king and allowed themselves to be presented with beautiful wives and rich estates. They approached the king and performed sacrifices, like अस्मिन्नेव पुरिसमेव, सम्पापास, वाजपेय्य and निरगळ, and at last came to kill even innocent cows, as a result of which, we are told, Dhamma disappeared and Adhamma ruled, 98 diseases appeared on the earth, wife began to disrespect husband, and there was all confusion and disorder among people.

The Buddha condemned all sacrifices that involved loss of life. In the Sundarikabhāradwāja and Māgha suttas, we are told that a Tathāgata, a Buddha,—an ideal man according to the Buddhists—irrespective of the caste to which he belongs, deserves to be given offerings to by a Brāhmana, who wishes to obtain merit for himself. That would be a real sacrifice. The idea, that true Brahmanhood does not lie in high birth but in conduct, is impressed on the mind in 63 verses of the वासेट्ठसुत्त with the refrain "Uhm I call a Brahmana." It is conduct or Kamma that counts and not birth. Though in the Mahābhārata, we do sometimes find a similar idea.

शृणु यदा कुलं तात न स्वाध्यायो न च श्रुतम् ।

कारणं हि दिगन्तरे च वृत्तमेव न सत्यम् ॥ III 313 108 *

still in another place, we do find that कुल also is included as one of the requirements of Brahmanahood.

कुलं शीलं च विद्या च त्रयं ब्राह्मणमुच्यते ।

—शांतिपर्व.

From the Kasi-Bhāradwāja sutta, we know that a

(3) The two beautiful dialogues in the कसि भारद्वाज and धनिक suttas monk was still looked upon by some people as an idler. The Brāhmana Bhāradwāja says to the Buddha, when he came to him to beg his food, that he should do some work like ploughing fields or sowing

Buddha of Sāvattthi and got those things explained from him. Bāvari calls his sixteen disciples, Ajita and others, and asks them to approach the Buddha, with those questions in mind. They start on their long journey and we are told the names of the big towns they touched on their way—Patitthāna.

(a) The geographical information found therein H. E. H. the Nizam's dominions)
 (Paithana in Aurangābāda district of
 Māhissati (Māhishmati) Ujjeni
 Gondhā, Vidīśā (modern Bhilsa), Vanasavhaya, Kosāmbi
 (near Allahabad), Sāketa, Sāvattthi, Setavya, Kapilavatthu,

Buddha saw them approaching, with his miraculous powers, what queries they had in their mind, and satisfied them by answering that अविज्ञा was the मुद (head), and विज्ञा accompanied by सदा, सति, समाधि, छन्द and विरिय was the मुदाविमतिनी. The disciples were pleased with him, when they came to know, in this way, his miraculous powers and his supreme knowledge. They prostrated themselves before him. The Buddha expresses his wishes for good luck to them and to their master, Bāvari, and also expresses his willingness to answer any questions which they would put to him. Then each of those sixteen disciples takes his turn, one after another, to ask him some philosophical questions, which the Buddha answers one by one.

The Pārāyana-Vagga is a fitting closure to the Sutta-

Niṣāta, as in almost all the answers

(b) The subject of the Suttas in the Pārāyana Vagga. to the questions of the sixteen disciples, the Buddha tells them the way

to cross the worldly ocean (परायणं, मग्गो पारंगमनाय), to destroy thirst and attachment, to cease all ditta: is, silas and vatas, and to attain, in this very world, a state, where one would have no fear from death, and where one would be completely happy; in short, to attain Nibbāna, the goal of Buddhist

There is another class*—and a very big class too—of

(6) An ideal Muni the suttas, that describe the life of an
(a) His Life ascetic or a Muni, and the ideals for

the attainment of which he is expected to exert The Sutta Nipata supports and confirms what is said in another old text—"न सिद्धं सुकरं अगारं अज्ञावरता एकान्तपरिपुण्य एकान्त-परिमुद्ध सप्तलिखितं ब्रह्मचरिणं चरितुं § "It is not easy for a man who dwells in his house to lead a perfectly spotless, holy, life " An ascetic or a Muni, knowing this, removes himself from all relatives and worldly possessions, such as house, cattle, etc, † for, he knows that attachment to these things is harmful He chooses to stay in a forest and comes to the town or village, only for getting food As soon as that is obtained, he repairs to the forest, without thinking of dabbling in the politics of the town or village He observes all rules of moral conduct, such as abstaining from murder theft, falsehood, incontinence, and all kinds of liquors He leads a life of simplicity, by abstaining from the use of garlands, perfumes or scents, or high and costly seats or beds He has no dealings in gold or silver. nay, he does not engage himself in any kind of buying or selling, nor does he act as a messenger or a servant to any one He walks with his eyes cast down (अंखित-चक्षुः) and is never flighty of steps (न पादलोले) He takes his food only once by day and that too before noon He is moderate in his food and never allows himself to be intoxicated with the food that he begs of others [बुद्धा परमोजनं न ममे 366] He does not store food in his hut He does not earn his livelihood, by telling prophesies, or interpreting signs of dreams or sounds of birds and beasts, or by prescribing medicine or by reciting charms or incantations, as of the Atharva Veda He scrupulously observes the rules of Pātimokkha and has perfect self restraint over his body, tongue and mind He never allows the peace of his mind to be disturbed by profit or loss pain or pleasure praise or censure fame or no fame He drives away all thoughts like— What shall I eat? Where shall I eat? I did not

*See page xvii §D 2 41

†See Pātimokkha especially 35 37 40 43-49 53 54 60-61

comfortably sleep (last night) where shall I sleep to-day? [किंमु अमिस्तामि कुत्रचा असिस्म, दुस्स वन सेय वुवन्न सेस्स 970] He suffers calmly not only the inclemencies of weather, such as heat or cold or the bites of gnats mosquitoes, or reptiles but all harsh words spoken to him. He does not retaliate. He spends the after noon in meditation and attains the Rupavacara or Arupavacara Jhanas or cultivates the द्वाविहार i.e. he has kindness or pity for all living beings, takes 'delight in their prosperity and has no attachment for any one. He has feelings of equanimity for all.

He avoids both the extremes of indulgence in pleasure and self mortification and follows the middle path. He does not believe in the doctrine of Eternity (सस्सतदिट्ठि) or the doctrine of Annihilation (उच्छेददिट्ठि). He realizes the three cardinal principles of Buddhist philosophy—(i) that all worldly things are impermanent (अनिच्च) (ii) painful (दुस्स) and unsubstantial (आत्ता) i.e. non ego, or not soul, or devoid of any individuality that is considered to be a permanent entity. He understands that it is Karma that governs the whole world—

कम्मना वत्तति लोको कम्मना वत्तति पजा ।

कम्मनिबधना सत्ता रयस्सणीवि मायते ॥ 654

By deep and constant reflection over the problem of Suffering, he comes to have the knowledge of the Four Noble Truths (चत्तारि अरियसत्तानि) and the Law of Causation (पटिच्चसमुत्पाद). He knows that अविज्जा (ignorance) produces तण्हा (thirst) in man's mind that तण्हा is the cause of misery, that it is possible to remove that misery by destruction of thirst and that there is a way for its destruction. The दयतापुपस्सनामुत्त makes it abundantly clear, that common folk who are wrapped up in darkness, who are attached to worldly life, cannot easily comprehend this deep law [भवराय-परेतहि भवसानानुकारिहि मारुपय्यानुपपेहि नाय धम्मो सुववुत्त (764)] It is only the Ariyas who can have a real insight into it or into that State of Bliss where all Āsavas cease—

को नु अज्मन्नमरियेहि पद सवुद्धमरहति ।

य पदं सम्मदुज्जाय पारानव्वन्ति अनासवा ॥ 705

That Blissful State is attained by the Muni

But what is that state of bliss, that state of deli-

(c) His ideal Nibbana verance from all worldly turmoils—the state, which is commonly known by the familiar term Nibbana ?

We must bear in mind that the Buddhist conception of Nibbana underwent several fundamental changes in the later history of Buddhism, and here, in the *Sutta-Nipāta*, we find the earliest Buddhist conception of the same. It is an inexplicable state, which, no doubt, can be attained in this very life, by the complete destruction of thirst (तण्हा, विसत्तिका) and of all defilements of mind, such as राग, दोष, मोह etc

यस्मिं सयोजनो लोको वित्कस विनारणा ।

तण्हाय विपहानेन नि-व्राणमिति वुच्चति ॥ 1109

In another verse, also, we are told what that state of deliverance is—

यस्मिं कामा न वसन्ति तण्हा यस्स न विज्जति।

कथक्खा च यो तिण्णो विमोक्खो तस्स नापरो ॥ 1089

When such a state has been attained, that poor, penniless Muni, having no grasping for anything in this world, no clinging, even for any *ditthi*s, *silas* or *vatas*, with perfect equanimity of his mind, leads on his virtuous life, until the day of separation from this world dawns upon him.

But, what becomes of the Muni who has attained

(d) What becomes of the Nibbana, after his death ? The Buddha

Muni after his death ? does not give any definite answer His

answer savours of agnosticism, as

his answers to other questions, like those regarding the origin, purpose or end of the universe, do. His answer is, " We do not know what happens to him, just as we do not know what becomes of a flame, when it is extinguished by wind "

अस्मिं यथा वादवेगेन विस्तो । अथ पलेति न उपेति सत्त ।

एव मुनि नामधेया विमुक्तो । अथ पलेति न उपेति सत्त ॥ 1074

Even gods or *gandharvas* do not know what becomes of him [यस्स गतिं न जानन्ति देवा न यच्चनानुसा 644] All words come

to a stand-still Upasiva, one of the sixteen disciples of Bavari, asks the Buddha whether the Muni, who has freed himself from consciousness and form (नामरूपाविमुक्तो), attains annihilation or eternal bliss. The Buddha answers that he has disappeared, he is above all measurement, and no words could be used to describe him.

अत्यगतस्य न पमाणमस्ति । येन न वज्जु त तस्य न वि ।

मज्जेयु धम्मेषु समूहेतेषु । समूहता वदपमाऽपि मन्वे ॥ 1076

Buddhism is often described as an ethical religion.

Buddhism an Ethical
religion

and we find ample proofs of the same in the Sutta Nipata. There is a complete absence of all dogmas as to God or

Brahman, although we find from our text, that the Buddhists did believe in the existence of gods or deities and heaven or hell. The Brahmanical gods, like Brahma or Sakka, are all represented to be inferior to the Buddha. They are often described as coming to the Buddha and bowing to him. The burden of the song of Buddhism is to lead a perfectly moral life. His teachings to monks and householders emphasise nothing but the urgent necessity of understanding the Law of the Buddha for knowing the real nature of the world, and of leading a perfectly moral life. The Dhammika sutta (391-400) gives simple rule of moral conduct for the householders, and, if those are observed, Buddhism is satisfied. Another feature, of the same ethical tendency of Buddhism is found in the unusual fondness displayed—as for instance in the (32) समियमुत्त—in interpreting, according to the Buddhist philosophy of ethics, some older Brahmanical or other technical terms, like ब्राह्मण (ब्रह्म वा स उपापानि), समण (समितावि पहाय पुण्यपापं न्हातुं), निनहाय मज्जपापमानि) सेतत्तपिनो (सज्जखेत्तमुल्लसन्धता पमुत्तो), वेद [वेदानि विचेय्य केवलानि समणान् यानिऽपदि ब्राह्मणान् । मज्जवेदनामु धीतरां सज्ज वेदगतिच्च वेदगू सो 529], परिव्याचक (दुस्सविपकं सम्म परिवज्जयित्वा, परि यन्तमकासि नामरूप) नाग (आगु न करोति), पणित्त (पण्डराणि विचेय्य, कण सुत्त उपातिपत्तो) सोदिय (मुत्वा मज्जधम्म, गाव पाण्डवज्ज श्रीभिक्षाय, अकयस्सि विमुत्त), etc

The high antiquity of the *Sutta-Nipāṭa* is proved not only by the subject-matter, but also by the language and style. Mr. Fausbøll has already drawn attention† to the fact that there are many old Vedic forms of substantives and verbs in the plural, such as *अ०, सम्प्रहृतासे* (14) *पचयामे* (15), *पण्डितासे* (875-76), or *चरामे* (32) *तिनिषसामसे* (°14); the shorter Vedic plurals, as, *विनिच्छया, लक्षणा* for *विनिच्छयानि, लक्षणाणि*; shorter instrumental singulars as, *मन्ता, परिब्जा, लाभस्म्या* for *मन्ताय, परिब्जाय, लाभस्म्याय*; Vedic infinitives as *निष्पहातवे, उग्गमेनवे, संपयानवे*; contracted forms, such as, *मन्त्या दुग्गच्छा, तिथ्या, मम्मच्छा, यियो* by the side of protracted forms, such as, *आतुमानं, सुवामि, सुवाना* (201), as well as some archaic forms, as, *गग्गसि* (= *सक्खिस्ससि*), *पाव* or *पावा* (*पवदति*), *पवेच्छे* (= *पवेसेय्य*), *मुस्सं* (= *मुणित्थामि*), *दट्ठ* (= *दिस्स*), *परिव्वसानो* (*परिवसमानो*), *अनेवासि, रुणेन, उग्गहायन्ति* (791); and some unusual words like *व्यप्पय, भूनुहु, पट्ठेनियन्ति, वयास्स*, (961) *उपय* (787) and *अदीवदात्ता* (784) Sometimes forms are contracted for the sake of metre—*तद्* for *तदा* (685), *जेनेव* for *जेनेत्ता* (695), *यद्* for *यदा* (696), *सिधित्व* for *सिधित्वा* (771) Sometimes we meet with difficult and irregular constructions, especially in the *Atthaka Vagga* (249, 458, 837-841), and sometimes with very ambiguous or condensed words or expressions like *दिग्गुण एकगुण* (714) *कुप्पपटिच्चसन्ति* (784) *सज्जसज्जी, विमज्जमज्जी, विभूतगज्जी* (874) etc. As in the *Upanishads* and in other *Pali* texts, phrases and expressions are several times repeated. In a number of *Suttas* like 3, 6, 7, 13, 14, 16, 30, 31, 35, the last *Pāda** is repeated in several verses, as the burden of the *Sutta*.

As in other *Pali* books, we find here also, a large use of striking similes, metaphors or illustrations that go home to our hearts (46, 48, 221, 255, 321, 353, 443, 580, 831, 920, 1014) How true to life appears that simile, in which a fool is compared to a pot, half-filled with water, or to a noisy rivulet, and a wise man to a calm serene lake, or to a

†In this Introduction to the Translation of the *S N* (S B E, vol. A.)

*Comp. *Nbh.* V. 46 1-10, 13 24

broad silent river (720-21), or that in which man, that succumbs to death, while he is in the midst of his relatives, talking to them, is compared to a cow that is taken to the butcher's block of execution (580), or that in which the people of the world, who are always tussling with one another, are compared to fishes in scanty water, that struggle for existence (936)!

The most common metres of the Sutta-Nipata are the old Vedic metres of eight syllables

Versification

(अनुष्टुप्), eleven syllables (त्रिष्टुप्) or

twelve syllables (जगती), where only the number of syllables is fixed and no attention is paid to the collocation of long and short syllables. Hence we find that as in the case of the Upanishads or the Bhagavadgita as well as the Vedas, the later Gana system of the science of prosody cannot be applied to all the lines. We very often find a mixture of इन्द्रवज्रा and उपेन्द्रवज्रा (208-212, 214-219) or वशस्य and इन्द्रवज्रा (221, 688-90). There are some stanzas of thirteen syllables like 220, 679-80, 691-98, which may be styled as अतिजगती, but, the lines, if scanned, show that they do not conform to any of the subdivisions of that class, according to the later Gana system. A mixture of Gana and Matrā Vrittis is also found. There are, for instance, some stanzas in Vaitaliya (33 34, 658 59, 804 813) and Aupachhandasika (1-17, 83-87, 361-73) metres. The metre of stanzas 663-676, in the Kokaliya sutta, is वेगवती, with some variations here and there (as in 674). There are some other stanzas like 143-152, 916-934, which cannot be properly chanted. They should better be styled by the general name of Gathas.

Another feature, that illustrates the fact, that there was no inflexible rigidity in the then existing scheme of versification, as in the later Sanskrit classical literature of the Kavyas and Nātakas is that there are a number of stanzas here in अनुष्टुप् metre, where we find six Padas* or quarters

*Comp. Mbh V 39 29 45 2 12 V 46 1-10 13-24 also V 47 14 V 126 10, V 182 11, 15, V 186 38, V 189 3

(303, 306-07, 547, 739, 751, 762, 763, 992), or five or six Padas in stanzas of त्रिष्टुप् metre (469, 478, 503, 863, 875), or even, seven or eight pādas of the same metre as in 213, 231, 1079, 1081 and 1082. In 659, we find five Padas in वैतालिक्य metre There is, also, very often a mixture of different classes of metres, as of अनुष्टुप् and वैतालिक्य (153, 457 540), or of अनुष्टुप् and त्रिष्टुप् (327, 459, 482, 486, 1055-1068, 1149).

As the Sutta-Nipāca is considered to be a *tandard* work of high antiquity, it is no wonder if we find quotations from it or ideas, parallel to those expressed in it, in other Pali texts. There are a number of stanzas from the Sutta Nipāca, which are quoted in the Dhammapada or Thera-Gāthā, Udāna or Iti-Vuttaka We have already said above that there are, at least, as many as seven poems, which are found complete in other canonical books Such parallelisms are confined not only to the Pali texts, but are also found in Sanskrit works on Buddhism, like the Mahā-Vastu, Lalita-Vistara, or Divyāvadāna The Khaggaviññāna, Pabbajjā, Padhana, Nalaka and Sabhiya suttas find their counterparts, in some cases, almost word for word,† in the Mahā-Vastu, and Lalita-Vistara There are some poems which are found in the Chinese Buddhist literature The Māgha and Kokaliya suttas have got their parallels in the Chinese Samyuktāgama The Atthaka-Vagga resembles the Chinese Arthapada, and a number of suttas from the Pārāyana-Vagga are found in the Chinese Samyuktāgama, Yogacārya, Maha-Vibhāsha, or Prajñā-Pāramitāsūtra. References to these parallel texts have been given in foot notes to individual stanzas Such parallelisms are found also in the works of the Jāinas and the Brāhmanas. The idea, that it is by व्रत that one becomes a Brāhmana or Khatṭiya, Vessa or Sudda (136, 650) is found almost word for word in the Uttarayāyana sutta of the Jāinas. Likewise the rules of conduct for a Buddhist monk are similar to those for the Jain monks (see 360, 810, 924, 927, 929, 932 968, 969) and what is more the ideas are very

† See foot notes to 451 411, 414-16 412 413 433, 525, 523, 537 517, 699, 705, 711, 716, 721 etc

often expressed in almost identical words (119, 150, 547, 568, 625, 629, 950, 960)

As said above, the similarity is extended to Brahmanical works also, for instance, the Bhagavadgītā, and the Maha-Bharata. The idea that is contained in stanzas 568 69 is found in the Bhag Gita, (X. 21) and the Mahabharata * XIV 43 7-8, XIV 44 5, 7. We have already referred to, above, the analogy between the Hemavata, Saciloma, and Alavaka suttas, on the one hand, and the Yaksha Prashnas of the Mahābhārata, on the other. We have also pointed out, above, that the Mahābhārata, also, sometimes recognises that true Brahmanahood depends more upon conduct than upon birth. The simile of the serpent, loosening his slough which occurs in all the stanzas of the Uraga sutta, is found in the Mahabharata in identical words. The ideas that the world is struck with old age and death, that human life has its beginning and end in mystery, and the ideas of universal love and the probability of quarrels in the company of many, also occur in the Great Epic. Here, also, the similarity is extended not only to the ideas, but, also to the expressions actually used (See foot notes to 1, 249, 288 581, etc)

The description of an ideal Muni in the Sutta-Nipata is much similar to that of a स्थितप्रज्ञ (Bhag II, 55-72), or ब्रह्मनिष्ठ (IV 19-23, V 18-28) or a भक्त (XII 13-19) in the Bhag Gita †

*Mbh अश्वमेधपर्व अ० १३—

यम दिव्यामविप सरितामथ सागर ।
ओमसा वरुणा राजा महतामन उच्यते ७ ॥
अर्कं विधितरुणान ज्योतिषामि दुश्चक्षत ।
अग्निश्चैतपतिर्नित्य ब्राह्मणान ब्रूहर्षणि । ८ ॥

Mbh अश्वमेधपर्व अ० १४—

आदित्या ज्योतिषामादिरग्निश्चैतपतिरुच्यते ।
सावित्री सर्व विद्यानां देवतानां प्रजापति । ५ ।
नामोऽस्यैतच्छास्त्रसामाधि प्रजायां सर्ग उच्यते
शास्त्रतुष्ट्यामाप्तिमुच्यते दिव्यतय ७ ॥

†See Mr K T Telang's Transl of the Bhag Gita (S B E vol VIII) where at several places throughout the book, the similarity of ideas is pointed out by him.

See Mr B G Tilak's टीका रत्न Marath ed t on fourth reprint P.565-566. There, he has also pointed out the similarity or identity of words and expressions (सर्वज्ञान विज्ञान-विज्ञान, अनारम्भ अनिष्ट etc)

It is also shown that the idea in अतीमनस्यो सो न यजेत कावे (215) is similar to यज्ञाको द्विजो लोको लोकाजो द्विजो च य (Bhag XII 15)

I cannot conclude this introduction, without acknowledging my debt. In preparing this edition, I consulted (i) the Sinhalese edition of the Sutta-Nipāta, edited by Pan-nāṭissa Thera (සුද්ධපරিনিष्සаяනථෝ 2434), (ii) the Burmese edition of the Zabu Meit Swe Press, Rangoon, and (iii) the Pali Text Society's edition of the same, edited by Anderson and Smith (1913). I, also, consulted the Burmese edition of the Niddesa, printed in the Zabu Meit Swe Press, Rangoon, and the Paramithajotikā, the well-known commentary on the text, published by the Pali Text Society. It is needless for me to say, of what substantial use I found the P. T. S. editions, both of the text and the commentary. I can never forget to express my indebtedness to R. Otto Franke's articles, "Die Sutta-Nipāta Gāthās mit ihren Parallelen" in Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft (Journal of the German Oriental Society) vols. 63, 64 and 66 (1909-10, 1912), which are now available in a book-form †

†The Gāthā number of this edition corresponds to the Gāthā number of the Pali Text Society's edition.

For facilitating references to the Sinhalese text mentioned above, the following table will be found to be useful :—

Stanzas 1-163 of this edition correspond to 1-163 of the Sinhalese text

" 163a-63b	"	"	"	164-65	"	"
" 164-461	"	"	"	166-463	"	"
" 462-591	"	"	"	465-594	"	"
" 592-93	"	"	"	595	"	"
" 594-765	"	"	"	596-767	"	"
" 766-975	"	"	"	771-980	"	"
" 976-1030	"	"	"	983-1087	"	"
" 1082 ...	Corresponds to	1088-89	"	"	"	"
" 1082-1149 ...	Correspond to	1090-1157	"	"	"	"

Similarly, it may also be noted that

Stanzas 1-29 of this edition correspond to 1-29 of Fausbøll's Transl. (S B E vol X.)

Stanza 30 " " corresponds „ 96 " " " " "

Stanzas 31-163 " " correspond „ 30-162 " " " " "

" 163a 163b have no corresponding stanzas in " " " "

" 164-461 of this edition correspond to 163-460 of " " " "

A prose line " " corresponds „ 461 " " " "

Stanzas 462-1040 " correspond „ 462-1040 " " " "

" 1041-1042 " " 1041 " " " "

" 1043-1149 " " 1042-1148 " " " "

ABBREVIATIONS.

- a. b, c, d etc. denote the number of Pādas as 1, 2, 3, 4 etc.
in each stanza.
- A. = Anguttaranikāya, Pali Text Society's edition
(1885-1900), (References to the number of the book
and its subdivisions and in brackets, to the number
of the volume and its page)
- Ap. = Apadāna.
- Asl. = Atthasālinī P. T. S (1897); (the number of the
paragraphs and the Gāthās in them; in brackets
the number of the page.)
- Av. = Avadānasataka ed. by J. A. Speyer, Bibliotheca
Buddhica III. vol. I and II Part I. (The number of
the Avadāna and the Gāthā in the same).
- B. = Buddhavamsa P. T. S. 1882 (The number of the
chapter and the Gāthā).
- Bh.G. = Bhagvad Gītā (The number of the chapter and
the verse).
- C. = Cāriyāpiṭaka, P. T. S. 1882 (The number of the book,
the chapter and the Gāthā).
- Cv. = Cullavagga (Vinaya Pitaka ed. Oldenberg).
- D. = Dīgha Nikāya (The number of the Sutta, Section
and the Gāthā).
- Dhp. = Dhammapada (The number of the Gāthā).
- Dhp.A. = Dhammapada Atthakathā, ed. by W. Dhamma-
nanda Thera and M. Nanissara Thera (The number-
of the page and the Gāthā on it).

Divy. = Divyāvadāna, ed. by Cowell and Neil, Cambridge, 1886.

Dip. = Dipvamsa ed. by Oldenberg, London 1879.

Dutr. = Manuscript Dutreuil de Rhins, ed. by Senart, J. As. IX. Sér. T. 12. 193-308.

Fsb. = Fausböll.

G. = Gāthā (The figures over the line indicate the Gāthā number).

It. = Itivuttaka, P. T. S. 1889 (The number of the Sutta and the Gāthā in it).

J. = Jātaka ed. by Fausböll, Vols. I-VI (The number of the Jātaka and in brackets, the number of the volume and the page in it).

Kh.P. = Khuddakapāṭha ed. by R. C. Childers, JRAS., New Ser. 4, London 1870.

K.V. = Kathavatthu, P. T. S., (The number of the vagga, the Kathā, the paragraph and the Gāthā in the paragraph; in brackets, the volume and the page).

L.V. = Lalitavistara ed. by Lefmann 1902, (The number of the Chapter and the Gāthā in it)

M. = Majjhimanikāya P. T. S. (The number of the Sutta and the Gāthā in it; in brackets, the volume and the page).

Mbh. = Mahābhārata.

Mil. = Milindapañha ed. by V. Trenckner, London 1880 (The number of the page and the Gāthā on it)

Mpā = Manorathapūraṇī, Sinh. edition by Dharmapala, 1893 onwards (The number of the page and the Gāthā on it).

- Mv. = Mahāvagga (Vinayapiṭaka ed by Oldenberg II)
- Mvu = Mahāvastu ed by Senart, Paris, (The number of the volume, page and line)
- N^c = Cula-Niddesa (The number of the chapter and the Gāthā in it, in brackets, the number of the page of the Siamese edition)
- N^m = Mahā-Niddesa (The number of the chapter and the Gāthā in it, in brackets, the number of the page of the Siamese edition)
- Netti = Nettipakarna P T S 1902
- Nid = Nīdanakathā, Jataka vol I, ed by Fausbøll
- P = Paṭisambhīdā (The number of the Vagga, the Kathā and the Gāthā, in brackets the number of the page of P T S edition for Mahāvagga, Kathā 1-3, and for the remaining, of the Siamese edition)
- Par Dip = Parmatthadīpani P T S (The number of the volume, the page and the Gāthā)
- Pv = Parivara (Vinaya vol V)
- PV = Petavatthu, P T S 1888
- RV = Rīgveda
- S = Saṃyuttanikāya P T S 1884-93 (The number of the Saṃyutta, the chapter in the Saṃyutta, the paragraph in the chapter, the subsection of the paragraph and the Gāthā in the subsection, in brackets, the volume and the page)
- Smp = Samantapāsādikā, Parts 1-3, edited by Dhammakitti.
- SN = Sutta Nīpāta, P. T. S.

*Eum. = Sumangalavilāsini Part I P. T. S. (The number of the page and Gāthā on it).

Thag. and Thīg. = Thera Gāthā and Thorī Gāthā P. T. S. 1883.

Ud. = Udāna, P. T. S. (The number of the vagga, and the Udāna in it).

Udv. = Udānavarga.

Vbh. = Vibhanga, P. T. S. 1904.

Vin. = Vinayapitaka vols. I-V. ed. by Oldenberg 1879-83.

V.M. = Visuddhimagga, Sinhalese edition edited by Bhikkhu A. P. Buddhadatta (1914).

VV. = Vimānavatthu, P. T. S. (The running number of the Vimāna and the Gāthā in it; in brackets, the number of the book, the Vimāna in the book and the Gāthā in the Vimāna, according to the enumeration in Paramattha Dīpani IV).

आया० = आचारंगसूत्र.

उ० = उत्तरउद्गणपुत्र (The number of the chapter and the verse).

नि० = निर्देश Burmese edition, printed in the Zabu Meit Swe Press, Rangoon.

सु० = Buddhaghosa's commentary on the Sutta-Nipāta (P. T. S.).

म० = Burmese printed text, or Burmese Mss. consulted by Anderson and Smith (P. T. S.).

महा० = महाभारत.

रो० = The Roman character text of the P. T. S.

सू० वि० - संहितावस्तर edited by Rajendra Lal Mitra.

सी० - Sinhalese text, edited by पञ्चातिस्तथेर (बुद्धपरिनिब्बानतो 2434)
or Sinhalese Mss. consulted by Anderson and Smith
(P. T. S.)

सूय० = सूयगङ्ग in two vols published by Āgāmodaya Samiti,
Mehesana (The number of the volume, the Chapter
and the verse in the Chapter.)

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासंबुद्धस्स ।

सुत्तनिपातो ।

[१. उरगवग्गो.]

I.

(१. उरगसुत्तं.*)

- 1 यो' उप्पतित विनेति कोधं विसत्त सप्पविसत्त ओसधेहि ।
सो भिक्खु जहाति ओरपार उरगो जिण्णमिव तच्च पुराण ॥ १ ॥
- 2 यो रागमुदच्छिद्वा असेस भिक्खुप्फुत्त सरोरुह विगग्गह ।
सो भिक्खु जहाति ओरपार उरगो जिण्णमिव तच्च पुराण ॥ २ ॥
- 3 यो तण्हमुदच्छिद्वा असेस सरितं सीघसर विसोसयित्वा ।
सो भिक्खु जहाति ओरपार उरगो जिण्णमिव तच्च पुराण ॥ ३ ॥
- 4 यो मानमुदब्बधी असेस नळसेत्तुत्त सुदुब्बल महोपो ।
सो भिक्खु जहाति ओरपार उरगो जिण्णमिव तच्च पुराण ॥ ४ ॥

१ सी०-यो वे २ म०-विसत्त ३ सी०-विसेसयित्वा

* Uragasutta corresponds to Dutr B 40 ff See Luders G N 1809 phill-hist kl 478 ff See text & transl in Fr Spiegels' Anecdota Palica

1^a cf Dhṛp 392 1^a cf Mbh I 79^{2a} (=Calc 13329^a) 3^a 4^a य
समत्पत्तिन कोध cf Mbh III 29^{17c} (=Calc 1081^c) वस्तु कोध समुत्पन्नम्
1^d cf Mbh I 79^{4c} यथोरगस्त्वचं जीर्णम् cf P V I 12^{1a} = J 354^{1a}
= B IX²⁹ उरगो वनचं जिण्ण Mvā III 105 1^{5a} उरगो वा जीर्णं वचम्
1 = Smp II 16

cf Dutr B 43 या उपद्द्वेनेति कोध । विसत्त विसत्त ।
सो भिक्खु जहाति ओरपार । उरगो जिन निय त्वय पुराण ॥

2-also in Mahāvibhāṣā, Nanjio 1263-64, 1273, Anesaki,
Transactions of the A S of Japan vol 35 Part 3 (1908) P 9
3, 9, 14, 16, 17 also in Chinese Dhṛp (Nanjio 1321, 1365, 1439)
Dutr. B [45 48-50 6a+b = OV VII 1 6a+b = Ud II 10 a+b

- ७ यो नाज्झगमा भवेसु सारं विचिने पुष्कमिव उदुंबरेसु ।
सो भिक्खु जहाति ओरपारं उरगो जिण्णमिव तच्चं पुराणं ॥ ५ ॥
- ८ यस्सऽन्तरतो न सन्ति कोपा इति भवाभवतं च वीतिवत्तो ।
सो भिक्खु जहाति ओरपारं उरगो जिण्णमिव तच्चं पुराणं ॥ ६ ॥
- ९ यस्स वितक्का विधूषिता अज्झतं सुविकणिता असेसा ।
सो भिक्खु जहाति ओरपारं उरगो जिण्णमिव तच्चं पुराणं ॥ ७ ॥
- १० यो नाच्चसारी न पच्चसारी सब्बं अज्झगमा इमं पपच्चं ।
सो भिक्खु जहाति ओरपारं उरगो जिण्णमिव तच्चं पुराणं ॥ ८ ॥
- ११ यो नाच्चसारी न पच्चसारी सब्बं वितथमिदंऽति अत्था लोके ।
सो भिक्खु जहाति ओरपारं उरगो जिण्णमिव तच्चं पुराणं ॥ ९ ॥
- १२ यो नाच्चसारी न पच्चसारी सब्बं वितथमिदंऽति वीतलोभो ।
सो भिक्खु जहाति ओरपारं उरगो जिण्णमिव तच्चं पुराणं ॥ १० ॥
- १३ यो नाच्चसारी न पच्चसारी सब्बं वितथमिदंऽति वीतरागो ।
सो भिक्खु जहाति ओरपारं उरगो जिण्णमिव तच्चं पुराणं ॥ ११ ॥
- १४ यो नाच्चसारी न पच्चसारी सब्बं वितथमिदंऽति वीतद्वोसो ।
सो भिक्खु जहाति ओरपारं उरगो जिण्णमिव तच्चं पुराणं ॥ १२ ॥
- १५ यो नाच्चसारी न पच्चसारी सब्बं वितथमिदंऽति वीतमोहो ।
सो भिक्खु जहाति ओरपारं उरगो जिण्णमिव तच्चं पुराणं ॥ १३ ॥
- १६ यस्तानुसया न सन्ति केचि मूला अकुसला समूहतासे ।
सो भिक्खु जहाति ओरपारं उरगो जिण्णमिव तच्चं पुराणं ॥ १४ ॥
- १७ यस्स दरुणजा न सन्ति केचि ओरं आगमनाय पच्चयासे ।
सो भिक्खु जहाति ओरपारं उरगो जिण्णमिव तच्चं पुराणं ॥ १५ ॥

१ म०-विदुसिता. २ म०-गयसारी. ३ म०-अज्झ. ४ म०-उरगजा.

7a+b = Ud. VI. 7a+b cl. विदुसिता

8a Datr. B 47 (Lüders 45) यो एचमरि न मेचसरी ।

9a Datr. B. 48 (Lüders) यो नेचमरि न मेचसरी । सरं वितथमिदंति अत्थ ।

14a+b=369 a+b. 15=Datr. B 49 (Lüders 47) ओरु अरुमनइ प्रथेज . ।

- 16 यस्स वनथजा न सन्ति केचि विनिवन्धाय भगव हेतुक्कप्पा ।
 सो भिक्खु जहाति ओरपारं उरगो जिण्णमिव तच्चं पुराणं ॥ १६ ॥
- 17 यो नीवरणे पहाय पंच अनियो तिण्णकथंकथो विसल्लो ।
 सो भिक्खु जहाति ओरपारं उरगो जिण्णमिव तच्चं पुराणं ति ॥ १७ ॥
 उरगसुत्तं निहितं ।

2.

[२. धनियसुत्तं.*]

- * 8 पञ्चोदनो दुर्द्धसीरोऽहमस्मि (इति धनियो गोपो) अनुतीरे महिया समानयासो ।
 छन्ना कुटि आहितो गिनि अथ चे पत्थयसी पवस्स देव ॥ १ ॥
- 19 अक्कोधनो विगूतखिलोऽहमस्मि (इति भगवा) अनुतीरे महियेकरत्तिवासो ।
 विवट्टा कुटि निब्बुतो गिनि अथ चे पत्थयसी पवस्स देव ॥ २ ॥
- 20 अधकमकसा न विज्जरे (इति धनियो गोपो) कँच्छ रुद्धतिणे चरन्ति गावो ।
 बुद्धिऽपि सहेध्यं आगतं अथ चे पत्थयसी पवस्स देव ॥ ३ ॥
- 21 बद्धा हि भिस्सी सुससैत्ता (इति भगवा) तिण्णो पारंगतो विनेय्य ओष ।
 अत्थो भिसिया न विज्जाति अथ चे पत्थयसी पवस्स देव ॥ ४ ॥
- 22 गोपी मम अस्सवा अलोला (इति धनियो गोपो) द्वीधरत्तं संवासिया मनापा ।
 तस्सा न सुणामि किञ्चि पापं अथ चे पत्थयसी पवस्स देव ॥ ५ ॥

१ सी०, बु०- अनीयो २ म०- 'खिरो ३ म०- पत्थयसि. ४ सी०- 'सोलो
 ५ म०- गच्छे. ६ म०- भित्ते ७ म०- 'साता ८ म०- पारगतो ९ म०- दि.

16=Dutr. B. ५० (Liders 48) यस्स वनशअन सन्ति कथि । विनिवन्धउ कवइ
 (भवइ ?) हउक्कप ।

* Comp Luke XII 16

18 of Thag *+० छन्ना मे कुटिका सुखा निवाता । पवस्स देव यप्पामुव ।

=Thag 51-54, 325-329 छन्ना मे कुटिका सुखा निवाता । अथ चे पत्थयसि
 पवस्स देव ।

d. =Mil 369 14 of अतापी विहरामि वस्स देव । 10* =Mil 186f ;

*+० =Thag. १०+० विजे मे सुत्तमादिने विमुत्त

- २३ पिते मन अस्तं विमुतं (इति भगवा) ईश्वरं परिभाषितं सुदन्तं ।
पापं न मे न विज्जति अथ चे पत्थयसी पवस्स देव ॥ ६ ॥
- २४ अरिणमभोऽहमस्मि (इति धनियो गोपो) पुनं दे मे समानिया अरोगा ।
तेसं न सुयामि किंचि पापं अथ चे पत्थयसी पवस्स देव ॥ ७ ॥
- २५ नाऽहं भौकोऽस्मि कस्तपि (इति भगवा) निन्विद्वेन चरामि सच्चलोके ।
अथो भनियो न विज्जति अथ चे पत्थयसी पवस्स देव ॥ ८ ॥
- २६ आसि वसा अस्मि धेनुरा (इति धनियो गोपो) गोधराणियो पवेणियोऽपि अत्थि ।
उत्तमोऽपि मयेऽस्मि च आसि अथ चे पत्थयसी पवस्स देव ॥ ९ ॥
- २७ अस्मि वसा अस्मि धेनुरा (इति भगवा) गोधराणियो पवेणियोऽपि नत्थि ।
उत्तमोऽपि मयेऽस्मि च आसि अथ चे पत्थयसी पवस्स देव ॥ १० ॥
- २८ तस्मिन्नेव च उत्तरवेधो (इति धनियो गोपो) दामा मुंजमया नवा सुसंज्ञा ।
न हि सारिसेन्ति धेनुनाऽपि तेनुं अथ चे पत्थयसी पवस्स देव ॥ ११ ॥
- २९ उत्तमोरिधे उं देव बंजनानि (इति भगवा) नागो पूतिलतं देव दौलयिन्वा ।
(१०) नाऽहं पुन उपेसं गन्धसेव्यं अथ चे पत्थयसी पवस्स देव ॥ १२ ॥
- ३० निबं च थलं च पूरयन्तो महामेघो पावसि तावदेव ।
सुत्वा देवस्स वसतो इममत्थं धनियो अमासय ॥ १३ ॥
- ३१ लाभो वत नो अनप्पका ये मय भगवन्तं अइसाम ।
सरणं तमुपेम चक्खुम सत्था नो होहि तुवं महामुनि ॥ १४ ॥
- ३२ गोपी च अहं च अस्तवा ब्रह्मचरिणं सुपाते चारोमसे ।
जातिर्मरणस्स पारोमा कुवरास्सन्तकरा भोगमसे ॥ १५ ॥

१ म०—'भयो. २ म०—'मे. ३ म०—'भयती. ४ म०—'भयिया. पु० म
याऽति ति ५ म०—'पवेणियो. ६ म०—'ति. ७ म०—'ति ४. ८ म०—'सिद्धा म
सिला. ९ म०—'सत्तिसरमाति १० म०—'देवरा. ११ म०—'पुण्य. १२
पदावधिना. १३ म०—'उत्तम. १४ पु०—'परेममे इतिऽपि पाठं विचर्यमाणम् ।
म०—'जातिजराभरणम् १५ म०—'गु.

- 33 नन्दति पुनेहि पुत्तिमा (इति मागे पाप्पिमा) गोमिंको गोहि तथेव नन्दति ।
 उपधी हि नरस्स नन्दना न हि सो नन्दति यो निरुपधि ॥ १६ ॥
 34 सोचति पुनेहि पुत्तिमा (इति भगवा) गोमिंको गोहि तथेव सोचति ।
 उपधी हि नरस्स सोचना न हि सो सोचति यो निरुपधीति ॥ १७ ॥
 धनियमुत्तं निहितं ।

३.

(३. सम्यक्सिद्धिस्तुतं.)*

- 25 सत्त्वेसु भूतेषु निधाय दण्डं अविहेठयं अज्झतरंऽपि तेमं ।
 न पुत्तमिच्छेप्य कुतो सहायं एको चरे सम्यक्सिद्धिस्तुतं ॥ १ ॥
 30 संसग्गजातस्स भवन्ति खेहा खेहन्वयं दुग्गमिदं पहाति ।
 आदीनवं खेहजं पेदरामानो एको चरे सम्यक्सिद्धिस्तुतं ॥ २ ॥

१ म०-गोमिंको, व०-गोमिंको. २ म०-गोमिंका, गोमिंको. ३ नि०-अविहेठयं.
 ४ रो०-भवति खेहो.

33, 34=S.I 2.2 1+1 (I.6)=S IV.1.8 2 G (I 107f.) v. 1. ममा गोमि
 =Mvu. III 417. 15. 18+418. 2-3. नन्दति पुनेहि पुत्तिमा. गोमिंको गोहि
 (B. M गोमिंको गोरीहि) तथेव नन्दति ।
 उपधीहि नन्दति जने न हि सो नन्दति यो निरुपधि (•धि)
 गोचनि..... तथेव सोचति
 उपधीहि जने प्रधाधितो न हि सा सोचति या निरुपधि
 =Netti p. 34 3 + 4, also in Chinese Samyuktāgama (Nanjio 344,
 546) Anesaki.

* See Mvu. I. 357 H.

31=Mvu. I. 358 सर्वेषु माणेषु निधाय दण्डं अविहेठको अण्येनेहि तेमा
 निमिषदण्डो वसत्थारोपे एको चरे सम्यक्सिद्धिस्तुतं ।

cf. S. VI. 1. 3. b. 10 (I. 141)

35 a also in Rockhill Udv 185 (Rhd. J. R. A. S. 1899 P.
 6=1) = M. 46 35 (II 99), also in आसारगुप्त I 8. 3. 12 and S. N. 629.
 पद १ p. 142 = S. N. 394 = Thag. 867 b cf. J. 505 35 = 522 35 =

* J. XXIII 20 (339) 35d = Sam. I 207 d = Mpu. 507 d Divy. XX
 एकत्रोत्तं सम्यक्सिद्धिस्तुतं cf Mvu I. 357-21 etc.

cf Divy. xx. 1 (294) मनेहमानस्य भवन्ति खेहाः खेहाणं संभवन्ति इत्यम्
 भाट्टिनं खेहाणं विदित्वा एकत्रोत्तं etc

cf Mvu I. 358-13-16. संसेवमानस्य भिन्ना नि खेहो खेहाणं दुग्गमिदं पहाति ।
 संसेवमानं तु सुगुप्तमानो एको etc.

- 37 मिते सुएज्जं अनुत्तममानो हावेति अत्थं पटिपेद्वचित्तो ।
एतं भयं सन्धवे पेक्खमानो एको चरे सग्गविसाणकप्पो ॥ ३ ॥
- 38 वंसो विसालोऽयं यथा विसत्तो पुत्तेसु दारेसु च या अपेक्खसा ।
वसार्कट्ठीरोऽयं असज्जमानो एको चरे सग्गविसाणकप्पो ॥ ४ ॥
- 39 मिगो अरुत्तमिहं यथा अवद्धो येनिच्छक गच्छति गोचराय ।
विच्छे नरो सेरितं पेक्खमानो एको चरे सग्गविसाणकप्पो ॥ ५ ॥
- 40 आमन्ताना होति सहायमज्जे योसं ठाने गमने चारिकाय ।
अनभिच्छित्तं सेरितं पेक्खमानो एको चरे सग्गविसाणकप्पो ॥ ६ ॥
- 41 सिद्धा स्ती होति सहायमज्जे पुत्तेसु च विपुलं होति वेम ।
पियविषयोमं विजिगुच्छमानो एको चरे सग्गविसाणकप्पो ॥ ७ ॥
- 42 चातुदित्तो अप्पट्ठिपो च होति सन्तुस्तमानो इतरीतरेन ।
परिस्तयानं सहिता अंतंभी एको चरे सग्गविसाणकप्पो ॥ ८ ॥
- 43 दुस्संगहा पच्चजिताऽपि एके अथो गहट्ठा परमावसन्ता ।
अप्पोस्सुक्का परपुत्तेसु हत्वा एको चरे सग्गविसाणकप्पो ॥ ९ ॥

१ म०-पटिपेद्वचित्तो, २ म०-च ३ सी०-अपेक्खा ४ सी०-वल्लीरो
धु-वसकलीरो म०-वसकलीरो, ५ म०-विच्छु ६ निद्वे०-सेरि त. ७
म०-न्तणा, ८ म०-पामेय्यठाने ९ म०-भनमिच्छित्त, अनमिच्छित्त १०
धु०-अच्छभी

37 cf Mvu 1359-8-16

पुत्रा सहायानवलोकयन्तो हावेति अथ प्रतिपेद्वचित्तो
न पुत्रमिच्छेय्य कृतो सहायान् एकोचरे ।
ज्ञानी सहायानवलोकयन्तो हावति अर्थं प्रतिपेद्वचित्तो ।
ज्ञानी न इच्छेय्य कृतो सहायान् एको चरे . ॥

38 b=Netti b 35 1d=S III 1 1031d (I. 77)=Dhp 34ud

=Dutr c १० 31 d पुत्तेसु दारेसु य च अपेक्ख =Ud१, II 5 d पुत्तेसु दारेसु ज या
अपेक्खा

=J 201 1d cf. Thag 187d.

39 cf Mbb XII, 178 १०

41 c+b Mvu I, 358-23 -24

पिया विषयेण विजिगुच्छमानो एको चरे

42=Sam, I 207=Mpu 59-7 44 a+b cf 64 a+b

- ४१ आरोपयिन्वा गिहिब्यञ्जनानि ससीनपत्तो यथा काविट्ठारो ॥
 छेत्त्वान धीरो गिहिबन्धनानि एको चरे रागाविसाणकप्पो ॥ १० ॥
- ४५ सचे लभेय निपक्कं सहायं सद्धिं चरं साधुविहारि धीरं ।
 अभिभुय्य सव्वानि पस्सियाणि चरेय्य तेनत्तमनो सत्तीमा ॥ ११ ॥
- ४० नोचे लभेय निपक्कं सहायं सद्धिं चरं साधुविहारि धीरं ।
 राजाऽथ रट्ठं विजितं पहाय एको चरे रागाविसाणकप्पो ॥ १२ ॥
- ४७ अद्धा पसंसाभ सहायसंपदं सेटा समा सेवितत्त्वा सहाया ।
 एते अलद्धा अनयज्जभोजी एको चरे रागाविसाणकप्पो ॥ १३ ॥
- ४८ दिस्वा सुवण्णस पमस्सरानि कम्मारपुत्तेन सुनिडितानि ।
 संपट्टमोनानि दुवे मुजस्मिं एको चरे रागाविसाणकप्पो ॥ १४ ॥
- ४९ एवं दुत्तयेन सहो ममऽस्स वाचाभिलापो अभिसज्जना वा ।
 एतं भये आयति पेक्कमानां एको चरे रागाविसाणकप्पो ॥ १५ ॥
- ५० कामा हि चिया मधुरा मनोरमा विरूपरूपेन मयेन्ति चिनं ।
 आदीनवं कामगुणेसु दिस्वा एको चरे रागाविसाणकप्पो ॥ १६ ॥

१ म०-सभिन्नं, सच्छिन्नं. २ म०-धीरो. ३ सु०-“दि” ४ म०-“नि.
 ५ निद्धे०-सपट्टयन्तानि. ६ निद्धे०-दुत्तयेन. ७ म०-सह.

- ४५-४६ = Dhp 328-29 = J 428 *+* cf. Dhp 61
 Also in Chinese Dhp. (Nanjio 1365, 1419) Ane-aki.
 cf MV. x 3 *+* = M. 128 *+* (III. 151)
 M. takes साधुविहारिधीरं as Compound; Also Dhp
 Also MV. x. 3 *+* = M. 128 *+*
 = Dhp 830 *+* = J. 428 *+*
 एको चरे न च वपानि कपिरा अनेमुहा मावगाञ्जनं नारी ।
 See S. N. 42 *+* 43 *+*
- ४६ *+* cf. J. 539 cf उत्तरा० XXXII 5 न च लभिज्जा निद्रय सहारं
 गुणादिभे वा गुणभे सव वा । एकापि वाराई निद्रयन्ते विहगिज्जा जमेसु अमज्जमणे ॥
- ४७ cf. Dhp 61
- ४८ cf. Mbh. XII 178 ॥ बहूनां कलहा निर्वन् द्वयोः संरुध्नये धुवम् ।
 एकाकी विचरिष्यन्ति कुमाराश्चक्रे वपः ॥
 cf. J. 539 (VI. 64. 10. ff for story.
- ५० *+* = Par. Dip IV 11 *+*, Thag 1112*
 + = M. 82 *+* (II 74) = Thag 767 *+* = J. 498 *+*, 524 *

- ५१ ईर्ती च गण्डो च उपद्वा च रोगा ॥ ३ सह च मय च मैऽत ।
एतं मय कामगुणेषु दिष्ट्वा एको चरे सगगविसाणकण्यो ॥ १७ ॥
- ५२ सीतं च उण्णं च सुंदं पिपासं वातातपे दससिरिसिपे च ।
सन्धानि पेतानि अभिसभावित्वा एको चरे सगगविसाणकण्यो ॥ १८ ॥
- ५३ नागोऽयं सुधानि विवज्जायित्वा संजातरागो पवुमी उच्चारो ।
यथाभिरन्त विहरे अरुद्धे एको चर सगगविसाणकण्यो ॥ १९ ॥
- ५४ अहानं त सगणिघारतस्स यं पुंसाये सामैयिह विमुत्ति ।
आदिच्चशुत्तं वचो नितम्म एको चरे सगगविसाणकण्यो ॥ २० ॥
- ५५ दिट्ठिभिर्गुहानि उपात्तिवतो एतो नियाम पण्डित्त्वमग्गो ।
उप्पन्नअणोऽस्मि अनउन्ननेय्यो एको चरे सगगविसाणकण्यो ॥ २१ ॥
- ५६ निङ्गालुणो निङ्कुहो निप्पिपासो निम्पयसा निद्धन्नकसावमोहो ।
निरोसयो सव्वलोके भवित्वा एको चरे सगगविसाणकण्यो ॥ २२ ॥
- ५७ पापं सत्ताये परिवज्जयेथ अनत्थदस्सिं विसमं निविट्ठ ।
सयं न सेवे पसुतं पमत एको चरे सगगविसाणकण्यो ॥ २३ ॥
- ५८ उद्दामुत धम्मपरा भजेथ मितं उच्चारं पम्भानवन्त ।
अज्जाय अत्थानि विनेय्य कल एको चरे सगगविसाणकण्यो ॥ २४ ॥
- ५९ सिट्ठं रतिं कामसुखं च लोके अनलकरित्वा अनपेससमानो ।
विभूतनैडानां वित्तो सच्चवादी एको चरे सगगविसाणकण्यो ॥ २५ ॥

१ म०-इति २ म०-गुह ३ म०-विहर ४ म०-अहान ५ म०-य
पस्तये नि०-कं- (Franke) ६ म०-समायिक, सामायिक ७ म०-
विभुक्तानि ८ म०-णस्मि ९ निद्धे०-निरोससो १० म०-विट्ठाम्भ ११
निद्धे०-विभूतानां

52 of J 389 15a-c यो वाऽपि सति अथ वाऽप उण्णं वातातपे दससिरिसिपे च ।

सुंदं पिपासं यमिभुय्यं सव्वं ।

52 a+b of 1hag 1097 a+b कदापि न तद्विद्युत्पिपासा वातातपा कीटसिरिसिपे च ।

58 a of Ang 8-2 2a (II 8) उद्दामुतं धम्मपरा

59 a of Thag 1109 b विट्ठारतिं कामसुखं च लोके; also J 540 2c (IV 908)

15c of J 545 3a-c

- 60 पुत्तं च दारं पितरं च मातरं धनानि धञ्जानि च बंधवानि ।
हित्वान कामानि यथोधिकानि एको चरे खग्विसाणकप्पो ॥ २६ ॥
- 61 संगो एसो परित्तमे थ सोख्यं अप्पस्सादो दुक्कामेत्थ भिय्यो ।
गैल्लो एसो इति जत्ता मुनीमा एको चरे खग्विसाणकप्पो ॥ २७ ॥
- 62 सेंदालयित्वा संयोजनानि जालस्व भेत्वा सलिलम्पुचारी ।
अग्गीव दद्धं अनिरत्तमानो एको चरे खग्विसाणकप्पो ॥ २८ ॥
- 63 ओविसत्तचरैसु न च पादकेलो गुत्तिन्दियो रत्तित्तमानसानो ।
अनवस्सुतो अपरि-ग्गमानो एको चरे खग्विसाणकप्पो ॥ २९ ॥
- 64 ओहारयित्वा गिरि-यञ्जनानि संछिन्नपत्तो यथा पारित्तो ।
कासायवत्थो अभिनिवत्तमित्वा एको चरे खग्विसाणकप्पो ॥ ३० ॥
- 65 रसेसु गेधं अकरं अलोलो अनञ्जपोसी सपदानचारी ।
कुले कुले अप्पट्ठिच्चित्तो एको चरे खग्विसाणकप्पो ॥ ३१ ॥
- 66 पहाय पंचावरणानि चेतसो उपक्किन्नेसे व्यपनुज्जं सज्जे ।
अनिस्सितो छेत्वा सिनेहं दोसं एको चरे खग्विसाणकप्पो ॥ ३२ ॥
- 67 विपिट्ठिकन्धान सुस दुँसं च पुग्ग्वेस्स च सोमनदोमैनस्से ।
लुद्धानुपेक्ख समथ विमुद्धं एको चरे खग्विसाणकप्पो ॥ ३३ ॥
- 68 आरद्धविरियो परमयपात्तिया अलीनचित्तो अकुसीनवुत्ति ।
दक्कहनिज्जमो धामवल्लपपन्नो एको चरे खग्विसाणकप्पो ॥ ३४ ॥

१ रो०-धनानि च २ म०-यथोधिकानि (cf M I. 37th note) ३ मी०-गल्लो,
म०-गण्डो, गण्डो ४ निद्धे०-मुनिमा ५ म०-पदालयित्वा. Feb M.I. सन्दालयित्वा.
६ सी०-जाल भेत्वा, म०-जाल भित्वा, जालस्व भित्वा. ७ रो०-“चक्कू c मी०-सत्तन्न”
८ निद्धे०-द्वय. ९ पु०, म०-जैह ११ म०-उक्क. १२ म०, पु०-सोमनस्सदोमनस्सं.

60c cf J. 509 m d m d हित्वान कामानि यथोधिकानि Thag 73d, Mpu 79b, 82b,
83b पहाय cf J 409 c. + d 507 m m c + d 53a m c + d. Mvu II ०3 m + m
62a = 74 b 63 a = 072a m XVI 52a, 53a 64 a + b cf 44 + b.
64 cf Mvu I 358 ५८ ओतारयित्वा गृहेयञ्जनानि सर्गीरयो यथा पारित्तो
कासायवत्थो अभिनिवत्तमित्वा एकोचरे
68 cf Mvu. I 357 12-15 चरन्त्यपीमा सपदानुचारी उद्धमविना भङ्गरीवद्वी ।
दुद्धिकम्मा कीर्तयित्वापपन्नो एकवत्ता दक्कहिसाणकप्पो ॥

- 60 षट्सिद्धान्नं ज्ञानमरिञ्चमानो धम्मेषु निच्च अनुधम्मचारी ।
आदीनवं सम्मसिता भवेसु एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥ ३५ ॥
- 70 तण्हन्नसयं पत्थय अप्पमत्तो अनेलमूगो सुतवा सतीमा ।
संत्तातधम्मो नियतो पधानवा एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥ ३६ ॥
- 71 सीहोऽव सद्देसु असन्तसन्तो वातोऽव जालम्हि असज्जमानो ।
पदुमंऽव तोयेन अलिप्पमेनो एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥ ३७ ॥
- 72 सीहो यथा दाढबली पसह राजा मिगान अभिभुय्यचारी ।
सेवेथ पन्तानि सेनासनानि एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥ ३८ ॥
- 73 मेत्त उपेक्ख कण्ण विमुत्ति आसेवमानो मुदित च काले ।
सग्गेन लोकेन अवरुज्झमानो एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥ ३९ ॥
- 74 राग च दोस च पहाय मोह संदालयित्वा संयोजनानि ।
असन्तसं जीवितसखयम्हि एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥ ४० ॥
- 75 भजन्ति सेवन्ति च कारणर्थो निकायणा दुल्लभा अज्ज मिता ।
अत्तट्ठपेज्जा अमुची मनुत्ता एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥ ४१ ॥

खग्गविसाणसुत्त निहितं ।

१ ना०, म०-अलिं (cf 21c) २ म०-वदालयित्वा, Fab
सदालयित्वा ३ म०-त्ता ४ म०-अत्त-पं. ५ लद्धे०-अमुचि मनुत्ता

69 b cf Dhp 20 b = A IV 7c (II 8)

69c cf Mvu I 359 2 मित्रेण आदीनवं समश-नो

71 cf 213 a+c+d+e 72a cf Mvu II 261. 10a सिंह इव हाडी च व्री

72c = S VI 2 3 4 1a, 2c (I. 154) = Thag 142a = Mil 402a

73 cf Mvu I 357, 18-21

उपेक्षां कण्णां च माध्य आसेवमानो मुदितं च काले ।

मेवेण चिन्तनं द्विवातुकपी एको चरे . ॥

74 a cf S N 493b Dhp. 20 c J 537 m

cf. Mvu I 196 19. तर्प च मोह च पहाय दोषय ।

74b = 69a

[४. कसिभारद्वाजसुत्त.*]

एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा भगधेसु बिहरति दक्खिणागिरिस्मिं
एकनाळायं ब्राह्मणगामे । तेन सो पन समयेन कसिभारद्वाजस्स ब्राह्मणस्स
पञ्चमत्तानि नङ्गलसत्तानि पयुत्तानि होन्ति वप्पकाले । अथ सो भगवा पुब्बण्ह-
समयं निवासेत्वा पत्तचीवरमाद्राय येन कसिभारद्वाजस्स ब्राह्मणस्स कम्मन्तो
तेनुपसंकमि । तेन सो पन समयेन कसिभारद्वाजस्स ब्राह्मणस्स परिवेसना
वत्तति । अथ सो भगवा येन परिवेसना तेनुपसंकमि, उपसंकमित्वा एकमन्तं
अट्ठासि । अइसा सो कसिभारद्वाजो ब्राह्मणो भगवन्तं पिण्डाय ठितं । दिस्वान
भगवन्तं एतदवोच—अहं सो समण कसामि^{कसि} च वपामि च, कसित्वा च
वपित्वा च भुज्जामि; त्वंऽपि समण कसस्सु च वपस्सु च, कसित्वा च
वपित्वा च भुज्जस्सुति । अहंऽपि सो ब्राह्मण कसामि च वपामि च, कसित्वा च
वपित्वा च भुज्जामीति । न सो पन मयं पस्साम भोतो गोतमस्स युगं वा नंगलं
वा फालं वा पाचनं वा बलिवद्दे वा, अथ च पन भव गोतमो आह—अहंऽपि
सो ब्राह्मण कसामि च वपामि च कसित्वा च वपित्वा च भुज्जामीति । अथ सो
कसिभारद्वाजो ब्राह्मणो भगवन्तं गाथाय अज्झभासि—

70 कस्सको पटिजानासि न च पस्साम ते कसिं ।

कसिं नो पुच्छितो बूहि यथा जानेमू ते कसिं ॥ १ ॥

77 सद्धा बीजं तपो वुट्ठि पज्जा मे युगनंगलं ।

हिरि ईसा मनो योत्तं सति मे फालपाचनं ॥ २ ॥

78 कायगुत्तो बर्चीगुत्तो आहारे उदरे यतो ।

सच्चं करोमि निदानं सोरुच्चं मे पमोचनं ॥ ३ ॥

* Comp. Ep. Hardy M. of Buddhism P. 214. Gospel of St John v. 17. Also S. VII, 2. 1. (I. 172-173).

76c. cf. S. VII, 2. 1. 9. कस्सको (१). कसिने, कसने) पुच्छितो बूहि ।

76d cf. S. N. 599. = Men. III. 211. 4b. कथं जानेम ते ववम् ।

S. N. 999d. = यथाजानेम ते मये ।

77c+d cf. S. XLV, 4. 51c+d हिरि ईसा मनोयोत्तं । सति भारकस्सत्तायि ।

78 cf. S. VII, 2. 1. 10³.

79 विरियं मे धुरधोरेहं योगक्खेमाधिवाहनं ।

गच्छति अनिवत्तन्तं यत्थ गत्त्वा न सोचति ॥ ४ ॥

80 एवमेसा कसी कट्टा सा होति अमतफ्फञ्ज ।

एतं कसिं कसित्वानं सव्वदुक्खा पमुच्चनीति ॥ ५ ॥

अथ खो कसिमारदाजो ब्राह्मणो महातिया कंसपतिया पायासं वड्ढेत्वा भगवतो उपनामेसि— भुञ्जनु भवं गोतमो पायासं, कस्सको भवं, यं हि भवं गोतमो अमतफळं कसिं कसतीति—

81 गाथाभिगीतं मे अभोजनेय्यं । संपत्ततं ब्राह्मण नेत्तं धम्मो ।

गाथाभिगीतं पनुदन्ति बुद्धा । धम्मो सति ब्राह्मण वुत्तिरेसा ॥ ६ ॥

82 अञ्जेन च केवलिनं महेसिं । खीणासवं कुञ्जच्चयूपसन्तं

अजेन पानेन उपट्ठहस्सु । खेत्तं हितं पुञ्जपेक्खस्स होतीति ॥ ७ ॥

अथ कस्स चाहं भो गोतम इमं पायासं दम्मं ति । न खोऽहं तं ब्राह्मण पत्तामि सदेवके लोके समारके सब्बाके सत्समणवाहाणिया पजाय सदेवमनुस्साय यस्स सो पायासो भुत्तो सम्मा परिणामं गच्छेय्य, अञ्जत्र तयागतस्स वा तयागतसावकस्स वा; तेन हि त्वं ब्राह्मण तं पायासं अप्पहरित्ति वा छड्ढेहि, अप्पाणके वा उदके ओपिलापेहीति । अथ खो कसिमारदाजो ब्राह्मणो तं पायासं अप्पाणके उदके ओपिलापेसीति । अथ खो सो पायासो उदके पक्सित्तो चिच्चिट्ठायति चिट्ठिचिट्ठायति सन्धूपायति सम्पधूपायति । सेय्यथापि नाम फालो दिवससन्ततो उदके पक्सित्तो चिच्चिट्ठायति चिट्ठिचिट्ठायति सन्धूपायति सम्पधूपायति, एवेमं सो पायासो उदके पक्सित्तो चिच्चिट्ठायति चिट्ठिचिट्ठायति सन्धूपायति सम्पधूपायति । अथ खो कसिमारदाजो ब्राह्मणो संविग्गो लोमहट्ठजातो यन भगवातेनुरत्तकमि, उरत्तकमिवा

१ बु० धोरेय.

79 = S. VII. 2. 1. 10¹.

79^d = A. III. 29^d (I. 137) = Th.g. 1384

80 = S. VII. 2. 1. 10¹ (I. 173). 80^d cf. Dh.p. 1° 9¹. 19² 361¹

81 = Mil. 228¹². 81-82 = 489-81. = S. VII. I. 8. 71¹² (I. 167) etc.

82^c cf. J. 446. ^{1b} J. 524 ^{41b} Pv. II. 9 ^{8b} अजेन पानेन उपट्ठितो तिया ।

भगवन्तं पादेसु सिरसा निपतित्वा भगवन्तं एतद्वोच—अभिकन्तं भो
 गोतम, अभिकन्तं भो गोतम, सेय्यथापि भो गोतम निकुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य,
 पट्टिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळहस्स वा मगं आच्चिवसेय्य, अन्धकारे वा तेल-
 पज्जोतं धारेय्य चक्सुमन्तो रूपानि दक्सिन्तीति, एवमेवं भोता गोतमेन अनेक-
 परिपायेन धम्मो पक्कासितो । एसाहं भगवन्तं गोतमं सरणं गच्छामि धम्मं च
 भिक्खुसंपं च । लभेय्याहं भोतो गोतमस्स सन्तिके पब्बज्जं, लभेय्यं उपसंपदं ति ।
 अलत्थ खो कसिभारद्वाजो ब्राह्मणो भगवतो सन्तिके पब्बज्जं, अलत्थ उपसंपदं ।
 अचिरूपसम्पन्नो खो पनायस्मा भारद्वाजो एको वूपरुट्ठो अप्पमत्तो आतापी
 पहित्तो विहरन्तो न चिरस्सेव यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मंदव अगारस्मा अन-
 गारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा
 सच्छिकत्वा उपसंपज्ज त्रिहासि, खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कंतं कर-
 णीयं, नापरं इत्थत्तायाति अब्भज्जासि । अज्जतरो च खो पनायस्मा भार-
 द्वाजो अरहतं अहोसीति ।

कसिभारद्वाजमुत्तं निवृत्तं.

5.

[५. चुन्दसुत्तं.]

- 83 पुच्छामि मुनिं गृहतपज्जं (इति चुन्दो कम्मरपुत्तो) बुद्धं धम्मस्सामिं वीततण्हं
 दिपदुत्तमं सारथीनं पवरं । कति लोके समणा तदिध ब्रूहि ॥ १ ॥
 84 चतुरो सप्पणा न पव्वमात्थि (चुन्दाति भगवा) ते ते आविकरोमि सक्खिपुट्ठो ।
 भग्गजिनो भग्गदेसको च मग्गे जीवति यो च मग्गदूसी ॥ २ ॥
 85 कं भग्गजिनं वदन्ति बुद्धा (इति चुन्दो कम्मरपुत्तो) भग्गवत्तायी कथं
 अनुत्थो होति ।

- मग्गे जीवति मे ब्रूहि पुट्ठो अथ मे आविकरोहि मग्गदूसिं ॥ ३ ॥
 86 यो तिण्णकथं कथो विसल्लो निब्बाणाभिरतो अनानुगिद्धो ।
 लोकस्स सदेवकस्स नेता ताविं भग्गजिनं वदन्ति बुद्धा ॥ ४ ॥

१. म०-दिपदुत्तमं. २. रो०-पव्वमात्थि. ३. रो०-भग्गवत्तायी. ४. सी०-
 अननुगिद्धो.

- ४७ परमं परमंऽति योऽथ अत्वा अवस्ताति विभजति इषेव धम्मं ।
त कंत्तच्छिद्धं मणिं अनज दुतिय भिक्खुनमाहु मग्गवेसि ॥ ५ ॥
- ४८ या धम्मपदं सुदेसिते मग्गे जीवति संयतो सतीमा ।
अनवज्जपदानि सेवमानो ततिय भिक्खुनमाहु मग्गजीवि ॥ ६ ॥
- ४९ छद्दं कत्तानं सुव्वतानं पक्खन्दि कुलदुस्सको पगम्भो ।
मासुखी असुव्वतो पलापो पतिरूपेन चरं स मग्गदूसी ॥ ७ ॥
- ५० एते च पटिविज्झि यो गह्घो सुतमा अरियसाउको सपज्जो ।
सव्वे नेतादिसाऽति अत्वा इति दिस्वा न हापेति तस्स सद्धा ।
कयं हि दढेन असंपदुढं सुद्धं असुद्धेन समं कयेयाति ॥ ८ ॥

चुन्दसुत्तं निदितं.

७

[६. पराभवसुत्त.*]

एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं बिहरति जेतवने अनाथ-
पिण्डिकस्स आरामे । अथ सो अज्जतरा देवता अभिक्कन्ताय रत्तिया जमि-
क्कन्तउण्णा केवलक्खं जेतवनं ओमासेत्वा येन भगवा तेनुपसंक्रमि । उप-
संक्रमित्वा भगवन्तं अभिमादेत्वा एकमन्तं अट्टासि । एकमन्तं ठिता सो सा
देवता भगवन्तं गायाय अज्जभासि—

- ४१ पराभवन्तं पुरिसं मयं पुच्छाम गोतम ।
भगवन्तं पुटुमागम्म किं पराभवतो मुत्तं ॥ १ ॥
- ४२ गुविजानो भवं होति सुविजानो परामभो ।
धम्मकामो भवं होति धम्मदेम्मी परामभो ॥ २ ॥
- ४३ इति हेतं विजानाम पठमो सो परामभो ।
दुनियं भगवा ह्मि किं परामभवतो मुत्तं ॥ ३ ॥

१. गो०, सी०—अज्जरो

* Text by Grinblot in J Asiatique, t. XVIII (1871) P. 237,
Transl. by I. Feer, in J Asiatique t. XX. (1872) P. 226
89 = JAL. 252 (II. P. 281)
91 of S. I. 5. 9th (I. 34) मयम् (गो प १४३) पुच्छामम् ।

- 94 असन्तस्स पिया होन्ति सन्ते न कुरुते पियं
असतं धम्मं रोचेति तं परामवतो मुखं ॥ ४ ॥
- 95 इति हेतं विजानाम दुतियो सो परामवो ।
ततियं भगवा ब्रूहि किं परामवतो मुखं ॥ ५ ॥
- 96 निदासीली सभासीली अनुदाता च यो नरो ।
अलसो कोपपञ्चाणो तं परामवतो मुखं ॥ ६ ॥
- 97 इति हेतं विजानाम ततियो सो परामवो ।
चतुत्थं भगवा ब्रूहि किं परामवतो मुखं ॥ ७ ॥
- 98 यो मातरं वा पितरं वा जिण्णकं गतयोन्वनं
पह्नुं सन्तो न भरति तं परामवतो मुखं ॥ ८ ॥
- 99 इति हेतं विजानाम चतुत्थो सो परामवो ।
पञ्चमं भगवा ब्रूहि किं परामवतो मुखं ॥ ९ ॥
- 100 यो ब्राह्मणं वा समणं वा अज्जं वा पि वनिज्जकं ।
मुसावावेन वञ्चेति तं परामवतो मुखं ॥ १० ॥
- 101 इति हेतं विजानाम पञ्चमो सो परामवो ।
छट्ठमं भगवा ब्रूहि किं परामवतो मुखं ॥ ११ ॥
- 102 पह्णवित्तो पुरिसो सहिज्जो समोजनो ।
एको भुज्जति सादूनि तं परामवतो मुखं ॥ १२ ॥
- 103 इति हेतं विजानाम छट्ठमो सो परामवो ।
सत्तमं भगवा ब्रूहि किं परामवतो मुखं ॥ १३ ॥

१. १०—प२.

99. cf. S VII 2 9 4^a (I 182) यो मातरं पियं न

J. 540¹¹² 111¹¹² J. 257¹¹² न मातरं पितरं वा

98a+b = M¹¹² I 184 21. या मातरं वा पितरं न गच्छन्ति तन्म
cf. Jat. 468 a+b+c 469 a+b+c

100 a+b = M¹¹² I. 188 14 यो ब्राह्मणं वा समणं वा अज्जं वा पि वनिज्जकं ।

102 b cf. Jat 235 10 मातरञ्चासमोजना. 10 c [J 3 6¹¹² एकायादुनमुजेय्य ।
Mbh V 33 11. एकं साधुं न मुजेय्य

- 104 जातिवृद्धो घनत्ववृद्धो गोतत्ववृद्धो च यो नरो ।
सं ज्ञातिं अतिमञ्जेति तं पराभवतो मुखं ॥ १४ ॥
- 105 इति हेतं विजानाम सत्तमो सो पराभवो ।
अहमं भगवा ब्रूहि किं पराभवतो मुखं ॥ १५ ॥
- 106 इत्थिधुत्तो सुत्थिधुत्तो अक्खघत्तो च यो नरो ।
लद्धं लद्धं विनासेति तं पराभवतो मुखं ॥ १६ ॥
- 107 इति हेतं विजानाम अहमो सो पराभवो ।
नवमं भगवा ब्रूहि किं पराभवतो मुखं ॥ १७ ॥
- 108 सेहि दारेहिऽसन्तुट्ठो वेसियासु पदिस्सति ।
दिस्सति परदारेसु तं पराभवतो मुखं ॥ १८ ॥
- 109 इति हेतं विजानाम नवमो सो पराभवो ।
दसमं भगवा ब्रूहि किं पराभवतो मुखं ॥ १९ ॥
- 110 अतीतयोव्वनो पोसो आनेति तिंवळ्ळयनिं ।
तस्सा इस्सा न सुपति तं पराभवतो मुखं ॥ २० ॥
- 111 इति हेतं विजानाम दसमो सो पराभवो ।
एकादसमं भगवा ब्रूहि किं पराभवतो मुखं ॥ २१ ॥
- 112 इत्थिं सोण्हिं विकिरणिं पुरिसं वाऽपि तादिसं ।
इस्सरियहिं ठापेति तं पराभवतो मुखं ॥ २२ ॥
- 113 इति हेतं विजानाम एकादसमो सो पराभवो ।
द्वादसमं भगवा ब्रूहि किं पराभवतो मुखं ॥ २३ ॥
- 114 अप्पभोगो महात्तण्हो खत्तिये जायते कुले ।
सोऽथ रज्जं पट्ठयति तं पराभवतो मुखं ॥ २४ ॥
- 115 एते पराभवे लोके पण्डितो समवेक्खिय ।
अरियो वस्सनसंपन्नो स लोकं मज्जे सिवंऽति ॥ २५ ॥
पराभवसुचं निवृत्तं.

१ म०-दारेह^०. सी०-^०तुट्ठो

105 ed. Smp. I 233^d लद्ध लद्धं विनसति; also J. 381^{ed} लद्धं वाह विनसति ।

108. of A. V. 179 8^a (III. 213) सेहि दारेहि संतो

115 ०४=A. III. 45^{ed}

७

[७ वसलसुत्त.*]

एव मे सुत । एक समय भगवा सावत्थिय विहरति जेतवने अनाप-
 पिण्डिकस्स आरामे । अथ सो भगवा पुष्पहसमयं निवासत्वा पत्तचीवरमादाय
 सावत्थियं पिण्डाय पापिसि । तेन सो पन समयन अगिकभारद्वाजस्म
 ब्राह्मणस्स निवेसने अग्नि पञ्जलिता हाति, आट्ठति पग्गहिता । अथ सो
 भगवा सावत्थिय सपदान पिण्डाय चरमानो येन अगिकभारद्वाजस्स
 ब्राह्मणस्स निवेसन तेनुपसकमि । अदसा सो अगिकभारद्वाजो ब्राह्मणो
 भगवन्तं दूरतोऽव आगच्छन्न । दिस्वान भगवन्त एतदवोच—तत्रेव मण्डक,
 तत्रेव समणक, तत्रेव वसलक तिट्ठाहाति । एव वन भगवा अगिकभारद्वाजं
 ब्राह्मण एतदवोच—जानासि पन त्व ब्राह्मण वसल वा वसलकरण वा
 धम्मोऽति । न ख्वाह भो गोतम जानामि वसल वा वसलकरण वा धम्म ।
 साधु मे भव गोतमो तथा धम्म दसेत, यथाऽह जानेय्य वसल वा वसलकरणे
 वा धम्मोऽति । तेन हि ब्राह्मण सुणाहि, साधुक मनासि कराहि, भासिस्सामीति ।
 एव भोऽति सा अगिकभारद्वाजो ब्राह्मणो भगवतो पञ्चमसोसि । भगवा
 एतदवोच—

- 116 कोधनो उपनाही च पापमग्गी च या नरो ।
 विपन्नादिही मायायी त जञ्जा वसलो इति ॥ १ ॥
- 117 एकज वा द्विज वाऽपि योऽथ पाण विहिससि ।
 यस्स पाणे दया नत्थि त जञ्जा वसलो इति ॥ २ ॥
- 118 यो हन्ति परिरुन्धति गामानि निगमानि च ।
 निग्गाहको समञ्जाता त जञ्जा वसलो इति ॥ ३ ॥
- 119 गामे वा यदि वा रञ्जे य पणस ममायित ।
 येय्या अदिन्न आदिपति त जञ्जा वसलो इति ॥ ४ ॥

*Comp Sp Hardy, The Legends and Theories of the Buddhists
 P 49 Text and transl in Alwis's Buddhist Nirvana P 119
 116 a of Thag 952 a, J 380e al o P I 103 (I 160)
 119 a=S III 1 1 9 12 (I 109) etc =A III 126 3a (I 281)
 cf Ayarang 1 7 8 7a गमे अदुपरणे ।
 119 b=Pv VIII 46 b (Vin V 149)

- 120 यो हवे इणमादाय चुज्जमानो पलायति ।
न हि ते इणमत्थीति तं जज्जा वसलो इति ॥ ५ ॥
- 121 यो किञ्चिक्खकम्पता पन्थस्मिं वजतं जनं ।
हन्त्वा किञ्चिक्खमादेति तं जज्जा वसलो इति ॥ ६ ॥
- 122 यो अत्तहेतु परहेतु धनहेतु च यो नरो ।
सवित्तपुट्ठो मुरा ब्रूति तं जज्जा वसलो इति ॥ ७ ॥
- 123 यो ज्ञातीनं ससानं वा दारेसु पटिदिस्सति ।
सहसा संपियेन वा तं जज्जा वसलो इति ॥ ८ ॥
- 124 यो मातरं वा पितरं वा जिण्णकं गतयोच्चनं ।
पट्ट सन्तो न भरति तं जज्जा वसलो इति ॥ ९ ॥
- 125 यो मातरं वा पितरं वा भातरं भगिनिं ससुं ।
हन्ति रोसेति वाचाय तं जज्जा वसलो इति ॥ १० ॥
- 126 यो अत्थं पट्ठितो सन्तो अनत्थमनुसासति ।
पट्ठिच्छन्नेन मन्तेति तं जज्जा वसलो इति ॥ ११ ॥
- 127 यो कत्वा पापकं कम्मं मा मं जज्जाऽति इच्छति ।
यो पट्ठिच्छन्नकम्मन्तो तं जज्जा वसलो इति ॥ १२ ॥
- 128 यो वे परकुलं गत्वा सुत्थानं सुचिभोजनं ।
आगतं न पट्ठिपूजेति तं जज्जा वसलो इति ॥ १३ ॥
- 129 यो ब्राह्मणं वा समणं वा अज्झं वाऽपि वनिच्चकं ।
मुसावादेन वज्जेति तं जज्जा वसलो इति ॥ १४ ॥
- 130 यो ब्राह्मणं वा समणं वा भत्तकाले उपहिते ।
रोसेति वाचा न च देति तं जज्जा वसलो इति ॥ १५ ॥
- 131 असत्^१ योऽध पनूति मोहेन पलिगुण्डितो^२ ।
किञ्चिक्खं निजिगिंसानो तं जज्जा वसलो इति ॥ १६ ॥

१ दु०- असन्तः. २ म०- पट्ठिगुण्डितो.

125. cf. J. 257^{a+b} भातरं भगिनिं ससुं (४. 1. तफ)

127^{a+b} cf. A. VI. 45, 3^a (III. 164) कामदुसरितं कत्वा मा मं जज्जति इच्छति ।

मनोदुसरितं कत्वा मा मं जज्जति इच्छति ।

- 132 यो चत्तानं समुक्कंसे परं चमवजानति ।
निहीनो सेन मानेन तं जज्जा वसलो इति ॥ १७ ॥
- 133 रोसको कदरियो च पापिच्छो मच्छरी सठो ।
अहिरिको अनोत्तणी तं जज्जा वसलो इति ॥ १८ ॥
- 134 यो बुद्धं परिभासति अथवा तस्स सामकं ।
परिब्बाजं महद्धं वा तं जज्जा वसलो इति ॥ १९ ॥
- 135 यो वे अनरहा सत्तो अरह पट्टिजानति ।
चोरो सव्रह्मके लोके एस खो वसलायमो ।
एते खो वसला वुत्ता मया वो ये पकासिता ॥ २० ॥
- 136 न जच्चा वसलो होति न जच्चा होति ब्राह्मणो ।
कम्मुना वसलो होति कम्मुना होति ब्राह्मणो ॥ २१ ॥
- 137 तदमिनाऽपि जानाथ यथा मेऽदं निदस्सन ।
चण्डालपुत्तो सोपाको मातङ्गो इति विस्सुतो ॥ २२ ॥
- 138 सो यसं परमं पत्तो मातङ्गो यं सुवुल्लभ ।
आगच्छुं तस्सुपट्ठानं सत्तिया ब्राह्मणा बहू ॥ २३ ॥
- 139 सो देवयानमारुह विरजं सो महापथं ।
कामरागं विराजेत्वा ब्रह्मलोकूपगो अहु ।
न नं जाति निवारोसि ब्रह्मलोकूपपत्तिया ॥ २४ ॥
- 140 अज्झायककुलेजातो ब्राह्मणा मन्तवन्धुनो ।
ते च पापेसु कम्मेसु अमिण्हमुपादिमसरे ॥ २५ ॥

१ धु०— 'अज्झायका कुले जाता' ति वि पाठो

- 132^a cf. 438^{c+d}. 133 cf. A. VIII 10 5^{ab+d} (IV 172)
133^c cf. Mvu III 11.4^b अहिरिको अनोत्तणी cf. A. VI 45. 3^d.
134^{a+b} cf. J 415. (Comm.) (III 409) तथागते वा सज्जुद्धे अथ वा तस्स
सावके । cf. A. III 4. 3 1^{b-d} (II. 4) . . वो भिच्छा पटिपज्जति ।
तथागते वा सज्जुद्धे अथ वा तस्स सावके ॥
136. cf. 142, 65Q 137^b = DhP. 3 13^b 137^a = G V. VII 4. 8. 1^c It. 89. 1^c
J. 3. XXV. 32. कम्मुणो बंधणो होइ कम्मुणा होइ व्यक्तिभो ।
कम्मुणो बहसो होइ सद्धो हवइ कम्मुणा ॥
Comp मार्तगजादक 497. (I 7. P. 376 ff.)
139^{a+d} = J. 431^{a+d}. 507^{a+c+d} = K. V. I. 5. 14^{a+e}.

141 दिहेव धम्मे गारह्हा संपराये च दुग्गतिं ।

न ते जाति निवारेति दुग्गच्चा गरहाय वा ॥ २६ ॥

142 न जच्चा वसलो होति न जच्चा होति ब्राह्मणो ।

कम्मुना वसलो होति कम्मुना होति ब्राह्मणोऽति ॥ २७ ॥

एवं बुत्ते अग्गिकमारद्वाजो ब्राह्मणो भगवन्तं एतद्वोच—
अभिक्रन्तं भो गोतम...वे०...धम्मं च भिम्भुसंपं च । उपासकं मे भवं
गोतमो धारेतु अज्जतगे पाणुपेतं सरणं गन्ऽति ।

8

[८. मेत्तसुत्तं.*]

143 करणीयमत्थकुसलेन यं तं सन्नं पदं अभिसमेज्ज ।

सक्को उज्ज च सुज्ज च सुग्गो चसस मुद्द अनतिमानी ॥ १ ॥

144 सन्तुत्सको च सुभरो च अप्पकिच्चो च सहहुक्कुति ।

सन्तिन्द्रियो च निपको च अप्पगम्भो कुलेसु अननुगिद्धो ॥ २ ॥

145 न च सुदं समाचरे किञ्चि येन विज्जु परे उपपदेयुं ।

सुसिनो वा सेमिनो होन्तु सच्चे सत्ता भवन्तु सुसितता ॥ ३ ॥

146 ये केचि पाणभूतिय तप्ता वा धाररा वा अनग्गसा ।

दीप्ता वा ये महन्ता वा मग्गिन्ता रग्गन्दाणुक्क्यूला ॥ ४ ॥

147 दिट्ठा वा येवं अदिट्ठा ये च दुरं यमग्नि अग्निदुरे ।

भूत्ता वा भग्गवेसी वा सच्चे सत्ता भवन्ति सुसितता ॥ ५ ॥

148 न परो परं निकुञ्जेय नातिमज्जेय पत्थनि नं वणि

व्यारोत्तना पटिपत्तज्जा नाज्जमज्जग्ग दूरमिग्गुय ॥ ६ ॥

* म०—ये च अदिट्ठा

141 cf. O. V. VI, 6, 30+3 = J. 370+3, J. 393

दिहेव एवे संपरा गारह्हा च दुग्गतिं

*Text by Grimbolt in J. Asiatique t. XVIII (1871) p. 250
and by Obhiders in Khuddaka Pāṭha I, 15, Transl. (1) by Gogerly
in the Ceylon Friend 1833 p. 211, by Obhiders in Kh. Pāṭha and
by L. Fear in Journal Asiatique XVIII (1871) p. 374

146 cf. Mbb I, 1837 0+0 एवे पुनं १ मग्गिन्ता रग्गन्दाणुक्क्यूला च ।

148-47 इ० VIII, 20, अग्गिन्ताग्गि दुरं पत्थनि नं वणि च ।

ये केचि पाणभूतिय दुरं धाररा वाररा वाररा च ।

- 149 माता यथा नियं पुत्तं आयुसा एकपुत्तमनुरक्खे ।
 एवंऽपि सब्बभूतेसु मानसं भावये अपरिमाणं ॥ ७ ॥
- 150 मेत्तं च सब्बलोकस्मि मानसं भावये अपरिमाणं ।
 उद्धं अधो च तिरियं च अगंवाधं अवेरं असपत्तं ॥ ८ ॥
- 151 तिट्ठं चरं निसिन्नो वा रायानो वा यात्तस्स विगतामिद्धो ।
 एनं सति अधिट्ठेय्य ब्रह्ममेत विहारं इधमाहु ॥ ९ ॥
- 152 दिट्ठिं च अनुपगम्म सीलवा दस्सनेन संपन्नो ।
 कामेसु विनेय्यं गेधं न हि जातु गब्बसेय्यं पुनरेतीति ॥ १० ॥
- मेत्तसुत्तं निट्ठितं

९

[९. हेमवतसुत्तं.]

- 153 अज्ज.पण्णरसो उपोसथो (इति सातागिरो यक्खो) दिव्या रत्ति उपट्ठिता :
 अनोमनामं सत्यारं हन्द पस्साम गोतम ॥ १ ॥
- 154 कच्चि मनो सुपाणिहितो (इति हेमवतो यक्खो) सब्बभूतेसु तादिनो ।
 कच्चि इट्ठे अनिट्ठे च संकप्पस्स वसीकता ॥ २ ॥
- 155 मनो चस्स सुपाणिहितो (इति सातागिरो यक्खो) सब्बभूतेसु तादिनो ।
 अथो इट्ठे अनिट्ठे च संकप्पस्स वसीकता ॥ २ ॥
- 156 कच्चि अदिन्नं नादियति (इति हेमवतो यक्खो) कच्चि पाणेषु सज्जतो ।
 कच्चि आरा पमादग्हा कच्चि झानं न रज्जति ॥ ४ ॥
- 157 न सो अदिन्नं आदियति (इति सातागिरो यक्खो) अथो पाणेषु सज्जतो ।
 अयो आरा पमादग्हा बुद्धो झानं न रज्जति ॥ ५ ॥
- 158 कच्चि गुसा न भणति (इति हेमवतो यक्खो) कच्चि न सीणड्यप्पथो ।
 कच्चि वेभूतिर्यं नाह कच्चि सम्फं न भासति ॥ ६ ॥

१ नि०, म०-विनय. २ बु०-‘नासीणव्यप्पथो’तिवि.

150 c+d=Ayārang. I. 8. 4 140 उद्धं अहे य तिरिय च.

cf. B. IV 3-3 20* (I. 122), also B. N. 537 b

* 53-54=Mpd. 147 1+2 (दिव्या for दिव्या)

- 159 मुक्ता च सो न मणति (इति सातागिरो यक्खो) अथो न सीणव्यप्पथो ।
अथो विभूतियं नाह मन्ता अत्थं सो भासति ॥ ७ ॥
- 160 कच्चि न रज्जति कामेसु (इति हेमवतो यक्खो) कच्चि चित्तं अनाविलं ।
कच्चि मोहं अतिकन्तो कच्चि धम्मेसु चक्खुमा ॥ ८ ॥
- 161 न सो रज्जति कामेसु (इति सातागिरो यक्खो) अथो चित्तं अनाविलं ।
सव्वं मोहं अतिकन्तो बुद्धो धम्मेसु चक्खुमा ॥ ९ ॥
- 162 कच्चि विज्जाय संपन्नो (इति हेमवतो यक्खो) कच्चि संसुद्धचारणो ।
कच्चिऽस्स आसवा सीणा कच्चि नत्थि पुनब्भवो ॥ १० ॥
- 163 विज्जाय चेवं संपन्नो (इति सातागिरो यक्खो) अथो संसुद्धचारणो ।
सव्वस्स आसवा सीणा नत्थि तस्स पुनब्भवो ॥ ११ ॥
- 163a संपन्नं मुनिनो चित्तं कम्मना व्यप्पथेन च ।
विज्जाचरणसंपन्नं धम्मतो न पसंससि ॥ ११ (अ)।
- 163b संपन्नं मुनिनो चित्तं कम्मना व्यप्पथेन च ।
विज्जाचरणसंपन्नं धम्मतो अनुमोदसि ॥ ११ (आ)
- 164 संपन्नं मुनिनो चित्तं कम्मना व्यप्पथेन च ।
विज्जाचरणसंपन्नं हन्द पस्साम गोतमं ॥ १२ ॥
- 165 एणिज्जं कित्तं धीरं अप्पाहारं अलोलुपं ।
मुनिं वनास्मिं क्षायन्तं एहि पस्साम गोतमं ॥ १३ ॥
- 166 सीहंऽपेक्खरं नागं कामेसु अनपेक्खितनं ।
उपसंकम्म पुच्छाम मच्चुपासा पमोचनं ॥ १४ ॥
- 167 अक्खतातारं पवत्तारं सव्वधम्ममाग पारुणं ।
सुद्धं वेरमयातीतं मयं पुच्छाम गोतमं ॥ १५ ॥

१ रो०-विज्जायमेव.

165 a+b, 166, 171 cf. B. I. 3, 10 1+2 (I. 16.)

एणिज्जं कित्तं धीरं अप्पाहारं अलोलुपं । सीहंऽपेक्खरं नागं कामेसु अनपेक्खितनं

उपसंकम्म पुच्छाम कथं दुक्खा पमुच्चतीति । अपेक्खामयुणा.....

.....एवं दुक्खा पमुच्चतीति ॥

167 b+d cf. 6900+4

- 168 किमि लोको समुप्पन्नो (इति हेमवतो यक्खो) किमि कुञ्चति सन्धवं ।
 किस्स लोको उपादाय किमि लोको विहञ्जति ॥ १६ ॥
- 169 छस्सुं लोको समुप्पन्नो (हमवताति भगवा) छस्सुं कुञ्चति सन्धवं ।
 छन्मेव उपादाय छस्सुं लोको विहञ्जति ॥ १७ ॥
- 170 कतम त उपादान एत्थ लोको विहञ्जति ।
 निप्प्यान पुच्छितो ब्रूहि कथं दुक्खा पमुञ्चति ॥ १८ ॥
- 171 पच्च कामगुणा लोके मनोछट्ठा पमोदिता ।
 एत्थ छन्द विराजेत्वा एव दुक्खा पमुञ्चति ॥ १९ ॥
- 172 एत लोक्खस्स निप्प्यान अक्खात वो यथातथं ।
 एत वो अहमक्खामि एव दुक्खा पमुञ्चति ॥ २० ॥
- 173 को एत्थ तरति ओष कोऽथ तरति अण्णव ।
 अप्पतिट्ठे अनालम्ब को गभीरे न सीदति ॥ २१ ॥
- 174 सब्बदा सीलसपन्नो पञ्जवा सुसमाहितो ।
 अञ्जत्तचिन्ती^१ सतिमा ओष तरति दुत्तर ॥ २२ ॥
- 175 विरत्तो^२ कामसञ्जाय सब्बसयोजनातिगो ।
 नन्दीभवपरिक्खीणो सो गभीरे न सीदति ॥ २३ ॥
- 176 गभीरपञ्ज निपुणत्थदस्सिं । अकिञ्चन कामभवे असत्त ।
 त पस्सथ सब्बाधि विप्पमुत्त । दिब्बे पथे कममान^३ महेसि ॥ २४ ॥
- 177 अनोमनाम निपुणत्थदस्सिं । पञ्जावच्च कामालये असत्त ।
 त पस्सथ सब्बविट्ठ सुमेध । अरिये पथे कममान^३ महेसि ॥ २५ ॥
- 178 सुदिट्ठ वत नो अज्ज सुप्पभात सुहृद्धित ।
 य अदसाम सबुद्ध ओघतिण्णमनासव ॥ २६ ॥

१ म०-छसु २ म०-अञ्जत्तसञ्जी ३ म०-अरत्तोत्त वि ४ म-चक्खन

168-69=S I 7 10 (I 141)

171 a+b+c of Mvu III 417 2+3= पच्चकामगुणे लोके मनं पच्चमोदिताम्
 तत्र मे विगतो छन्दः ।

171=K V VJII 3 2 (II 367) 174=S II 2 5 2a+b+d,

175 of S II 2 5 2* 176 Thag 372 b गभीरपञ्जो निपुणत्थदस्सी

177=S I 6 5 (I 33) 178 a+c of Thag 287 a+c

179 इमे दससत्ता यक्खा इद्धिमन्तो यसस्सिनो ।

सब्बे तं सरणं यन्ति त्वं नो सत्था अनुत्तरो ॥ २७ ॥

180 ते मयं विचरिस्साम गामा गामं नगा नगं ।

नमस्समाना संबुद्धं धम्मस्स च सुधम्मतेऽति ॥ २८ ॥

हेमवतसुत्तं.

10.

[१०. आळवकसुत्तं.]†

एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा आळवियं विहरति आळवकस्स यस्सस्स भवने । अथ खो आळवको यक्खो येन भगवा तेनुपसंक्रमि, उपसंक्रमित्वा भगवन्तं एतद्वोच—निक्खम समणाति । साधवुसोऽति भगवा निस्समि । पविस समणाति । साधवुसोऽति भगवा पाविसि । इतियंऽपि खो आळवको यक्खो भगवन्तं एतद्वोच—निक्खम समणाति । साधवुसोऽति भगवा निस्समि । पविस समणाति । साधवुसोऽति भगवा पाविसि । इतियंऽति खो आळवको यक्खो भगवन्तं एतद्वोच—निक्खम समणाति । साधवुसोऽति भगवा निस्समि । पविस समणाति । साधवुसोऽति भगवा पाविसि । चतुर्थंऽपि खो आळवको यक्खो भगवन्तं एतद्वोच—निक्खम समणाति । न रवाहं तं आवुसो निक्खमिस्सामि, ये ते करणीयं ते करोहीति । पब्बं तं समण पुच्छिस्सामि सत्थे मे न व्याकरिस्ससि चित्तं वा ते सिपिस्सामि, हृदयं वा ते फालेस्सामि, पादेसु वा गहेत्वा पारमगाय सिपिस्सामीति । न रवाहं तं आनुसो पस्सामि सदेवके लोके समारके सत्थेस्स सत्समणजालाणि या पजाथ सदेवमनुग्गाय यो मे चित्तं वा सिपेय्य, हृदयं वा फालेय्य, पादेसु वा गहेत्वा पारमगाय सिपेय्य, अपि च त्वं आनुसो पुच्छ यदाकं गसीति । अथ सा आळवको यक्खो भगवन्तं गाथाय अज्झमासि—

१ प०—मानगिरिमुत्तं ति एत्थं ह पुष्पाय २ सु०—व्याकरिस्सामि.

† = S. x. 12 (1 21^a 21^b) 150^b et 192^b et 8 VIII. 12 2 1-4

जयेस्समागि विचरिस्सामि पु.व गायामि मे गाथा ।

et. Thag. 1253-4

उपसंक्रमय मे सुत्तं ।

180 et D. XVIII 131 et 132 गच्छामि भगवन्तं पदं यत्तं च सुधम्मते ।

= 219 III 203 10

तस्मात्तं नमस्समागि चतुर्थं सुत्तं पठामि ।

- 181 किं सुखं वित्तं पुरितस्स सेट्ठं । किं सु मुचिण्णं सुसमाग्रहाणि ।
किं सु हवे सादुतरं रसानं । कथंजीविं जीवितमाहु सेट्ठं ॥ १ ॥
- 182 सद्धीधं वित्तं पुरितस्स सेट्ठं । धम्मो मुचिण्णो सुसमाग्रहाणि ।
सच्चं हवे सादुतरं रसानं । पञ्जाजीविं जीवितमाहु सेट्ठं ॥ २ ॥
- 183 कथं सु तरती' ओपं कथं सु तरति अप्पयं ।
कथं सु दुस्सं अजेति कथं सु परिमुञ्जति ॥ ३ ॥
- 184 सद्धाय तरती' ओपं अप्पमादेन अप्पयं ।
विरियेन दुस्सं अजेति पञ्जाय परिमुञ्जति ॥ ४ ॥
- 185 कथं सु लभते पञ्जं कथं सु विन्दते धनं ।
कथं सु कित्तिं पप्पोति कथं मित्तानि गण्यति ।
अस्मा लोका परं लोकं कथं पेअ न सोचति ॥ ५ ॥
- 186 सद्वहानो अरहते धम्मं निव्वाणपत्तिया ।
सुस्सुत्ता लभते पञ्जं अप्पमतो विचस्सणो ॥ ६ ॥
- 187 पतिरूपकारी धुरवा उट्ठाता विन्दते धनं ।
सधेन कित्तिं पप्पोति वदं मित्तानि गण्यति ॥ ७ ॥
- 188 यस्सते चतुरो धम्मा सद्धस्स परमेस्सिनो ।
सच्चं धम्मो धिति चागो स वे पेअ न सोचति ।
अस्मा लोका परं लोकं स वे पेअ न सोचति ॥ ८ ॥
- 189 इद्व अज्जेअपि पुच्छस्सु पुण्ण समणब्राह्मणे ।
यदि सद्धा दमा चागा सन्त्या भिक्खोअ विज्जनि ॥ ९ ॥

१ म०-तरति.

181-182=S. I. 8. 31+3 (I. 42). 182=Tha. 303b J. 447¹⁸², 510¹⁸².
183-185=S. x. 12. 11-12. 186-189=S. X. 12. 14¹⁸⁶.
190-192=S. X. 12. 15¹⁹⁰.
188a+c=J. 57a+c. J. 224¹⁸⁸+c cf. Mva. III. 32 17a+18a.
अथने चट्ठा पठं । श्री ५५: ५५. ५५.

190 कथं नु दानि पुच्छेय्यं पुष्पं संमणं ब्राह्मणे ।
सोऽहं अज्ज पजानामि यो चत्थो संपरायिको ॥ १० ॥

191 अत्थाय वत मे बुद्धो वासायाळविभागमा ।
सोऽहं अज्ज पजानामि यत्थं दिन्नं महप्फलं ॥ ११ ॥

192 सो अहं विचरिस्सामि गामा गामं पुरा पुरं ।
नमस्समानो संबुद्धं धम्मस्स च सुधम्मतंति ॥ १२ ॥

एवं बुद्धे आळवको यवसो भगवन्तं एतदबोच-अभिक्रन्तं भो गोतम...
पे०....भिक्षुसंघं च । उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतमो पाणुपेतं सरणं
गतंति ।

आळवकसुत्तं निवृत्तं ।

II.

[११. विजयसुत्तं*]

193 चरं वा यदि वा तिहुं निसिन्नो उद वा सयं ।
सम्मिञ्जेति पसारति एसा कायस्स इज्जना ॥ १ ॥

194 अट्टिणहारुसंयुत्तो तचमंसावलेपनो ।
छयिया कायो पटिच्छन्नो यथाभूतं न दिस्सति ॥ २ ॥

195 अन्तपूरो उदरपूरो यकपेळस्स वत्थिनो ।
हदयस्स पप्फासस्स वक्कस्स पिहकस्स च ॥ ३ ॥

196 सिंघाणिकाय खेळस्स सेदस्स च मेदस्स च ।
लोहितस्स लसिकाय पित्तस्स च वसाय च ॥ ४ ॥

१ म.-यो. २ म.-सो. ३ रो०-अथो. ४ Burmese and P. T. S. editions do not give this prose portion at all.

* Comp. J. I. P. 146.

190^a=Mpu. 7^b. 191^{a+b} cf. Thag. 340^{a+b}.

191 cf. J. 496¹³. 191^d cf. Mvu. III. 16^b.

193^{a+b}=A. IV. 11. 21^{a+b}. 194-199 cf. J. 12 (I. 146.)

194^d cf. Thig. 85^{a+d}. यथाभूतं अयं कायो दिट्ठो सत्तरणादितो ।

- 197 अथस्स नवहि सोतेहि असुचि सवति सब्बदा ।
अक्खिम्हा अक्खिगूथको कण्णम्हा कण्णगूथको ॥ ५ ॥
- 198 सिंघाणिका च नासातो मुखेन वमतेकदा ।
पित्तं सेहं च वमति कायम्हा सेदजल्लिका ॥ ६ ॥
- 199 अथऽस्स सुसिरं सीसं मत्थलुंगस्स पूरितं ।
सुमतो नं मज्जती^१ बालो अविज्जाय पुरस्सतो ॥ ७ ॥
- 200 यदा च सो मतो सेति उद्धमातो विनीलको ।
अपविद्धो सुसान्निं अनपेक्खा होति ज्ञातयो ॥ ८ ॥
- 201 खादन्ति नं सुवानौ च सिंगाला च वका किमी ।
काका गिज्झा च खादन्ति ये चऽज्जे सन्ति पाणिनो^२ ॥ ९ ॥
- 202 सुत्वान बुद्धवचनं भिक्खु पज्जाणवा इध ।
सो सो न परिजानाति यथाभूतं हि पस्सति ॥ १० ॥
- 203 यथा इदं तथा एतं यथा एतं तथा इदं ।
अज्झत्तं च बहिन्हा च काये छन्दं विराजये ॥ ११ ॥
- 204 छन्दरागविरतो सो भिक्खु पज्जाणवा इध ।
अज्झगा अमतं सन्ति निब्बाणैपदमच्चुतं ॥ १२ ॥
- 205 द्विपादकोऽयं असुचि दुग्गन्धो परिहीरति ।
नानाकुणपपरिपूरो विस्सवन्तो ततो ततो ॥ १३ ॥
- 206 एतादिसेन कायेन यो मज्जे उण्णमेतवे ।
परं वा अवज्जानेय किमज्जत्र अदस्सनाऽति ॥ १४ ॥
विजयसुत्तं निद्धितं ।

१ म०-वमति एकदा. २ म०-मज्जति. ३ सी०-सुवाणा. रो०-सुपाणा. वु०, रो०, सी०-पाणयो. ४ म०-निब्बाण पदमच्चुतं. ५ म०-द्विपादकोऽयं. ६ वु०-‘कायविच्छन्दनिकमुत्तं’ इति

201 cf. J. 531^a+b+d. सोणा वका सिंगाला च ये चऽज्जे सन्ति पाणिनो ।
202d=204b.मत्थयित्वा..... ॥
203a+b=Thag. ²⁹⁸a+b. Thig. 63a+b 203c+d cf. Thig. 86a+b.
204 a+d cf. 1086 . 204c+d. Mvu. III. 422,3.
अधिगच्छति पदं शान्तं । निराण पदमुच्यते ॥
205 =Thag. 453.

12.

[१२. मुनिसुत्तं.]

207 सन्धवातो भयं जातं निकेता जायते रजो ।

अनिकेतमसन्धवं एतं वे मुनिदस्सनं ॥ १ ॥

208 यो जातमुच्छिज्जं न रोपयेत्थं । जायन्नमस्स नानुप्पवेच्छे ।

तमाहु एकं मुनिनं चरन्तं । अद्विखं सो सन्तिपदं महेत्तिं ॥ २ ॥

209 संखाय वत्थुनि पहायं वीजं । सिनेहमस्स नानुप्पवेच्छे ।

स वे मुनी जातिखयन्नदस्सी । तक्कं पहाय न उपेति संसं ॥ ३ ॥

21 अज्झाय सञ्चानि निवेसनानि । अनिक्रामयं अज्झवरंऽपि तेसं ।

स वे मुनी र्वातमेधो अगिद्धो । नायूहनि पारगतो हि हाति ॥ ४ ॥

311 सञ्चामिभुं सञ्चविदुं सुमेधं । सव्वेसु धम्मेषु अनुराटित्तं ।

सञ्चज्जहं तपहक्खये विमुत्तं । तं वाऽपि धीरा मुनिं वेदयन्ति ॥ ५ ॥

212 पज्जावळं सीलवतूपपन्नं । समाहितं ज्ञानरतं सतीमं ।

संगा पमुत्तं अखिलं अनासवं । तं वाऽपि धीरा मुनिं वेदयन्ति ॥ ६ ॥

213 एकं चरन्तं मुनिं अप्पमत्तं । निन्दापसंसासु अवेषमानं ।

सीहेऽव सदेसु असन्तसन्तं । वातंऽव जालमिह असज्जमानं ।

पदुमंऽव तोयेन अलिप्पमानं । नेतारमज्जेसमनज्जनेज्जं ।

तं वाऽपि धीरा मुनिं वेदयन्ति

॥ ७ ॥

१ म०-संधवनो. २ म०, सी०-अद्विख. ३ म०-महेत्तिं. ४ रो०, बु०-पमाय. म०-समाय. ५ म०-मुनि. ६ सी०-सखिल.

207=Mil.211 f.211 cf Dh. 353. प०वि.२६. 14. Mvu. III 118. 8-10.

सर्वाभिधु सर्वविद्भमस्मि । सर्वेऽप धम्मेषु अनोपलित । सर्वजहे एण्णसया विमुक्को ।

326.5-7 सर्वाभिधु सर्वं विदोहमस्मि । सर्वेऽप धम्मेषु अनोपलितो । सर्वज्ञोऽहं एण्णसये विमुक्को ।

212a+b, cf. Thag. 12 a+b. पज्जावळी सीलवतूपपन्नो समाहितो ज्ञानरतो सतीमा ।

213 cf. 71.=Mvu. III 110. 8-12.

एकं चरन्तं मुनिं अपमत्तं । निन्दापसंसासु अवेषमानम् ।

सीहेऽव शब्देषु असंयसन्तं । वातं व जालस्मि असज्जमानम् ।

नेतारं ज्ञानेषु अनज्जनेयम् । also cf. Mvu. III. 123. 17-21.

213b cf. 928a. निन्दाय व पवेषेय्य. also cf. Mbh. V. 36^{mc}. निन्दापसंसासु समस्यमानो

213c cf. Divy. XXXVI. 520. 3 पदं यथा वारिकीरजितम् ।

- 214 यो ओगाहने' थम्मोरिवाभिजायति । यस्मि परे वाचापरिख्यन्तं वदन्ति
तं वीतराग सुसमाहितान्द्रियं । तं वाऽपि धीरा मुनि वेदयन्ति ॥ ८ ॥
- 215 यो वे ठित्तो तसरंऽव उज्जं । जिगुच्छति कम्मेहि पापकेहि ।
वीमसमानो विसमं सम च । तं वाऽपि धीरा मुनि वेदयन्ति ॥ ९ ॥
- 216 यो सञ्जतत्तो न करोति पापं । दहरो च मज्झो च मुनी यतत्तो ।
अरोसनेय्यो सो न रोसेति कंचि । त वाऽपि धीरा मुनि वेदयन्ति ॥ १० ॥
- 217 यदग्गतो मज्झतो सेसतो वा । पिण्डं लभेथ परदत्तपूजावी ।
नाल शुतु नोऽपि निपञ्चवादी । त वाऽपि धीरा मुनि वेदयन्ति ॥ ११ ॥
- 218 मुनिं चरन्तं विरत मेशुनस्मा । यो योच्चने न उपावज्झत काचि ।
मदप्पमादा विरत विप्पमुत्त । त वाऽपि धीरा मुनि वेदयन्ति ॥ १२ ॥
- 219 अज्जाय लोके परमत्थदस्सि । ओघ समुद् अत्तिरिय तादि ।
तं छिन्नगन्ध असि१ अनारा१ । त वाऽपि धीरा मुनि वेदयन्ति ॥ १३ ॥
- 220 असमा उमो^३ दूरविहारवुत्तिनो । गिहि दारपोसी अममो च सुच्चतो ।
परपाणरोघाय गिही^४ असञ्जतो । निच्चं मुनीं रक्खति पाणिनो यतो ॥ १४ ॥
- 221 सिस्वी यथा नीलगीवो विहगमो । हसस्स नोपेति जव कुदाचनं ।
एवं गिही नानुक्करोति भिम्भुनो । मुनिनो विवित्तस्स धनम्हि आयतोऽति ॥ १५ ॥
- मुनिसुत्त निट्ठित ।

उरगवग्गो पठमो ।

तस्सुद्धानं—

उरगो धनियो चैव विसाणं च तथा कसि ।
चुन्दो पराभवो चैव वसलो भेत्तभावना ॥
सातागिरो आळवको विजघो च तया मुनि ।
द्वादसेतानि गुत्तानि उरगवग्गोऽति बुच्चति ॥

१म०—ओगाहणे ता०—गाहणे २म०—वाच ३सी०—उमो ४म०—गिहि ५म०—मुनि

217=Dhp A 615

219c cf S I 4 43^c (I 23) त छिन्नगन्ध अनिच निरास ।

=S I 2 10 22^c (I 12) त छिन्नगन्ध अनिच निरास (०/ निरासत)

[२ चूळवग्गो]

13.

[१. रतनसुत्तं.]*

- 222 यानीध भूतानि समागतानि । भुम्मानि वा यानि व अन्तद्धिक्खं ।
सब्बे च भूता सुगमा भवन्तु । अथो च सकच्च सुणन्तु भासितं ॥ १ ॥
- 223 तस्मा हि भूता निसाभेय सब्बे । मेत्तं करोथ मानुसिया पजाय ।
दिवा च रत्तो च हरन्ति ये बल्लिं । तस्मा हि ने रक्खथ अप्पमत्ता ॥ २ ॥
- 224 यं किञ्चि वित्तं इध वा हुरं वा । सुग्गेषु वा यं रतनं पणीतं ।
न नो समं अत्थि तथागतेन । इदंऽपि बुद्धे रतनं पणीतं ।
एतेन सत्थेन सुवत्थि होतु ॥ ३ ॥
- 225 सयं विरागं अमत्तं पणीतं । यदज्झमा सकयमुनी समाहितो ।
न तेन धम्मेन समत्थि किञ्चि । इदंऽपि धम्मे रतनं पणीतं ।
एतेन सत्थेन सुवत्थि होतु ॥ ४ ॥

*=KhP. VI. cf. Mvu. I. 290 ff.

222 cf. Mvu. I. 290. 15-18.

यानीध भूतानि समागतानि । भुम्मानि वा यानि व अन्तरीक्षे ।
सर्वाणि वा आत्तमनानि भूत्वा । भूषणन्तु स्वरूपयने जिनेन भासितम् ।

223 cf. ibid I. 294 13-15.

मेत्रीकृतेन्दु सदा मनुष्यका प्रजा । दिव च रात्रि च हरन्ति वो बल्लिं ।
तस्माद्धि ते रक्षय अपमत्ता ।.....

224 cf. ibid I. 290. 19-21 and 291. 2+3.

हमस्मि वा लोके परस्मि वा पुनः । स्वर्गेषु वा यं रतनं प्रणीतं ।
न ते समं अस्ति तथागतेन ।
हमऽपि बुद्धे रतनं प्रणीते । एतेन सत्थेन सुस्वस्ति भोतु ।

225 Mvu I. 291. 7+8 इदं धर्मे रतनं प्रणीतं । एतेन सत्थेन सुस्वस्ति भोतु ।

- 226 य बुद्धसेट्ठो परिवण्णयी सुचि । समाधिमानन्तरिकञ्जमाहु ।
समाधिना तेन समो न विज्जति । इदंऽपि धम्मं रतन पणीन ।
एतेन सञ्चेन सुवत्थि होतु ॥ ५ ॥
- 227 ये पुग्गला अट्ठ सत्त पसत्था । चत्तारि एतानि युगानि होन्ति ।
ते दक्खिण्येय्या सुगतस्स सावका । एतेसु दिञ्चानि महप्फलानि ।
इदंऽपि सधे रतन पणीत । एतेन सञ्चेन सुवत्थि होतु ॥ ६ ॥
- 228 य सुप्पयुत्ता मनसा दक्खेन । निक्कामिना गातमसासनम्हि ।
ते पत्तिपत्ता अमत विगाय्ह । लब्धा मुधा निव्वुत्ति भुञ्जमाना ।
इदंऽपि सधे रतन पणीत । एतेन सञ्चेन सुवत्थि होतु ॥ ७ ॥
- 229 यधिन्दस्सीलो पठवि सितो सिया । चतुम्भि वातेहि असम्पकम्पिया ।
तणूपम सप्पुरिस वदामि । यो अरियसञ्चानि अवेच्च पस्सति ।
इदंऽपि सधे रतन पणीत । एतेन सञ्चेन सुवत्थि होतु ॥ ८ ॥

226 = Mvu I 291 10-14

य बुद्धसेट्ठा परिवण्णये सुचि । यमाहु आनन्तरिक समाधिम् ।
समाधिना तस्य समा न विद्यते ।

227 = Mvu I 291 16-21

ये पुद्गला अट्ठ सदा प्रशस्ता । चत्वारि एतानि युगानि भोन्ति ।
ते दक्षिणीया सुगतेन उक्ता । एतानि दिञ्चानि महफलानि ।
इदंऽपि सधे रतने पणीत । एतेन सधेन सुखस्ति भोतु ॥

228 = Mvu I 293 5-10

ये युक्तयोगी मनसा सुच्छन्दसा । नेष्कम्पियो गौतमशासनस्मि ।
ते प्राप्तिपत्ता अमृत विगाय्ह । विमुक्कचित्ता निश्रुते भुञ्जमाना । etc.

229 = Mvu I 292 14 20

यधेन्द्रकीलो पृथिवीधनिभितो स्या । चतुर्भि वातेहि असम्पकम्पि ।
तथोपमं सत्पुरुषं वदेमि । यो आपसन्धानि हृदयेशानि ।
तन्वीर्यार्थानि अवेच्च पश्यति । इदं etc

- 230 ये अरियसत्त्वानि विभावयन्ति । गंभीरपञ्चने सुदेसितानि ।
किञ्चापि ते होन्ति भुसप्पमत्ता । न ते भवं अट्ठमं आदियन्ति ।
इदंपि संघे रतनं पणीतं । एतेन सत्त्वेन सुवत्थि होतु ॥ ९ ॥
- 231 सहावऽस्स दस्सनसंपदाय । तयस्सु धम्मा जहिता भवन्ति ।
सत्कायदिट्ठि विचिकिच्छितं च । सीलव्वतं वाऽपि यदत्थि किञ्चि ।
चतूहपायेहि च विष्पमुत्तो । छ चाभिठानानि अभव्वो कातुं ।
इदंपि संघे रतनं पणीतं । एतेन सत्त्वेन सुवत्थि होतु ॥ १० ॥
- 232 किञ्चापि सो कम्मं करोति पापकं । कायेन वाचा उद चेतसा वा ।
अभव्वो सो तस्स पट्टिच्छदाय । अमव्वता दिट्ठपदस्स वुत्ता ।
इदंपि संघे रतनं पणीतं । एतेन सत्त्वेन सुवत्थि होतु ॥ ११ ॥
- 233 वनप्पगुम्बे यथा फुस्सितग्गे । गिम्हान मासे पठमस्मिं गिम्हे ।
तथूपमं धम्मवरं अदेसयि । निव्वानगामिं परमं हिताय ।
इदंपि बुद्धे रतनं पणीतं । एतेन सत्त्वेन सुवत्थि होतु ॥ १२ ॥
- 234 वरो वरञ्जू वरदो वराहरो । अनुत्तरो धम्मवरं अदेसयि ।
इदंपि बुद्धे रतनं पणीतं । एतेन सत्त्वेन सुवत्थि होतु ॥ १३ ॥

230 = Mvu. I. 292. 22-293. 3.

ये आर्यसत्त्वानि विभावयन्ति । गंभीरपञ्चने सुदेसितानि ।
किञ्चापि ते होन्ति भुश प्रमत्ता । न ते भवामट उपादियन्ति ।

231 cf K V. I 4. 18 (I. 109), II. 2. 20 (I. 170.)

231 cf Mvu I. 291. 23-292. 5.

सर्वेव यस्य दर्शनसंपदायो । ययोऽस्य धर्मा जहिता भवन्ति ।
सत्कायवृद्धी विचिकिच्छितं च । शीलवर्तं चापि यत्स्ति किञ्चित् । etc etc.

232 cf Mvu. I. 292. 7-12.

किञ्चापि शैक्षो प्रकरोति पाप । कायेन वाचा अप चेतसाऽपि ।
अमव्वो सो तस्य निगूहनाय । अमव्वता दृढपपेण वक्ता । etc.

233 cf. Mvu I. 294. 3-6+8+9.

श्रीध्मानपासे प्रथमे चैत्रस्मिं । वने प्रगुह्मा यथा पुष्पिताया ।
वतिरिता ते सार्वर्मे प्रवान्ति । एवनिधं भ्यापिनो बुद्धपुत्रा etc. etc.

- 235 खीण पुराण नव नत्थि समव । विरत्तचित्ता आयतिके भवस्मि ।
ते खीणबीजा अविरुद्धिहृन्द । निव्वन्ति धीरा यथाऽय पदीपो ।
इदपि सधे रतन पणीत । एतेन सधेन सुवात्थि होतु ॥ १४ ॥
- 236 यानीध भूतानि समागतानि । भुम्मानि वा यानिव अन्ताळिक्खे ।
तथागत देवमनुस्सपूजित । बुद्ध नमस्साम सुवात्थि होतु ॥ १५ ॥
- 237 यानीध भूतानि समागतानि । भुम्मानि वा यानि व अन्तळिक्खे
तथागत देवमनुस्सपूजित । धम्म नमस्साम सुवात्थि होतु ॥ १६ ॥
- 238 यानीध भूतानि समागतानि । भुम्मानि वा यानि व अन्तळिक्खे
तथागत देवमनुस्सपूजित । सध नमस्साम सुवात्थि होतु ॥ १७ ॥
रतनसुत्त निद्रित ।

14.

[२ आमगन्धसुत्त]*

- 239 सामाकार्चिगूलकंचीनकानि । पत्तप्फल मूळप्फल गविप्फल ।
धम्मेन लद्ध सतमज्जमाना । न कामकामा अलिक भणन्ति ॥ १ ॥
- 240 यद्वज्जमानो सुकत सुनिद्रित । परोहि दिन्न पयत पणीत ।
सालीनमज्ज परिभुज्जमानो । सो भुज्जसि कस्सप आमगन्ध ॥ २ ॥
- 241 न आमगन्धो मम कप्पतीति । इधेव त्व भाससि बह्मबन्धु ।
सालीनमज्ज परिभुज्जमानो । सकुन्तमतेहि सुससतेहि ।
पुच्छामि त कस्सप एतमत्थ । कथप्पकारो तव आमगन्धो ॥ ३ ॥

१ रो०-दिगुलक २ म०-चीनकानि च ३ रो०-सतमज्जमाना सी०-सत
मसमाना ४ रो०, सी० यद्वज्जमानो ५ रो० भुज्जती म०-भुज्जति ६ सी०-मह्मबन्धु

235 cf Mvu I 293 12-17

शीण पुराण नवो न स्ति सचयो । विमुक्ता आयतिके भवस्मि ।
ते शीणबीजा अविरुद्धिधर्मा । निव्वन्ति धीरा यथा तेलवीणा । etc etc

236+4 cf Mvu I 295 10+11

एतादृश देवमनुष्यमेतं । बुद्ध नमस्सामि सुस्वस्ति भोतु ।
237+4 cf ibid 12 धर्म नमस्सामि सुस्वस्ति भोतु ॥

238+4 Mvu I 295 13

सध नमस्सामि सुस्वस्ति भोतु ।

* Comp Gospel of S Matthew XV 10

239+4 cf Dhv 83+ न कामकामा लपयन्ति सन्तो ।

241 cf Mvu. III 444 10+11 पुच्छामि ते काश्यप एतमर्थं कथसु ।

- २४२ पाणातिपातो वध-छेद-चन्धनं । धेय्यं मुत्तावादो निकतिवञ्चनानि ।
अञ्जेनकुत्तं* परदारसेवना । एसामगन्धो न हि मंसभोजनं ॥ ४ ॥
- २४३ ये इध कामेसु असञ्जता जना । रसेसु गिद्धा असुचीकमिस्सिता
नत्थीकदिट्ठि विसमा दुरजया । एसामगन्धो न हि मंसभोजनं ॥ ५ ॥
- २४४ ये लूखसा दारुणा पिट्ठिमंसिका । मिच्छदुनो निक्कण्णातिमानिनो ।
अदानसीला न च देन्ति कस्स चि । एसामगन्धो न हि मंसभोजनं ॥ ६ ॥
- २४५ कोधो मदो धम्मो पञ्चुट्ठापना च । माया उसूयं भस्ससमुत्सयो च ।
मानातिमानो च असाग्धि सन्धवो । एसामगन्धो न हि मंसभोजनं ॥ ७ ॥
- २४६ ये पापसीला इणघातंसूचका । बोहारकूटा इध पाटिरूपिका ।
नराधमा येऽथ करोन्ति किञ्चिसं । एसामगन्धो न हि मंसभोजनं ॥ ८ ॥
- २४७ ये इध पाणेषु असञ्जता जना । परेसमादाय विहेसमुत्पुता ।
दुस्सीललुद्धा फरसा अनादरा । एसामगन्धो न हि मंसभोजनं ॥ ९ ॥
- २४८ एतेसु गिद्धा विरुद्धातिपातिनो । निच्छुयुता पेच्च तमं वजन्ति ये ।
पतन्ति सत्ता निरयं अवंसिरा । एसामगन्धो न हि मंसभोजनं ॥ १० ॥
- २४९ न मच्छमंसाननासकत्तं । न नागिय (मुण्डियं जटा) जल्लं खराजिनानि वा
नागिहुत्तेस्सुपसेवना वा । ये वाऽपि लोके अमरा बहू तपा ।
मन्ताहुती यञ्जमुत्पसेवना । सोधेन्ति मञ्चे अवितिण्णकत्तं ॥ ११ ॥

१ म०—असुचिभावमिस्सिता, २ रो०, पु०—नत्थीकदिट्ठि, म०—नत्थि कुदिट्ठि-
३ रो०, म०—उत्सुया. ४ रो०—न मच्छमंसं ननासकत्ते, सी०—न मच्छमंसं
नानासकत्तं. ५ म०—अगिहुत्तस्सुपसेवना. (१) ६ म०—मन्ताहुति.

*सी.—अञ्जेन कुत्तं. रो०—अञ्जेनकुत्तं.

२४७ cf. A. VII. 59. 2^{bc} (IV 93) दुस्सीललुद्धा फरसा अनादरा ।

२४९ cf. Dh. 141. न नयाचरिया न जटा न पक्का etc.

„ Divy. XXIII. 1. (339)

न मग्गचरिया न जटा न पैकी । नानासमं स्थविरशायिका वा ।

न रजोमलं नोत्कुट्टकमहाणं । पिशोथयेन्मोहमविशीर्णकालं ॥

„ Mva. III. 412. 15-18,

न मुद्दभावी न जटा न पैकी । नानासमं स्थविरशायिका वा ।

रजोमलं नोत्कुट्टकमहाणं । दु खप्रमोक्षं न हि तेन धोवि ॥

„ Mbb III 13455 (calc)

न जटाधारणाद्वापि न तु स्थविरशायिका ।

निर्धं ह्यनशनाद्वापि जतामाणयेव च ॥

- 250 सोतेसु गुत्तो विदितिन्द्रियो चरे । धम्मे ठितो अज्जयमद्दवे रतो ।
संगातिगो सद्द्वदुक्कप्पहीनो । न लिप्पती^१ दिट्ठसुत्तेसु धीरो ॥ १२ ॥
- 251 इच्चेनमत्थं भगवा पुनप्पुनं । अम्मासि तं वेदायि मन्तपारगू ।
चित्राहि गाथाहि मुनिप्पकासयि । निरामगधो आसितो दुराजयो ॥ १३ ॥
- 252 सुत्वान बुद्धस्स सुभासितं पदं । निरामगन्धं सद्द्वदुक्कप्पनूदनं^२ -
नीचमनो यन्दि तथागतस्स । तत्थेव पञ्चज्जमरोचयित्वाति ॥ १४ ॥

आमगन्धसुत्तं निट्ठितं ।

15

[३. हिरिसुत्तं.]*

- 253 हिरिं तरन्तं विजिगुच्छमानं । सत्ताऽहमास्मि इति भासमानं ।
सम्पहानि कम्मानि अनादियन्तं । नेसो ममं^३ इति इति नं विजज्जा ॥ १ ॥
- 254 अनन्वयं पियं वाचं यो मित्तेसु पकुब्बति ।
अकरोन्तं भासमानं परिजानन्ति पण्डिता ॥ २ ॥
- 255 न सो मित्तो यो सदा अणमत्तो । भेदासंकी रंघमेवाऽनुपस्सी ।
यस्मिं च सेति उरसीव पुत्तो । स वे मित्तो यो परोहि अमेज्जो ॥ ३ ॥

१ रो०-विजितिन्द्रियो. २ म०-लिप्पति. ३ म०-नं. ४ म० अत्थन्वयं.

- 250* cf. 971c. सो तेसु गुत्तो विजितिन्द्रिया चरे ।
251 d of 717c. निरामगन्धो अमितो = Mrs. III. 388. 16a.
* Comp. J. 3631a. (Vol III. P. 196.)
253 cf. 3631 हिरिं तरन्तं विजिगुच्छमानं । तत्ताहमास्मीति भासमानं ।
सम्पहानि कम्मानि अनादियन्तं । नेसो ममं^३ इति इति नं विजज्जा ॥
254 cf. 3631 इ हि कविरा न हि वदे । य न कविरा न न वदे ।
अकरोन्तं भासमानं । परिजानन्ति पण्डिता ॥ also J. 380b.
254 of J. 380a. अकूडं मधुरं वाचं यो मित्तेसु पकुब्बति ।
अददं अविस्सजे भोगं सन्धि तेनऽस्स जीरति ॥
254c+d = J. 3201c+d = 380 ac+d. Thag. 226c+d = 262c+d = 322c+d
B I 4. 5. 31c+d. (I. 24) अकरोन्तं भासमानानं.
255-57 = J. 3631a. 257*+b = Dh. 205

256 पामुज्जकरणं ठानं पसंसावहनं सुसं ।

फलानिसंसो भावेति बहन्तो पोरिसं धुरं ॥ ४ ॥

257 पविवेकरसे पीत्वा रसं उपसमस्स च ।

निदरो होति निष्पापो धम्मपीतिरसं पिवंति ॥ ५ ॥

हिंसितं निद्रितं ।

16.

[४. महामंगलसुत्तं.]*

एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथ-
पिण्डिकस्स आरामे । अथ सो अञ्जतरा देवता अभिक्कन्ताय रत्तिया
अभिक्कन्तवण्णा केवलकप्पं जेवतनं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसंक्रमि, उपसंक्र-
मित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं उति। सो सा देवता
भगवन्तं गाथाय अज्झभासि—

258 बहू देवा मनुस्सा च मंगलानि आवेन्तयुं ।

आकंसमाना सोत्थानं ब्रूहि मंगलमुत्तमं ॥ १ ॥

259 असेवना च बालानं पाण्डितानं च सेवना ।

पूजा च पूजनीयानं एतं मंगलमुत्तमं ॥ २ ॥

260 पतिरूपदेसवासो च पुञ्जे च कतपुञ्जता ।

अत्तसम्मापणिधि च एतं मंगलमुत्तमं ॥ ३ ॥

261 बाहुसच्चं च सिपपं च विनयो च सुसिक्खितो ।

सुभासिता च या वाचा एतं मंगलमुत्तमं ॥ ४ ॥

262 मातापितु उपट्ठानं पुत्तदारस्स संगहो ।

अनाकुला च कम्मन्ता एतं मंगलमुत्तमं ॥ ५ ॥

* = Khp. V.—Text by Grimblet in J. Asiatique t. XVIII. (1871) P. 229 and by Childers in Khp. P. 4. Transl by Gogerly in the Ceylon Friend 1839, P. 208 by Childers in Kh. P. P. 4 and by L. Feer in J. Asiatique, t. XVIII (1871) P. 296.

261 = J. 406 Comm (III. 369).

262 = A. III. 461 c (I 161). मातापितु उपहा

- 263 दानं च धम्मचरियां च ज्ञातकानं च संगहो ।
अनवज्जानि कम्मानी एतं मंगलमुत्तमं ॥ ६ ॥
- 264 आरतिं विरतिं पापा मज्जपाना च संयमो ।
अप्यमादो च धम्मेषु एतं मंगलमुत्तमं ॥ ७ ॥
- 265 गारवो च निवातो च सन्तुट्ठिं च कतञ्जुता ।
कालेन धम्मसवणं एतं मंगलमुत्तमं ॥ ८ ॥
- 266 खन्तिं च सोवचस्सता समणानं च दस्सनं ।
कालेन धम्मसाकच्छा एतं मंगलमुत्तमं ॥ ९ ॥
- 267 तपो च ब्रह्मचरियं च अरियसञ्चानं दस्सनं ।
निब्बाणसच्छिकिरिया च एतं मंगलमुत्तमं ॥ १० ॥
- 268 फुट्टस्स लोकधम्मोहि चित्तं यस्स न कम्पति ।
असोकं विरजं खेमं एतं मंगलमुत्तमं ॥ ११ ॥
- 269 एतादिसानि कत्वानं सत्त्वत्थमपराजिता ।
सत्त्वत्थं सोत्थिं गच्छन्ति तं तेषां मंगलमुत्तमं ॥ १२ ॥

महामंगलमुत्तं निद्रितं ।

17.

[५. सूचिलोमसुत्तं.]*

एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा गयायं विहरति टांकितमखे सूचिलोमस्स यकखस्स भवने । तेन सो पन समयेन खरो च यकखो सूचिलोमो च यकखो भगवतो अविदूरे अतिक्रमन्ति । अथ सो खरो च यकखो सूचिलोमं यकखं एतद्वोच— एसो समणोऽति । नेसो समणो, समणको एसो; याव जानामि यदि वा सो समणो, यदि वा समणकोऽति । अथ सो सूचिलोमो यकखो येन भगवा तेनुपसंक्रमि उपसंक्रमित्वा भगवतो कायं उपनामेसि ।

१ रो०—संनुहो २ रो०—सन्ती. ३ सी०, रो०—ब्रह्मचरिया.

*=S. X. 3. 11. G+12 13. (I 207 f.)

268c+d cf A. VI. 45. 310 (c+d) (III. 354).

असोकं विरजं खेमं एतं मंगलमुत्तमं ।

अथ सो भगवा कायं अपनामेति । अथ सो सुचिलोमो यक्सो भगवन्तं
एतदवोच—भायसि मं समणाति । न ख्वाहं तं आवुसो भायामि, अपि च ते
संफत्तो पापकोऽति । पञ्चं तं समण पुच्छिसामि, सचे मे न व्याकरिस्ससि,
चित्तं वा तेसिपिस्सामि, हृदयं वा ते फालेस्सामि, पादेसु वा गहेत्वा पारंगंयाय
सिपिस्सामीति । न ख्वाहं तं आवुसो पस्सामि सदेवके लोके समारके सब्रह्मके
सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय यो मे चित्तं वा सिपेय्य, हृदयं वा
फालेय्य, पादेसु वा गहेत्वा पारंगंयाय सिपेय्य । अपि च त्वं आवुसो पुच्छ
यदाकंससीति । अथ सो सुचिलोमो यक्सो भगवन्तं गाथाय अज्झमासि—

270 रागो च दासो च कुतो निदाना । अरती रती लोमहंसो कुतोजा ।

कुतो समुदाय मनोवितक्का । कुमारका धंकेमिवोस्सजन्ति ॥ १ ॥

271 रागो च दोसो च इतो निदाना । अरती रती लोमहंसो इतोजा ।

इतो समुदाय मनोवितक्का । कुमारका धंकेमिवोस्सजन्ति ॥ २ ॥

272 स्नेहजा अतसंभूता निम्रोषस्सेव तन्धजा ।

पुप्प विसत्ता कामेसु मालुवा वितता घने ॥ ३ ॥

273 ये नं पजानन्ति यतो निदानं । ते नं विनोदेन्ति सुणोहि यक्ख ।

ते दुत्तरं ओघमिमं तरन्ति । अतिण्णपुच्चं अपुनब्भयापाति ॥ ४ ॥

सुचिलोममुत्तं निट्ठितं ।

18.

[६. धम्मचरियसुत्तं.]

274 धम्मचरियं ब्रह्मचरियं एतद्वाङ्गं वसुत्तमं ।

पण्णविनोऽपि चे होति अगारस्मान्गारियं ॥ १ ॥

275 सो वे सुत्तरजातिको विहेमाभिरतो मणो ।

जीवितं तस्म पाविपो रणे षट्ठेनि अन्नो ॥ २ ॥

१ ले०—४३, २ ४३—अगारस्मान्गारियं

271 cf. N° XVIII. २ (261) = B. X. 3. 121.

272 cf. Sur.—2.2.10. जहा वक्खे वदे अरं वज्झा वरिचवत् ।

273+24 also cf. Ud. VIIth = Nettl 43+44.

- 276 कलहाभिरतो भिक्खु मोहधम्मेन आवटो ।
अकसातंऽपि न जानाति धम्मं बुद्धेन देसितं ॥ ३ ॥
- 277 विहेसं भावितत्तानं अविज्जाय पुरवसतो ।
संकिलेसं न जानाति मग्गं निरयगामिनं ॥ ४ ॥
- 278 विनिपातं समापन्नो गम्भा गम्भं तमा तमं ।
स वे तादिसको भिक्खु पेच्च दुक्खं निगच्छति ॥ ५ ॥
- 279 गूयकूपो यथा अस्स संपुण्णो गणवसिक्को ।
यो एवरूपो अस्स बुद्धिसोधो हि संगणो ॥ ६ ॥
- 280 यं एवरूपं जानाथ भिक्खवो गेहनिस्सितं ।
पापिच्छं पापसंकप्पं पापआचारगोचरं ॥ ७ ॥
- 281 सब्बे समग्गा हुत्वान अभिनिब्बिज्ज यार्यं नं ।
कारण्डवं निद्धमथ कसम्भुं अपकस्सये ॥ ८ ॥
- 282 ततो पलापे दाहेथ अस्समणे समणमानिने ।
निद्धमित्वान पापिच्छे पापआचारगोचरे ॥ ९ ॥
- 283 सुद्धा सुद्धेहि संवासं कप्पयद्धो पतिस्सता ।
ततो समग्गा निपका दुक्खस्सन्तं करिस्सयाति ॥ १० ॥
- धम्मचरियसुत्तं निट्ठितं ।

१ म०-आवुतो. २ सी०, म०-यो च. ३ म०-अंगणो. ४ म०-अभि-
निब्बज्जियाय; रो०-अभिनिब्बिज्जयाय; बु०-अभिनिब्बिज्जियाय. ५ म०-
अवकस्सथ. ६ बु०-धम्मचरियसुत्तं ति कपिलसुत्तं.

280 cf D. XXXI. 6^{a+b} (102) पापमित्तो पापसब्बो पापआचारगोचरो ।

281^a cf Mva. II. 343. 18 सर्वे समग्गा पमुदितवेगजाला ।

281-283 = A. VIII. 10. 5^{3a} (IV. 172). II. 6^{5a+b}.

281-283^b = Mil. 414¹⁺².

19.

[७. ब्राह्मणधम्मिकसुत्तं.]*

एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावात्थिर्यं विहरति जेतवने अनाम-
पिण्डिकस्स आरामे । अथ सो संबहुला कोसलका ब्राह्मणमहासाला जिण्णा
वुद्धा महल्लका अद्भुता धयो अनुपत्ता येन भगवा तेनुपसंक्रमिषु, उपसंक्र-
मित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदिषु सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा
एकमन्तं निसीदिषु । एकमन्तं निसिन्ना सो ते ब्राह्मणमहासाला भगवन्तं
एतद्वोचुं—संदिस्सन्ति नु सो भो गोतम एतरहि ब्राह्मणा पोरणानं ब्राह्मणानं
ब्राह्मणधम्मोऽति । न सो ब्राह्मणा सन्दिस्सन्ति एतरहि ब्राह्मणा पोरणानं ब्राह्मणानं
ब्राह्मणधम्मोऽति । साधु नो भवं गोतमो पोरणानं ब्राह्मणधम्मं मासतु, सचे
भो गोतमस्स अगच्छति । तेन हि ब्राह्मणा सुणाय, साधुकं मानसिकरोध,
भासिस्सामीति । एवं भोऽति सो ते ब्राह्मणमहासाला भगवतो पच्चस्सोसुं ।
भगवा एतद्वोच—

284 इत्थो पुब्बका आसुं सज्जतत्ता तपास्सिनो ।

पथकामगुणे हित्वा अत्तदत्थमचारिषुं ॥ १ ॥

285 न पसू ब्राह्मणानासुं न हिरज्जं न धानियं ।

सज्जायधनधञ्जासुं ब्रह्मं निधिमपालयुं ॥ २ ॥

286 ये नेसं भतकं आसि वारमत्तं उपट्ठितं ।

सद्धापकतमेसानं दातवे तदमज्झिषुं ॥ ३ ॥

287 नानारत्तेहि बत्थेहि सयनेहावसथेहि च ।

कीता जनपदा रक्षा ते नमस्सिषु ब्राह्मणे ॥ ४ ॥

288 अवज्झा ब्राह्मणा आसुं अजेय्या धम्मरक्खिता ।

न ते कोचि निवारेसि कुलद्वारेसु सच्चसो ॥ ५ ॥

१ म०—अत्तदत्थमपाएणुं, सी०—अत्तदत्थमचारिषु.

*Oomp. Spence Hardy's Legends P. 46.

284 cf. P. V. II. 614a+b. इत्थो वापि ये सत्ता सज्जतत्ता तपास्सिनो ।

cf. J. 5111¹ ०५८. ये वापि इत्थो लोके सज्जतत्ता तपास्सिनो ।

285 cf. Mbh. V. 36⁰⁰. अवज्झा ब्राह्मणा गावो.

286 cf. J. 539⁰⁰ b. अजेय्ये धम्मरक्खिते.

- २८९ अटुच्चत्तारीसं वस्तानि (कोमार) ब्रह्मचरियं चरिंसु ^१ .
 विज्जाचरणपरियेट्ठिं अचरं ब्राह्मणा पुरे ॥ ६ ॥
- २९० न ब्राह्मणा अञ्जमगमुं नऽपि भरियं किणिसुं ते ।
 संपियेनेव संवासं संगन्त्वा समरोचयुं ॥ ७ ॥
- २९१ अञ्जत्र तम्हा समया उतुवेमरणिं पति ।
 अन्तरा मेशुनं धम्मं नास्सु गच्छन्ति ब्राह्मणा ॥ ८ ॥
- २९२ ब्रह्मचरियं च सीलं च अज्जवं मइवं तपं ।
 सोरच्चं अविहिंसं च सन्ति चापि अवण्णयुं ॥ ९ ॥
- २९३ यो नेसं परमो आसि ब्रह्मा दळ्हपरकमो ।
 स वापि मेशुनं धम्मं सुपिनन्तेन नागमा ॥ १० ॥
- २९४ तस्सवत्तमनुसिस्सन्ता इधेके विज्जुजातिका ।
 ब्रह्मचरियं च सीलं च सन्ति चापि अवण्णयुं ॥ ११ ॥
- २९५ तण्डुलं सयनं वत्थं सप्पितेलं च याचिय ।
 धम्मेन समुदानेत्वा ततो यञ्जमकप्पयुं ।
 उपट्ठितस्मिं यञ्जस्मिं नास्सु गावो हनिंसु ते ॥ १२ ॥
- २९६ यथा माता पिता भाता अञ्जे वाऽपि च ज्ञातका ।
 गावो नो परमा मिता यासु जायन्ति ओसधा ॥ १३ ॥
- २९७ अन्नदा बलदा चेता वण्णदा सुखदा तथा ।
 एतमत्थवसं अत्वा नास्सु गावो हनिंसु ते ॥ १४ ॥
- २९८ सुसुमाला महाकाया वण्णवन्तो यसस्सिनो ।
 ब्राह्मणा सेहि धम्मेहि किच्चाकिच्चेसु उत्तुका ।
 याव लोके अवत्तिंसु सुखमेधित्थऽयं पजा ॥ १५ ॥

१ म०-अटुच्चत्ताळीस वरसानि. २ म०-सोरज्जं. ३ सी०-स चापि. ४ म०,
 पु०-समोधानेत्वा.

२८९ cf J. ३८५^a=J. ३९६ Comm. (III. ३२०)=J. ४१६ Comm. (III.
 ४१२)=J. ५३४ .

वान सील परिधायं अज्जव मइवं तप ।

अकोध आवि हिंसा च खन्ती च अविरोधन ।

२९७^c=Dbp २८९^a. २९८^b=Mva. III ९६. २१^b वर्णवन्तो यस्सिनः

२९८^a=S. XI. १. २. ९^b (I. २१८) अचन्न सुखमेधति ।

- 299 तेस आसि विपद्दासो दिस्वान अणुतो अणु ।
राजिनो च वियाकार नारियो समलकता ॥ १६ ॥
- 300 रथे चाजञ्जसयुते सुकते चित्तसिद्धने ।
निवेसने निवस च विभत्ते भागमो मिते ॥ १७ ॥
- 301 गोमण्डलपरिब्रूह नारीवरगणायुत ।
उच्चार मानुस भोग अभिज्ज्ञायिसु ब्राह्मणा ॥ १८ ॥
- 3 2 ते तत्थ मन्ते गन्धेत्वा ओक्काक तदुपागमु ।
पहूतधनधञ्जोसि (यजस्सु बहु ते वित्त) यजस्सु बहु ते धन ॥ १९ ॥
- 303 ततो च राजा सञ्जतो ब्राह्मणेहि रथेसमो ।
अस्समेध पुरिसमेध (सम्मापास) वोजयेय्य निरगळ ।
एते यागे यजित्वान ब्राह्मणान अदा धन ॥ २० ॥
- 304 गावो सयन च वत्थ च नारियाँ समलकता ।
रथे चाजञ्जसयुते सुकते चित्तसिद्धने ॥ २१ ॥
- 305 निवेसनानि रम्मामि सुविभत्तानि भागसो ।
नानाधञ्जस्स पूरेत्वा ब्राह्मणान अदा धन ॥ २२ ॥
- 306 ते च तत्थ धन लद्धा सन्निधि समरोचयु ।
तेस इच्छावतिण्णान भिय्यो तण्हा पवद्धुध ।
ते तत्थ मन्ते गन्धेत्वा आक्काक पुनमुपागमु ॥ २३ ॥
- 307 यथा आपो च पठवी हिरञ्ज धनधानिय ।
एव गावो मनुस्सान पक्खिसारो सो हि पाणिन ।
यजस्सु बहु ते वित्त यजस्सु बहु ते धन ॥ २४ ॥

१ १।०- वाचपट्ठ २ १।०-नारियो च ३ सी०-पुनुपागमु

- 299d=Mvn 4 1 5^b नारिया च ३०६ता 4.1 1^b नारिया च ३०६ता ।
301a=J 538¹¹¹ 301^b cf Mvn II 101 1 2 ना । वरागगाकीगम् ।
303c+d cf S III 1 9 6 = I 27^{3c+d} A VIII 1 3^{3c+d}
cf Mvn II. 40 11 अन्धमेध पुरुषमेध १०४१ क । १११६म् ।
303e cf Mvn II 405 11 एत धन ५३३३३ । 303b=I 547 303
306a cf Dbp 349^c भिय्या मण्डा वज्जुनि । I V 111 5३ सुयु ३४ ३४३३३

- 308 ततो च राजा सञ्जतो ब्राह्मणे हि रथेसभो ।
नेकसतसहस्सियो गावो अञ्जे अघातयि ॥ २५ ॥
- 309 न पादा न विसाणेन नासु हिसन्ति केन चि ।
गावो एळक्कसमाना सोरता कभट्ठना ।
ता विसाणे गहेत्वान राजा सत्थेन घातयि ॥ २६ ॥
- 310 ततो च देवा पितरो इन्द्रो असुररक्कसा ।
अधम्मो इति पक्कन्दु य सत्थ नियती मय ॥ २७ ॥
- 311 तयो रोगा पुरे आसु इच्छा अनसन गरा ।
पसून च समारभा अट्टानवुत्तिमागमु ॥ २८ ॥
- 312 एसो अधम्मो दण्डान ओक्कतो पुराणो अहु ।
अदूसिकायो हञ्जन्ति धम्मा घसेन्ति याजका ॥ २९ ॥
- 313 एवमेसो अनुधम्मो पोराणो विञ्जुगरहितो ।
यत्थ एदिराक्क पस्सति याजक गरहती जनो ॥ ३० ॥
- 314 एव धम्मे वियापन्ने विभिन्ना सुद्वोस्सिका ।
पुथु विभिन्ना सत्तिया पति भरिया अयमञ्जथ ॥ ३१ ॥
- 315 सत्तिया बह्वबन्धू च ये चञ्जे गोत्तराक्खिता ।
जातिवाद निरक्त्वा कामान वसमागमुत्ति ॥ ३२ ॥

एव वुत्ते त ब्राह्मणमहाराजा भावन्त एतद्वोज्जु-अभिक्कन्त भो मातम पे० धम्मो पकासितो, एते मय भवन्त गोतम सरण गच्छाम, धम्म च भिम्भुसथ च । उपासके नो भव गोतमो धारेतु अज्जतमो पाणुपेते सरण गतेऽति ।

ब्राह्मणधम्मिकसुत्तं निवृत्त ।

१ रे०-१२५ सवगम्मियो म०-अनेकसतसहस्सियो

315d cf J 5, 437d 4*3 कामान वस अज्जगा (१ 1 अज्जगा)
Mvu III 457 20b etc कामानो वसमन्वगा ।

20.

[८. नावासुत्तं.]

- 316 यस्मा हि धम्मं पुरितो विजज्जा । इन्द्रं च न वेवना पूजयेय्य ।
सो पूजितो तस्मिं पसन्नाचित्तो । बहुस्सुतो पातुकरोति धम्मं ॥ १ ॥
- 317 तदट्ठि कत्वा न निसम्प धीरो । धम्मानुधम्मं पटिपज्जमानो ।
विज्जू विभावी निपुणो च होति । यो तादिसं भजति अप्पमत्तो ॥ २ ॥
- 318 खुद्दं च बालं उपसेवमानो । अनागतत्थं च उसूयकं च ।
इधेव धम्मं अबिभावयित्वा । अवितिण्णकंखो मरणं उपेति ॥ ३ ॥
- 319 यथा नरो आपगं ओतरत्त्वा । महेदिकं सालिलं सीघस्रोतं ।
सो बुद्धमानो अनुसोतगामी । किं सो परे सक्खति तारयेतुं ॥ ४ ॥
- 320 तथेव धम्मं अबिभावयित्वा । बहुस्सुतानं अनिसामयत्थं ।
सयं अजानं अवितिण्णकंखो । किं सो परे सक्खति निज्झपेत्तुं ॥ ५ ॥
- 321 यथाऽपि नावं दळ्हमारुहित्वा । पियेनंरित्तेन समंगिभूतो ।
सो तारये तत्थ बहूऽपि अज्जे । तन्नूपयज्जूं कुसलो मुत्तीमा ॥ ६ ॥
- 322 एवंऽपि यो वेदगु भावित्तो । बहुस्सुतो होति अवंधधम्मो ।
सो खो परे निज्झपये पज्जानं । सोतावधानूपनिष्पन्नो ॥ ७ ॥
- 323 तस्मा हवे सप्पुरिसं भजेय । मेधाविनं चैव बहुस्सुतं च ।
अज्जाय अत्थं पटिपज्जमानो । विज्जातधम्मो सो सुखं लभेधाति ॥ ८ ॥
- नावासुत्तं निट्ठितं ।

१ सु०, म०-कियेन. २ सु०, म०-तन्नूपयज्जू. ३ म०-सतावा. ४ सु०-
धम्मसुत्तं, नावासुत्तं इति वि.

21

[९ किंसीलसुत्त.]

- 324 किंसीलो कि समाचारो कानि कम्मानी ब्रूह्य ।
नरो सम्मा निविट्ठस्स उत्तमत्थ च पापुणे ॥ १ ॥
- 325 वद्धापचार्यो अनुसुव्यको सिया । कालञ्जू चऽस गरून दस्सनाय ।
धम्मि कथ एरयित सणञ्जू । सुणेय्य सकच्च सुभ सितानि ॥ २ ॥
- 326 कालेन गच्छे गरून सकास । धम निरकत्वा निवातवुत्ति ।
अत्थ धम्म समयम ब्रह्मचरिय । अनुस्सरे चेव समाचरे च ॥ ३ ॥
- 327 धम्माराभो धम्मरतो । धम्मे ठितो धम्माविनिच्छयञ्जू ।
नेवाचरे धम्मसन्दोसवाद । तच्छेहि नीयेथ सुभासितेहि ॥ ४ ॥
- 328 हस्स जप्प परिदेव पदोस । मायाकत कुहन मिद्धिमान ।
सारम्मकक्कस्सकसावमुच्छ । हित्वा चर वीतमदो ठिततो ॥ ५ ॥
- 329 विज्जातसारानि सुभासितानि । सुत च विज्जात समाधिसार ।
न तस्स पञ्चा च सुत च बद्धति । या सालभो होतिनरो पमत्तो ॥ ६ ॥
- 330 धम्मे च ये अरियपवेदिते रता । अनुत्तरा ते वचसा मनसा कम्मना च ।
ते सन्ति सोरच्च ममाधि सण्डिता । सुतस्स पञ्चाय च सारमज्झगूति ॥ ७ ॥
- किंसीलसुत्त निट्ठित ।

१ म०-वद्ध पचाया २ रा०, सी०-गरून

- 324a=P V II 91a cf J 3898a=12a किं सीले किं समाचारो
325a=J 5928a=Mvu III 373 4 शुण तो सस्य सुभाषितानि
327a=Dhp 364a=Thag 1032a=Mvu III 499 4a 327b
cf Mbb II 673a धम्मं स्थितो धम्मसुतो महामा ।
330a cf Dhp 79c+d अरियप्पादिन धम्मे सदा रम ने पण्डितो ।
330a+b+c=J 490a+b+c 331a+b cf J 311a+b उडे ह चोर किं सेसि को
अथो सुपिनेन त । J 4541a+b P V II 61a+b उ.हि कण्ह किं ससि
को अथो सुपिनेन ने ।

22

[१०. उट्टानसुक्तं.]

- 331 उट्टहथ निसीदथ को अत्थो सुपितेन वो ।
आतुरानं हि का निदा सहविद्वान रूपतं ॥ १ ॥
- 332 उट्टहथ निसीदथ दच्छह सिंससथ सन्तिथा ।
मा वो पमते विञ्जाय (मञ्जराजा) अमोहयित्थ वसानुगे ॥ २ ॥
- 333 याय देवा मनुस्सा च सिता तिहन्ति अत्थिका ।
तरथेतं विसत्तिकं खणो वे मा उपच्चगा ।
खणातीता हि सोचन्ति निरयम्हि समापिता ॥ ३ ॥
- 334 पमादो रजो पमादो पमादानुपतितो रजो ।
अणमादेन विजाय अन्वहे सहमत्तनोऽति ॥ ४ ॥
उट्टानसुक्तं निद्रित ।

23

[११. राहुलसुक्तं]

- 335 काच्चि अभिण्हसवासा नावजानासि पण्डित ।
उक्काधारो मनुस्सान काच्चि अपचितो तया ॥ १ ॥
- 336 नाह अभिण्हसवासा अवजानामि पण्डित ।
उक्काधारो मनुस्सान निच्च अपचितो मया ॥ २ ॥
वत्थुगार्था ।
- 337 पंचकामगुणे हित्वा पियरूपे मनोरमे ।
सद्वाय घरा निकल्मम् दुक्खत्तम्सन्तकरो भव ॥ ३ ॥

१ सी०-पमादा २ म० Omits

331 cf 9 IX 2 4¹ (I 198)

उट्टहि भिक्खु किं सेति को च को सन्निव ते ।

आतुरास हि का निदा सहविद्वान रूपतो ॥

333^d = A VI.1 29 6^{ab} (IV 228) Dip ^{dis} = Thag 1605^d 403^{bd} Thig 5^{bd} 334 cf Thag 404 331^d = 323^d

335^c cf Mvu I, 420 1^{ab} = 23 II 3b उत्ताधारे नरपक्ष्माय ।

337 = Thag 195

- 338 मित्ते भजस्सु कल्याणे पन्ते च सयनासने ।
विवित्तं अप्पनिघोसं मत्तञ्चू होहि भोजने ॥ ४ ॥
- 339 चीवरे पिण्डपाते च पच्चये सयनासने ।
एतेसु तण्हं माकासि मा लोक पुनरागमि ॥ ५ ॥
- 340 सवुतो पातिमोवखास्मिं इन्द्रियेसु च पचसु ।
सति कायगतात्यत्थु निब्बिदावहुलो भव ॥ ६ ॥
- 341 निमित्तं परिवज्जेहि सुभ रागूपसहितं ।
असुभाय चित्त भावेहि एरुग्ग सुसमाहितं ॥ ७ ॥
- 342 अनिमित्तं च भावेहि मानानुसयमुज्जह ।
ततो मानाभिसमया उपसन्ने चरिस्ससीति ॥ ८ ॥
- इत्थ सुद भगवा आयस्मन्न राहल इमाहि गाथाहि अग्गिण्ह ओवदतीति ।
राहुलसुत्तं निद्धित ।

24.

[१२ वर्गीससुत्त.]†

एव मे सुत । एक समय भगवा आळविय विहरति अग्गाळवे चेतिये ।
१ सो पन समयेन आयस्मतो वर्गीसस्स उपज्झायो निमोषकप्पो नाम
ते अग्गाळवे चेतिये अचिरपरिनिव्वुतो होति । अथ सो आयस्मतो
गीसस्स रहोगतस्स पटिसह्ठीनस्स एव चेतसो परिवित्तको उदपादि—
रेनिव्वुतो नु सो मे उपज्झायो उदाहु नो परिनिव्वुतोऽति । अथ
ते आयस्मा वर्गीसो सायण्हसमय पटिसह्ठाना बुद्धितो येन भगवा

१ सी०—पत्थ म०—पत्थ

- 338 cf Thag 213c DhP 370* 338c=Thag 377c=Mal 371
338b+d cf DhP 18 c+d मत्तञ्चूता थ मत्तस्मि पत्त च सयनासन 1\ Ud 6- d
338d cf Thag 583c+d सवुता पातिमोवखास्मिं मत्तञ्चू चरिस्स भोजने ।
340c+d-342=Thag 1224c+d-1226=S VIII 4 51c+d+3+1 (1,18a)
341 cf ज्व० म० P 28 341d+342a cf Thag 10c+1b अनिमित्तं च भावेहि
एरुग्गा सुसमाहिता ।
342b cf Thag 60d मानानुसयमुज्जह
† Comp Thag 1263-1278

तेनुपसंकमि, उपसंकमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्सो एकमन्तं निशीदि । एकमन्तं निमित्तो सो आयस्मा वंगीसो भगवन्तं एतदवोच—इध मय्हं भन्ते रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिचित्तको उदपादि—परिनिब्बुतो नु सो मे उपज्झायो, उदाहु नो परिनिब्बुतोऽति । अथ सो आयस्मा वंगीसो उट्ठायासना एकंसं च्चिवं कत्वा येन भगवा तेनऽअलिं पणामेत्वा भगवन्तं गाथाय अज्झभासि—

- 343 पुच्छामि सत्थारं अनोमपज्जं । दिट्ठेव धम्मे यो विचिकिच्छानं छेत्तां ।
अग्गाळवे कालमकासि भिक्खु । जातो यसस्सी अभिनिब्बुतत्तो ॥ १ ॥
- 344 निमोघकप्पो इति तस्स नामं । तया कतं भगवा ब्राह्मणस्स ।
सो तं नमस्सं अचौरिं मुत्थपेक्खो । आरद्धविरियो दक्खधम्मदस्सी ॥ २ ॥
- 345 तं सावकं सक्क मयंसपि रब्धे । अज्जातुमिच्छाम समन्तचक्खु ।
समवट्ठिता नो सवणाय सोता । तुवं नो सत्था त्वं अनुत्तरोऽसि ॥ ३ ॥
- 346 छिन्देव नो विचिकिच्छं ब्रूहि मेऽतं । परिनिब्बुतं वेदय भूत्तिपज्ज ।
मज्झेऽव नो भास समन्तचक्खु । सक्कोऽव देवानं सहस्सनेत्तो ॥ ४ ॥
- 347 ये केचि गन्था इध मोहमग्गा । अज्जाणपक्खा विचिकिच्छठाना ।
तथागतं पत्वा न ते भवन्ति । चक्खुं हि एतं परमं नरानं ॥ ५ ॥
- 348 नो चे हि जातु पुरिसो किलेसे । वातो यथा अग्गधन विहाने ।
तमोऽवऽस निवुत्तो सन्वलोको । न जौत्तिमन्तोऽपि नरा तपेयुं ॥ ६ ॥
- 349 धीरां च पज्जोतकरा भवन्ति । तं तं अह धीर तथेव मज्जे ।
विपस्सिमं जानमुपांगमम्ह । परिसासु नो आधिकरोहि कर्णं ॥ ७ ॥
- 350 तिप्पं गिरं परय वग्गु वग्गुं । हंसोऽर्ध पग्गम्ह सणिं निकूजं ।
विन्दुस्सरेन सुविकप्पितेन । सन्धेऽव ते उज्जुगता सुणोम ॥ ८ ॥

१ ३१३-३५४-ध्व० ग० १२६३-१२४८. २. म०-उत्तरा, ३ सी०-अचरी, ४ सी०-धीराऽव. ५ म०-य. ६ ध्व०, ०-वी०, ७ सी०-जानमुपांगमम्ह. ८ रो०-हगाऽव. ९ म०-सणिक निकूजि.

- 351 पहीनैजातिभरणं असेसं । निग्गह्धेनं वदेस्सामि घम्मं ।
न कामकारो हि पुथुज्जनानं । संसेव्यकारो च तथागतानं ॥ ९ ॥
- 352 संपन्नवेय्याकरणं तवेदं । समुज्जुपेज्जस्स समुग्गहीतं ।
अयमज्जली पच्छिमो सुप्पणामितो । मा मोहयी जानमनोमपज्ज ॥ १० ॥
- 353 परोवरं अरियधम्मं विदित्वा । मा मोहयी जानमनोमविरिय ।
वारिं यथा घम्मनि घम्मतत्तो । वाचाऽभिकंखामि सुत्तं पवस्ता ॥ ११ ॥
- 354 यदत्थिकं बह्वचरियं अचारि । कप्पायनो कच्चिस्स तं अमोघं ।
निब्बायि सो अनुपादिसेसो । यथा विमुत्तो अहु तं सुणोम ॥ १२ ॥
- 355 अच्छेच्छि तण्हं इध नामरूपे (इति भगवा) । कण्हस्स सोतं दीधरत्तानुसयितं
अतारि जातिमरणं असेसं । इच्चव्वी भगवा पंचसेट्ठो ॥ १३ ॥
- 356 एस सुत्वा पसीदामि वचो ते इसिसत्तम ।
अमोघं किर मे पुडं न मं वखेसि ब्राह्मणो ॥ १४ ॥
- 357 यथावादी तथाकारी अहु बुद्धस्स सावको ।
अच्छिदा मच्चुनो जालं ततं मायाविनो वळ्ळं ॥ १५ ॥
- 358 अइसं भगवा अर्द्धि उपादानस्स कप्पियो ।
अच्चगा वत कप्पायनो मच्चुयेष्णं सुदुत्तरं इति ॥ १६ ॥
वंगीसमुत्तं निद्रितं ।

25.

[१३. सम्मापरिद्धाजानियसुत्तं.]

- 359 पुच्छाम मुनिं पहतपज्जं । तिण्णं पारगत परिनिब्बुतं डित्तं ।
निक्खम्म घरा पनुज्ज कामे । कयं (भिक्षु) सम्मा सो लोके परित्वजेय्य ॥ १ ॥

१ म०-पहीन. २ म०-समुज्जपज्जस्स. ३ म०-वरोवरं. ४ म०-सुत्तस्स
वस्स. ५ म०-सुत्तस्स परसा ति वा. ६ म०, सी०-आहु सउपादिसेसो. ७ म०-
इधमवि. ८ म०-तथा. ९ म०-त तं १० म०-अहुसा ११ म०-आदि. १२ म०-
'निमोधकप्पमुत्त'ति. १३ म०-अहुसा १४ म०-आदि. १५ म०-
'निमोधकप्पमुत्त'ति. १६ म०-अहुसा १७ म०-आदि. १८ म०-अहुसा

355a=S. I. 2. 10 22b (I 19). 357a=J. 324a Mvu I. 177a.
357b of Mvu I. 250 20b. अहुदुत्तस्स भावना. 357c+d of J 539a+b
ते वेत्ता मच्चुनो जलं तन

ते वेत्ता मच्चुनो जलं तन

- 360 यस्स मंगला समूहता (इति भगवा) । उप्पादा सुपिना च लवसणा च ।
सो मंगलदोसविणहीनो । सम्मा सो लोके परिव्वजेय्य ॥ २ ॥
- 361 रागं विनयेथ मानुसेसु । दिव्वेसु कामेसु चापि भिक्खु ।
अतिकम्म भवं समेस धम्मं । सम्मा सो लोके परिव्वजेय्य ॥ ३ ॥
- 362 विपिट्ठि कत्था पेसुनानि । कोधं कदरियं जहेय्य भिक्खु ।
अनुरोध-विरोध-विप्पहीनो । सम्मा सो लोके परिव्वजेय्य ॥ ४ ॥
- 363 हित्वा पियं च अप्पियं च । अनुपादाय अनिस्तितो कुहिञ्चि ।
संयोजनियेहि विमुत्तो । सम्मा सो लोके परिव्वजेय्य ॥ ५ ॥
- 364 न सो उपधीसु सारमेति । आदानेसु विनेय्य छन्दरागं ।
सो अनिस्तितो अनञ्जनयेयो । सम्मा सो लोके परिव्वजेय्य ॥ ६ ॥
- 365 वचसा मनसा च कम्पना च । अविरुद्धो सम्मा विदित्वा धम्मं ।
निज्जाणपदाभिपरययानो । सम्मा सो लोके परिव्वजेय्य ॥ ७ ॥
- 366 यो वन्दति मंति न उण्णमेय्य । अकुट्टोऽपि न सन्धियेष भिक्खु ।
लद्धा परभोजनं न मज्जे । सम्मा सो लोके परिव्वजेय्य ॥ ८ ॥
- 367 लोभं च भयं च विप्पहाय । विरतो छेदनवन्धना च भिक्खु ।
सो तिण्णकथंकयो विसल्लो । सम्मा सो लोके परिव्वजेय्य ॥ ९ ॥
- 368 सारुण्यमत्तनो णिटित्वा । न च भिक्खु हिंसेय्य कंचिं लोके ।
यथातथियं विदित्वा धम्मं । सम्मा सो लोके परिव्वजेय्य ॥ १० ॥
- 369 यस्सानुसया न सन्ति केचि । मूला अकुसला समूहता से ।
सो निरासयो अनासयानो । सम्मा सो लोके परिव्वजेय्य ॥ ११ ॥

१ सी०-स मंगलदोसविणहीनो (भिक्खु), रो०-स मंगलदोसविणहीनो ।
भिक्खु सम्मा .. २ म०-विपिट्ठि कत्थान १ सी०, म०-भयं, ४ रो०-छेदनवन्ध-
नातो, सु०-छेदनवन्धनतो, ५ म०- किञ्चि, ४ रो०-अनासयानो, म०-निरासो
अनासितानो.

360a-c cf. J. 87a-c, cf. प० १४० ६, ५०. उ० सु० ८, १३. 8150,
उ० सु० १५, ५. उक्तं सर्वं भोगयन्तस्मिन् सुपिणं लवसणवृक्षवृक्षविजं ।
अणवियारं सरस्सविजकृजे विज्जाहि न जीवति स भिक्खु ।

- ३७० आसवसीणो पहीनमानो । सञ्च रागपथ उपातिवत्तो ।
 दन्तो परिनिव्वुतो ठिततो । सम्मा सो लोके परिव्वजेय्य ॥ १२ ॥
- ३७१ सद्धो सुतवा नियामदस्सी । वग्गगतेसु न वग्गसारि धीरो ।
 लोभ दोस विनेय्य पटिव । सम्मा सो लोके परिव्वजेय्य ॥ १३ ॥
- ३७२ समुद्धजिनो विवत्तच्छद्धो । धम्मेसु वसी पारगू अनेजो ।
 सखारनिरोधत्राणकुसलो । सम्मा सो लोके परिव्वजेय्य ॥ १४ ॥
- ३७३ अतीतेसु अनागतेसु चापि । कप्पातीतो अतिच्च सुद्धिपज्जो ।
 सञ्चायतनेहि विप्पमुत्तो । सम्मा सो लोके परिव्वजेय्य ॥ १५ ॥
- ३७४ अज्जाय पद समेच्च धम्म । विवट दिस्थान पहानमासवान ।
 सञ्चूपधीन परिकल्पानो । सम्मा सो लोके परिव्वजेय्य ॥ १६ ॥
- ३७० अद्वा हि भगवा तथेव एत । यो सो एव विहारि दन्तो भिवसु ।
 सञ्चसयोजनिये च वीतिवत्तो । सम्मा सो लोके परिव्वजेय्याति ॥ १७ ॥
 सम्मापरिव्वाजनियसुत्त^१निष्ठित ।

26

[१४ धम्मिकसुत्त]

एव मे सुत । एक समय भगवा सावत्थिय विहरति जेनवने अनाथ विण्णिकस्स आरामे । अथ खो धम्मिको उपासको पचहि उपासकस्सतेहि साद्धे येन भगवा तेनुपसकमि उपसकमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो धम्मिको उपासको भगवन्त गाथाय अज्झमासि—

- ३७६ पुच्छामि त गोतम भूरिपज्ज । कथकरो सावको साधु होति ।
 यो वा अगारा अनगरमेति । अगारिनो वा पनुपासकासे ॥ १ ॥
- ३७७ तुव हि लोकस्स सदेवकस्स । गति पजानासि परायण च ।
 न चअत्थि तुल्यो निपुणत्थदस्सी । तुव हि बुद्ध पवर वदन्ति ॥ २ ॥

१ म०—विवटच्छद्धो २ रो०—परिकमया ३ सु—महासमयसुत्तअनेजो

- 378 सव्वं तुवं ज्ञाणमेवेच्च धम्मं । पकासोसि सत्ते अनुकंपमानो ।
विवत्तच्छेदोऽसि समन्तचक्खु । विरोचसि विमलो सव्वलोके ॥ ३ ॥
- 379 आंगच्छि ते सन्तिके नागराजा । एरावणो नाग जिनोऽति सुत्वा ।
सोऽपि तया मन्तायित्वा अज्झममा । साधूऽति सुत्वान पतीतरूपो ॥ ४ ॥
- 380 राजाऽपि तं वेस्सवणो कुबेरो । उपेति धम्मं परिपुच्छमानो ।
तस्सापि त्वं पुच्छितो ब्रूसि धीर । सो चापि सुत्वान पतीतरूपो ॥ ५ ॥
- 381 ये केचिऽमे तित्थिया वादसीला । आजीविका वा यदि वा निगण्ठा ।
पञ्चाय तं नातितरन्ति सव्वे । ठितो वजन्तं विय सीघगामिं ॥ ६ ॥
- 382 ये केचिऽमे ब्राह्मणा वादसीला । बुद्धा चापि ब्राह्मणा सन्ति केचि ।
सव्वे तयि अत्थवद्दा भवन्ति । ये वाऽपि चऽज्जे वादिनो मज्जमाना ॥ ७ ॥
- 383 अयं हि धम्मो निपुणो सुखो चै । योऽयं तया भग्वा सुण्वुत्तो ।
तमेव सव्वे सुस्सुसमाना । त्वं नो वद पुच्छितो बुद्धसेट्ठु ॥ ८ ॥
- 384 सव्वेऽपिऽमे भिक्खवो संनिसिन्ना । उपासका चापि तथेवं सोतुं ।
सुणन्तु धम्मं विमलेनानुबुद्धं । सुभासितं वासवस्सेव देवा ॥ ९ ॥
- 385 सुणाथ मे भिक्खवो सावर्यामि वो । धम्मं धुतं तं च धरार्थं सव्वे ।
इत्थिापयं पञ्चाजितानुलोमिकं । सेवेथ नं अत्थदसी मुतीर्मा ॥ १० ॥
- 386 न वे विकाले विचरेय्य भिक्खु । गाम च पिण्ढाय चरेय्य काले ।
अकलाचारिं हि सजन्ति संगा । तस्मा विकाले न चरन्ति बुद्धा ॥ ११ ॥

१ म० विवटच्छेदोऽसि, २ सा०-आंगच्छि ३ नो०, म०-सुखोऽय, ४
रो०-सव्वे चिमे, ५ म०-तत्थेव, ६ म०-सावयिस्सामि ७ म०-चरथ, ८ म०-
अत्थदस्सो मतिमा, सु०-अत्थदस्सो मुतीर्मा, ९ म० नो वे, सु०-नो वे

378d cf. J 545^{116a} (VI. 289), साधुनि सुत्वान वदन्तस्समा ।

cf. Mvu II. 225 7a, साधुनि सुत्वान स विपयी ।

384c cf. Mvu III 317. 18, सुणोन्तु धर्मे विमत्रानुबद्धम् ।

Thag. 1239a+b सुणन्ति धम्मं विमत्रे सम्मामवद्धदुशितं ।

386 cf. Mvu III. 328 16-19

न हि विकाले विहरन्ति बुद्धा । काले तु पिण्ढाय परन्ति प्राय ।

विकालचारीदि वसन्ति संगा । तस्मादिकाले न चरन्ति बुद्धा ॥

- 387 रूपा च सदा च रसा च गंधा । फस्सा च ये संगदयन्ति सत्ते ।
एतेसु धम्मेषु विनेय्य छन्दं । कालेन सो पविसे पातरासं ॥ १२ ॥
- 388 पिण्ड च भिक्खु समयेन लब्धा । एको पटिकम्म रहो निसीदे ।
अज्झत्तचिन्ती न मनो बहिद्वा । निच्छारये संगहितसभावो ॥ १३ ॥
- 389 सचेऽपि सो सद्यपे सावकेन । अज्जेन वा केनचि भिक्खुना वा ।
धम्मं पणीतं तमुदाहरेय्य । न पेसुणं नेपि परूपयादं ॥ १४ ॥
- 390 वादं हि एके पटिसेनियन्ति । न ते पसंसाम परित्तपज्जे ।
ततो ततो ने पसजन्ति संग्गा । चित्तं हि ते नत्थ गमेन्ति दूरे ॥ १५ ॥
- 391 पिण्डं विहारं सयनासनं च । आपं च सघाटिरज्जुपवाहनं ।
सुत्त्वान धम्मं सुगतेन देसितं । संसाय सेवे वरपज्जसावको ॥ १६ ॥
- 392 तस्मा हि पिण्डे सयनासने च । आपे च सघाटिरज्जुपवाहने ।
एतेसु धम्मेषु अनुपल्लितो । भिक्खु यथा पोसखरे वारिविन्दु ॥ १७ ॥
- 393 गहट्ठवत्तं पन वो वदामि । यथा करो सावको साधु होति ।
न हेसो लब्भा सपरिग्गहेन । फस्सेतुं यो केवलो भिक्खुधम्मो ॥ १८ ॥
- 394 पाण न हाने न च घातयेय्य । न चानुजज्जा हननं परेस ।
सब्बेसु भूतेसु निधाय दण्डं । ये थावरा ये च तसन्ति लोके ॥ १९ ॥
- 395 ततो अदिन्नं परिवज्जयेय्य । किञ्चि क्वचि सावको बुज्झमानो ।
न हारये हरतं नानुजज्जा । सब्ब अदिन्नं परिवज्जयेय्य ॥ २० ॥
- 396 अब्रह्मचरियं परिवज्जयेय्य । अगारकासु जलितंऽव विज्ज ।
असंभुणन्तो पन ब्रह्मचरियं । परस्स दारं नातिक्रमेय्य ॥ २१ ॥
- 397 सम्भगतो वा परिस्रगतो वा । एकस्स वेको न मुसा भणेय्य ।
न भासये भणतं नानुजज्जा । सब्ब अभूतं परिवज्जयेय्य ॥ २२ ॥
- 398 मज्जं च पानं न समाचरेय्य । धम्मं इम रोचये यो गहट्ठो ।
न पायेय्य पिवतं नानुजज्जा । उम्मादन तं इति न विदित्वा ॥ २३ ॥

१ म०-सदयान्ति (१) २ म०-पविसे. ३ रो०, सु०-सगहितं.
४ सो०-पेसुन. ५ सी०-पेको. ६ रा०-विपत्त. म०-विपत्त.

- 399 मदा हि पापानि करोन्ति बाला । कारेन्ति चऽऽत्रेऽपि जने यमत्ते ।
 एतं अपुञ्जायतनं विवज्जये । उम्मादनं मोहनं बालकन्तं ॥ २४ ॥
- 400 पाणं न हाने न चादिक्कमादिये । सुत्ता न भासे न च मज्झपो सिया ।
 अब्रह्मचरिया विरमेय्य भेषुना । रत्तिं न भुंजेय्य विकालमोजनं ॥ २५ ॥
- 401 मालं न धारे' न च गन्धमाचरे । भंचे छमायं च' सयेथ सन्थते ।
 एतं हि अट्ठमिक्कमाहुऽपोसथं । बुद्धेन इवसन्तगुणा पकासितं ॥ २६ ॥
- 402 ततो च पक्खस्सुपवस्सुपोसथं । चातुदसिं पंचदसिं च अट्ठमिं ।
 पाटिहारियपक्खं च पसन्नमानसो । अट्ठगुपेतं सुसमत्तरूपं ॥ २७ ॥
- 403 ततो च पातो उपवुत्थुपासथो । अब्बेन पानेन च भिक्खुसंघं ।
 पसन्नचित्तो अनुमोदमानो । यथारहं संविभजेथ विज्जू ॥ २८ ॥
- 404 धम्मं मातापितरो मरेय्य । पयोजये धम्मिकं सो वणिज्जं ।
 एतं मिही वत्तयं अप्पमतो । सयंपमे नाम उपेति देवेऽति ॥ २९ ॥
- धम्मिकमुत्तं निद्वितं ।

चूळवग्गो दुतियो

तस्स वग्गस्स उद्दानं-

रतनं आमगन्धं च द्विरे' मंगलमुत्तमं । सूचिलोमो धम्मचरिया पुन ब्राह्मण धम्मिक ।
 नावा न्व सुनं किंसील उद्दानं अथ राहुलो । कप्पो च परिव्राजो धम्मिको च पुनापरं
 बुद्धसेनानि सुत्तानि चूळवग्गोऽति बुद्धति' ।

१ रो०-धारये, २ रो०-व० ३ म०-सयंपमा (१)

४ रो०-द्विरे च, ५ सी०-परिव्राजं च, ६ म०-रतनागन्धो द्विरे च मंगलं
 सूचिलोमेन । कपिलो ब्राह्मणो पि ध मालं (१) किंसील उद्दानो । राहुलो पुन कप्पो
 च परिव्राजनिवो तथा । धम्मिकं च विदुनाहु चूळवग्गोऽति बुद्धता ति ।

400-401 = cf. A. III, 70, 241+2 = A. VII, 49, 101+2 (IV, 254)
 = A. VIII, 43 71+2 = A. VIII, 45, 61+2 (IV, 261 f) =
 Par. Dip. V, 31.

402 cf. A. III, 37 (I, 144).

चातुदसी पंचदसी याव पक्खस्स अट्ठमी ।

पाटिहारियपक्खं च अट्ठगुसमागत ।

अपोसथं उपवसेय्य यो पस्स मादिसो वरो ।

[३. महावग्गो.]

27.

[१. पद्मज्जासुत्तं.]^{*}

- १०५ पद्मज्जं कित्तिस्सामि यथा पद्मजि चण्डुमा ।
 यथा धीमंसमानो सो पद्मज्जं समरोचयि ॥ १ ॥
- १०६ संबाधोऽयं घरावासो रजस्तायतनं इति ।
 अब्भोकासो च पद्मज्जा इति दिग्धान पद्मजि ॥ २ ॥
- ४०७ पद्मजित्वान कायेन पापकम्मं विवज्जयि ।
 बन्धीदुच्चरितं हित्वा आजीवं परिसोधयि ॥ ३ ॥
- ४०८ अगमा राजमहं बुद्धो मगधानं गिरिव्वजं ।
 पिण्डाय अभिहारेसि आक्किणवरलक्षणो ॥ ४ ॥
- ४०९ तमद्सा बिम्बिसारो पासादस्मिं पतिट्ठितो ।
 दिस्वा लक्खणसंपन्नो इममत्थं अभासय ॥ ५ ॥
- ४१० इमं भोन्तो निसामेय अमिखपो ब्रह्म सुचि ।
 चरणेन चैव संपन्नो युगमत्तं च पेक्खसि ॥ ६ ॥
- ४११ ओक्खित्तचक्खु सतिमा नार्यं नीचकुलामिव ।
 राजदूता विघावन्तु कुहि मिक्खु गमिस्सति ॥ ७ ॥

१ म०-सपाधाय २ म०-महा. ३ म०-राजदूताभिधावन्तु.

* Comp Mvu II 198 f.

४०५a+b cf. Mvu II. 166 ३. पद्मज्जा कीर्त्तयिस्सामि यथा पद्मजि चण्डुमा ।

१०० D. II. ४१ संबाधो घरावासो रजोपयो अब्भोकासो पद्मज्जा ।

४१२ Mvu II 198. ३+४-११+१२.

गत्वा च सो राजपट्ट पागधानो गिरिव्वज्जो ।

पिण्डाय (v. l. पिण्डाय) अभिहारेसि आक्किणवरलक्षण ॥

तमद्दशासि पासादात् भेजियो मगधाधिप. ।

पसन्नचित्तो दृष्ट्वा च अमात्यमिदमवधीत् ॥

इमं भवन्तो पश्यन्तु ।

आरोहेण च सपत्न्यं युगमात्रं च प्रेतति ॥

अस्मिन्मन्त्रेणापी नार्यं कनकलोचिनो ।

राजदूतावप्यन्तु कर्हि पासं वपेयन्ति ॥

- 412 ते वेसिता राजद्वृता पिडितो अनुबन्धिसुं ।
कुहिं गमिस्सति भिक्षु कथं वासो भविस्सति ॥ ८ ॥
- 413 सपदानं चरमानो गुत्तदारो सुसंबुतो ।
खिप्पं पत्तं अपूरोसि संपजानो पतिस्सतो ॥ ९ ॥
- 414 स पिण्डचारं चरित्वा निक्खम्म नगरा मुनि ।
पण्डवं आमिहरोसि एत्थ वासो भविस्सति ॥ १० ॥
- 415 दिस्वान वासूपगतं ततो दूता उपाविहुं ।
एको च दूतो आगन्त्वा राजिनो पटिवेदयि ॥ ११ ॥
- 416 एस भिक्षु महाराज पण्डवस्स पुरवसतो ।
निसिन्नो व्यग्घसभोऽव सीहोऽव गिरिगम्भरे ॥ १२ ॥
- 417 सुत्वान दूतवचनं भद्धानेन खत्तियो ।
तरमानरूपो निग्घासे येन पण्डवपब्बतो ॥ १३ ॥
- 418 स यानभूमिं यायित्वा याना ओरुप्प खत्तियो ।
पत्तिको उपसकम्म आसज्ज ने उपाविसि ॥ १४ ॥

- 412 cf. *ibid* ततो न सदिशिता दूता पृथगो अनुबन्धियु ।
गमिष्यति कहिं भिक्षु. कहिं वास उपेक्ष्यति ॥
- 414-416 cf. *Mvu*. II. 198. & 13+14-17+18+20.
पिण्डाये चार चरित्वा निक्कम्मे नगरान्मुनिः ।
पण्डवं अभिरोसेसि अथ वासो भविष्यति ॥
ज्ञात्वा च वासोपगतं एको दूतो उपाविशत् ।
अपरो सिम्वुपागम्य राज्ञो आरोचये तदा ॥
एष भिक्षु महाराज पण्डवस्मिं प्रस्तत ।
निषण्णो वृक्षमूलस्मि-सिंह वा गिरिदुर्गस्मि ॥
- 417a cf. *Mvu*. IX. 198. 21a. ततो च राजा त्वरमानो.
418 cf. *Mvu* II. 198. 8+9+10.
यानातो भीतरित्वान पदसा उपसकम्मे ।
साराणीयं (च. 1. साराणीयं) कथं कृत्वा एकमन्ते उपाविशे ॥
निरय मनुष्यो राजा!

- 419 निसज्ज राजा सम्मोदि कथ साराणिय ततो ।
 कथ सो वीतिसारेत्वा इममत्थ अभासथ- ॥ १५ ॥
- 420 युवा च दहरो चासि पठमुप्पत्तिके सुसु ।
 वण्णारोहेन सपन्नो जातिमा विथ सत्तियो ॥ १६ ॥
- 421 सोभयन्तो अनीकग्ग नागसघपुखसतो ।
 वदामि भोगे भुजस्सु जाति चऽमस्ताहि पुच्छिता ॥ १७ ॥
- 422 उज्जु जनपदो राजा हिमवन्तस्स पस्सतो ।
 धनवित्थेन सपन्नो कोसलेसु निकेतिनो ॥ १८ ॥
- 423 आदिच्चो नाम गोत्तेन साकियो नाम जातिया ।
 तम्हा कुला पञ्चजितो (ऽम्हि रार्ज) न कामे अभिपत्थय ॥ १९ ॥
- 424 कामेस्वादीनव दिस्वा नेमस्सम्म ददु स्सेमतो ।
 पधानाय गमिस्सामि एत्थ मे रज्जति मनोऽति ॥ २० ॥
- पद्यज्जासुत्त निद्रित ।

१ रो०-साराणिय २ सा०-पठमुप्पत्तिया ३ सा०-जानपदो ४ म०-
 आदिचो ५ म०-साकियो ६ म०-Omitted

- 419d cf Mvu II 199 10b वासिस-व अ-यमासनि ।
 420a+b cf J 538^{ss} a+b युवा च दहरो चासि पठमुप्पन्नता सुसु ।
 421c+d=Mvu II 199 1° वदामि भोगे भुजस्सु जाति चामस्ताहि पुच्छिता ।
 422 cf Mvu II 199 14+15
 निजजनपदो राजा हिमवन्तस्य पासतो ।
 धनवीर्येण सपन्नो कोसलेसु नवासितो ॥

bid 16+17

- आदित्या नाम गोत्तेन शाक्यो नाम जातिय ।
 ततो कुला प्रपञ्जितोऽह न कामे अभिप्रायय ।
 , ibid 18^a मण्णाय गमिस्सामि
 424a+b=Thag 458a+b=1hg २०a+b नेमस्सम्म ददुस्सेमतो ।

- २९ दुग्गो मग्गो पथानाय दुक्करो दुरमिसंभवो ।
 इमा गाथा भणं मारो अट्ठा बुद्धस्स सन्तिके ॥ ५ ॥
- ३० तं तथावादिनं मारं भगवा एतद्वद्वि ।
 पमत्तबन्धु पापिम येनत्थेन इहागतो ॥ ६ ॥
- ४३१ अणुमत्तेनऽपि पुञ्जेन अत्थो मग्गं न विज्जति ।
 येसं च अत्थो पुञ्जानं ते मारो वत्तुमहरति ॥ ७ ॥
- ४३२ अत्थि सद्धा तत्तो विरियं पञ्जा च मम विज्जति ।
 एवं मे पहितत्तेऽपि किं जीवमनुपुच्छेसि ॥ ८ ॥

१ सी०-एतद्वद्वि. २ म०-तपो. ३ म०-जीवमनुपुच्छय.

429 cf. Mvu I. 238 13+14.

दूर आशा प्रहाणस्य दुक्करं दुरमित्थुण ।
 इमं वाचं मणे मारो बोधिसत्त्वस्य सन्तिके ।
 L. V. XVIII. (261. 14+15).
 दु खं मार्गं प्रहाणस्य दुक्करं चित्तनिग्रहं ।
 इमे वाचं तदा मारो बोधिसत्त्वमयाब्रवीत् ॥

30 cf. Mvu. II. 238. 15+16.

त तथा इदानीं मार बोधिसत्त्वोऽध्यमापत ।
 कृष्णबन्धु पापिमं नाहं पुण्यार्थिको इहागत ॥
 ibid. 405. 18+19.

तथावादिनं च मार बोधिसत्त्वोऽध्यमापति ।
 प्रमत्तबन्धु पापिमं कस्य अर्थं इहागत ॥
 L. V. XVIII. 9.

त तथावादिनं मार बोधिसत्त्वस्ततोऽब्रवीत् ।
 प्रमत्तबन्धो पापीयं ह्येवार्थेन त्वमागत ॥
 Mvu II. 238 17+18.

अणुमात्रे पुण्ये अर्थो मग्गं न विद्यति ।
 येषां तु अर्थो पुण्येहि कथं ताम्मारं न पदेसि ॥
 L. V. XVIII. 9.

अणुमात्रं हि मे पुण्येऽर्थो मारं न विद्यते ।
 अर्थो येषां तु पुण्येन तानेव वत्तुमहरसि ॥
 +, cf. Mvu. II 239. 9.

अस्ति छन्दो च वीर्यं च प्रज्ञा च मम विद्यते ।
 L. V. XVIII. 14.
 अस्ति छन्दं तथा वीर्यं प्रज्ञाऽपि मम विद्यते ।

- 433 नदीनामपि सोतानि अथ वातो विसोत्तये ।
किं च मे पहितत्तरस लोहित नूपसुत्तये ॥ ९ ॥
- 434 लोहिते सुसमानमिह पित्त सेम्ह च सुत्तति ।
मसेसु सीयमानेसु भिग्यो चित्त पसीदति ।
भिग्या सति च पञ्चा च समाधि मम तिष्ठति ॥ १० ॥
- 435 तस्स मेऽव विहरतो पत्तसुत्तमवेदन ।
कामे नापेवसते चित्त पत्त सत्तस्स सुद्धत ॥ ११ ॥
- 436 कामा ते पठमा सेना वुत्तिया अरति वुच्चाति ।
तत्तिया सुत्तिपासा ते चतुर्थी तण्हा पवुच्चति ॥ १२ ॥

१ सी०, म० - किंवि २ म - सट्ठस्स

433 of Mvu II 239 1+2

नदीनामपि श्रोतांसि अथ वातोऽव शोषयेत् ।
किं मम महिताभस्य शोषितं गोपशोषये ।

L V XVIII¹¹

श्रोतांसपि नदीनां हि वायुरेव विशेषयेत् ।
किं पुनः शोषयेत् कामं शोषितं महितात्मनाम् ॥

434 of Mvu II 239 3+5+8

शरीरं उपशुष्यति पित्तं शूलं च घातजम् ।
मांसेहि क्षीणमायेहि भूयो चित्तं प्रसीदति ।
भूयो वृत्ति च धीर्यं च समाधि चानतिष्ठति ।

L V XVIII¹¹ (362 3-5)

शोषिते तु विशुष्ये मे ततो मांसं विशुष्यति ।
मांसिष्ठ सीयमाणश्च भूयश्चित्तं प्रसीदति ।
भूयःखड्गं च धीर्यं च समाधिश्चावतिष्ठते ।

435 of Mvu II 239 7+8

तस्य चेदं विहरतो धाम्पस्व उत्तमं पदम् ।
नायमत्र क्षणे कार्यं इदं सत्त्वस्य शुद्धताय् ।

L V XVIII¹¹ (262 6+7)

तस्यैव मे विहरणं शान्त्योत्तमचेतनाम् ।

चित्तं नापेक्षते कार्यं इदं सत्त्वस्य शुद्धताय् ॥

436 = N = IV¹⁴ 90 etc of Mvu II 240 3+4

कामा ते प्रथमा सेना द्वितीया आरति वुच्चति ।
तृतीया वुत्तिपासा च चतुर्थी वृज्जा वुच्चति ॥ (च १ प्रवृत्त्यति)

L V XVIII¹¹ (262 14+15)

कामाले प्रथमा सेना द्वितीया आरतिवया ।

तृतीया वुत्तिपासा ते वृज्जा सेना चतुर्थिका ॥

- 437 पञ्चमं धीनमिद्धं ते छट्ठा भीरुपनुच्चति ।
 सप्तमी विचिकिच्छा तं मक्सो धंभो ते अट्ठमो ॥ १३ ॥
 438 लभो सिलोको सक्कारो मिच्छालद्धो च यो यतो ।
 यो चत्तान समुक्कंसे परे च अवजानति ॥ १४ ॥
 39 एसा नमुचि ते मेना कण्हस्सामिप्पहारिणी ।
 न त असुरो जिनाति जेत्वा च लभते सुखं ॥ १५ ॥
 140 एस मुञ्जं परिहरे धिरत्थु इध जीवितं ।
 संगामे मे मतं सेय्यो यं चे जीवे पराजितो ॥ १६ ॥

१ रो०-० हारणी.

437=N^m IV¹⁵ (90)=N^c VIII¹⁵ (107) cf Mvu II 240 5+6.

पञ्चमा सत्यानमिद्धं ते षष्ठी भीरु प्रनुच्चति ।

सप्तमा विचिकिच्छा ते मानार्थो भोति अट्ठमा ॥

L V. XVIII¹⁵. (262. 16+17.)

पञ्चमी सत्यानमिद्धं ते मय षष्ठी निरुच्यते ।

सप्तमी विचिकिच्छा ते क्रोधप्रक्षी तयाट्ठमी ॥

438a=J 477^a, 438 cf L V. XVIII¹⁵ (262 18+19.)

लोमशोको च संस्कारो मिच्छालद्धं च यद्यश ।

आत्मानं यश्च उत्कर्षयथ वे ध्वंसयेत् पराम् ॥

438a+b cf. Mvu. II 240. 7.

लोभो ति क्षीको सक्कारो मिच्छालद्धो च यो यतो ॥

438c+d=132a+b, 439 cf Mvu. II 240. 8a+10.

एसा नमुचिनो सेना

न तामसुरो जयति जित्वा वा अनुशोचति ।

L V. XVIII¹⁵ a+b+16a+b. (262. 20+12)

एसा हि नमुचे सेना कण्ठबन्धो प्रतापिन ।

नासुरो जायते सेना जित्वा चेना न मन्यते ॥

440a Gobhila II 10 37.

त्रि प्रदक्षिणां मुञ्जमेखलां परिहरन् ।

Kāty. Śr II 2. 7. 1.

मुञ्जयोक्त्रेण विहृता परिहरति ।

Śat Br III. 2. 1 10. अथ मेखलां परिहर ते ।

13 मुञ्जवक्त्रेणान्वस्ता भवति, 14 तां परिहरति ।

cf L V XVIII¹⁵ (262 10+12.)

वर मुञ्जु माणहरो धिग्गाम्यं नोपजीवितम् ।

संप्रति मरणं भेषो यश्च जीवित्पराजित ॥

440a+b Mvu II 239 12

एषो सज्जो माणहरो धिग्गाम्यं नो च जीवितम् ।

- 441 पगाद्धा एत्थ न दिस्सन्ति एके समणब्राह्मणा ।
ते च मग्गं न जानन्ति येन गच्छन्ति सुच्चता ॥ १७ ॥
- 442 समन्ता घजिनिं दिस्वा युत्तं मारं सवाहनं ।
युद्धाय पुच्चगच्छामि मा मे ठाना अचावयि ॥ १८ ॥
- 443 ये तेऽतं नप्पसहन्ति सेमं लोको सदेवको ।
ते ते पञ्जाय गच्छामि आमं पत्तंय अस्मनो ॥ १९ ॥
- 444 वसिं क्त्वान संकप्पं सतिं च सुप्पतिट्ठितं ।
रुट्ठा रुट्ठं विचरिस्सं सावके विनये पुट्ठु ॥ २० ॥
- 445 ते अप्पमत्ता पहित्ता मम सासनकारका ।
अकामस्स ते गमिस्सन्ति यत्थ गत्त्वा न सोचरे ॥ २१ ॥

१ से०-अन्धता.

440d+ = Thsg. 194c+d.

441a+b cf. Mva. II. 240. 9.

प्रगाढा अत्र वृद्धयन्ते एके भयणब्राह्मणाः ।

L. V. XVIII¹⁰ c+d. (282. 21.)

अत्रापिगाढा दृश्यन्ते एते भयणब्राह्मणाः ।

441c+d of. J. 494¹⁰ c+d.

ते मग्गे पटिपज्जिस्सो येन गच्छन्ति सुच्चतः ।

442 of. Mva. II. 239. 18+240. 1.

वृद्धा नयुक्चिनो सेनां सज्जद्धी उत्तुत्तवजाय ।

युद्धाय पतिपास्यामि माहं छान्ताय उपायिणे ।

443 of. L. V. XVIII¹¹. (282. 22+283. 1.)

या ते सेना पर्ययति लोकं र्धं सदेवकः ।

मेत्स्यामि प्रजाया तां ते आमपार्जं इप्पाम्भुना ।

c+d. Mva. II. 240. 11. तां प्रजाय ते मेत्स्यामि आमपार्जं य अम्भुना ।

444 of. Mva. II. 240. 12-13.

वशीकृतित्वा ते शाल्यं कृत्वा रूपस्थितां सुत्तिं ।

आलब्धरीयो विहरन्तो विनेर्यं भाषकाप्पि तु ॥

L. V. XVIII¹². (283. 2+3.)

सुत्तिं रूपस्थितां कृत्वा यतां चैव क्षमाविताम् ।

संप्रजार्जं परिप्पामि किं करिप्पसि दुप्पेते ॥

445 c+d. of. Mva. II. 240. 16. गंथानि ते अकामस्स यत्थ वृत्तं विहरन्ति ।

- 446 सत्त वस्सानि^१ भगवन्तं अनुवन्धिं पदापदं ।
 ओतारं नाधिगाच्छिस्सं सम्बुद्धस्स सतीमतो ॥ २२ ॥
- 447 मेदवण्णं^२ पासाणं वायसो अनुपरियगां ।
 अपेत्य सुदु विन्द्रेम अपि अस्सादना सिया ॥ २३ ॥
- 448 अलद्धा तत्थ अस्सादं वायसेत्तो अपक्कमि ।
 काको^३ सेलगासैज्ज निच्चिजापेम गोतमं ॥ २४ ॥
- 449 तस्स सौकंपरेतस्स वीणा कच्छा अभस्सथ ।
 ततो सो दुम्मनो यक्खो तत्थेवन्तरधायथाति ॥ २५ ॥
- पधानसुत्तं निद्धितं ।

29.

[३. सुभासितसुत्तं].

एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने ... पे०
 ... भगवा एतद्वोच—चतूहि भिक्खवे अंगेहि समन्नागता वाचा सुभासिता होति,
 न दुब्भासिता, अनवज्जा च अननुवज्जां च विज्झूनें । कतमेहि चतूहि । इध
 भिक्खवे भिक्खु सुभासितं येव भासति नो दुब्भासितं, धम्म येव भासति नो
 अधम्मं, पियं येव भासति नो अपियं, सच्चं येव भासति नो आलिकं । इमेहि सो
 भिक्खवे चतूहि अंगेहि समन्नागता वाचा सुभासिता होति, नो दुब्भासिता,
 अनवज्जा च अननुवज्जां च विज्झूनें^४ति ।

इदमवोच भगवा, इदं वत्वा सुगतो अथापरं एतद्वोच सत्था—

१ म०—सत्तवस्स. २ म०—अनुरायणा. ३ सी०—मेत्तमावज्ज ✓
 सं. नि. I. 124^८, 127¹⁷. गोतमा । ४ म०—अनुवज्जा।

- 446b cf Mvu III 204^{10b}. अनुपज्जा पदं पदं ।
 446d cf Mvu I 205 18b संबुद्धस्य भीमता ।
 447-448 = c IV 3-4 101¹³ (I 121.)
 449 = S IV 3 3 22 (I 122.) cf Mvu II 210 16 + 17.
 तस्य शौर्यपरीतरस्य विनातां गच्छिउ उच्छिन्ति ।
 तस्य दुर्मनो यक्खा नवैयान्तरहायिया ॥
 449c+d = M 30^{10c+d} = Thag 1^{10c+d}

- 450 सुभासितं उत्तममाहु सन्तो । धम्मं भणे नाधम्मं तं दुतियं ।
 पियं भणे नाप्पियं तं ततियं । सच्चं भणे नालिकं तं चतुत्थं ऽति ॥ १ ॥
 अथ खो आयस्मा वंगीसो उट्ठायासना एकंसं चीवरं कत्वा येन
 भगवा तेनञ्जलिं एणामेवा भगवन्त एतदवोच—पटिभाति मे सुगताति ।
 पटिभातु तं वंगीसाति भगवा अवोच । अथ खो आयस्मा वंगीसो भगवन्तं
 सम्मुखा साछप्पाहि गाथाहि अमित्यवि—
 451 तमेव भासं भासेय्य यायत्तानं न तापये ।
 परे च न विहिंसेय्य सा वे वाचा सुभासिता ॥ २ ॥
 452 पियवाचमेव भासेय्य या वाचा पटिनन्दिता ।
 ये अनादाय पापानि परेसं भासते पियं ॥ ३ ॥
 453 सच्चं वे अमता वाचा एस धम्मो सनन्तनो ।
 सच्चे अत्थे च धम्मे च आहु सन्तो पतिट्ठिता ॥ ४ ॥
 454 यं बुद्धो भासती वाचं खेमं निब्बाणपत्तिया ।
 दुयसस्सन्ताकिरिपाय सा वे वाचानमुत्तमा ऽति ॥ ५ ॥
 सुभासितमुत्तं निट्ठितं ।

30.

[४. सुन्दरिकाभारद्वाजसुत्तं.]

एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा कोसलेसु विहरति सुन्दरिकाय नदिया
 तीरे । तेन खो पन समयेन सुन्दरिकाभारद्वाजो ब्राह्मणो सुन्दरिकाय नदिया
 तीरे अग्निं जुहति, अग्निहुत्तं परिचरति । अथ सो सुन्दरिकाभारद्वाजो ब्राह्मणो
 अग्निं जुहत्वा अग्निहुत्तं परिचरित्वा, उट्ठायासना समन्ता चतुदिसा अनुविलो-
 कोसि—को नु खो इमं हव्यसेसं भुञ्जेयाति । अहसा सो सुन्दरिकाभारद्वाजो
 ब्राह्मणो भगवन्तं अविदूरे अउअतरास्मिं रुखमूले सरीसं पारुपतं निसिन्नं,
 दिस्वान वामेन हत्येन हव्यसेसं गहेत्वा, दाक्सिणेन हत्येन कमण्डलुं गहेत्वा,

१ म०—भासति २ बु०—पुरासमुत्त. ३ म०—हव्यं.

450=8. VIII 5 6.

Oomp. सत्थे हयात् पिय हयात् । न हयात् सत्थपपियम् ।

पिय च वादत हयात् । एष धर्मं सनातन ॥

451-454=8 VIII. 5, 914. 452+4b Thag. 1228 of J. 546112

(VI. 412) भासन्तु मुखा वाचा या वाचा पटिनन्दिता ।

451-54=Thag 1229-1230

येन भगवा तेनुपसंकमि । अथ सो भगवा सुन्दरिकभारद्वाजसस ब्राह्मणसस
पदसदेन सीसं चिररि । अथ सो सुन्दरिकभारद्वाजो ब्राह्मणो, मुण्हो अयं भवं,
मुण्हको अयं भवंऽति, ततोऽव पुन निवर्तितुकामो अहोसि । अथ सो
सुन्दरिकभारद्वाजसस ब्राह्मणसस एतदहोसि-मुण्हाऽपि हि इधेकञ्चे ब्राह्मणा
भवन्ति, यन्नुनाहं उपसंकमित्वा जातिं पुच्छेय्यंऽति । अथ सो सुन्दरिक-
भारद्वाजो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसंकमि, उपसंकमित्वा भगवन्तं एतदोच-
क्रिञ्चो भवंऽति । अथ सो भगवा सुन्दरिकभारद्वाजं ब्राह्मण गाथाहि
अज्झमासि—

455 न ब्राह्मणो नोऽहि न राजपुत्तो । न वेस्सायनो उदं कोचि नोऽहि ।
गोत्तं परिज्जाय पुत्तज्जनान । अकिञ्चनो मन्त चरामि लोके ॥ १ ॥

456 संघाटिवासी अगहो चरामि । निवुत्तकेसो अभिनिच्चुत्तसो ।
अलिप्पमानो इध माणवेहि । अकल्लं मं (ब्राह्मण) पुच्छति गोत्तपज्झं ॥ २ ॥

57 पुच्छन्ति वे भो ब्राह्मणा ब्राह्मणेहि । सह ब्राह्मणो नो भवंऽति ।
ब्राह्मणो चे त्वं ब्रूसि मं च ब्रूसि अब्राह्मणं ।

ते सावित्तिं पुच्छामि तिपदं चतुर्वीसतस्सरं ॥ ३ ॥

158 किं निरिस्ता इसयो मनुजा सत्तिया ब्राह्मणा । देवतानं यज्जमकप्पयिंसु
पुथ इध लोके ।

यदन्तगू वेदगू यज्जकाले । यस्साहुतिं लभे तस्सिज्जेऽति भूमि ॥ ४ ॥

459 अद्धा हि तस्स हुतभिज्जे (ति ब्राह्मणो) । यं तादिंसं वेदगुं अइसाम ।
तुम्हादिसानं हि अइस्सनेन । अज्जो जनो भुज्जति पूज्जासं ॥ ५ ॥

460 तस्मातिह त्वं ब्राह्मण अत्थेन । अत्थिको उपसंकम्म पुच्छ ।
सन्तं विधुमं आनिधं निरासं । अप्पेविध अभिविन्दे सुमेधं ॥ ६ ॥

१ म०-नुद. २ सं०, रो०, पु०-अगिहो. ३ म०-अकल्ल. ४ रो०-पुत्तिज्.

458a+b=1013c+d 458b=1044b=1045b.

459 of S N 479 of S VII 1. 9 10

अद्धा एवेहं एद्वं यमं विदं । यं तादिंसं वेदगुं अइसामि ।
तुम्हादिसानं हि अइस्सनेन । अज्जो जनो भुज्जति इयमेसं ॥

401 यज्जे रताहं (भो गोतम) यज्जं यिदुकामो ।

नाहं पजानामि अनुसासतु मं भवं । यत्थं हृतं इज्जते ब्रूहि मे तं ॥ ७ ॥
तेन हि त्वं ब्राह्मण ओदहस्सु सोतं धम्मं ते वेसिस्सामि—

402 मा जाति पुच्छ चरण च पुच्छ । कट्ठा हवे जायति जातवेदो ।

नीचा कुलीनोऽपि मुनी धितीमा । आजानियो होति हिरिनिसेधो ॥ ८ ॥

403 सच्चेन दन्तो दमसा उपेतो । वेदन्तगू वुसितब्रह्मचरियो ।

कालेन ताहि हव्यं पवेच्छे । यो ब्राह्मणो पुञ्ञपेक्खो यजेथ ॥ ९ ॥

404 ये कामे हित्वा अगहां चरन्ति । सुसञ्जतत्ता तसरंऽव उज्जुं ।

कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे । यो ब्राह्मणो पुञ्ञपेक्खो यजेथ ॥ १० ॥

405 ये वीतरागा सुसमाहितान्द्रिया । चन्दोऽव राहुगहणा पमुत्ता ।

कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे । यो ब्राह्मणो पुञ्ञपेक्खो यजेथ ॥ ११ ॥

406 असज्जमाना विचरन्ति लोके । सदा सता हित्वा ममायितानि ।

कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे । यो ब्राह्मणो पुञ्ञपेक्खो यजेथ ॥ १२ ॥

407 यो कामे हित्वा अभिभुज्य चारी । यो वेदि जातिमरणस्स अन्तं ।

परिनिब्बुतो उवकरहदोऽव सातो । तथागतो अरहति पूरळास ॥ १३ ॥

408 समो समेहि विसमेहि दूरे । तथागतो होति अनन्तपञ्ञो ।

अनूपलितो इध वा हुं वा । तथागतो अरहति पूरळासं ॥ १४ ॥

409 यमिह न माया वसती न मानो । यो वीतलोभो अममो निरासो ।

पनुण्णकोधो अभिनिब्बुतत्तो । यो ब्राह्मणो सौकमलं अहासि ।

तथागतो अहरति पूरळासं ॥ १५ ॥

१ रो०-प्रणिहा २ रो०-तो

402-403 = S VII 1 9. 91+2 a+b

413c+d = 503c+d 464-465 = 497-498

463a+b cf J 2, (पच्छ०) 2c+d

450a+b cf 414 cf 169a d. of Ud III 6. cf. Mvu III 418 13-16.

यस्मिं न माया वसति न मान । यो वीतरागो अविषो निरासो ।
प्रनुण्णकोधो अभिनिब्बुतात्मा । सो ब्राह्मणो स भवणो स मित्र ॥

- 470 निवेसनं यो मनसो अहसि । परिगहा यस न सन्ति केचि ।
 अनुपादियानो इध वा हुरं वा । तथागतो अरहति पूज्यासं ॥ १६ ॥
- 471 समाहितो यो उदतारि ओषं । धम्मं चऽआसि परमाय दिट्ठिया ।
 रीणासवो अन्तिमवेहधारी । तथागतो अरहति पूज्यासं ॥ १७ ॥
- 472 मवासवा यस वची सरा च । विधुरिता अत्यगता न सन्ति ।
 स वेदगू सन्नधि विप्पमुत्तो । तथागतो अरहति पूज्यासं ॥ १८ ॥
- 473 संगतिगो यस न सन्ति संग । यो मानसत्तेसु अमानसतो ।
 दुरसं परिज्झाय सत्तेनवत्थुं । तथागतो अरहति पूज्यासं ॥ १९ ॥
- 474 आसं अविस्साय विवेकदम्भी । परवेदियं दिट्ठिमुपातिनो ।
 आरम्भणा यस न सन्ति केचि । तथागतो अरहति पूज्यासं ॥ २० ॥
- 475 परोवरा यस समेच्च धम्मा । विधुपिता अत्यगता न सन्ति ।
 सन्तो उपादानसये विमुत्तो । तथागतो अरहति पूज्यासं ॥ २१ ॥
- 476 संयोजनं जातिसयन्तदस्सी । योऽपानुदि रागस्यं असेसं ।
 सुद्धो निदोसो विमलो अकाथो । तथागतो अरहति पूज्यासं ॥ २२ ॥
- 477 यो अत्तनाऽनानं नानुपस्सवि । समाहितो उज्जगतो डित्तो ।
 स वे अनेजो असिलो अकंसो । तथागतो अरहति पूज्यासं ॥ २३ ॥
- 478 मोहन्तरा यस न सन्ति केचि । सत्त्वेसु धम्मेसु च जाणदामी ।
 सरिरं च अन्तिमं धारेति । पत्तो च सम्बोधिमनुत्तर सिवं ।
 एनावता यससस्स मुद्धि । तथागतो अरहति पूज्यासं ॥ २४ ॥
- 479 हुतं च मय्हं हुतमयु सच्चं । यं तादिमं वेदगुणं अल्लयं ।
 वया हि सत्ति पटिगण्ठावु मे भगवा । भुअनु मे भगवा पूज्यासं ॥ २५ ॥

१ सी०-अकामो.

470c=Dhp 20. 472b=S XXXVI. 6. 12. (IV. 210.) A.
 VIII 5. 212. (IV. 237.)

473a+b=A. IV. 5. 212-b. 476d cf. VV. 81. 477c cf. 877d, 878d.

470d. 461 cf S VII. 1 9. 10+11+12. (I 183)

अज्जु मयं तीरणा माकम्मो मयं ।

- 480 गाथाभिगीतं मे अभोजनेष्यं । संपरसतं ब्राह्मण नेस धम्मो ।
गाथाभिगीतं पनुदन्ति बुद्धा । धम्मे सति ब्राह्मण वुत्तिरेसा ॥ २६ ॥
- 481 अञ्जेन च केवलिनं महेसिं । स्त्रीणासर्वं कुक्कुच्चवूपसन्तं ।
अञ्जेन पानेन उपट्ठहस्सु । खेतं हि तं पुञ्जपेक्खस्स होति ॥ २७ ॥
- 482 साधाहं भगवा तथा विजञ्जं । यो दक्खिण भुंजेय्य मादिसस्स ।
यं यञ्जकाले परियेसमानो । पप्पुय्य तव सासनं ॥ २८ ॥
- 483 सारम्भा यस्स विगता चित्ते यस्स अनाविलं ।
विप्पमुत्तो च कामेहि थीनं यस्स पनूदितं ॥ २९ ॥
- 484 सीमन्तानं विनेन्तारं जातिमरणकोविदं ।
मुनिं मोनेय्यसंपन्नं तादिसं यञ्जमागतं ॥ ३० ॥
- 485 भकुटिं विनायित्वान पंजलिक्का नमस्सथ ।
पूजेथ अन्नपानेन एनं इज्झन्ति दक्खिणा ॥ ३१ ॥
- 486 बुद्धो भवं अरहति पुरब्बासं । पुञ्जम्भेत्तमनुत्तरं ।
आयोगो सब्बलोकस्स । भोतो दिअं महप्फलंउति ॥ ३२ ॥

अथ खो सुन्दरिकभारद्वाजो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच—अभिकन्तं
भो गोतम...पे०...अनेकपरियायेन धम्मो पक्कासितो । एसाहं भवन्तं गोतमं
सरणं गच्छामि, धम्मं च भिक्खुसंपं च । लभेय्याहं भोतो गोतमस्स सन्तिके
पब्बज्जं, लभेय्यं उपसंपदंउति । अलत्थ खो सुन्दरिकभारद्वाजो ब्राह्मणो...पे०
...अरहतं अहोसीति ।

सुन्दरिकभारद्वाजमुत्तं निदितं ।

480-481 = 81-82. 484c = A. III, 120c.

485d cf. S. VI 2.3. 127d. एवं इज्झति दक्खिणा.

486b = S XI. 1. 3. 187d = Thag 1177 = Tbig 287b.

486b+c cf. Thag. 586a+c. 186d cf. 191 .

31

[५. माघसुत्तं.]*

एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा राजगहे विहरति मिञ्झकूटे पञ्चते
अथ सो माघो माणवो येन भगवा तेनुपसंक्रमि । उपसंक्रमित्वा भगवता सन्धिं
सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं
निसीन्नो सो माघो माणवो भगवन्तं एतदवोच—अहं हि भो गोतम दायको
दानपति वदञ्छू याचयोगो, धम्मेन भोगे परियेसामि, धम्मेन भोगे
परियेसित्वा धम्मलब्धेहि भोगेहि धम्माधिगतेहि एकस्स पि ददामि, द्विजं
पि ददामि, तिण्णं पि ददामि, चतुज्जं पि ददामि, पंचज्जं पि ददामि,
छन्नं पि ददामि, सत्तन्नं पि ददामि, अट्ठज्जं पि ददामि, नवज्जं पि ददामि,
दसज्जं पि ददामि, बीसायऽपि ददामि, तिसायाऽपि ददामि, चत्तारीसायाऽपि
ददामि, पञ्चासायाऽपि ददामि, सतस्सऽपि ददामि, भिज्जोऽपि ददामि;
कच्चाहं भो गोतम एवं ददन्तो एवं यजन्तो बहं पुज्जं पसवामीति । तच्च
त्वं माणव एवं ददन्तो एवं यजन्तो बहं पुज्जं पसवसि । सो सो माणव
दायको दानपति वदञ्छू याचयोगो धम्मेन भोगे परियेसति, धम्मेन भोगे
परियेसित्वा धम्मलब्धेहि भोगेहि धम्माधिगतेहि एकस्स पि ददाति...पे०...
सतस्स पि ददाति, भिज्जोऽपि ददाति, बहं सो पुज्जं पसवतीति । अथ सो
माघो माणवो भगवन्तं गाथाय अञ्जभासि—

487 पुच्छामहं भो गोतमं वदञ्छं (इति माघो माणवो) । कासायवासिं अगहं
चरन्तं ।

यो याचयोगो दानपति गहट्ठो । पुज्जत्थिको यजति पुज्जपेक्खो ।

ददं परेसं इध अन्नपानं । कथं हुतं यजमानस्स सुज्जे ॥ १ ॥

488 (यो) याचयोगो दानपति गहट्ठो (माघाति भगवा) । पुज्जात्थिको
यजति पुज्जपेक्खो ।

ददं परेसं इध अन्नपानं । आराधये दक्खिणेय्ये हि तादि ॥ २ ॥

489 यो याचयोगो दानपति गहट्ठो (इति माणवो) । पुज्जत्थिको यजति
पुज्जपेक्खो ।

ददं परेसं इध अन्नपानं । अयस्साहि मे भगवा दक्खिणेय्ये ॥ ३ ॥

- 490 ये वे असत्ता विचरन्ति लोके । अकिञ्चना केवलिनो यतता ।
कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे । यो ब्राह्मणो पुञ्जपेक्खो यजेथ ॥ ४ ॥
- 491 ये सब्बसंयोजनबंधनाच्छिदा । दन्ता विमुत्ता अनिषा निरासा ।
कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे । यो ब्राह्मणो पुञ्जपेक्खो यजेथ ॥ ५ ॥
- 492 ये सब्बसंयोजनविष्णुत्ता । दन्ता विमुत्ता अनिषा निरासा ।
कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे । यो ब्राह्मणो पुञ्जपेक्खो यजेथ ॥ ६ ॥
- 493 रागं च दोसं च पहाय मोहं । सीणासवा बुद्धिब्रह्मचरिया ।
कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे । यो ब्राह्मणो पुञ्जपेक्खो यजेथ ॥ ७ ॥
- 494 येसु न माया वसती न मर्मा । ये^१ वीतलोभा अममा निरासा ।
कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे । यो ब्राह्मणो पुञ्जपेक्खो यजेथ ॥ ८ ॥
- 495 ये वे न तण्हासु टेपातिपन्ना । वितरेय्य ओषं अममा चरन्ति ।
कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे । यो ब्राह्मणो पुञ्जपेक्खो यजेथ ॥ ९ ॥
- 496 येसं तण्हा नत्थि कुहिञ्चि लोके । भवामवाय इध वा हुं वा ।
कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे । यो ब्राह्मणो पुञ्जपेक्खो यजेथ ॥ १० ॥
- 497 ये कामे हित्वा अगहा चरन्ति । सुसज्जतत्ता तसरंज्ज उज्जुं ।
कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे । यो ब्राह्मणो पुञ्जपेक्खो यजेथ ॥ ११ ॥
- 498 ये वीतरागा मुसमाहितिन्द्रिया । चन्दोऽथ राहुगहणा वमुत्ता ।
कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे । यो ब्राह्मणो पुञ्जपेक्खो यजेथ ॥ १२ ॥

१ म०—Add सीणासवा बुद्धिब्रह्मचरिया । instead of the second quarter given above.

कालेन तेसु..... ।

२ म०—A fresh stanza begins with this line.

ये वीतलोभा अममा निरासा । सीणासवा बुद्धिब्रह्मचरिया ।

कालेन तेसु..... ।

३ रो०—Insert तु after येस. ४ रो०—उज्जु. म०—उज्जु.

491c+d cf. 464c+d, 465c+d etc.

493* = Dbp 20c.

497b = 801b. 497-498 = 464-465.

- 499 समिताविनो वीतरागा अकोपा । येसं गति नत्थि इध विप्पहाय ।
 कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे । यो ब्राह्मणो पुञ्ञपेक्खो यजेथ ॥ १३ ॥
- 500 जहेत्वा जातिमरणं असेसं । कथं कथं सन्नमुपातिवत्ता ।
 कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे । यो ब्राह्मणो पुञ्ञपेक्खो यजेथ ॥ १४ ॥
- 501 ये अत्तदीपा विचरन्ति लोके । अकिंचना सच्चधि विप्पमुत्ता ।
 कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे । यो ब्राह्मणो पुञ्ञपेक्खो यजेथ ॥ १५ ॥
- 502 ये हेत्थं जानन्ति यथातथा इदं । अयमन्तिमा नत्थि पुनन्नवोति ।
 कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे । यो ब्राह्मणो पुञ्ञपेक्खो यजेथ ॥ १६ ॥
- 503 यो वेदगू ज्ञानरतो सतीमां । संबोधिपत्तो सरणं बहुलं ।
 कालेन तम्हि हव्यं पवेच्छे । यो ब्राह्मणो पुञ्ञपेक्खो यजेथ ॥ १७ ॥
- 504 अद्धा अमोघा मम पुच्छना अहु । अक्खासि मे भगवा दक्खिण्ये ।
 त्वं हेत्थं जानासि यथातथा इदं । तथा हि ते विदितो एस धम्मो ॥ १८ ॥
- 505 यो याचयोगो दानपति गहट्ठो (इति माघो माणवो) । पुञ्ञत्थिको
 यजति पुञ्ञपेक्खो ।
 इदं परेसं इध अन्नपानं । अक्खाहि मे भगवा यञ्ञसंपदं ॥ १९ ॥
- 506 यजस्सु यजमानो (माघा ति भगवा) । सञ्जत्थ च विप्पसादेहि चित्तं ।
 आरम्मणं यजमानस्स यञ्ञं । एत्थ पतिट्ठाय जहाति दोसं ॥ २० ॥
- 507 सो वीतरागो पविनेय्यं दोसं । मेत्तं चित्तं भावयं अप्पमाणं ।
 रत्तिं दिवं सततं अप्पमत्तो । सत्त्वा दिसा करते अप्पमज्झं ॥ २१ ॥
- 508 को सुज्झति मुञ्चति बज्झति च । केनऽत्तना गच्छति ब्रह्मलोकं ।
 अजानसो मे मुनि बूहि पुट्ठो । भगवा हि मे सक्खि ब्रह्मज्झ दिट्ठो ।
 तुवं हि नो ब्रह्मसमोऽति सच्चं । कथं उप्पज्जति ब्रह्मलोकं (जुतीर्मा) ॥ २२ ॥

१ सी०-एत्थ २ म०-सतिमा. ३ प०-यञ्ञो. ४ म०-यो. ५ म०-
 स विनेय्य. ६ सी० जुतिमा, म०-जुतिम.

502 Prose from Dīgha XIV. 1. 29. = M. 123.
 अयमन्तिमा जानि नत्थि दानि पुनन्नवो.

504 cf. 1052f.

507 a+b of. J. 5223a+b cf. Mvu. III 373. 10+11.

सो वीतरागो दृक्चिदीतदोषो । मेधाभाषनी भावये अप्रमत्तो

609 यो यजति तिविधं यज्जस्रपदं (माघाति भगवा) । आराधये दक्षिणेय्ये
हि तादि ।

एवं यजित्वा सम्पा याचयोगो । उप्पज्जति ब्रह्मलोकंऽति ब्रूमीति ॥२६॥

एवं वृत्ते माघो माणवो भगवन्तं एतद्वोच-अमिकन्तं भो गोतम-...
पे०... अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतंऽति ।

माघसुत्तं निद्रितं

32.

[६. सभियसुत्तं.]*

एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेत्तवने कलन्वक-
निवापे । तेन सो पत समयेन सभियस्स परिव्वाजकस्स पुराणसालोहिताय
देवताय पञ्चा उद्दिट्ठा होन्ति-यो ते सभिय समणो वा ब्राह्मणो वा इमे
पञ्चे पुट्ठो व्याकरोति, तस्स सन्निके ब्रह्मचरियं चरेय्यासीति । अथ सो
सभियो परिव्वाजको तस्सा देवताय सन्निके ते पञ्चे उग्गहेत्वा, ये ते समण-
बाम्हणा संघिनो गणिनो गणाचारिया ज्ञाता यत्तास्सिनो तित्थकरा साधु-
सम्मता बहुजनस्स, सेय्यधीदं-पूरणो कस्सपो, मक्खलि गोसालो, अजितो
केसकंबली, पकुंधी कच्चायनो, संजयो वेल्लट्ठिपुत्तो, निगण्ठो नातपुत्तो, ते
उपसंक्रमित्वा ते पञ्चे पुच्छन्ति । ते सभियेन परिव्वाजकेन पञ्चे पुट्ठा न
संपायन्ति, असंपायन्ता कोपं च दोसं च अप्पच्चयं च पातुकरोन्ति, अपि च
सभियं येष परिव्वाजकं पटिपुच्छन्ति । अथ सो सभियस्स परिव्वाज-
कस्स एतद्दहोसि-ये सो ते भोन्तो समणब्राह्मणा संघिनो गणिनो
गणाचारिया ज्ञाता यत्तास्सिनो तित्थकरा साधुसम्मता बहुजनस्स,
सेय्यधीदं-पूरणो कस्सपो... दे०..... निगण्ठो नातपुत्तो, ते मया
पञ्चे पुट्ठा न संपायन्ति, असंपायन्ता कोपं च दोसं च अप्पच्चयं च
पातुकरोन्ति, अपि च मज्जेवेत्थ पटिपुच्छन्ति; यन्नूनाहं हीनायावत्तित्वा
कामे परिमुञ्चियंऽति । अथ सो सभियस्स परिव्वाजकस्स एतद्दहोसि-अयंऽपि

१ सी०, ५०-केसकंबली २ सी०-ककुंधी. ३ म०-वेल्हट्ट. ४ सी०-
नातपुत्तो. म०-नाट.

समणो गोतमो संधी चेव गणी च गणाचरियो च ज्ञातो यसस्सी तित्थकरो
 साधुसम्मतो बहुजनस्स; यन्नूनाहं समणं गोतमं उपसंक्रमित्वा इमे पञ्हे
 पुच्छेय्यंति । अथ सो सभियस्स परिव्वाजकस्स एतद्दहोसि-येऽपि सो
 ते भोन्तो समणब्राह्मणा जिण्णा बुद्धा महत्तका अद्गता वयो अनुप्यता
 थेरा रत्तञ्जू चिरपञ्चजिता संधिनो गणिनो गणाचरिया ज्ञाता यससिनो
 तित्थकरा साधुसग्गता बहुजनस्स, रोय्ययीदं- पूरणो कस्सपो...पे०...
 निगण्ठो नातपुत्तो, तेऽपि मया पञ्हे पुढा न संपायन्ति, असंपायन्ता कोपं च
 दोसं च अप्यच्चयं च पातुकरोन्ति, अपि च मज्जेनेत्य पट्टिपुच्छन्ति । किं
 पन मे समणो गोतमो इमे पञ्हे पुट्ठो व्याकरिस्सति । समणो हि गोतमो दहरो
 चेव जातिया नवो च पव्वज्जायाति । अथ सो सभियस्स परिव्वाजकस्स एत-
 द्दहोसि-समणो सो दहरोऽति न उज्जातब्बो न परिभोतब्बो । दहरोऽपि चे समणो
 होति, सो होति महिद्धिको महानुभावो, यन्नूनाहं समणं गोतमं उपसं-
 मित्वा इमे पञ्हे पुच्छेय्यंति । अथ सो सभियो परिव्वाजको येन राजगहं
 तेन चारिकं पक्कामि । अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो येन राजगहं वेळुवनं कल-
 न्दकनिवापो येन भगवा तेनुपसंक्रमे, उपसंक्रमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि,
 सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निर्सादि । एकमन्तं निसिज्जे
 सो सभियो परिव्वाजको भगवन्तं गाथाय अज्झभासि—

५१० कंखी वेचिकिच्छी आगमं (इति सभियो) । पञ्हे पुच्छितुं अभिकंसमानो ।
 तेसन्तकरो भगवाहि पुट्ठो । अनुपुब्बं अनुधम्मं व्याकरोहि मे ॥ १ ॥

५११ दूरतो आगतोऽसि सभिया (ति भगवा) । पञ्हे पुच्छितुं अभिकंसमानो ।
 तेसन्तकरो भवामि पुट्ठो । अनुपुब्बं अनुधम्मं व्याकरोमि ते ॥ २ ॥

१ म०-भवं भवाहि. रो०-भवाहि मे २ म०, रो०-पञ्हे मे पुट्ठो
 अनुपुब्बं.....etc. ३ रो०-ते. म०-तेसमन्त करोमि ते. ४ रो०-पञ्हे ते
 पुट्ठो अनुपुब्बं..... । म०-पञ्हे पुट्ठो अनुपुब्बं... .. ।

५१०=Mvu. III. ३९४. १६-१९.

कक्षाविचिकित्तो आगतोऽस्मि (इति सभिको) । प्रथं पुच्छितुं अभिकंसमानो ।
 तस्य सभिकस्य प्रथं एवं पुट्ठं । भगव अनुपूर्वमतजोममनुत्तमधमं व्याकरोहि ॥

५११=Mvu. III. ३९५. १-४

दूरत सभिका एवं आगतोऽसि । प्रथं प्रथमिहाभिकंसमानो ।
 प्रथान्तकरो भवामि तेऽह । अनुपूर्वमतजोममनुत्तमधमं व्याकरिष्यामि ॥

512 पुच्छ मं सभिय पड्हं । यं किंचि मनासिच्छसि ।

तस्स तस्सेव पड्हस्स । अहं अन्तं करोमि तेऽति ॥ ३ ॥

अथ खो सभियस्स परिव्वाजकस्स एतद्दहोसि-अच्छरियं वत भो, अभुतं वत भो, यावताऽहं अज्जेसु समणब्राह्मणेसु ओकासमत्तंऽपि नालत्थं, तं मे इदं समणेन गोतमेन ओकासकम्मं कतंऽति अत्तमनो पमोदितो उदगो पीतिसोमनस्सजातो भगवन्तं पड्हं पुच्छि-

513 किं पत्तिनमाहु भिक्खुं (इति सभियो) । सोरतं केन कथं च दन्तमाहु ।

बुद्धोऽति कथं पवुच्चति । पुट्ठो मे भगवा व्याकरोहि ॥ ४ ॥

514 पज्जेन कतेन अत्तना (सभियाति भगवा) । पत्तिनिव्वाणगतो वित्तिणकंखो ।

विभवं च भवं च विप्पहाय । वुसितवा खीणपुनप्भवो स भिक्खु ॥ ५ ॥

515 सब्बत्थ उपेक्खको सतीमा । न सो हिंसति किंचि सब्बलोके ।

तिण्णे समणो अनाविलो । उस्सदा यस्स न सन्ति सोरतो सो ॥ ६ ॥

516 यास्सिन्द्रियाणि भावितानि । अज्हातं बहिद्धा च सब्बलोके ।

निब्बिज्जे इमं परं च लोकं । कालं कंसति भावितो स दन्तो ॥ ७ ॥

517 कप्पानि विचेय्य केवलानि । संसारं दुमयं ज़ुत्तपपातं ।

विगतरजमनेगणं विसुद्धं । पत्तं जातिक्खयं तमाहु बुद्धं ॥ ८ ॥

१ सो०-सोरत. बु०- 'सूरतं' वि वि. २ प०-निव्विज्ज.

513 = Mvu. III. 395. 6-9.

किं प्राप्तमाहु भिक्खु (इति सभियो) । सुप्रभं किं कथं च दान्तमाहु ।

बुद्धो ति कथं पवुच्चति । पुट्ठो मे भगव अनुपूर्व.....व्याकरोहि ॥

514 = No III² (65) = No II¹⁸ (24) = Mvu. III. 395. 11-14.

पदेन वृत्तात्मना (सभियो हि भगवा) । अभिनिर्वाणगतो वित्तिर्णकाक्षो ।

विभवं च भवं ज्ञात्वा लोके । उचितवाद् खीणपुनर्भवो स भिक्खु. ॥

515 cf. Mvu. III. 395. 16-19.

सर्वत्र-उपेक्षो स्थितिमान् । न च सो हिंसति कंचि लोके ।

तीर्णो भ्रमणो अनाविलो । उत्तमो यो न करोति आश्रय ॥

516 cf. No X²¹ (226), No V² (55), cf. Nett¹ 170¹, Mvu. III. 395.

19. 396. 3. यस्मिन्द्रियाणि भावितानि । अभ्यात्मं वा बहिर्धं वा लोके ।

निर्विष्य इमं परं च लोकं । कालं रक्षति भावितो स दान्तो ॥

517 cf. Mvu. III. 396. 4-7.

कप्पानि विचिरेय्येयानि । संसारदुःखानि चतुपपातम् ।

विगतमजं विरजं अनेगणं । प्राप्ते जातिक्षयं तमाहु भिक्खु ॥

अथ सो सभियो परिव्वाजको भगवतो भासितं अभिनान्दित्वा
अनुमोदित्वा उत्तमनो पमोदितो उदग्गो पीतिसोमनस्सजातो भगवन्तं उत्तरिं
पइहं पुच्छि-

518 कि पत्तिनमाहु ब्राह्मणं (इति सभियो) । समणं केन कथं च न्हातंकोऽति ।
नामोऽति कथं पवुच्चति । पुट्ठो मे भगवा व्याकरोहि ॥ ९ ॥

519 बाहेत्वा सब्बपापानि (सभियाति भगवा) । विमलो साधुसमाहितो ठित्तो ।
ससारमतिच्च केवली सो । असितो तादि पवुच्चते सं ब्रह्मा ॥ १० ॥

520 समितावि पहाय पुञ्ञपापं । विरजो बत्वा इमं परं च लोकं ।
जातिमरणं उपातिवत्तो । समणो तादि पवुच्चते तथत्ता ॥ ११ ॥

521 निन्हार्यं सब्बपापकानि । अज्झत्तं बाहिन्दा च सब्बलोके ।
देवमनुस्सेसु कप्पियेसु । कप्प नेति तमाहु न्हातंकोऽति ॥ १२ ॥

522 आगुं न करोति किंचि लोके । सब्बसंयोगे विसज्ज बन्धनानि ।
सब्बत्थ न सज्जति विमुत्तो । नामो तादि पवुच्चते तथत्ताति ॥ १३ ॥

१ सी०-महातको. २ सी०-Omitted. सु०-सो० ३ सी०-निजहाय.
४ सी०-पवुच्चति.

518=Mvu III. 396 11-13

किं प्राप्तिनमाहु ब्राह्मण । भमणो किं कथं सुत्तातकोति ।

विज्झो नामो ति कथं पवुच्चति । प्रश्न मे भगवं पुट्ठो अत्रार्य..... व्याकरोहि ॥

519=Nm IV^b (81)=Nc V³⁴ (74)=VI⁸ (83)=Mvu III. 396 15-18.

बाहेत्वा सर्व पाप कानि । विमलो साधुसमाहितो स्थितात्मा । ससारमवेत्य केवलम् ।

520=Mvu III. 396. 19 397. 2

समितानि प्रहाय पुण्यविपाक । विरतो ज्ञात्व इम पर च लोके ।

जातिमरण उपातिवत्तो । भमणो तादि पवुच्चति तथत्ता ॥

521=Mvu III. 397 3-6.

विज्झापिय सर्वपापकानि । अज्झात्तं बहिर्धां च सर्वलोके ।

देवमनुष्येहि कप्पियानि । कप्प नेति पुनस्त्रातको मे ॥

522 of Nm IX³³ (187)=Nc V³¹ (73)=Nc XVII¹⁸³ (277)

=Mvu III 397 7-10

अ १ न करोति किञ्चि लोके सर्वयोगेहि विमुज्य बन्धनानि ।

सर्वत्र अनिभितो विमुक्तो नामो तादि पवुच्चति तथत्ता ॥

अथ सो सभियो परिव्वजाको...पे०...भगवन्तं उत्तारिं पज्झं पुच्छि—

523 कं खेत्तजिनं वदन्ति बुद्धा (इति सभियो) । कुसलं केन कथं च पण्डितोऽति ।

मुनि नाम कथं पबुञ्चति । पुट्ठो मे भगवा व्याकरोहि ॥ १४ ॥

524 खेत्तानि विचेय्यं केवलानि (सभियाति भगवा) । दिव्वं मानुसकं च ब्रह्मसेतं ।

सम्बखेत्तमूलबन्धना पमुत्तो । खेत्तजिनो तादि पबुञ्चते तथत्ता ॥ १५ ॥

525 कोसानि विचेय्य केवलानि । दिव्वं मानुसकं च ब्रह्मकोसं ।

(सम्ब) कोसमूलबन्धना पमुत्तो । कुसलो तादि पबुञ्चते तथत्ता ॥ १६ ॥

526 तदुभयांनि विचेय्य पण्डरानि । अज्झत्तं बहिद्धा च सुद्धिपज्जो ।

कर्णेहं शुक्कं उपातिवत्तो । पण्डितो तादि पबुञ्चते तथत्ता ॥ १७ ॥

527 असत्तं च सत्तं च अत्वा धम्मं । अज्झत्तं च बहिद्धा च सम्बलोके ।

देवमनुस्सेहि पूजितो सो । संघं जालमतिच्च सो मुनीति ॥१८॥

अथ सो सभियो परिव्वजाको...पे०...भगवन्तं उत्तारिं पज्झं पुच्छि—

१ मु०—' विजेय्य ' निपि. २ रो०—दिव्यं. ३ रो०, म०—दुभयानि. ४ रो०—
कण्ठमुक्ते. ५०—वण्डसुक्क.

523 cf. Mvu. III. 398. 14-17.

क्षेत्रज्ञो खलु पुनर्जम भवति । इति सभिको प्रश्न पुच्छे सुनिम् ।

तत्रे मुनी नाम कथं प्रवृत्तानि । प्रश्न मे भगवं पुटो अनुपूर्व.....व्याकरोहि ॥

524 cf. Mvu. III. 398. 19-399. 2.

क्षेत्रज्ञानि सप्तम केवलानि । दिव्य मानुष य च ब्राह्मे क्षेत्रम् ।

स सर्वमूलक्षेत्रबन्धनात् प्रमुक्तो । क्षेत्रज्ञो तादि प्रवृत्तानि तथत्वा ॥

525 = Mvu. III. 399. 3-6.

कोसानि विचार्य केवलानि । दिव्य मानुष य च ब्रह्मकोशम् ।

स सर्व कोशबन्धनात् प्रमुक्तो । कुसलो तादि प्रवृत्तानि तथत्वा ॥

526 cf. Mvu. III. 399. 7-10.

विचार्य उभयानि प्रदीपानि । अज्झत्तं बहिर्धा च सङ्कषट्ठम् ।

इण्डगुहं उपातिवत्तो । पण्डितो तादि प्रवृत्तानि तथत्वा ॥

527 cf. = N° II^m (54) = XIII^m (315) = N^o V^m (63)

= Mvu III. 399. 11-14.

सत्तां च असत्तां च तावत् धम्मं । अज्झत्तं बहिर्धा च सर्वं लोके ।

देवमनुस्सेहि पूजितो सो । संघम उपातिवत्तो सो मुनि ॥

528 किं पत्तिनमाहु वेदगु (इति सभियो) । अनुविदित केन कथं च विरिययाऽति ।
आजानियो किति नाम होति । पुडा मे भगवा व्याकरोहि ॥ १९ ॥
529 वेदानि विचय्य केवलानि (सभिया नि भगवा) । समणान यानेऽप्यधि
मागणान ।

सम्भवेदनाहु धीतरागो । सच्च वेदमतिच यदगू सा ॥ २० ॥
530 अनुविच्च पपचनामरूप । अज्झत्त बहिद्धा च रागमूल ।
सच्चरोगमूलबधना पमुत्तो । अनुविदिता तादि पमुत्तने तथत्ता ॥ २१ ॥
531 विरतो इध सच्चपापकेहि । विरयदुस्समतिग विरियया सा ।
सो विरियया पधानवा । धीरो तादि पमुत्तने तथत्ता ॥ २२ ॥
532 यत्तसऽग्गु लुतांति बधनानि । अज्झत्त बहिद्धा च सच्चमूल ।
(सच्च) सगमूलबधना पमुत्तो । आजानियो तादि पमुत्तन तथत्ताऽति ॥ २३ ॥
अथ रत्तो सभियो परिव्याजको-वे०-भगवन्ने उत्तरि पट्ट पुत्ति—
533 किं पत्तिनमाहु सोत्थियं (इति सभियो) । अरियं कन कथं च चरण्णाऽनि ।
परिव्याजको किऽति नाम होति । पुडा मे भगवा व्याकरोहि ॥ २४ ॥

१ म०-लुतानि २ रो०-सासय

528=Mva III 397 12-15
किं पत्तिनमाहु वेदको नि । अनुविदिते किं नि कथे नि विरिया नि ।
आजानियो किति नि नाम होति । प्रभ मे भगवे को अज्झत्त व्याकरोहि ॥
529=M IV ॥ (87)=IXth (190)=N° १३ (52)
=Mva III 397 17-20
वेदानि विचार्य केवलानि । समणान (Bank) ।
सो सच्च वेदनाहु धीतरागो । सच्च वेदमतिच वेदका नि ॥
530 cf Mva III 398 1-4
अमावेश प्रपचनामरूपे । अज्झत्त बहिद्धा च रागमूल ।
यो समानो रागको बधनमुत्तो । अनुविदिता तादि पमुत्तने तथत्ता ।
531 cf N° XVI IIIth (263) cf Mva III 398 5-8
य प्रदीणवेचना प्रहणावान् । सच्चसच्चं जनत्ता ।
नादासकं च तथे । विरतो विरियया पधानवा ।
532 cf Mva III 398 1-10
यत्त बधनानि संहसन्ति । अज्झत्त बहिद्धा च सच्चमूल ।
सच्चरागबधनमुत्तो । आजानियो तादि पमुत्तन तथत्ताऽति ॥
533 cf Mva. 399 16-19
धीविरो " " " " " " किमुत्तप होति ।
प्रभ मे भगवे पुणे अज्झत्त " " " " " " व्याकरोहि ॥

६३४ सुत्वा सव्वधम्मं अभिञ्जाय लोके (सभियाति भगवा) । सावज्जानवज्जं यदस्थि किंचि ।

अभिभुं अकथंकथिं विमुत्त । अनीधं सव्वधिमाहु सोत्थियोऽति ॥ २५ ॥

६३५ छेत्वा आसवानि आलयानि । विद्वा सो न उपेति गम्भसेप्यं ।
सव्वं तिविधं पनुज्ज पंकं । कप्पं नेति तमाहु अरियोऽति ॥ २६ ॥

६३६ यो इध चरणेषु पत्तिपत्तो । कुसलो सव्वदा आजानाति धम्मं ।
सव्वत्थ न सज्जति विमुत्तो । पट्ठिवा यस्स न सन्ति चरणवा सो ॥ २७ ॥

६३७ दुक्खसव्वेपल्लं यदस्थि कम्मं । उद्धं अधो च तिरिचं चापि मज्जे ।
परिवज्जयित्वा परिञ्जचारी । मायं मानमथोऽपि लोभकोधं ।
परियन्तमकासि नामरूपं । तं परिव्वाजकमाहु पत्तिपत्तेऽति ॥ २८ ॥

अथ सो सभियो परिव्वाजको भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा अत्तमनो पमोदितो उदरगो पीतिसोमनस्सजातो उट्ठायसाना एकंसं उत्तरासंगं करित्वा येन भगवा तेनञ्जलिं पणामेत्वा भगवन्तं सम्भुरा सारुप्पाहि गायाहि अभित्यवि—

१ रो०—अनिधं. २ रो०—सेलियं. ३ रो०, सी०—अजानि. ४ म०—विमुत्त-
चित्तो. ५ सी०—दुप्पसं. ६ धु०, म०—परिव्वाजयित्वा. ७ म०—मागपथं विलोक्येण

६३४ cf. Mvu. III ३९९. २१-४००. २.

सुत्वा सर्वधर्ममभिज्ञाय । सावयमनवजं च सदेवके लोके ।
असमो अपरिमहो विशुद्धो । अनिधो नापि तमाहु धीविषे नि ॥

६३५ cf. Mvu. III. ४००. ३-६.

छित्वा आलयानि आशयानि । धंधनानि अनिद्रतो नेति ।
गर्भज्ञाप्य अतो सर्वपापकेहि । आर्यो नापि पनुज्जति तपत्ता ॥

६३६ cf. Mvu. III ४००. ७-१०.

यो मे चरणेहि मातिप्रानो । सम्यक् ज्ञात्वा उपेत्य सर्वधर्मान् ।
..... । चरणवा नापि प्रयुज्जति तपत्ता ॥

६३७ cf. Mvu. III. ४००. ११-१६.

दुःखविपाके यदस्थि त्रिभिर्दमं । ऊर्ध्वमधो निर्वय्य सदेवकगमि ।
परिवज्जयित्वा परिञ्जचारी । मायं मानं च अपेति कोच गेयम् ।
परियन्तमकासि नामरूपं । तं परिवाजकपादु मातिपाणम् ॥

६३७b cf. १०५५b.

- 538 यानि च तीणि यानि च सट्ठि । समणप्पवाद्दसितानि भूरिपञ्च ।
सञ्जयस्वरंसञ्जनिस्सितानि । ओसरणानि विनेय्य ओषतमगा ॥२९॥
- 539 अन्तगूसि पारगूसि दुक्खस्स । अरहाऽसि सम्मासंबुद्धो सीणासवं तं मज्जे ।
जुतिमा मुतिमा पट्ठपञ्चो । दुक्खस्सन्तकर अतारसि मे ॥ ३० ॥
- 540 यं मे कंसितमज्जासि । विचिकिच्छं मे अतारेसि नमो ते ।
मुनि मोनपथेसु पत्तिपत्तं । असिठ आदिच्चग्रन्धु सोरतोऽसि ॥ ३१ ॥
- 541 या मे कंसा पुरे आसि तं मे व्याकासि चक्खुमा ।
अद्धा मुनीसि संबुद्धो नत्थि नीवरणा तव ॥ ३२ ॥
- 542 उपायासा च ते सब्बे विद्धस्ता विनलीकता ।
सीतिभूतो दमप्पत्तो घित्तिमा सच्चनिकमो ॥ ३३ ॥

१ म०—'निस्सितानि. २ म०—पञ्चपत्तर'. ३ सी०—दुक्खस्सन्तकर अतारेसि.
४ म०, सी०—विचिकिच्छा ५ म०—Omitted. ६ म०—पत्तिपत्तं.

538 cf. Thag. 1217 अहसट्ठिनिस्सितं. cf. Digh. 1st Sutta.

538 cf. Mvu. III. 400. 10-401. 1.

यानि च तीणि यानि च सट्ठि । समणप्पवाद्दसितानि भूरिपञ्च ।
सञ्जयस्वरंसञ्जनिस्सितानि । ओसरणानि विनेय्य ओषतमगा ॥

539 cf. Mvu. III. 401. 2-5

अन्तगूसि दुक्खस्स पारगो सि धर्माणाम् । सम्यक् संबुद्धो सि अनामको ।
जुतिमान् धूतिमान् प्रभूतमहो । दुक्खस्सान्तकरो सु धीतरागो ॥

540+4 cf. Mvu. III. 401. 6+7.

मुनिमोनेयपदेसु मात्तिपात्तो अपत्तियो ।
अदुल्ल आदित्यग्रन्धु विमुक्तिदो शुभमतो ॥

541 cf. Mvu. III. 401. 10+12

अहं कंसितमज्जे मे मे व्याकारि चक्षुमान् ।
...अद्धा मुनि सि संबुद्धो नत्थि नीवरणानि च ॥

541c+d = Del. 680 (P. 340).

542 cf. Mvu. III. 401. 11.

उपायासा च ते सर्वे विद्धस्ता विनलीकता ।
सीतिभूतो दमपात्तो जुतिमान् सत्त्विकमात् ।

+ 14 सीतिभूतो दमपात्तो जुतिमान् सत्त्विकमात् ।
542b = A. IV. 36. 4th (II. 39). 542d = J. 305th.

- 543 तस्स ते नामनागस्स महावीरस्स भासतो ।
सब्बे देवाऽनुमोदन्ति उभो नारदपब्बता ॥ ३४ ॥
- 544 नमो ते पुरिस्ताज्जञ्ज नमो ते पुरिस्तुत्तम ।
सदेवकस्मिं लोकस्मिं नात्थि ते पट्टिपुग्गलो ॥ ३५ ॥
- 545 तुवं बुद्धो तुवं सत्था तुवं माराभिभूँ मुनि ।
तुवं अनुसये छेत्वा तिण्णो तारोसिऽमं पजं ॥ ३६ ॥
- 546 उपधीं ते समतिकन्तं आसवा ते पदालिता ।
सीहोऽसि अनुपादानो पहीनमयभेरवो ॥ ३७ ॥
- 547 पुण्डरीकं यथा वग्गु तोये न उपलिप्पेति ।
एवं पुञ्जे च पाये च उभये त्वं न लिप्पेसि ।
पादे वीर पसारोहि सभियो वन्दति सत्थुनोऽति ॥ ३८ ॥

१ म०-मायानिभू. २ सी०, म०-उपधि, ३ म०-उपलिप्पति, ४ म०-
लिप्पसि.

543=Mvu. III. 401. 8+9.

तस्स ते नामनागस्स महावीरस्स भासतो ।

सर्वदेवताऽनुमोदन्ति उभौ नारदपर्वता ।

cf. J. 547^{ab} b+c = 532 b+c

तस्स ते अनुमोदन्ति उभो नारदपर्वता ।

सब्बे देवाऽनुमोदन्ति तावत्तिता सङ्गम्भवा ।

644a+b=Thag. 629a+b=1084a+b=1179a+b=D. XXXII^{13a+b} etc.

=A. XI. 10. 4a+b. 545-46=571-72.

547a+b cf. 811d, 812a+b.

cf. उ० XXV 26 जहा पउमं जले जायंतीकलिप्पइ पाणिना ।

547b cf. Dh. 401. पारि पोस्सवरपत्तेऽन.

547a+b=A. IV. 36. 4a+b. (II. 39.) cf. Mvu III. 320. 21.

पुण्डरीकं यथा वर्णं अनेने न प्रलिप्पेते ।

c-f cf. Mvu. III. 401. 13. एवे पुज्ये च पाये च उपवस म लिप्पेते ।

+16

पादं वीर पसारोहि सभियो वन्दि शास्सुनो ॥

cf. Thag. 841c+d. पादे वीर पसारोहि नागा वन्दन्तु सत्थुनो ।

547c+d cf. Dh. 267. पुञ्जे न पाय च बाहेत्था.

„ 412. सीध पुञ्जे न पाय च उभो मय उपवसा ।

cf. S. N 635.

अथ सो सभियो परिव्याजको भगवतो पादेसु सिरसा निपतिव्या भग-
वन्तं एतदवोच-अभिक्रान्तं भो गोतम...पे० ...धम्मं च भिक्खुसंघं च, लभेय्याहं
मन्ते भगवतो सन्निके पच्चज्जं, लभेय्यं उपसंपदं॥ इति । यो सो सभिय अञ्ज-
तित्थियपुञ्चो इमस्मिं धम्मविनये आकंरति पच्चज्जं, आकंरति उपसंपदं,
सो चत्तारो मासे परिवसति; चतुन्नं मासानं अज्जेन आरद्धचित्ता भिग्गू पच्चा-
जेन्ति उपसंपादेन्ति भिक्खुभायाय । अपि च मेऽयं पुगलवेमत्तता विदिता॥ इति ।
सचे मन्ते अञ्जतित्थियपुञ्चो इमस्मिं धम्मविनये आकंरन्ता पच्चज्जं आकं-
रन्ता उपसंपदं चत्तारो मासे परिवसन्ति, चतुन्नं मासानं अज्जेन आरद्धचित्ता
भिग्गू पच्चाजेन्ति उपसंपादेन्ति भिक्खुभायाय, अहं चत्तारि वस्मानि परिवसि-
स्सामि, चतुन्नं वरसानं अज्जेन आरद्धचित्ता भिग्गू पच्चाजेन्तु उपसंपादेन्तु
भिक्खुभायायाति । अलत्थ सो सभियो परिव्याजको भगवतो सन्निके पच्चज्जं
अलत्थ उपसंपदं...पे०...अञ्जतगो सो पनायरमा सभियो अरहन्
अहोसीति ।

सभियसुत्तं निष्ठित ।

33

[७. सैलसुत्तं.*]

एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा अंगुत्तापेसु चारिकं चरमानो महता
भिक्खुसंघेन सद्धिं अट्टुतेऽसोहि भिक्खुसत्तेहि येन आपणं नाम अंगुत्तापानं
निगमो तदवसरि । अस्सोसि सो केणियो जटिलो-समणो सत्तु भो गोतमो
सस्यपुत्तो सक्ककुल्ल पच्चजितो अंगुत्तापेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खु-
संघेन सद्धिं अट्टुतेऽसोहि भिक्खुसत्तेहि आपणं अनुप्यत्तो; तं सो पन
भवन्तं गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसदो अज्जुगतो-इति॥ अपि सो भगवा अरहं
सम्मासंबुद्धो विज्जाचरणसंपन्नो सुगतो लोकविदु अनुनरो पुरिसदम्मसायापि
सत्था देव मनुस्सानं बुद्धो भगवा, सो इमं लोकं सदेवकं समारकं समङ्गकं
सत्समणवात्ताणि पजं सदेवमनुसं सयं अभिज्जा सच्छिद्धत्वा पवेदेनि; सो धम्मं
देसेति आदिकल्याणं मज्जेकल्याणं परियोत्तानकल्याणं सात्थं सज्जज्जनं केवल-

परिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पक्कासेति, साधु खो पन तथारूपानं अरहतं
 दस्सनं होतीति । अथ सो केणियो जटिलो येन भगवा तेनुपसंक्रमि, उपस-
 क्रमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि, सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा
 एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो केणियं जटिलं भगवा धम्मिया कथाय
 सदस्सेसि समादपेसि समुत्तेजोसि संपहसेसि । अथ सो केणियो जटिलो
 भगवता धम्मिया कथाय सन्दस्सितो समादपितो समुत्तेजितो संपहसितो भग-
 वन्तं एतदवोच—अधिवासेतु मे भव गोतमो स्वातनाय भत्तं सद्धिं भिक्खु-
 सपेनाति । एव वुत्ते भगवा केणियं जटिलं एतदवोच—महा खो केणियं भिक्खु-
 सघो अट्टतेज्जसानि भिक्खुसतानि, त्वं च सो ब्राह्मणेसु अभिप्पसन्नोऽति । दुतियऽपि
 सो केणियो जटिलो भगवन्तं एतदवोच—किंचापि भो गोतम महाभिक्खुसंघो
 अट्टतेज्जसानि भिक्खुसतानि, अहं च ब्राह्मणेसु अभिप्पसन्नो, अधिवासेतु
 मे भव गोतमो स्वातनाय भत्तं सद्धिं भिक्खुसपेनाति । दुतियऽपि सो भगवा
 केणियं जटिलं एतदवोच—महा खो केणियं भिक्खुसघो अट्टतेज्जसानि
 भिक्खुसतानि, त्वं च सो ब्राह्मणेसु अभिप्पसन्नोऽति । ततियऽपि
 सो केणियो जटिलो भगवन्तं एतदवोच—किंचापि भो गोतम
 महाभिक्खुसघो अट्टतेज्जसानि भिक्खुसतानि, अहं च सो ब्राह्मणेसु अभिप्पसन्ना,
 अधिवासेत्वेन मे भव गोतमो स्वातनाय भत्तं सद्धिं भिक्खुसपेनाति ।
 अधिवासोसि भगवा तुण्हीभावेन । अथ सो केणियो जटिलो भगवतो
 अधिवासनं विदित्वा उट्ठायासना येन सन्नो अस्समो तेनुपसंक्रमि । उपसं-
 क्रमित्वा मित्तामघे ज्ञातिसालोहिते आमन्तेसि—मुणन्तु मे भोऽतो मित्तामघा
 ज्ञातिसालोहिता, समणो मे गोतमो निमन्तितो स्वातनाय भत्तं सद्धिं भिक्खु-
 सपेन, येन मे कायवेय्यावीटिं करेय्यायाति । एवं भोऽति सो केणियस
 जटिलस्स मित्तामघा ज्ञातिसालोहिता केणियस्स जटिलस्स पटिस्सुन्वा अपेक्खे
 उद्धनानि सणन्ति, अपेक्खे कट्टानि फालेन्ति, अपेक्खे भाजनानि
 घोषन्ति, अपेक्खे उदकमणिं पतिट्ठापेन्ति, अपेक्खे आसनानि
 पट्त्रपेन्ति, केणियो परं जटिलो सामं येन गणदण्डमालं पट्टियादेनि । तेन सा
 पन समयेन सेट्ठो ब्राह्मणो आसन्नं पट्टियमनि, निग्गयेदन्नं पारगू सत्तिप्प-
 केट्ठुभानं ताक्कसम्पभेदानं इतितामवचमानं पदकं येय्याकरणो संकायामना-

पुरिसलवखणेषु अन्वयो तीणि माणवकसतानि मन्ते वाचेति । तेन खो पन
समयेन केणियो जटिलो सेले ब्राह्मणे अभिषसन्नो होति । अथ खो सेलो ब्राह्मणो
तीहि माणवकसतेहि परिवुतो जंघाविहारं अनुवंकममानो अनुविचरमानो येन
केणियस्स जटिलस्स असमो तेनुसंकमि । अइसा खो सेलो ब्राह्मणो केणिय-
स्समिंये जटिले अप्पेकच्चे उच्चनानि खणन्ते-पे०-अप्पेकच्चे आसनानि
पञ्चापेन्ते, केणियं पन जटिलं सारं येव मण्डलमालं पटियादेन्तं ।
दिस्वान केणियं जटिलं एतद्वोच-किन्नु भोतो केणियस्स आवाहो वा
भविस्सति, विवाहो वा भविस्सति, महायज्जो वा पच्चुपट्टितो, राजा
वा मागधो सेनियो त्रिविसारो निमन्तितो स्वातनाय सद्धिं बलकायेनाति । न
मे सेल आवाहो भविस्सति, नऽपि विवाहो भविस्सति, नऽपि राजा मागधो
सेनियो त्रिविसारो निमन्तितो स्वातनाय सद्धिं बलकायेन, अपि च खो मे
महायज्जो पच्चुपट्टितो अत्थि । समणो गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला
पब्बजितो अंगुत्तरापेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसंघेन सद्धिं
अट्टतेल्लसेहि भिक्खुसतेहि आपणं अनुप्पत्तो । तं खो पन भवन्तं
गोतमं...पे०...बुद्धो भगवाऽति । सो मे निमन्तितो स्वातनाय सद्धिं
भिक्खुसंघेनाति । बुद्धोऽति खो केणिय वदेसि । बुद्धोऽति भो सेल वदामि ।
बुद्धोऽति भो केणिय वदेसि । बुद्धोऽति भो सेल वदामीति । अथ खो सेलस्स
ब्राह्मणस्स एतदहोसि-घोरोऽपि खो एसो दुल्लभो लोकस्मिं यदिदं बुद्धोऽति ।
आगतानि* खो पन अस्माकं मन्तेसु द्वितिसमहापुरिसलवखणानि येहि
समन्नागतस्स महापुरिस्सस्स द्वेऽव गतियो भवन्ति अनज्जा । सचे अगारं
अज्झावसति राजा होति चक्रवर्त्ती धम्मिको धम्मराजा त्रातुरन्तो विजितावी
जनपदत्थावरियप्पत्तो सत्तरत्तनस्स ज्ञागतो । तस्सिमानि सत्त रत्तनानि भवन्ति,
सैय्यथीर्दं-चक्ररत्तनं, हत्थिरत्तनं, अस्सरत्तनं, मणिरत्तनं, इत्थिरत्तनं, गहपति-
रत्तनं, परिणायकरत्तनमेव सत्तमं । परोसहस्सं खो पनस्स पुत्ता भवन्ति सूर
वीर्यरूपा परसेनप्पमइना । सो इमं पठवि सागरपरियन्तं अद्रण्डेन असत्थेन
धम्मेन अभिविजिय अज्झावसति । सचे खो पनागारस्मा अनगारियं पब्बजति
अरहं होति सम्मासंबुद्धो लोके विवत्तच्छेदो । कहं पन भो केणिय एतरहि
खो भवं गोतमो विहरति अरहं सम्मारो बुद्धोऽति । एवं वुत्ते केणियो जटिलो

१ म०-केणियस्स जटिलस्स अस्ममे. २ म०-विवत्तच्छेदो

दविरणं चाहं पगगहेत्वा सेलं ब्राह्मणं एतद्वोच-येन सा भो सेल नीलवन-
राजीति । अथ खो सेलो ब्राह्मणो तीहि माणवकस्तोहि सद्धिं येन भगवा
तेनुपसंकमि । अथ खो सेलो ब्राह्मणो ते माणवके आमन्तेसि-अपसदा
भोन्तो आगच्छन्तु पदे पदं निविसपन्ता, दुरासदा हि ते भगवन्तो सीहाऽव
एकचगा, यदा चाहं भो समणेन गोतमेन सद्धिं मन्तेय्यं मा मे भोन्तो
अन्तरन्तरा कथं ओपातेथ, कथापरियोत्तानं मे भवन्तो आगमेन्तूति । अथ
खो सेलो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसंकमि । उपसंकमित्वा भगवतो
सद्धिं सम्मोदि, सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं
निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सेलो ब्राह्मणो, भगवतो काये
द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणानि सम्मत्तेसि । अइसा खो सेलो ब्राह्मणो
भगवतो काये द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणानि येभुय्येन ठपेत्वा द्वे; द्वीसु महापुरिस-
लक्खणेषु कंखति विचिकिच्छति नाधिमुञ्चति न संपसीदति-कोसोहिते च
वत्थगुह्णे, पहूतजिह्वाय च । अथ खो भगवतो एतद्वोसि-पस्सति खो मे
अयं सेलो ब्राह्मणो द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणानि येभुय्येन ठपेत्वा द्वे; द्वीसु
महापुरिसलक्खणेषु कंखति विचिकिच्छति नाधिमुञ्चति न संपसीदति-कोसो-
हिते च वत्थगुह्णे पहूतजिह्वाय चाति । अथ खो भगवा तथारूढं इद्धाभि-
संखारं अभिसंखासि यथा अइस सेलो ब्राह्मणो भगवतो कोसोहितं वत्थगुह्यं ।
अथ खो भगवा जिह्वं निन्नामेत्वा उभोऽपि कण्णसोतानि अनुमासि पटिमसि,
उभोऽपि नाशिकसोतानि अनुमासि पटिमसि, केवलंऽपि नलाटमण्डलं जिह्वाय
छादेसि । अथ खो सेलस्स ब्राह्मणस्स एतद्वोसि-समन्नागतो खो समणो गोतमो
द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणेहि परिपुण्णेहि, नो अपरिपुण्णेहि; नो च सो नं जानमि
बुद्धो व नो वा । सुतं खो पन मेऽन ब्राह्मणानं बुद्धानं महल्लकानं आचरिय-
पाचरियानं भासमानानं-ये ते भवन्ति अरहन्तो सम्मासंबुद्धा ते सके वण्णे
भङ्गमाने अत्तानं पातुकरोन्तीति; यच्चनाहं समणं गोतमं सम्मुत्ता सारुप्पाहि
गाथाहि अभित्थवेय्यंऽति । अथ खो सेलो ब्राह्मणो भगवन्तं सम्मुत्ता सारुप्पाहि
गाथाहि अभित्थवि-

६४३ परिपुण्णकार्यो सुसुचि गुजातो चारुदस्सनो ।

सुवण्णवण्णोऽसि भगवा सुसुक्काटोऽसि विरियवा ॥ १ ॥

- 549 नरस्स हि सुजातस्स ये भयन्ति वियंजना ।
सञ्चे ते तव कायस्मिं महापुरिसलक्खणा ॥ २ ॥
- 550 पसन्नेतो सुमुखो ब्रह्मा उज्जु पतापवा ।
मज्झे समणसंघस्स आदिच्चोऽव विरोचसि ॥ ३ ॥
- 551 कल्याणदस्सनो भिक्खु कंचनसन्निभत्तयो ।
किं ते समणभावेन एवं उत्तमवणिनो ॥ ४ ॥
- 552 राजा अरहसि भवितुं चकवत्ती रथेसभो ।
चातुरन्तो विजितावी जम्बुसण्डस्स इस्सरो ॥ ५ ॥
- 553 सत्तिया भोजराजानो अनुयुत्ता भवन्ति ते ।
राजाभिराजा मनुजिन्दो रज्जं कारोहि गोतम ॥ ६ ॥
- 554 राजाऽहमस्मि सेला (ति भगवा) धम्मराजा अनुत्तरो ।
धमेन चकं वत्तेमि चकं अप्पतिवत्तिर्यं ॥ ७ ॥
- 555 संबुद्धो पट्टिजानासि (इति सेलो ब्राह्मणो) धम्मराजा अनुत्तरो ।
धमेन चकं वत्तेमि इति भासासि गोतम ॥ ८ ॥
- 556 को नु सेनापति भोतो सावको सत्थुदन्वयो ।
को ते इमं अनुवत्तेति धम्मचकं पवत्तिरं ॥ ९ ॥
- 557 मया पवत्तिरं चकं (सेला ति भगवा) धम्मचकं अनुत्तरं ।
सारिपुत्तो अनुवत्तेति अनुजातो तथागतं ॥ १० ॥
- 558 अभिज्जेय्यं अभिज्जातं भावेतब्बं च भावितं ।
पहातब्बं पहीनं मे तस्मा बुद्धोऽस्मि ब्राह्मण ॥ ११ ॥
- 559 विनयस्सु मयि कंसं अधिमुज्जस्सु ब्राह्मण ।
इल्लभं दस्सनं होति संबुद्धानं अभिण्हसो ॥ १२ ॥

१ म०- जंबुसण्डस्स. २ म०-सत्थुदन्वयो. ये० गा०-सत्थुरन्वयो.
३ म०- पवत्तिर्य. ५ रो०- मयी.

549a=1000b, 1001b. 550a+b=B. XII^{a+b}.

552a=A. VII. 58. 11^{ab} (IV. 90).

554 cf. Mil 183=184ⁱ.

558 cf. Mvu. III. 327. 2+3.

अधितेर्यं अभिज्ञानं सद्धन्त्यं च भावयति ।

पहातम् पहीनं मे तस्मादह उपकं जिनो ॥

559c cf. Mvu II 104. 14^a. साधु स्त्री दर्शनं योमि ।

- 560 येसं वे दुल्लभो लोके पातुभावो अभिण्हसो ।
सोऽहं ब्राह्मण संबुद्धो सल्लकत्तो अनुत्तरो ॥ १३ ॥
- 561 ब्रह्मभूतो अतितुल्लो मारसेनप्पमद्दो ।
सञ्चामित्ते वसी कत्वा मोद्दामि अकुतोभयो ॥ १४ ॥
- 562 इमं भोन्तो निसामेथ यथा भासति चस्सुमा ।
सल्लकत्तो महावीरो सीहोऽव नदाति वने ॥ १५ ॥
- 563 ब्रह्मभूतं अतितुल्लं मारसेनप्पमद्दं ।
को दिस्वा नप्पसीदिद्वय अपि कण्हामिजातिको ॥ १६ ॥
- 564 यो मं इच्छति अन्वेतु यो वा निच्छति गच्छतु ।
इथाहं पब्बजिस्सामि वरपञ्चस्स सन्तिके ॥ १७ ॥
- 565 एतं चे रुच्चति भोतो सम्मासंबुद्धसासनं ।
मयंऽपि पब्बजिस्साम वरपञ्चस्स सन्तिके ॥ १८ ॥
- 566 ब्राह्मणा तिसत्ता इमे पाचन्ति पंजलीकता ।
ब्रम्हचरियं चरिस्साम भगवा तव सन्तिके ॥ १९ ॥
- 567 स्वावस्वातं ब्रम्हचरियं (सेला ति भगवा) संदिट्ठिकमकांलिकं ।
यत्थ अमोघा पब्बज्जा अप्पमत्तस्स सिक्खतोऽति ॥ २० ॥

अलत्थ खो सेलो ब्राम्हणो सपरिसो भगवतो सन्तिके पब्बज्जं अलत्थ
उपसंपदं । अथ खो केणियो जटिलो तस्सा रत्थिया अज्जयेन सके आत्समे
पणीतं खादनीयं भोजनीयं पट्टियादापेत्या भगवतो कालं आरोचापेसि-कालो
भो गोतम, निट्ठितं भत्तंऽति । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्त-
चीवरमादाय येन केणियस्स जटिलस्स आत्समो तेनुपसंकमि । उपसंकमित्वा
पञ्चते आसने निसीदि सत्थिं भिक्खुसंघेन । अथ खो केणियो जटियो बुद्ध-
पमुसं भिक्खुसंघं पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्वा संतप्पोसि संपवारेसि ।

१ रो०, सी०-यो.

560* cf. 998*, 561* J. 226*.

562d=10154=Mrb. I. 188. 7. सिंहो वा गते वन ।

563*+d cf. A. VII 58, 11*+d, (IV. 90.)

को सुत्ता नप्पभीद्वय अपि कण्हामिजातिको ।

564 Dip XIV. 69*+d. सत्थेऽपि पब्बजिस्साम वरपञ्चस्स सन्तिके ।

अथ खो केणियो जटिलो भगवन्तं भुत्ताविं ओनीतपत्तपाणिं अञ्जतरं नीचं
आसन्नं गहेत्वा एकमन्तं निसिद्धिं । एकमन्तं निसिन्नं खो केणियं जटिलं
भगवा इमाहि गाथाहि अनुमोदि--

५६८ अग्निहुत्तमुत्था यञ्ज्रा सावित्री छन्दसो मुखं ।

राजा मुखं मनुस्सानं नदीनं सागरो मुखं ॥ २१ ॥

५६९ नक्खत्तानं मुखं चन्द्रो आदिच्चो तपत्तं मुखं ।

पुञ्जं आकंखमानानं संघो वे यजतं मुखंइति ॥ २२ ॥

अथ खो भगवा केणियं जटिलं इमाहि गाथाहि अनुमोदित्वा उट्ठाप
आसन्ना पक्कामि । अथ खो आयस्मा सेलो सपरिसो एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो
आतापी पहत्तो विहरन्तो न चिरस्सेव यस्सत्याय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारम्मा
अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं ब्रह्मचरियपरियोसानं द्विट्ठेव धम्मे सयं
अभिञ्ज्या सच्छिक्त्वा उपसंपज्ज विहासि, खीणा जाति, वुत्तितं ब्रह्मचरियं,
कत्तं करणीयं, नापरं इत्थत्तायाति अञ्जञ्जासि । अञ्जतरो च खो पनायस्मा
सेलो सपरिसो अरहतं अहोसि । अथ सा आयस्मा सेलो सपारसो येन
भगवा तेनुपसंकमि । उपसंकमित्वा एकंसं चीवरं कत्वा येन भगवा तेन
इत्थं पणामेत्वा भगवन्तं गाथाहि अज्झभासि--

५७० यं तं सरणमागमम इतो अट्ठमि चक्खुमं ।

सत्तरत्तेन भगवा दन्तम्ह तव सासने ॥ २३ ॥

५७१ तुवं बुद्धो तुवं सत्था तुवं माराभिभू मुनि ।

तुवं अनुसये छेत्वा तिण्णो तारेसिइमं पज ॥ २४ ॥

५७२ उपधि ते समतिकन्ता आसवा ते पदालिता ।

सीहोइसि अनुपादानो पहीनमयभेरवो ॥ २५ ॥

१ रो०. स०-चक्षुमा.

५६८ cf. ड० XYV. 16-17. महावग्ग. VI. 35. 8 of Mbb. उद्योग० ३९. ६६.
अग्निहोत्रफला वेदा । ५६९ cf. Bh. G. 1021. ज्योतिषो सपरिहमान्
नक्षत्राणां अक्षं शरीरं । cf. नक्खत्तानं सई चन्द्रो [ड० XXV. 16.]

५७०-५७३ = Thag 838-841.

५७१-५७२ = ५४५-४६

५७१ L. V. V. 72

573 भियञ्चो तिसता इमे तिट्ठन्ति पञ्जलीकता ।
पादे वीर पसारेहि नागा वन्दन्तु सत्थुनोऽति ॥ २६ ॥
सेलमुत्तं निद्धितं ।

34.

[८. सल्लसुत्तं.]

574 अनिमित्तमनञ्जातं मच्चानं इध जीवितं ।
कसिरं च परित्तं च तं च दुक्खेन संञ्जुतं ॥ १ ॥
575 न हि सो उपक्कमो अत्थि येन जाता न मिय्यर ।
जरंऽपि पत्वा मरणं एवंभम्मा हि पाणिनो ॥ २ ॥
576 फलानमिव पक्कानं पातो पपतनो मयं ।
एवं जातानं मच्चानं निञ्चं मरणतो भयं ॥ ३ ॥
577 यथाऽपि कुंभकारस्स कता मत्तिकभाजना ।
सञ्चे भेदनपरियन्ता एवं मच्चान जीवितं ॥ ४ ॥
578 दहरा च महन्ता च ये बाला ये च पण्डिता ।
सञ्चे मच्चुव्वसं यान्ति सञ्चे मच्चुपरायणा ॥ ५ ॥

१ म०-संपुत्त. २ म०-पतनतो. ५०-पततो.

573b cf. Mvu. I. 305. 8b. तिष्ठन्ति प्राञ्जलीकता । cf. J. 538²² a+b.

574b-d cf. J. 458²² b d.अण मच्चान जीवितं ।

कसिरं च परित्तं च तं च दुक्खेन संपुत्तं ॥

Udr L¹¹ a+b. हृच्छ हस्य च तदपि दुक्खान्वितं ।

575d cf. Thag 553^{c+d}. जाता जाता मरन्तीध एवं भम्मा हि पाणिनो ।

J. 543²² b=83b एवं भम्मा हि पाणिनो ।

576-581b=Nm. VI. 3b 17 (113 f.) 576=J. 461^{a+d}=538¹¹⁷.

576-77=V. M. VIII. Sinh. ed. P. 173 cf. Rām O. II. 1057.

यथा फलानां पक्कानां नाभ्यन पतनाद्भयम् ।

एव नरस्य जातस्य नान्यत्र मरणाद्भयम् ॥

576-577 also in Chinese Dharmapada, Nanjio Nr. 1439 (Anesaki

a a O.) 577=Nm VI¹¹. (113 f.)

578=Nm VI¹¹. (114) J. 461^a.

दहरा च हि बुद्धा च ये बाला ये च पण्डिता ।

अङ्गु येव दञ्जिदा च सञ्चे मच्चुपरायणा ॥

- ५७० तेसं मच्चुरेतानं गच्छन् पालोद्यतो ।
न पिता तायते पुत्रं आति या पन आतके ॥ ६ ॥
- ५८० पेक्कसतं येव आतीनं पस्सा लालसतं पुष्टु ।
एकमेको च मच्चानं गो वज्झो विष निष्पति ॥ ७ ॥
- ५८१ एवमग्गाहतो लोको मच्चुना च जराय च ।
तस्मा धीरा न सोचन्ति विदित्वा लोककारण्याय ॥ ८ ॥
- ५८२ यस्स मग्गं न जानासि आगतस्स गवस्स या ।
उभो अन्ते असंपस्सं निदव पन्दिस्सति ॥ ९ ॥
- ५८३ परिदेवयमानो वे कंचिद्वयं उदञ्जहे ।
सम्मूञ्जो हित्तमत्तानं कप्पिर चेने विचरत्तगो ॥ १० ॥
- ५८४ न हि रुण्णेनें सोक्केन सन्ति पप्पोति चेतसो ।
मिप्पस्सुप्पज्जने दुक्खं सरोरं उपदञ्जति ॥ ११ ॥
- ५८५ किं सो विवण्णो भवति हित्तमत्तानमत्तना ।
न तेन पेता पालेन्ति निरत्था परिदेवना ॥ १२ ॥
- ५८६ सोकमप्पजहं जन्तु मिप्पो दुक्खं निगच्छति ।
अनुत्पुनन्तो काठकनं सोकस्स वत्तमग्गू ॥ १३ ॥
- ५८७ अञ्जेऽपि पस्स गमिने यया कम्मग्गे नरे ।
मच्चुनो वत्तमागम्म फन्दन्ने चिप पाजिनो ॥ १४ ॥

१ म०-वजो. २ म०-किंचिद्व. ३ सी०-एजेन

५७० cf. सुव० I 1 1 5.

पितृ सोम देवा येव सम्भवेय त तावद ।

५७०=Nm VI¹⁰ (114) 580=Nm VI¹ a4.

५८१+a=Nm VI 17cf. (114).=Thag. 448+a.

मच्चुनाऽग्गाहतो लोको जराय परिहरितो

cf. Mbh XII. 175¹ (3530.) +b. दृष्टव्यमग्गाहतो लोको जराया परिहरितो

५८२ Comp Bhag. Gita 2. 28.

अम्यकाहं वि भूयति व्यकमप्यनानि मरत ।

अम्यकविधनाम्येय तव का पारदेवना ॥

५८३+a=Thīg. 127+a 583=J. 451r.

५८५=J. 461.

- 588 येन येन हि मज्झन्ति ततो तं होति अज्जथा ।
 एतादिसो विनामावो पस्स लोकस्स परियायं ॥ १५ ॥
- 589 अरि चे वस्ससतं जीवे भिप्पो वा पन मानवो ।
 आतिसंघा विना होति जहाति इध जीवितं ॥ १६ ॥
- 590 तस्मा अरहतो सुत्वा विनेय्य परिदेवितं ।
 पेतं कालकृतं दिस्वा न सो लब्धा भया इति ॥ १७ ॥
- 591 यथा सरणमादित्तं वारिणा परिनिब्बंये ।
 एवंऽपि धीरो सण्णज्जो पंडितो कुसरो नरो ।
 खिप्पमुपपत्तितं सोकं वातो तूरेऽव धंसये ॥ १८ ॥
- 592 परिदेवं पजण्यं च दोमनस्सं च अत्तनो ।
 अत्तनो सुसमेसानो अज्जेहे सल्लमत्तनो ॥ १९ ॥
- 593 अब्भुज्जहससो असितो सन्ति पप्पुप्प चेतसो ।
 सच्चसोर्कं अतिकन्तो असोको होति निम्बुतोऽति ॥ २० ॥
 सल्लमुत्तं निदितं ।

35.

[९. वासेट्टसुत्तं. *]

एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा इच्छानंगले विहरति इच्छानंगलवनसण्डे ।
 तेन सो पन समयेन संबहुला अभिज्जाता अभिज्जाता ब्राह्मणमहासाठा
 इच्छानंगले पटिवसन्ति, सेप्पयीदं-चंकी ब्राह्मणो, तारुक्खो ब्राह्मणो,
 पोवसरसाति ब्राह्मणो, जानुस्सोणे ब्राह्मणो, तोद्वेप्पय्य, ब्राह्मणो, अज्जे च
 अभिज्जाता अभिज्जाता ब्राह्मणमहासाठा । अयं सो वासेट्टभारद्वाजानं

१ म०, मी०-परिनिम्बुतो. २ म०-अप्पुप्पे. ३ तो०-इच्छानंगले. ४ तो०,
 म०-जानुस्सोणि.

588a+b cf Ud. III. 10a+d. देव हि मज्झन्ति ततो तं होति अज्जथा ।

591=J. 461¹. यथा सारो अदितं वारिणा इतिमवदे ।

एवंऽपि धीरो सण्णज्जो पंडितो कुसरो नरो ।

..... तूरेऽव धंसये ॥

593b=Udv. XXX. 31d. एतस्मिं पप्पुप्प चेतसो ।

* Comp. for text and transl. Alwis's *Buddhist Nirvāṇa*,
 P. 103; also म० वि० ए० १८. (II. 198)

माणवानं जंघाविहारं अनुचंक्रममानानं अनुविचरमानानं अयमन्तरा कथा उद्पादि-कथं भो ब्राह्मणो होतीति । भारद्वाजो माणवो एवमाह-यतो खो उमतो मुजातो होति मातितो च पितितो च संसुद्धगहणिको, याव सत्तमा पितामहयुगा अकिलत्तो अनुपक्कट्टो जातिवादेन, एतावता खो ब्राह्मणो होतीति । वासेट्टो माणवो एवमाह-यतो खो भो सीलवा च होति वर्तसंपन्नो च, एतावता खो ब्राह्मणो होतीति । नेय खो असकिल भारद्वाजो माणवो वासेट्टं माणवं सञ्जपेत्तुं, न पन असकिल वासेट्टो माणवो भारद्वाजं माणवं च सञ्जपेत्तुं । अथ खो वासेट्टो माणवो भारद्वाजं माणवं आमन्तेसि-अयं रो भारद्वाज समणो गोतमो सस्यपुत्तो सक्ककुला पब्बजितो इच्छानंगले वेहरति इच्छानंगलवनसण्ढे, तं खो पन भवन्तं गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसद्वो अब्भुग्गतो...पे०...बुद्धो भगवाऽति; आयाम भो भारद्वाज, येन समणो गोतमो तेनुपसंक्रमिस्साम, उपसकमित्वा समणं गोतमं एतमत्थं पुच्छिस्साम, यथा नो समणो गोतमो व्याकरिस्सति तथा नं धारेस्सामाति । एवं भोऽति खो भारद्वाजो माणवो वासेट्टस्स माणवस्स पच्चस्सोसि । अय खो वासेट्टुमारद्वाजा माणवा येन भगवा तेनुपसकमिंसु, उपसंक्रमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदिसुं, सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्नो खो वासेट्टो माणवो भगवन्तं गाथाय अज्झमासि-

594 अनुज्जातपटिज्जाता तेविज्जा मयमस्सुभो ।

अहं पोक्खरसातिस्स तारुक्खस्सायं माणवो ॥ १ ॥

595 तेविज्जानं यदक्खत्तं तत्र केवलिनोऽस्मसे ।

पदक्खमा वेय्याकरणा जपे आचरियसादिसा ॥ २ ॥

596 तेसं नो जातिवादस्मिं विवादो अत्थि गोतम ।

जातिया ब्राह्मणो होति भारद्वाजोऽति मासति ।

अहं च कम्मनो ब्रूमि एवं जानाहि चस्सु ॥ ३ ॥

597 ते न सक्कोम सञ्जपेत्तुं अज्जमज्झं मयं उभो ।

भगवन्तं पुटुमागम्म संबुद्धं इति विस्सुतं ॥ ४ ॥

१ म०-अनुपक्कट्टो. २ मी०-वत्तसन्तो. ३ मी०-मयमस्सुभो. ४ पु०-जपे. ५ म० सी०-कम्मना. ५ म०-सञ्जपेत्तुं.

594a+b=Par. Dīp 1V. 10 23. अनुज्जातपटिज्जाता तेविज्जा मयमस्सुभो ।

- 598 चन्दं यथा खयातीतं पेच्च पंजलिका जना ।
वन्दमाना नमस्तन्ति एवं लोकास्मिं गोतमं ॥ १ ॥
- 599 चक्खुं लोके समुप्पन्नं मयं पुच्छाम गोतमं ।
जातिया द्वाहणो हो ते उदाहु भवति कम्मणा ।
अजानतं नो पब्रूहि यथा जनिमु ब्राह्मणं ॥ ६ ॥
- 600 तेसं वोऽहं व्यक्खित्तेसं (वासेट्ठा ति भगवा) अनुपुब्बं यथातथ ।
जातिविमंगं पाणानं अञ्जमञ्जा हि जातियो ॥ ७ ॥
- 601 तिगरुस्सेऽपि जानाथ न चापि पट्टिजानरे ।
लिंगं जातिमयं तेसं अञ्जमञ्जा हि जातियो ॥ ८ ॥
- 602 ततो क्खीटे पतङ्गे च याव कुन्धकिपिण्डिके ।
लिंगं जातिमयं तेसं अञ्जमञ्जा हि जातियो ॥ ९ ॥
- 603 चत्थप्पेऽपि जानाथ सुद्धके च महल्लके ।
लिंगं जातिमयं तेसं अञ्जमञ्जा हि जातियो ॥ १० ॥
- 604 पाद्दूरेऽपि जानाथ उग्गे दीघपिट्टिके ।
लिंगं जातिमयं तेसं अञ्जमञ्जा हि जातियो ॥ ११ ॥
- 605 ततो मच्छेऽपि जानाथ उद्धके घारि गोचरे ।
लिंगं जातिमयं तेसं अञ्जमञ्जा हि जातियो ॥ १२ ॥
- 606 ततो पक्खीऽपि जानाथ पत्तयाने विहंगमे ।
लिंगं जातिमयं तेसं अञ्जमञ्जा हि जातियो ॥ १३ ॥
- 607 यथा एतासु जानीसु लिग जातिमयं पुथु ।
एव नत्थि मनुस्सेसु लिगं जातिमयं पुथु ॥ १४ ॥
- 608 न कंसेहि न सीसेन न कण्णेहि न अपिसहि ।
न मुखेन न नासाय ओट्ठेहि भमूहि व ॥ १५ ॥

१ सी०— व्याक्खित्तस्स, म०— अहं व्यक्खित्तस्स. २ सी०— ओद्धके. ३ सी०— पक्खी विज नाथ.

598^a of. D XX. 19^a. चन्दं च अतिनातिगं ।

598^b of. D XXV. 17^a. 600^a r. = Thag. 1196^a.

- 609 न गीवाय न असेहि न उदरेन न विट्ठिया ।
न सोणिया न उरसा न सत्राये न भेशुने ॥ १६ ॥
- 610 न हत्थेहि न पादे हि नागुमीहि नखेहि वा ।
न जघाहि न ऊरूहि न वण्णेन सरेन वा ।
लिंग जातिमय नेर यथा अज्जासु जातिसु ॥ १७ ॥
- 611 पच्चत्त सत्तरोरेसु मनुस्सेस्येत्त न विज्जति ।
वोकार च मनुस्सेसु समज्जाय पवुच्चति ॥ १८ ॥
- 612 यो हि कोचि मनुस्सेसु गोरक्ख उपजीवति ।
एव वासेट्ट जानाहि वस्सको सो न ब्राह्मणो ॥ १९ ॥
- 613 यो हि काचि मनुस्सेसु पुथु सिप्पेन जीवति ।
एव वासेट्ट जानाहि सिप्पिको सो न ब्राह्मणो ॥ २० ॥
- 614 यो हि कोचि मनुस्सेसु वाहार उपजीवति ।
एव वासेट्ट जानाहि वाणिजो सो न ब्राह्मणो ॥ २१ ॥
- 615 यो हि कोचि मनुस्सेसु परपेस्सेन जीवति ।
एव वासेट्ट जानाहि पेस्सिको सो न ब्राह्मणो ॥ २२ ॥
- 616 यो हि कोचि मनुस्सेसु अदिन्न उपजीवति ।
एव वासेट्ट जानाहि चोरो एसो न ब्राह्मणो ॥ २३ ॥
- 617 यो हि कोचि मनुस्सेसु इस्सत्थ उपजीवति ।
एव वासेट्ट जानाहि योधार्जीवो न ब्राह्मणो ॥ २४ ॥
- 618 यो हि कोचि मनुस्सेसु पोरोहिच्चेन जीवति ।
एव वासेट्ट जानाहि याजको सो न ब्राह्मणो ॥ २५ ॥
- 619 यो हि कोचि मनुस्सेसु गाम रट्ठ च भुज्जति ।
एव वासेट्ट जानाहि रागा एसो न ब्राह्मणो ॥ २६ ॥
- 620 न चाह ब्राह्मण भूमि ये निज मत्तिसमव ।
भोव दि नाम सा होति सचे होति सक्किच्चनो ।
अक्किच्चन अनादान तनह भूमि ब्राह्मण ॥ २७ ॥

१ म०-परपसेन २ म०-पएनको

620c 4=Emp I 17 Sim I 445

620-647 Dap 396-423 al o in Chinese Dharmapada Nanjio 4r
1965 and 1439 (Anesaki & O) cf v. XXV 19-35

- 621 सञ्चसंयोजनं छेत्वा यो वे न परितस्सति ।
संगातिगं विसंयुतं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥ २८ ॥
- 622 छेत्वा नैन्धि वरत्तं च सन्दान सहनुक्कमं ।
उक्खित्तपल्लिघं बुद्ध तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥ २९ ॥
- 623 अक्कोसं वधवन्धं च अदुट्ठो यो तितिवत्तति ।
खन्तीवल वलानीकं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥ ३० ॥
- 624 अक्कोधनं वतवन्तं सीलवन्नं अनुस्सद ।
दन्तं अन्तिमसारीरं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥ ३१ ॥
- 625 वारि पोवसरपत्तेऽव आरग्गेरिव सासपो ।
यो न लिप्पति कामेसु तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥ ३२ ॥
- 626 यो दुवत्तस्स पजानाति इधेव खयमत्तनो ।
पन्नभारं विसंयुतं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥ ३३ ॥
- 627 गर्भीरपक्कं मेधावि मग्गामग्गस्स कोविद् ।
उत्तमत्थ अनुप्पत्तं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥ ३४ ॥
- 628 असंसट्ठं गह्ढेहि अनागारोहि नुभयं ।
अनोक्कसारिं अप्पिरुत्त तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥ ३५ ॥
- 629 निधाय दण्ड भूतेसु तसेसु थावरेसु च ।
यो न हन्ति न घातेति तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥ ३६ ॥
- 630 अविच्छ विरुद्धेसु अत्तदण्डेसु निञ्चुत्त ।
सादानेसु अनादान तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥ ३७ ॥

१ लो०-नन्दि २ म०-अनोक्कसारि

621 = Divy XXVI^{77c} (377) सचसंयोजनं छित्त्वा

62 cf ३० XXV 26

जहा पटम जले जाव नाव लिण्ह वारिणा ।

एव अल्लिणं कामेहिं न वप बुम माइण ॥

26_{ab} = Ud^v XXX^{78c} यो न लिप्पति कामेभि- Ud^v XXXIII^{71c}

2_{ca+b} = It 97^{3a+b} 628c cf Thag 1021^c पन्नवाते । सञ्चुत्तो

627a-c cf Mil 22^{3a-c} गर्भीरपक्को मेधावी मग्गामग्गस्स कोविदो

उत्तमत्थमनुत्ततो

62^{2a+b} cf Thag 581^{c+d} cf ३० XXV. 28^{a+b}

29 of Ayanrang I 8 3^{7a} निधाय दण्डं पाणहिं ।

629c = Divy XXXVII. 45^d (०६१) यो न हन्त्यात् स पात्थे,

630a-c cf S XI 2 10 8^{1a+b+c} (I. 23 b)

- 631 यस्स रागो च दोषो च मानो मक्खो च पोषित
सासपोरिव आरग्गा तमह ब्रूमि ब्राह्मण ॥ ३६ ॥
- 632 अक्कस विज्जपेनि गिर सच्च उर्दरये ।
याय नामिसजे कञ्चि तमह ब्रूमि ब्राह्मण ॥ ३९ ॥
- 633 योऽच्च दीघ व रस्स वा अणु थूल सुभासुम ।
लोके अदिन्न नादियति तमह ब्रूमि ब्राह्मण ॥ ४० ॥
- 634 आसा यस्स न विज्जन्ति अस्मिं लोके परमहि च
निरासंय विसयुत्त तमह ब्रूमि ब्राह्मण ॥ ४१ ॥
- 635 यस्सालया न विज्जन्ति अज्जाय अकथकयी ।
अमतोगध अनुप्पत्त तमह ब्रूमि ब्राह्मण ॥ ४२ ॥
- 636 योऽध पुञ्ज च पाप च उभो सग उपच्चगा ।
असोक विरज सुद्ध तमह ब्रूमि ब्राह्मण ॥ ४३ ॥
- 637 चन्दऽव विमलं सुद्ध विष्पसन्नमनाविल ।
नन्दार्भवपरिक्खीण तमह ब्रूमि ब्राह्मण ॥ ४४ ॥
- 638 यो इम पळिपथ दुग्ग सत्तार मोहमच्चगा ।
तिण्णो पारगतो ह्यायी अनेजो अकथकयी ।
अनुपादाय निब्बुता तमह ब्रूमि ब्राह्मणो ॥ ४५ ॥
- 639 योऽध कामे पहत्त्वान् अनागारो परिव्वजे ।
कामभवपरिक्खीण तमह ब्रूमि ब्राह्मण ॥ ४६ ॥
- 640 योऽध तण्ह पहत्त्वान् अनागारो परिव्वजे ।
तण्हामवपरिक्खीण तमह ब्रूमि ब्राह्मण ॥ ४७ ॥

१ म०-ओहिता २ म०, ५०-विज्जापनि ३ म०-निरासास ४ म०-
नन्दाराग ५ म०-पारगतो

636=Dutr B 3 या तु पुञ्ज च पवे उह पग उवचइ ।
of S N 431a+b 547c+d

638 cf Dutr B 4 जइ परकत्त दुद्ध अितवि अकथगति ।
पुट्ट केवमउत्तान तमह ब्रूमि अमण ।

638c of Thag 680c तिण्णो पारगतो ह्यायी ।

- 641 हित्वा मानुसकं योगं दिव्यं योगं उपज्जगा ।
सब्बयोगविसंयुतं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥ ४८ ॥
- 642 हित्वा रतिं च अरतिं च सीतिभनं निरुपधिं ।
सब्बलोकाभिभुं वीरं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥ ४९ ॥
- 643 चुत्तिं यो वेदि सत्तानं उपपत्तिं च सब्बतो ।
असत्तं सुगतं बुद्धं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥ ५० ॥
- 644 यस्स गतिं न जानन्ति देवा मन्वस्समानुसा ।
स्त्रीणासवं अरहन्तं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥ ५१ ॥
- 645 यस्स पुरे च पण्डा च मज्जे च नारिषि किंचनं ।
अकिंचनं अनादानं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥ ५२ ॥
- 646 उत्तमं पवरं वीरं महेत्तं विजिताधिनें ।
अनेगं नहातकं बुद्धं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥ ५३ ॥
- 647 पुब्बे निवासं यो वेदि सग्गापार्यं च पस्सति ।
अथो जातिक्खयं पत्तो तमहं ब्रूमि ब्राह्मण ॥ ५४ ॥
- 648 समज्जा हेसा लोक्कस्मिं नामगोत्तं पक्कप्पितं ।
सम्मुच्चौ समुदागतं तत्थ तत्थ पक्कप्पितं ॥ ५५ ॥
- 649 वीयरत्तमनुसयितं दिट्ठिगतमजानत्तं ।
अजानन्ता नोपव्वन्नि जातिया होत्ते ब्राह्मणो ॥ ५६ ॥
- 650 न जच्चा ब्राह्मणो होति न जच्चा होति अब्राह्मणो ।
कम्मनो ब्राह्मणो होति कम्मना होति अब्राह्मणो ॥ ५७ ॥
- 651 कस्सको कम्मना होति सिप्पिको होति कम्मना ।
वाणिजो कम्मना होति पेस्सिको होति कम्मना ॥ ५८ ॥

१ म०-धार. २ म०-हातक. ३ म०-समज्जा. ४ रो०-नो पमुवान्त्त.

५ म०-कम्मना.

642 * of सूय० I. 13 18. अरतिं रतिं च अभिप्रेतं भिक्खु ।

643 cf. Datr. B यो बुद्धिं वेत्ति सत्तानं ..? पाने च ..साव । 645 * + b cf. 649 * - c.
सुपु अग्निमशीरं तमहं ब्रूमि ब्रह्मण ॥

647 * - c = M. 911 * - c = S. VII. 1. 8. 61 * - c = A. XII. 53 61 * - c = It. 901 * - c
= Thīg. 63 * - d. 64 * .

650 cf. S. N. 186, 142. cf. ४. XXV³².

०५३ चोरोऽपि कम्मना होति योधाजीवोऽपि कम्मना ।

याजको कम्मना होति राजाऽपि होति कम्मना ॥ ५९ ॥

०५३ एवमेतं यथाभूतं कम्मं पस्सन्ति पण्डिता ।

पटिच्चसमुत्थेवाद्दसा कम्मविपाककोविदा ॥ ६० ॥

०५४ कम्मना वत्ततीं लोके कम्मना वत्ततीं पजा ।

कम्मनिवधना सत्ता रयास्साणरि यायते ॥ ६१ ॥

०५५ तप्पेन ब्रह्मचरियेन सुयमेन दमेन च ।

एतेन ब्राह्मणो होति एतं ब्राह्मणमुत्तमं ॥ ६२ ॥

०५६ तीहि विज्जाहि सपन्नो सन्तो खीणपुनरुद्भवो ।

एव वासेट्ठु जानाहि ब्रह्मा सक्को विज्जानतऽति ॥ ६३ ॥

एव वुत्ते वासेट्ठभारद्वाजा माणवा भगवन्त एतद्वोचु-अभिक्रन्तं मो
गातम पे० एते मय भगवन्त गोतमं सण्णं गन्ताम धम्मं च भिम्भुसस्य
च, उपासके नो भव गोतमो धारेतु अज्जतग्गे वाणपेते सर्रेण गतेऽति ।

वासेट्ठमुत्तं निट्ठितं ।

36

[१०. कोकालियसुत्त.]*

एव मे सुत । एकं समयं भगवा सावल्लियं विहरति जेतवने अनाथ
विण्णिकस्स अरामे । अथ सो कोकालियो भिम्भु येन भगवा तेनुयसकमि,
उपसकमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो सो
कोकालियो भिक्खु भगवन्तं एतद्वोच-पापिच्छा भन्ते सास्सिपुत्तमोगह्ठाना,
पापिक्कान इच्छान वस गताऽति । एव वुत्ते भगवा कोकालियं भिम्भु

* म०-पण्डितसमुत्पादस्स २ म०-वत्तति ० पु०- 'यथान' नि वि ४ मे०-
साणागते

०५४ of K V XVII 3 4¹ (IF 545) = Ael § 206²

०५४ of J 532^{ab} ०५५*+b of J 441^{a-b}

अहं सेट्ठोऽस्मि दावेन सुयमनं दमेन च ।

०५५ of Thag 631

*Also in Chinese Samyuktagama (VII 93) (Anekaśāśa ०)

एतद्वोच—मा हेवं कोकालिय, मा हेवं कोकालिय, पसादेहि कोकालिय सारिपुत्तमोग्गह्जानेसु चित्तं, पेसला सारिपुत्तमोग्गह्जानाति । दुतियंऽपि खो कोकालियो भिक्खु भगवन्तं एतद्वोच—किञ्चापि मे भन्ते भगवा सद्धायिको पच्चायिको, अथ खो पापिच्छाऽथ सारिपुत्तमोग्गह्जाना, पापिकानं इच्छानं वसं गताऽति । दुतियंऽपि खो भगवा कोकालियं भिक्खुं एतद्वोच—मा हेवं कोकालिय, मा हेवं कोकालिय, पसादेहि कोकालिय सारिपुत्तमोग्गह्जानेसु चित्तं, पेसला सारिपुत्तमोग्गह्जानाऽति । तातियंऽपि खो कोकालियो भिक्खु भगवन्तं एतद्वोच—किञ्चापि मे भन्ते भगवा सद्धायिको पच्चायिको, अथ खो पापिच्छाऽथ सारिपुत्तमोग्गह्जाना, पापिकानं इच्छानं वसंगताऽति । नतियंऽपि खो भगवा कोकालियं भिक्खुं एतद्वोच—मा हेवं कोकालिय, मा हेवं कोकालिय, पसादेहि कोकालिय सारिपुत्तमोग्गह्जानेसु चित्तं, पेसला सारिपुत्तमोग्गह्जानाऽति । अथ खो कोकालियो भिक्खु उट्ठायांसना भगवन्तं अभिवादेत्वा पद्मरेखणं कत्वा पक्कामि । अचिरपक्कन्तरस्स च कोकालियस्स भिक्खुनो सासपमत्तीहि पिळकाहि सच्चो कायो फुटो अहोसि, सासपमत्तियो हुत्वा मुग्गमत्तियो अहेसु, मुग्गमत्तियो हुत्वा कळायमत्तियो अहेसु, कळायमत्तियो हुत्वा कोलट्टिमत्तियो अहेसु, कोलट्टिमत्तियो हुत्वा कोलमत्तियो अहेसु, कोलमत्तियो हुत्वा आमलकमत्तियो अहेसु, आमलकमत्तियो हुत्वा वेळुवसलाटुकामत्तियो अहेसु, वेळुवसलाटुकामत्तियो हुत्वा विट्ठिमत्तियो अहेसु, विट्ठिमत्तियो हुत्वा पभिज्जिंसु, पुट्ठं च लोहितं च पग्घरिंसु । अथ खो कोकालियो भिक्खु तेनेवाबाधेन कालं अकासि । कालकतो च कोकालियो भिक्खु पटुमनिरयं उपपज्जि सारिपुत्तमोग्गह्जानेसु चित्तं आपातेत्वा ।

अथ खो ब्रह्मा सहंपति अभिकन्ताय रत्तिया अभिकन्तवण्णो केवल-
कप्पं जेतवन् ओमासेत्वा येन भगवा तेनुपसंकमि, उपसंकमित्वा भगवन्तं
अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं उडितो खो ब्रह्मा सहंपति भगवन्तं
एतद्वोच—कोकालियो भन्ते भिक्खु कालकतो, कालकतो च भन्ते
कोकालियो भिक्खु पटुमनिरयं उपपज्जो सारिपुत्तमोग्गह्जानेसु चित्तं आपा-

तेत्वाऽति । इदं अवोच ब्रह्मा सहपति, इदं वत्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा पदविराण कत्वा तत्थेव अन्तरधायि ।

अथ खो भगवा तस्सा रत्तिया अच्चेन भिक्खु आमन्तोसि—इमं भिक्खवे रत्ति ब्रह्मा सहपति अभिक्कन्नाय रत्तिया. पे०. आपातेत्वाऽति, इदं अवोच ब्रह्मा सहपति, इदं वत्वा मं अभिवादेत्वा पदविराण कत्वा तत्थेव अन्तरधायीऽति । एव वुत्ते अञ्जतरो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच—कीवदीघं नु खो भन्ते पटुमे निरये आयुप्पमाणंऽति । दीघं खो भिक्खु पटुमे निरये आयुप्पमाणं, तं न सुक्खं सखातु एत्तकानि वस्सानीति वा, एत्तकानि वस्ससतानीति वा, एत्तकानि वस्ससतसहस्सानीति वाऽति । सक्का पन भन्ते उपमां कातुऽति । सक्का भिक्खुति भगवा अथाच—सेय्यथापि भिक्खु वीस-
तित्थारिको कासलको तिलवाहो, ततो पुरिसो वस्ससतस्स अच्चेन एकं तिल उद्धरेय्य, सिप्पतरं खो सो भिक्खु वीसतित्थारिको कोसलको तिलवाहो इमिना उपक्कमेन परिकल्पय परिधाद्वान गच्छेय्य, न त्वेव एको अब्बुदो निरयो । सेय्यथाऽपि भिक्खु वीसति उब्बुदा निरया एव एका निरब्बुदो निरयो, सेय्यथाऽपि भिक्खु वीसति निरब्बुदा निरया एव एको अबवो निरयो, सेय्यथाऽपि भिक्खु वीसति अहवा निरया एव एको अहहो निरयो, सेय्यथाऽपि भिक्खु वीसति अहहा निरया एव एको अटटो निरयो, सेय्यथाऽपि भिक्खु वीसति अटटा निरया एव एको कुमुदो निरयो, सेय्यथापि वीसति कुमुदा निरया, एव एको सोगन्धिको निरयो, सेय्यथाऽपि भिक्खु वीसति सोगन्धिका निरया एव एको उप्पलको निरयो, सेय्यथाऽपि भिक्खु वीसति उप्पलका निरया एव एको पुण्डरिका निरयो, सेय्यथाऽपि भिक्खु वीसति पुण्डरिका निरया, एव एको पटुमो निरयो । पटुमं खो पन भिक्खु निरयं कोकालियो भिक्खु उपपन्नो सारिपुत्तमोग्गल्लानेसु चित्तं आपातेत्वाऽति । इदं अवोच भगवा, इदं वत्वा सुगतो अथापर एतदवोच सत्था—

657 पुरिसस्स हि जातस्स कुठारी जायते मुसे ।

याय छिन्दति अत्तानं बालो दुब्भासितं भण ॥ १ ॥

१ म०—उपम

657-660=B VI 1. 9 714 (114) 9 VI 1-10 2014 (I 152 f)
=A X 89 3 (V 171)=X 89 6 (V 174) Nettl 1324+79.
657 of Nettl 1324 ० कुठारी जायते मुसे

- ६५८ यो निन्दिय पससति । त वा निन्दति यो पससियो ।
विचिनाति मुखेन सो कलि । कलिना तेन सुख न विन्दति ॥ २ ॥
- ६५९ अप्पमत्तो अय कलि ।
यो अक्खसेसु धनपराजयो ।
सत्थस्सापि महापि अत्तना ।
अयमेव महत्तरो कलि ।
यो सुगतेसु मन पदोसये ॥ ३ ॥
- ६६० सतं सहस्सान निब्बुदान । छैत्तिंस च पथ च अब्बुदानि ।
ये अरियगरही निरथ उपेति । वाच मन च पणिधाय पापकं ॥ ४ ॥
- ६६१ अभूतवादी निरय उपेति । यो वाऽपि कत्था न करोमीति चाह ।
उभोऽपि ते पेच्च समा भवन्ति । निहोनकम्मा मनुजा परत्थ ॥ ५ ॥
- ६६२ यो अप्पवुट्ठस्स नत्तस्स दुस्सति । सुद्धस्स पोस्सत्त अनगणत्त ।
तमेव बाल पञ्चेति मापं । सुखुमो रजो पट्ठिवात्तऽव छित्तो ॥ ६ ॥
- ६६३ यो लोभगुणे अनुयुत्तो । सो वचसा परिभासति अज्जे ।
अस्सद्धो कदरियो अवदञ्जु । मच्छरि पेसुणियस्मिं अनुयुत्तो ॥ ७ ॥
- ६६४ मुखडुग्ग विभूतमनरिय । भूनहु पापक दुक्कतकारि ।
पुरिस्सन्तकलि अवजात । मा बहु भाणिऽथ नेरयिकोऽसि ॥ ८ ॥
- ६६५ रजमाकिरासि अहिताय । सन्ते गरहसि किञ्चिक्ककारि ।
बहूनि च दुच्चरितानि चरित्वा । गाज्जिहोसि सो पपत्ति चिरत्त ॥ ९ ॥
- ६६६ न हि नत्तसति कस्सचि कम्म । एति हं न लभतेऽव सुवामि ।
दुक्ख मग्गो परलोकं । अत्तनि पत्तति किञ्चिक्ककारी ॥ १० ॥
- ६६७ अयोसंकुसमाहतट्ठान । तिण्णधार अयसूलमुपेति ।
अय ततोअयोगुत्तसन्निम । भोजनमात्थि तथा पतिरूपं ॥ ११ ॥

१ म०-छत्तिंसि पच च अट्ठुदान २ म०-मच्छरि. ३ म०-पत्ति.
प०-^१ पपट, पपट् ^२ ति रि ४ म०-हन यु०-ह त अथवा हतं ५ म०- तत्थ
६६०^१ cf S J 8 5^२ (I 42) = J 408^३ वाचं मनं च पणिधाय समा ।
६६१ = DhP 306 = J 285 (II 416 f) = Ud IV 8^४ = It 48^५
६६२ = S L 3 2^६ (I 13) = S VII 1 4 4 (I 164) = DhP^७
= P. V II. 9^८ = J 367^९ ६६४-६५ = Nettī 133^{१०}
६६७^१ cf 674^२ cf O V VII 4 8^३ = It 89^४ ६६७-६७५ cf वेपथुत्त
म० ति० (130th Sutta)

- 668 न हि वग्गु वदन्ति वदन्ता । नामिजवन्ति न ताणमुपेन्ति ।
 अंगारे सथते सेन्ति । अग्गिनिसम जलित पविसन्ति ॥ १२ ॥
- 669 जालेन च ओमहियाना । तत्थ हनन्ति अयोमयकूटेहि ।
 अन्धेऽ व तिमिसमायन्ति । त वितनं^१ हि यथा महिकायो ॥ १३ ॥
- 670 अथ लोहमयं पन कुम्भि । अग्गिनिसम जलित पविसन्ति ।
 पच्चन्ति हि तामु चिररत्त । अग्गिनिसमासु समुप्पिलवासो^२ ॥ १४ ॥
- 671 अथ पुव्वलोहिनमिस्से । तत्थ कि पच्चति किव्विसकारी ।
 यं यं^३ दिसत्त अधिसेति । तत्थ किलिस्सति^४ सफुसमानो ॥ १५ ॥
- 672 पुळ्ळावसथे सलिलस्मि । तत्थ कि पच्चति किव्विसकारी ।
 गन्तुं न हि तीरमपत्थि । सव्वसमा हि समन्तकपल्ला ॥ १६ ॥
- 673 असिपत्तवन पन तिण्ह । त पविसन्ति समाच्छिदुगर्त्ता ।
 जिह्वं बळिसेन गेहेत्वा । आरच्चयारच्चयो^५ विहनन्ति ॥ १७ ॥
- 674 अथ वेतरणि पन दुग्ग । तिण्हधारं सुत्थारमुपेति ।
 तत्थ मन्दा पपतन्ति । पापकरा पापानि कैरित्वा ॥ १८ ॥

१ म०-वित्तत. ३-३ गिनिस्समामु समुप्पिलवा ते. ४ रो०-न.
 ५ रो०, यु०- किञ्चिज्जति ६ म०-समुच्छिन्नकपल्ला ७ यु०-आरज
 पारजया, ८ म०- पापानिश्च कत्वा.

- 668^d=670^b cf हण सिंदह भिंदह ण दहेति, सहे सणिन्ता परहमिषाण ।
 (सूय० I 6 1 6)
- 669^d cf कीलेहिं विज्जन्ति असाहुकम्मा
 अने नु सुल्लहिं निस्सुल्लियाहिं द्दिहाहिं विदुण अहेकरन्ति
 (सूय० I 6 1 9)
- आसुरियं नम महाभित्तव अथ नम दुधन्तर महन्त
- 670 cf बडु अहेअं तिरिय दिसास समाहिओ जत्थऽगणी क्षियाव (सूय० I 6 1 11)
- 671^b=672^b 671-72 कहिरे ण्णा वच्चसस्तिअगे भिन्दुत्तमगे वरियत्तया ।
 वयंति ण जे रइय कुरन्ते, सजीमवच्छ व अपोरुवल्ल 1b1d I 6 1 15
- 672^a cf लइल्ले कम्मोइया किमिहिं [सूय० I 6 1 20]
- 674^a cf जइ नइ वयरणी दुन्ना इह संपत्ता (सूय० 1. 3 4 10)
- cf जइ ते लया वयरणीऽभिदुग्गा, गित्तिआ जइ सुइ इव तिवल्लोपा ।
 तरन्ति ते वयरणीऽभिदुग्गा वल्लोइआ सत्तिगु हम्ममाणा ॥
 (सूय० I 6 1, 8)

- ०७५ खादान्नि हि तथ्य रुदन्ते । सामा सबला काकोलगणा च ।
 सोणा सिगाला पट्टिगिज्झा । कुलला वायसा च वितुदन्ति ॥ १९ ॥
- ०७६ किच्छा वतायं इध वुत्ति । यं जनो पस्सति किब्बिसकारी ।
 तस्मा इध जीवितसेसे । किच्चकरो सिया नरो न च मज्जे ॥ २० ॥
- ०७७ ते गणिता विद्दहि तिलवाहा । ये पदुमे निरये उपनीता ।
 नहुतानि हि कोटियो पञ्च भवन्ति । दादस कोटिसतानि पुनऽञ्जरा ॥ २१ ॥
- ०७८ यावदुक्ता निरया इध वुत्ता । तस्यऽपि ताव चिरं वसितब्धं ।
 तस्मा सुचिपेसलसाधुगुणेषु । वाचं मनं सततं परिरक्खेऽति ॥ २२ ॥
 कोकालियसुत्तं निवृत्तं ।

३७.

[११. नाळकसुत्तं.]*

- ०७९ आनन्दजाते सिदसगणे पतीते । सकच्च इन्द सुचिवसने च देवे ।
 दुस्सं गहेत्वा अतिरिव थोमयन्ते । असितो इसि अइस दिवाविहारे ॥ १ ॥
- ०८० दिस्वान देवे मुदितमने उदगो । चित्ति करित्वा इद अवीचासि तस्य ।
 किं देवसंघो अतिरिव कलयरुपो । दुस्सं गहेत्वा ममयधं किं पटिच्च ॥ २ ॥
- ०८१ पदाऽपि आसि असुरेहि सद्धमो । जयो सुरान असुरा पराजिता ।
 तदापि नेतादिसो लोमहंसनो । किं अब्भुतं दट्ठ मरु पमोदिता ॥ ३ ॥
- ०८२ सेलेन्ति गायन्नि च वादयन्ति च । भुजानि पोठेन्ति च नच्चयन्ति च ।
 पुच्छामि वोऽहं मेरुमुद्धवासिने । धुनाय मे संसरयं सिण्ण मारिप्पा ॥ ४ ॥

१ म०-पणीते. २ म०-पमुदितमने ३ सी०-चित्ति. ४ म०-अवीचावि.
 ५ म०-न रमयध.

*Nid. J. I 54 f, Mvu. II. 30-43 + III. 382 ff, L. V. VII
 (P 101 ff.), (ल० वि० ed by R Mitra, See P. 116-127.)
 Asita and Buddha or the Indian Simeon by J. Muir in the
 Indian Antiquary Sept. 1878.

०७९ ल० वि० (ed by Mitra P 124) देवाजिणं पट्टमयसं तं आमवासायमवसायं
 ०९९०+० of B. 172a+b

- ६८३ सो बोधिसत्तो रतनवरो अतुल्यो । मनुसलोके हितमुत्तमाय जातो ।
सकयानं गामे जनपदे लुम्बिनेय्ये । तेनऽहं तुदा अनिरिव कल्यरूपा ॥५॥
- ६८४ सो सब्बसत्तमो अगगपुग्गलो । नरासभो सब्बपजानं उत्तमो ।
वत्तेस्सति चक्रं इसिब्हये वने । नदंऽय सीहो बलवा मिगाभिम् ॥ ६ ॥
- ६८५ तं सद्धं सुत्वा तुरितं अवंसरी सो । सुद्धोदनस्स तद् भवनं उपागमि ।
निसज्ज तत्थ इदं अगोचासि सस्ये । कुहिं कुमारो अहमापि दट्ठुकामो ॥७॥
- ६८६ ततो कुमार जलितं इव सुवण्णं । उक्कामुत्तेऽव सुकुसलसम्पट्ठु ।
वद्धल्लुमानं सिरिया अनोमवण्ण । दस्सेसुं पुत्तं आसितव्हयस्स सस्य्या ॥ ८ ॥
- ६८७ दिस्वा कुमारं सिखिमिव पज्जलन्तं । तारासभंऽव नभासिगमं विसुद्धं ।
सुरियं तपन्नं सद्धरिषं अब्भमुत्तं । आनन्दजातो विपुलमलत्थपीतिं ॥९॥
- ६८८ अनेकसासं च सहस्सपण्डलं । छत्तं मरु धारसुं अन्तलिक्खे ।
सुवण्णदण्डा वीतिपतन्ति चामरा । न दिस्सरे चामरछत्तगाहका ॥१०॥
- ६८९ दिस्वा जत्री कण्हसिरिन्दयो इसि । सुवण्णनेस्स विय पण्डुकम्बले ।
सेते च छत्तं धरियन्तेमुद्धनि । उदग्गचित्तो सुमनो पट्टिगाहे ॥ ११ ॥
- ६९० पट्टिग्गहेत्वा पन सकयपुद्गवं । जिगिस्सकी लम्पणमन्तपारम् ।
पसन्नचित्तो गिग् अभुदीरायि । अनुत्तरायं द्विपदानं उत्तमो ॥ १२ ॥
- ६९१ अद्यऽज्जनो गमनं अनुस्सरन्तो । अकल्यरूपो गलयंति अस्सुकानि ।
दिस्वान सकया इसिमवोचु रुद्धन्तं । नो चे कुमारो भाविस्सति अन्तरायो ॥१३॥

१ म०-यो. २ म०-मिगाभिम् ३ म०-दस्सिमु. ४ म०-सर-
दितावम्भमुत्त ५ म०-धारयन्ता. ६ म०-जिगिस्सकी ७ म०-गरपति. सु०-
गरयान । इति पि.

६८६* हेमाद्रिबोधिवयम्

६८७* cf. L V. चन्द्र वा यथ पूर्णमासि विमर्दे नारागणैर्मण्डितम् ।

६८७* cf. L V वल्लिण्डुष मूर्ध्निर्गमम् ।

६८९*+b cf. Mva II 38 13. दृष्ट्वा नै कपिवरो कण्डलमिव पट्टम्फलम्भयन् ।

६९०* cf. Mva III, 422 ०* उदग्गचित्तो सुमनो Dutr B. 30*. उदग्गचित्तो यो निपु ।

६८९* cf. 1028c

(११-१३ cf. L V मा विम खल्ल पश्यतेऽयमसित सर्वाधंसिद्धस्य मे ॥

भूतं ध्याहर म्भुत्तु रोदधि क्रोधे भवेऽपि किं पापक ।

पाप नास्ति न भान्तरायमिह मो सर्वाधंसिद्धस्य मे ॥

692 दिस्वान सयये इसिमवोच अकल्ये । नाह कुमारे अहितं अनुस्सरामि ।
न चापिमस्स भविस्सति अन्तरायो । न ओरकाय अधिमनसा
भवाथ ॥ १४ ॥

693 सवोधिपगग फुसिस्सताय कुमारे । सो धम्मचक्र परमविसुद्धदस्सी ।
वत्तेस्सताय बहुजनहितानुकपी । वित्थारिकऽस्स भविस्सति ब्रह्मचरिय ॥ १५ ॥

694 मम च आयु न चिर इधामसेसो । अथऽन्तरामे भविस्सति कालकिरिया ।
सोऽह न सुस्स असमधुरस्स धम्म । तेनऽग्निं अट्ठो व्यसनगतो अघावी ॥ १६ ॥

695 सो साकियान विपुल जनेत्वं पीतिं । अन्तेपुग्गहा निरगमा ब्रह्मचारी ।
सो भागिनेय्य सयमनुकम्पमानो । समादपेसि असमधुरस्स धम्मे ॥ १७ ॥

696 बुद्धोऽति घोस यद पगतो सुणासि । सम्बोधिपत्तो विचरति धम्ममगग ।
गन्वान तत्थसमय परिपुच्छिउयानो । चरस्सु तस्मि भगवति ब्रह्मचरिय ॥ १८ ॥

697 तेनानुसिट्ठो हितमनसेन तादिना । अनागते परमविसुद्धदस्सिना ।
सो नालको उपचितपुञ्ञसब्बयो । जिन पतिक्ख परिवसि राक्खति-
न्द्रियो ॥ १९ ॥

698 सुत्वान घोस जिनवरचक्रवत्ते । गन्वान दिस्वा इसिनिस्सभ पससो ।
मोनेय्यसेट्ठ मुनिपवर अपुच्छि । समागते असितब्बेयस्स सासनेऽति ॥ २० ॥

वधुगार्या निद्रिता ।

१ म०-अज्जो २ म०-जनेया । यहि अन्तेपुग्गहा

३ म० विवरानि ४ म०-परिपुच्छमानो ५ म०-असिता ह्यस्स ६ म०-वधुकथा

693a cf Mvu II 41 3b यद बोधिं प्राप्नयति कुमारा

694c+d cf Mvu II 41 9 धम तु आपसमिक न श्रेष्ठ्य तेन रोदाम ।

695b cf Mvu III 94 1a अन्तेपुगतो निपासि ।

696a+d cf Mvu II 42 17a+18a बद्धनिर्बोधं भुत्वा परेषसि ब्रह्मचरियम् ।
L V VII^{re} (P III 19)

बद्धो बोधिं यदा शृणोति जगते वर्तेति यथा ह्ययम् ।

शशि प्रमज शास्त्रेऽस्य, मुनेषु त्व मापयत निर्धृति ।

- 699 अङ्गातमेतं वचनं असितस्स यथातथं ।
तं तं गोतम पुच्छाम सव्वधम्मान पारगुं ॥ २१ ॥
- 700 अनगारियुपेतस्स मिक्खाचरियं जिगिंसतो ।
मुनि पब्बहि मे पुट्ठो मोनेय्यं उत्तमं पदं ॥ २२ ॥
- 701 मोनेय्यं ते उपडिञ्जस्सं (ति भगवा) दुक्करं दुरभिसंभवं ।
हन्द ते नं पवक्खामि सन्थम्भस्सु दळ्हो भव ॥ २३ ॥
- 702 समानभावं कुब्बेय गामे अक्कुटुवन्दितं ।
मनोपदोसं रक्खेय्य सन्तो अनुणतो चरे ॥ २४ ॥
- 703 उच्चावचा निच्छरन्ति दाये अगिसिखुपमा ।
नारियो मुनिं पलोभेन्ति ता सु तं मा पलोभयुं ॥ २५ ॥
- 704 विरतो भेथुना धम्मा हित्वा कामे परोवरे* ।
अविच्छो असारत्तो पाणेसु तसथावरे ॥ २६ ॥

* बु०, म०-समानभागं. २ म०-परोपरे.

- 699 cf. Mvu. III. 386. 18+19.
अङ्गासि एतं वचनं असितस्य यथातथम् ।
तं तु गोतम पुच्छामि सव्वधर्माण पारग ॥
- 700 cf. Mvu. III. 387+1.
अनगारं उपेतस्य भिक्षाजीवं चिकीर्षतो ।
मुनि प्रख्याहर धर्म मोनेयं उत्तमं पदं ॥
- 701 cf. Mvu. III. 387+2.
मोनेयं च पुच्छसि नाह दुक्करं दुरभिसंभवं ।
हन्त ते तं च पक्खामि संस्तम्भस्व दळो भव ॥
- 702 cf. Mvu. III. 387+1.
समानभागं कुर्यासि गामे अक्कुटवन्दितम् ।
मनोपदोषं रक्षसि क्षान्तो चाबुमतो भव ॥
- 702 Comp सु० I 2, 2. for Muni's behaviour.
- 703 cf. 299 cf. Mvu. III. 387+2.
उच्चावचा निश्चरन्ति दाये अगिसिखा इव ।
नारी मुनिस्त्रियोपये तां त मा पलोभये ॥
- 704 cf. Mvu. III. 38710+11.
विरतो भेथुना धर्मं हित्वा कामं परोवरम् ।
अविच्छो असारत्तो ये सत्ता प्रसथावराः ॥
- 704^c cf. 382^c

705 यथा अहं तथा एते, यथा एते तथा अहं ।

अत्तानं उपमं कत्वा न हनेय्य न घातये ॥ २७ ॥

706 हित्वा इच्छं च लोभं च यत्थ सत्तो पुथुज्जनो ।

चक्खुमा पटिपज्जेय्य तरेय्य नरकं इमं ॥ २८ ॥

707 ऊनूदरो मिताहारो अप्पिच्छस्स अलोलुपो ।

स वे इच्छाय निच्छातो अनिच्छो होति निब्बुतो ॥ २९ ॥

708 स पिण्डचारं चरित्वा वनन्तं अभिहारये ।

उपट्ठितो रुक्खमूलस्मिं आसन्नूपगतो मुनि ॥ ३० ॥

709 स ज्ञानपसुतो धीरो वनन्ते रमितो सिया ।

झायेथ रुक्खमूलस्मिं अत्तानं अभितोसयं ॥ ३१ ॥

710 ततो रत्था विवसने गामन्तं अभिहारये ।

अव्हानं नाभिनन्देय्य अभिहारं च गामतो ॥ ३२ ॥

705a+b cf. 203a+b 705 cf. Mvu. III 387¹¹ 15

यथात्मनो तथाऽन्येषा यथाऽन्येषा तथात्मनो ।

आत्मान उपमा कृत्वा नैव हिंसे न घातये ॥

705b cf Dhp 129c+d 130c+d, J. 388 Comm III. 292c+d.

706 cf Mvu III 387¹¹ 18.

हित्वामिदं अल्पिच्छो वि अनिच्छो भोहि निर्झुतो ।

यज इच्छा च लोभं च यत्र सकं पुथुज्जना ।

पण्डितो प्रतिपज्जेय्य सो तरे नरकं इमं ।

707a=Thag 982^a ऊनूदरो मिताहारो=Mil. 407^{1c}=J 255 Comm^{1c}.

(II 293)

707a+b cf. Mvu. III 388 7 ऊनूदरो मिताहारो अल्पिच्छो स्यादलोलुपः ।

J. 467 8b अप्पिच्छस्स अलोलुपो.

also comp Thag 923, V.M chap. I P, 25 (Sinh. ed), Mil.VII.5 23.

चत्तारो पञ्च आलोपे अश्रुता उद्धं विने ।

अलं फासं विहारय पण्डितस्स भिक्खुनो ॥

708 cf Mvu III. 388 6

सो पिण्डचारं चरित्वा वनन्ते अभिरक्षये ।

+8 सो वृक्षमूलोपगतो आसन्नोपगतो मुनि ।

709b+d cf. Dhp 305c+d. 709c+d cf Mvu. III. 388. 9

व्यापयति अतो मज्ज आत्माने नातिनोषये ।

*10 cf. Mvu III. 387¹⁷+18.

ततो राज्ञिविवाभातो ग्रामं पिण्डाय ओतरे ।

आह्वयं नाभिनन्देय्य अभिहारं च ग्रामतो ॥

- 711 न मुंती गाममागम्म कुलेसु सहसा चरे ।
घासेसनं छिन्नकथो न वाच पयुत मणे ॥ ३३ ॥
- 712 अलत्थं यदिद् साधु नालत्थं कुसलामिति ।
उमयेनेव सो तांदि रुस्सव उपनिवत्तति ॥ ३४ ॥
- 713 स पत्तपाणि विचरन्तो अमूगो भूगसम्मतो ।
अप्प दान न हीळेय्य दातार नावजानिय ॥ ३५ ॥
- 714 उच्चावचा हि पटिपदा समणेन पकासिता ।
न पार दिगुणै यन्ति न इदं एकगुण मृत ॥ ३६ ॥
- 715 यस्स च विसता नात्थि छिन्नसोतस्स भिक्खुनो ।
किच्चाकिच्चप्पहीनस्स परिट्ठाहो न विज्जति ॥ ३७ ॥
- 716 मोनेय्य ते उपडिञ्चस्स (ति भगवा) खुरधारूपमो भवे ।
जिह्वाय तालु आहच्च उदरे सयतो सिया ॥ ३८ ॥

१ म०-मुनि २ रो०-तादी ३ प०-दुगुण

- 711 cf Mvu III 387 19+388 1
न मुनिप्राप्तमासाय कुलेसु सहसा चरे ।
घासेपी न चिउन्नकथो न वाचा मेप्पुत्ता मण ॥
- 711a=A III. 67 764. (I 199) cf S N 930b
- 712 cf Mvu III 388+3
अद्दासि इति ते साधु नादासि भद्रमस्तु ते ।
उमयेनेव सदृशो कस च विनिवर्तये ॥
cf ३० II 30 लद्धे पिण्डे अलद्धे वा नाणुतापिज्ज सज्ज ।
- 713 cf Mvu III 388+3
सो पात्रपाणी विचरेया अमूगो भूगसम्मतो ॥
ते न दान न निदिया दाता नावजानिया ॥
- 714 cf =K V I 2 56 (I 89) cf Mvu III 389+3
न पार द्विगुणायति नापि चैव गुणायति ।
उच्चावचा प्रतिपदा आमण्येन पकासिता ॥
- 716 cf N= XIVc (164) cf Mvu III 38 19+11
यम्मात्र सरिमा नास्मि छिन्नामेत्तरं निक्षेप ।
कत्थाहृत्यमहीणस्य परिदायो न विज्जति ॥
- 716 cf Mvu III 388+4-13
एव मोनेय्य उपेय्यसि खुरधारोपयो भव ।
जिह्वाय ताउमासाय तादृशो सयतो भव ॥

- 717 अलीनचित्तो च सिया न चापि बहु चिन्तये ।
निरामगन्धो असितो ब्रह्मचरियपरायणो ॥ ३९ ॥
- 718 एकासनस्स सिक्खेय समणोपासनस्स च ।
एकत्त मोनमक्खात एको चे अभिरमिस्सति ॥ ४० ॥
- 719 अय मासिहि दस दिसा
सुत्वा धीरानं निग्घोस शायीन कामचागीनं ।
ततो हिरिं च सद्दं च भिय्यो कुब्बेय मामको ॥ ४१ ॥
- 720 त भद्दीहि विजानाय सोब्भेसु पदेसु च ।
सण्णता यन्ति कुस्सोब्भा तुण्ही याति महोदधि ।
- 721 यदूनकं त सणति य पूर सन्तमेव त ।
अट्टकुम्भोपमो बालो रहदो पुरोऽव पण्डितो ॥ ४३ ॥
- 722 य समणो बहु भासति उपेत अत्थसहित ।
जान सो धम्म देसेति जान सो बहु भासति ॥ ४४ ॥
- 723 यो च जान यत्तं जान न बहु भासति ।
स मुनि मोनमरहति स मुनि मोनमज्झगा ति, ।
नालकसुत्त निट्ठित ।

१ सु०-अभिरमिस्सति २ ते०-कामचागीन ३ सो०-सयत्तत्तो ४ म०-मुन
५ म०-Adda भगवाति ।

- 717+4 Mvu 16 निरामगन्धो असितो ब्रह्मचरियपरायणो ।
of सुय० II 1 3 Comm. स चापयर्थं परिणाय निरामगन्धो पस्मिन् ।
- 718 of ibid 17 एकासनस्य शिक्षासि भ्रमणोपासनस्य च ।
+ 12^a एव लयन आरयत्त । + 13^a एको च अभिरमिष्यति ।
- 719 ibid 13^b एव गमिष्यासि दिशो दश
+ 18 युत्वा ऋतुरहं ध्यानं श्यायीनां कामचागीनां ।
+ 389 1 ततो हिरिं च सद्दं च भुयो शिलेय मामको ।
- 721 = Mul 414^a = Mvu III 389 8+7
यं ऊनकं तं स्वनति य पूर सान्तमेव तं ।
अट्टकुम्भोपमो बालो रहदुरी च पण्डित ॥
- 722+4+4 cf ibid 8 यो मुनी बहु भासति उपेत अर्धसहितम् ।
+ 9^b जान तो बहुभासति ।
- 723 of Mvu यो च धीरो मिताभाणी जानन्तो न बहु भासंति ।
10+11 स मुनी मोनमरहन्ति स मुनी मोनमज्झगात् ।
- 723 See Rhys Davids, Buddhism P 140

38.

[१२. द्वयतानुपस्सनासुत्तं.]

एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सायत्थियं विहरति पुनारामे
मिगारमातुपासादे । तेन सो यन समयेन भगवा तद्दुपोसथे पुण्णसे
पुण्णाय पुण्णमाय रत्तिया भिस्सुसंयपरिणुतो अम्मोक्कामे निसिक्को
होति । अथ सो भगवा तुण्हीमूतं तुण्हीमूतं भिक्खुसंघं अनु-
वल्लोकेत्वा भिस्सू आमन्तेसि—ये ते भिस्सवे कुसला धम्मा
अरिया निप्पयानिका सम्बोधगामिनो तेसं वो भिस्सवे कुसलानं धम्मनं अरियानं
निप्पयानिकानं सम्बोधगामिनं का उपनिसा सवग्गयाति, इति चे भिस्सवे
पुच्छितारो अस्सु, ते एवं अस्सु वचनीया—याद्वेयं द्वयतानं धम्मनं यथामूर्तं
आणायाऽति । किं च द्वयतं वदेथ—इदं दुक्खं अयं दुक्खसमुदयोऽति अयं
एकानुपस्सना, अयं दुक्खानिरोधो अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदाऽति अयं
दुतियानुपस्सना । एवं सम्माद्वयतानुपस्सिनो सो. भिक्खवे भिक्खुनो अप्पमत्तम्म
आत्तापिनो पहितत्तस्स विहरतो दिन्नं कलानं अज्जवरं फलं पाटिकसं—दिट्ठेव
धम्मे अज्जा, सति वा उपादिसेसे अनागामिताऽति । इदमवोच भगवा,
इदं वत्वा सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था—

724 ये दुक्खं नप्पजानन्ति अथो दुक्खस्स संभवं ।

यत्थ च सन्वसो दुक्खं असेसं उपरुज्झति ।

ते च मग्गं न जानन्ति दुक्खूपसमगामिनं ॥ १ ॥

725 येतोविमुत्तिहीना ते अथो पज्जाविमुत्तिया ।

अभन्वा ते अन्तकिरियाय ते वे जात्तिजरुपगा ॥ २ ॥

726 ये] च दुक्खं पजानन्ति अथो दुक्खस्स संभवं ।

यत्थ च सन्वसो दुक्खं असेसं उपरुज्झति ।

ते च मग्गं पजानन्ति दुक्खूपसमगामिनं ॥ ३ ॥

727 चेतोविमुत्तिसंपन्ना अथो पञ्चाविमुत्तिया ।

भम्भा ते अन्तकिरियाय न ते जातिजरूपगाऽति ॥ ४ ॥

सिया अञ्जेन पि परियायेन सम्माद्वयतानुपस्सनाऽति, इति चे भिक्खवे पुच्छितारो अस्सु, सियाऽतिऽस्सु वचनीया, कथं च सिया । यं किञ्चि दुक्खं सम्मोति, सब्बं उपधिपच्चयाऽति अयं एकानुपस्सना, उपधीनं त्वेव असेसविरागनिरोधा नत्थि दुक्खस्स सम्भवोऽति अयं दुतियानुपस्सना । एवं सम्मा...पे०...अथापर एतद्वोच सत्था—

728 उपधीनिदाना पभवन्ति दुक्खा । ये केचि लोक्खि अनेकरूपा ।

यो वे अविद्वा उपधिं करोति । पुनप्पुनं दुक्खमुपेति मन्दो ।

तस्मा पजानं उपधिं न कयिरा । दुक्खस्स जातिप्पभवानुपस्सीति ॥ ५ ॥

सिया अञ्जेन पि परियायेन सम्माद्वयतानुपस्सनाऽति, इति चे भिक्खवे पुच्छितारो अस्सु, सियाऽतिऽस्सु वचनीया, कथं च सिया । यं किञ्चि दुक्खं सम्मोति, सब्बं अविज्जापच्चयाऽति अयं एकानुपस्सना, अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा नत्थि दुक्खस्स सम्भवोऽति अयं दुतियानुपस्सना । एवं सम्मा...पे०...अथापरं एतद्वोच सत्था—

729 जातिमरणसंसारं ये धजन्ति पुनप्पुनं ।

इत्थभावऽञ्जथाभावं अविज्जा येव सा गति ॥ ६ ॥

730 अविज्जा ह्य महामोहो येनिदं संसित चिर ।

विज्जागता च ये सत्ता नागच्छन्ति पुनब्भवंऽति ॥ ७ ॥

सिया अञ्जेन पि...पे०...कथं च सिया । यं किञ्चि दुक्खं सम्मोति सब्बं मत्तारपच्चयाऽति अयं एकानुपस्सना, सत्तारान त्वेव असेसविरागनिरोधा नत्थि दुक्खस्स सम्भवोऽति अयं दुतियानुपस्सना । एव सम्मा...अथापरं एतद्वोच सत्था—

731 यं किञ्चि दुस्सं सम्भोति सत्त्वं संसारपञ्चया ।

संसारानं निरोधेन नत्थि दुस्सत्त सम्भवो ॥ ८ ॥

732 एतं आर्दीनयं अन्वा दुस्सं संसारपञ्चया ।

सत्त्वसंसारसमया सज्जाय उपरोधना ।

एवं दुस्सत्तस्यो होति एतं अन्वा यथायथं ॥ ९ ॥

733 सम्मत्ता वेदुगुनो सम्मदज्जाय पण्डिता ।

अभिभूय मारसंयोगं नागच्छन्ति पुनर्यथेति ॥ १० ॥

सिया अज्जेन पि...कथं च सिया । यं किञ्चि दुस्सं सम्भोति, सत्त्वं विज्जाणपञ्चयाति अयमेकानुपससना, विज्जाणस्स त्वेय अमेमविराग-
निरोधा नत्थि दुस्सत्त सम्भवोति अयं दुत्तियानुपससना । एवं सम्मा...
अयापरं एतद्वोच सत्था—

734 यं किञ्चि दुस्सं सम्भोति सत्त्वं विज्जाणपञ्चया ।

विज्जाणस्स निरोधेन नत्थि दुस्सत्त सम्भवो ॥ ११ ॥

735 एतं आर्दीनयं अन्वा दुस्सं विज्जाणपञ्चया ।

विज्जाणपसमा भिग्गु निच्चातो परिनिज्जुतोति ॥ १२ ॥

सिया अज्जेन पि...कथं च सिया । यं किञ्चि दुस्सं सम्भोति, सत्त्वं
कस्सपञ्चयाति अयमेकानुपससना, कस्सत्त त्वेय अमेमविरागनिरोधा
नत्थि दुस्सत्त सम्भवोति अयं दुत्तियानुपससना । एवं सम्मा...अयापरं एत-
द्वोच सत्था—

736 तेसं कस्सपरेतानं भवसोतानुपारिणं ।

कुम्भमगापटिपन्नानं आरा संयोजनस्सयो ॥ १३ ॥

737 ये च कम्मं परिज्जाय अज्जाय उपममे रता ।

ते वे कस्साभिसमया निच्चाता परिनिज्जुताति ॥ १४ ॥

१ म०—म गच्छन्ति.

सिया अज्जेन पि...कथं च सिया । यं किञ्चि दुक्खं सम्भोति सव्वं वेदनापञ्चयाऽति अयमेकानुपस्सना । वेदनानं त्वेव असेसविरागनिरोधा नत्थि दुक्खस्स सम्भवोऽति अयं दुतियानुपस्सना । एवं सम्मा...अथापरं एतद्वोच सत्या—

738 सुखं वा यदि वा दुक्खं अदुक्खमसुखं संह ।

अज्झसत्तं च बहिद्धा च यं किञ्चि अत्थि वेदितं ॥ १५ ॥

739 एतं दुक्खंऽति अत्त्वान मोसधम्मं पलोकिनं ।

फुस्स फुस्स वयं पस्सं एव तत्थ विरज्जति ।

वेदनानं सया भिक्खु निच्छातो परिनिब्बुतोऽति ॥ १६ ॥

सिया अज्जेन पि...कथं च सिया । यं किञ्चि दुक्खं सम्भोति सव्वं तण्हापञ्चयाऽति अयमेकानुपस्सना, तण्हाय त्वेव असेसविरागनिरोधा नत्थि दुक्खस्स सम्भवोऽति अयं दुतियानुपस्सना । एवं सम्मा...अथापरं एतद्वोच सत्या—

740 तण्हादुतियो पुरिसो दीघमद्धान संसारं ।

इत्थभावज्जयाभावं संसारं नातिवत्तति ॥ १७ ॥

741 एतं आदीनव्वं ज्वा तण्हा दुक्खस्स सम्भवं ।

वीततण्हो अनादानो सतो भिक्खु परिव्वजेऽति ॥ १८ ॥

सिया अज्जेन पि...कथं च सिया । यं किञ्चि दुक्खं सम्भोति सव्वं उपादानपञ्चयाऽति अयमेकानुपस्सना, उपादानानं त्वेव असेसविरागनिरोधा नत्थि दुक्खस्स सम्भवोऽति अयं दुतियानुपस्सना । एवं सम्मा...अथापरं एतद्वोच सत्या—

742 उपादानपञ्चया भवो भूतो दुक्खं निगच्छति ।

जातस्स मरणं होति एसो दुक्खस्स सम्भवो ॥ १९ ॥

१ तो०-सह

738+739^{1d}=B XXXVI 2 4¹⁺². (IV 205)

739^{1d}=B XXXVI 1 4^{2c+d} (IV. 204)=It 52^{32+d}

740—741=A IV. 9 (II 10)=It 15=It 105=Nm. XVI¹⁺⁷ (433)
=Nc XVII³²⁺³³ (215)=Nc XVIII 3^{1d} (236)

740^{1d}=752^{1d} 741=J 493²³. 741^{1d}=Thag^a 154^{1+d} of 1039^d
of Udav XXV²³ सर्ववृष्णा विमहाव सर्वसयोजनसयाह ।

सर्वोपधिं वीहिताव नागच्छन्ति पुनर्भरन् ॥

742^{1d} of Thag 191^{1+d} जातस्स मरणं होति जातो दुक्खं निगच्छति ।

742^c of Mvu. III 459 11^a. जातस्यामरणं नास्ति.

743 तस्मा उपादानकसया सम्मदञ्जाय पण्डिता ।

जातिक्खयं अभिञ्जाय नागञ्छन्ति पुनब्भवोऽति ॥ २० ॥

सिया अञ्जेन पि... कथं च सिया । यं किञ्चि दुक्खं सम्मोति सब्बं आरम्भपञ्चयाऽति अयं एकानुपस्सना, आरम्भानं येव असेसविरागनिरोधा नत्थि दुक्खस्स सम्भवोऽति अयं दुतियानुपस्सना । एवं सम्मा... अथापरं एतद्वोच सत्या—

744 यं किञ्चि दुक्खं संमोति सब्बं आरम्भपञ्चया ।

आरम्भानं निरोधेन नत्थि दुक्खस्स सम्भवो ॥ २१ ॥

745 एतं आदीनवं अत्वा दुक्खं आरम्भपञ्चया ।

सब्बाहम्मं पट्टिनिस्सज्ज अनारम्भे विमुत्तिनो ॥ २२ ॥

746 उच्छिन्नभवतण्हस्स सन्ताचित्तस्स भिक्खुनो ।

वित्तिण्णो जातिसंसारो नत्थि तस्स पुनब्भवोऽति ॥ २३ ॥

सिया अञ्जेन पि... पे०... कथं च सिया । यं किञ्चि दुक्खं सम्मोति, सब्बं आहारपञ्चयाऽति अयं एकानुपस्सना, आहारानं त्वेव असेसविरागनिरोधा नत्थि दुक्खस्स सम्भवोऽति अयं दुतियानुपस्सना । एवं सम्मा... अथापरं एतद्वोच सत्या—

747 यं किञ्चि दुक्खं सम्मोति सब्बं आहारपञ्चया ।

आहारानं निरोधेन नत्थि दुक्खस्स सम्भवो ॥ २४ ॥

748 एतं आदीनवं अत्वा दुक्खं आहारपञ्चया ।

सब्बाहारं परिञ्जाय सब्बाहारमनिस्सितो ॥ २५ ॥

749 आरोग्यं सम्मदञ्जाय आसवानं परित्थया ।

संखाय सेवी धम्मद्वो संखं न उपेति वेदगुऽति ॥ २६ ॥

743c-d = It 937b-d = It 937b-d, 954b-d, 1043b-d.

743c cf. Āyāraṅg. जाइमरणं परिञ्जाय ।

746 = Ud. IV. 9¹ cf It. 94. सनसंगपह्वीनस्स नेत्तिच्छिन्नस्स भिक्खुनो ।

वित्थिण्णो जातिसंसारो नत्थि तस्स पुनब्भवो ॥

749d cf S. XXXVI. 3. 6¹. (IV. 206.)

749c+d = It. 638c+d. संखाय सेवी धम्मद्वो संखं नोपेति वेदगु ।

सिया अञ्जेन पि...पे०...कथं च सिया । यं किञ्चि दुक्खं सम्भोति,
सब्बं इज्झितपच्चयाऽति अयं एकानुपस्सना, इज्झितानं त्वेव असेसादित्तगानिरोधा
नत्थि दुक्खस्स सम्भवोऽति अयं दुत्तियानुपस्सना । एवं सम्मा....अथापरं
एतदवोच सत्था—

750 यं किञ्चि दुक्खं सम्भोति सब्बं इज्झितपच्चया ।

इज्झितानं निरोधेन नत्थि दुक्खस्स सम्भवो ॥ २७ ॥

751 एतं आदीनवं अत्वा दुक्खं इज्झितपच्चया ।

तस्मा एजं वोसज्ज संसारे उपरुन्धिय ।

अनेजो अनुपादानो सतो भिक्खु परिव्वजेऽति ॥ ८ ॥

सिया अञ्जेन पि...पे०... कथं च सिया । निस्सितस्स चळितं होति
अयं एकानुपस्सना, अनिस्सितो न चलति अयं दुत्तियानुपस्सना । एवं सम्मा...
अथापरं एतदवोच सत्था—

752 अनिस्सितो न चलति निस्सितो च उपादियं ।

इत्थमावञ्जअथाभावं संसारं नातिवत्तति ॥ २९ ॥

753 एतं आदीनवं अत्वा निस्सयेसु महब्भयं ।

अनिस्सितो अनुपादानो सतो भिक्खु परिव्वजेऽति ॥ ३० ॥

सिया अञ्जेन पि...पे०... कथं च सिया । रूपेहि भिक्खवे आरुप्पा
सन्ततरोऽति अयं एकानुपस्सना, आरुप्पेहि निरोधो सन्ततरोऽति अयं
दुत्तियानुपस्सना । एवं सम्मा...अथापरं एतदवोच सत्था—

754 ये च रूपपग्गा सत्ता ये च आरुप्पवासिनो^१ ।

निरोधं अप्पजानन्ता आगन्तारो पुनब्भवं ॥ ३१ ॥

१ म०—आरुप्पहायिनो.

754—755 cf. It. 731+2.

ये च रूपपग्गा सत्ता ये च आरुप्पहायिनो ।

निरोधं अप्पजानन्ता आगन्तारो पुनब्भवं ॥

ये च रूपे परिव्वजाय अरूपेसु (१ 1 आरुप्पेसु, १.1. ये च रूपेसु) असंछिन्ता ।

निरोधे ये विमुचन्ति ते अना मच्चुहायिनो ॥

755 ये च रूपे परिञ्जाय अरूपेसु सुसण्ठिता ।

निरोधे ये विमुञ्चन्ति ते जना मच्चुहायिनोऽति ॥ ३२ ॥

सिया अञ्जेन पि...पे०...कथं च सिया । यं भिक्खवे सदेवकस्स लोकस्स समारकस्स सम्ममणवाङ्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय इदं सच्चंऽति उपनिज्झायितं, तदमरियानं एतं मुसाऽति यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय सुद्धिट्ठं-अयं एकानुपस्सना; यं भिक्खवे सदेवकस्स-पे०-सदेवमनुस्साय इदं मुसाऽति उपनिज्झायितं तदमरियानं एतं सच्चंऽति यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय सुद्धिट्ठं-अयं दुतियानुपस्सना । एवं सम्मा...पे०...अथापरं एतदवोच सत्था—

756 अनत्तनि अत्तमानं परस लोकं सदेवकं ।

निविट्ठं नामरूपस्मिं इदं सच्चंऽति मञ्जति ॥ ३३ ॥

757 येन येन हि मञ्जन्ति ततो तं होति अञ्जथा ।

तं हि तस्स मुसा होति मोसधम्मं हि इत्तरं ॥ ३४ ॥

758 अमोसधम्मं निञ्जाणं तदरिया सच्चतो विट्ठ ।

ते वे सच्चाभिसमया निच्छता परिनिव्वुताऽति ॥ ३५ ॥

सिया अञ्जेन पि परियायेन सम्माद्वयतानुपस्सनाऽति इति चे भिक्खवे पुच्छित्तारो अस्सु, सियातिऽस्सु वचनीया । कथं च सिया । यं भिक्खवे सदेवकस्स...पे०...सदेवमनुस्साय इदं सुखंऽति उपनिज्झायितं, तदमरियानं एतं दुस्खंऽति यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय सुद्धिट्ठं-अयं एकानुपस्सना, यं भिक्खवे सदेवकस्स...पे०...सदेवमनुस्साय इदं दुस्खंऽति उपनिज्झायितं, तदमरियानं एतं सुखंऽति यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय सुद्धिट्ठं-अयं दुतियानुपस्सना । एवं सम्माद्वयतानुपस्सिनो रो भिक्खवे भिक्खुनो अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो द्विजं फलानं अञ्जतरं फलं पाटिकंलं-दिट्ठेय धम्मे अञ्जा, सति वा उपादिसेसे अनागामिताऽति । इदमवोच भग्वा, इदं वत्वा सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था—

759 रूपा सदा रसा गन्धा फस्सा धम्मा च केवला ।

इट्ठा कन्ता मनापा च यावत्तथीति बुञ्चति ॥ ३६ ॥

१ म०-असण्ठिता.

755 a I 61¹ रूपधातुपरिञ्जाय अरूपेसु असण्ठिता । 756^b 4=7b 411b-d

निरोधे ये विमुञ्चन्ति ते जना मच्चुहायिनो ॥

757^a+b=588a+b

759=8 XXXV 136 4

760=8 XXXV 136¹.

- 760 सदेवकस्स लोकस्स एते वो सुखसम्मता ।
यत्थ चेते निरुज्झन्ति त नेस दुक्खसम्मत्तं ॥ ३७ ॥
- 761 सुखऽति दिट्ठमारियेहि सक्कायस्सुपरोधन ।
पच्चनीक इदं होति सच्चलोकेन पस्सत ॥ ३८ ॥
- 762 य परे सुखतो आहु तदरिया आहु दुक्खतो ।
य परे दुक्खतो आहु तदरिया सुखतो विदू
पस्स धम्म वुराजान सम्पमूळहेत्थ अविद्दसू ॥ ३९ ॥
- 763 निब्रुतान तमो होति अन्धकारो अपस्सत ।
सत च दिवट्ठे होति आलोको पस्सत इव ।
सन्तिके न विजानन्ति भग्गा धम्मस्सऽकोविदा ॥ ४० ॥
- 764 भवरागपरेतेहि भवसोतानुसारिहि ।
मारधेय्यानुपन्नेहि' नाय धम्मो सुसम्बुद्धो' ॥ ४१ ॥
- 765 को नु अज्जत्रमारियेहि पद सम्बुद्धमरहति ।
य पद सम्मदज्जाय परिनिब्बान्ति अनासवाऽति ॥ ४२ ॥
- इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासित अभिनन्दु ।
इमास्मि खो पन वेय्याकरणास्मि भज्जमाने सट्ठिमत्तान भिक्खून् अनुपादाय
आसवेहि चित्तानि विमुच्चिसूति ।

द्वयतानुपस्सनासुत्त निट्ठित ।

तस्सुद्धान—

सच्च उपधि अविज्ज च सत्तारो विज्जाणपञ्चम । फस्सवेदानिया
तण्हा उपादानारम्भो आहारा । इज्जिते' फन्दित रूप सच्चदुक्खेन सोळसाति ॥

महावग्गो ततियो ।

तस्सुद्धान—

पब्बज्ज च पधाने' सुग्ग . सुन्दरि (तथा) । माघसुत्त च सेलो सल्ल पवुच्चति ।
वासेट्ठो चापि कोक्कालि नाल्लो द्वयतानुपस्सना । द्वादसेतारि' सुत्तानि महावग्गोति
बुच्चतीति ।

१ म०—मारधेय्यानुपन्नेभि २ म०—सुत्तबुद्धो ३ म०—सत्तारे विज्जाण पञ्चम
४ म०—रम्भ ५ म०—इज्जित ६ म०—पच्चयज्जा ७ म०—पधाना ८ सी०—
सुभासितं च सुन्दरि म०—सुग्गा सुन्दरिका तथा ९ म०—च बुच्चति.
१० सी०—omits को ११ म०—द्वादस तानि

761-765=B XXXV 136 4³

765^d=Dhp 126^d=Thag 672^d of Mvu II 68 6^b निर्वासयन्ति अनामया ।

[४. अद्रुकवग्गो. *]

—
39.

(१. कामसुतं †)

- 766 काम कामयमानस्स तस्स चेत समिज्झति ।
अद्वा पीतिमनो होति लद्धा मञ्जो यदिच्छति ॥ १
- 767 तस्स चे कामयमानस्स छन्दजातस्स जन्तुनो ।
ते कामा परिहायन्ति सल्लविद्धोऽव रुपति ॥ २ ॥
- 768 यो कामे परिवज्जेति सप्पस्सेव पदा सिरो ।
सो इमं विसत्तिक लोके सतो समतिवत्तति ॥ ३ ॥
- 769 सेत्त वत्थ हिरिञ्ज वा गवास्स दासपोरिस्स ।
धिंयो बन्धु पुथू कामे यो नरो अनुमिज्झति ॥ ४ ॥

१ रो०, नि० — कामयमानस्स २ म०, नि०—सोऽम ३ म०—गवस्स. ४
म०—दासपरिस्स ५ म०—सिरो

*The whole of this अद्रुकवग्ग resembles Chinese Arthapada
Nanjo No 674 [Anesaki, a a O 12]

†=अर्पद † and also in Yogacharya Nanjo No 1170
766-771=Netti Nm I 1-20 766-68 also Netti 69

766a+b=J 467a+b V M XVII Ohap P 452 J 467

767cf म्यापादुसार Nanjo 1263 also 1263
cf Mbh XIII 93^g (Cal 4443)

काम कामयमानस्य यदा काम संप्रदत्ते ।

अद्वा cf Mbh 4443^c अप, Netti सद्वा

767 Netti, 6 69 V M XVII all have कामयानस्स ।

768 cf. Thag 457 यो वेत्ता परिवज्जेति सिरो ।

769a+b cf J 480^g+d 769b J 467^{ab} 769d cf A V 174 5 cf J 367 .

- 770 अवलो नं वलीयन्ति मद्दन्ते नं परिससया ।
ततो नं दुक्खमन्वेति नावं भिन्नमिवोदकं ॥ ५ ॥
- 771 तस्मा जन्तु सदा सतो कामानि परिवज्जये ।
ते पहाय तरे ओधं नावं सिद्धित्व पारगू ॥ ६ ॥
कामसुत्तं निट्ठितं

40.

(२. गुहकसुत्तं.*)

- 772 सत्तो गुहायं बहुनाभिच्छो । तिट्ठं नरो मोहनस्मिं पगाळ्हो
दूरे विवेका हि तथाविधो सो । कामा हि लोके न हि सुप्पहाया ॥ १ ॥
- 773 इच्छानिदाना भवसातवद्धा । ते दुप्पमुद्धा न हि अज्जमोक्खा ।
पच्छा पुरे वाऽपि अपेक्खमंना । इमेऽव कामे पुरिमेऽव जणं ॥ २ ॥
- 774 कामेसु गिद्धा पसुता पमूळहा । अवदानिया ते विसमे निविट्ठा ।
दुक्खूपनीता परिदेवयन्ति । किं सु भविस्साम इतो जुतासे ॥ ३ ॥
- 775 तस्मा हि सिक्खेथ इधेव जन्तु । यं किञ्चि जज्जा विसमंऽति लोके ।
न तस्स हेतु विसमं चरेय्य । अप्पं हिंदं जीवितमाहु धीरा ॥ ४ ॥
- 776 पस्सामि लोके परिक्खन्माने । पजं इमं तण्हागतं भवेसु ।
हीना नरा मच्चुमुखे लपान्ति । अवीततण्हासे भवाभवेसु ॥ ५ ॥
- 777 ममायिते पस्सथ फन्दमाने । मच्छेऽव अप्पोदके स्वीणसोते ।
एतंऽपि दिस्वी अममो चरेय्य । भवेसु आसत्तिमकुच्चमानो ॥ ६ ॥

१ रो०-अवलाज्. २ म०- सिद्धित्वा, म०, नि०-सिद्धाज्,
३ म०-‘छन्दो. ४ सी०-अपेक्ष. ५ म०-पजणं, omitting व ६ म०-
अप. ७ म०-‘वत्था, ‘वित्था. ८ सी०-हि त, म०-हेत. ९ सी०-तण्हगतं.
१० सी०, म०-‘सो. ११ म०-दिस्वान.

770c Dhp. 1. 2 = Netti 129^{sc} = Ud. XXXI^{sc}. वत्सले इ एमन्वेति ।
* = अर्थपद २. 771 cf Dhp. 360

775c = J. 527^{sc}. 775d M. 82^{sc}, Thag. 782c (हि न) cf. S. N. 804.
776d = 901d.

777a+b cf. 936a+b. फन्दमानं पजं दिस्वा मच्छे अप्पोदके यथा 777b. cf. Thag.
362d. Dhp. XV. 49d. J. 538^{sc}, Dutr. ०१०. 6c. अपोदके व मत्तन
Mbh. XII 175^{sc}. (Cal. 653^{sc}.) 277^{sc}, गाधोदके मत्तव इव.

- 778 उभोसु अन्तेसु विनेय्य छन्द । फास परिञ्जाय अनानुगिद्धो ।
यदत्तगरही तदकुब्बमानो । न लिप्पती दिट्ठसुत्तेसु धीरो ॥ ७ ॥
- 779 सञ्ज परिञ्जा वितरेय्य ओध । परिग्गहेसु मुनि नोपलित्तो ।
अब्बूळहसल्लो चरमप्पमत्तो । नासिंसीती लोकमिम पर च ॥ ८ ॥

गुहट्टकसुत्तं निद्रित ।

41.

[३ दुट्टकसुत्त *]

- 780 वदन्ति वे^१ दुट्ठमनापि एके^२ । अथो^३पि वे^४ सच्चमना वदन्ति ।
वाद च जात मुनि नो उपेति । तस्मा मुनि नत्थि खिलो कुहिच्चि ॥ १ ॥
- 781 सक हि दिट्ठि कथमच्चयेय्य । छन्दानुनीतो रुचिया निविट्ठो ।
राय समत्तानि पकुब्बमानो । यथा हि जानेय्य तथा वदेय्य ॥ २ ॥
- 782 यो अत्तनो सीलवतानि जन्तु । अनानुपुट्ठो च परेसं पावीं ।
अनरियधम्म कुसला तमाहु । यो आतुमान सयमेव पावीं ॥ ३ ॥
- 783 सन्तो च भियसु अभिनिश्रुतत्तो । इति^५इति सीलेसु अक्कथमानो ।
तमरियधम्म कुसला वदन्ति । यस्सुत्तदा नत्थि कुहिचि लोके ॥ ४ ॥

१ म०-परिञ्जा २ सी०-लिप्पति ३ सी०, म०-^३ति ४ म०-चे ५
सी०-एते ६ नि०-अञ्जेऽपि. ७ सी०-चे ८ म०-छन्दानतीतो ९ म०-^९कुट्ठो
१० म०-Omit ११ म०-परस्त १२ म०-पाव

* = अथपद ३

778 cf 913 778d cf 250d

779d = S II 3 6 10^{3d} (I 62) = A IV 45 4^{3d} (II 49) = IV 46^{3d}
(II 50) = V M VII (P 153 Sinh ed) Smp I 54^{3d}

780^{a-c} cf 832 783d = M V I 2 3^c (WZKM XXIV)

- 784 पक्कप्पितो ससत्ता यस्स धम्मा । पुरक्खपतां सन्ति^१ अवीवदाता ।
यदत्तनि पस्साति आनिसस । त निस्सितो कुप्प पण्डिच्च सन्ति ॥ ५ ॥
- 785 दिट्ठीनिवेसां न हि स्वातिवत्ता । धम्मेसु निच्छेप्यै^२ समुग्गहात ।
तस्मा नरो तेसु निवेसनेसु । निरस्सति आदियांतिच्च धम्म ॥ ६ ॥
- 786 धोनस्स हि^३ भात्थि कुहिचि लोके । पक्कप्पिता दिट्ठि भवामवेसु ।
माय च मान च पहाय धोनो । स केन गच्छेय्य अनूपयौ सो ॥ ७ ॥
- 787 उपयो हि धम्मेसु उपेति चाद । अनूपयै केन कथ वदेय्य ।
अत्त निरत्त न हि तस्स अत्थि । अधोसि सो दिट्ठिमिधेव सव्वां ॥ ८ ॥
- दुट्ठदुक्कसुत्त निट्ठित ।

42

(४ सुद्धदकसुत्त.)*

- 788 पस्सामि सुद्ध परम अरोग । दिट्ठेन^४ समुद्धि नरस्स होति ।
एतामिज्जेन परमस्ति ब्रत्वा । सुद्धानुपस्सीसति^५ पवेति जाण ॥ १ ॥
- 789 दिट्ठेन चे सुद्धि नरस्स होति । जाणेन वा सो पज्जहाति दुक्ख ।
अज्जेन सो सुज्जति सोपधीको । दिट्ठी^६ हि न पाव तथा वदान ॥ २ ॥
- 790 न ब्राह्मणो अज्जतो सुद्धिमाह । दिट्ठे सुते सीलवन्ति सुते वा ।
पुज्जे च पापे च अनूपलितो । अत्तज्जहो न यिधं पकुञ्चमानो ॥ ३ ॥
- 791 पुग्गिम पहाय अपर सितांसे । एजानुगा ते^७ न तरन्ति सग ।
ते उग्गहायन्ति निरस्सज्जन्ति । कपीव साख पमुंख गहाय्य ॥ ४ ॥

१ म०-°का २ म०-पुरे ° ३ म०-सत्तिमवी ° ४ रो०-°ना ५ म०-कुप्प
पण्डिच्च सन्ति ६ म०-दिट्ठि ° ७ म०-निगच्छेय्य ८ म०, नि०-निदस्सति ९
म०-°ती च. १० रो०-ही ११ सी० म०-अनुपयो अनुपय १२ म०, Feb-सव्य.
१३ सी०-दिट्ठेन १४ म०, नि०-एगभि ° १५ म०-Ofuts. १६ म०-दिट्ठि
१७ सी०-सीलवन्ते. १८ सी०, म०-अनु ° १९ सी०-अत्तज्जहो २० म, Feb-
न इथ २१ म० सिताय २२ म०-न त २३ म०-निदसजन्ति, निदसज्जन्ति
२४ सी०-पमुञ्च, म०-पमुञ्च २५ सी०-गहाय

*-अपवाद

784c=797* 785b=837b=907b cf 801d
788b cf 910b 788b cf 789a 789d cf 831 d, 889d
790b=797b, 887* 790c cf 686 793a+b=914a+b

- 702 तयं समादाय यतानि जन्तु । उच्चावचं गच्छति गच्छन्तानां ।
विदा च वेदेहि समेष धर्मं । न उच्चावचं गच्छति मुरिषञ्जो ॥ ५ ॥
- 703 स सन्धधमेतुं विसेनिभूतो । यं द्विनि दिदुं वं मुनं मुनं वा ।
तमेवदसिं विषटं चरन्तं । केनीव लोहं विदुष्येय ॥ ६ ॥
- 704 न कष्ययन्ति न पुरेरेरोग्ति । अद्यन्मद्विनि न ते वदानि ।
आदानगन्धं गधितं विसज्ज । आसं न कुञ्चनि वृक्षिचि लोके ॥ ७ ॥
- 705 सीमानिगो ब्राह्मणो तस्म नत्थि । अन्था र्थं दिग्मा र्थं समुग्गरीनं ।
न रागसगी न विरारोत्तो । तस्सीव भेत्थि परमुग्गहीत ॥ ८ ॥
- सुद्धदुग्गमुनं निद्वितं ।

43.

[५. परमद्वकसुत्तं. *]

- 706 परमं प्रति दिद्वंति पन्विस्तानो । यद्वंति कुम्मे जन्तु लोके ।
हीनाति अज्जे ततो सन्धमान । तस्मा विवादानि अवीविस्तो ॥ १ ॥
- 707 यद्वसंती पस्सति आनिससं । दिद्वे मुने मीलवने मुने वा ।
तदेव सो तत्थ समुग्गहाय । निहीनतो पम्पति सन्धमड्डं ॥ २ ॥
- 708 तं वाऽपि गन्धं फुत्ता वदान्ति । यं नित्तिसेनो पम्पति हीनमज्जं ।
तस्मा हि दिद्वं व मुनं मुनं वा । मीलवने भित्तु न निग्गयेय ॥ ३ ॥

१ सी०-पञ्च, ° म०-सञ्चततो, अज्जततो. २ सी०-गद्वेसु धमेसु,
Omitting स. ३ म०-वा. ४ म०, Fsb-° विष ५ म०-पुरवन्-
६ म०-° मुद्वि. ७ सी०, म०-व. ८ सी०, म०-वि गगानो ९ म०-नम्म पिप.
१० रो०-नत्थी ११ सी०, म०-दिद्विमु. १२ म०-उत्तरे १३ सी०, म०-° नि.
१४ सी०-सन्धधमे (cf. 787^d, 796^c) १५ सी०-यन्निस्मिन्तो.

703^b=A. IV. 241^a. (II. 23.) B. IX. 10 5- (I. 203).

703^b+d cf. 802^a+d + 803^a.

*=अथार०.

702^a cf. 907^c. 707^b see 707^a. 707^d cf. 708^a.

- 799 दिट्ठिंऽपि लोक्खस्मिं न कप्पयेय्य । आणेन वा सीलवतेन वाऽपि ।
समोऽति अत्तानमनूपनेय्य । हीनो न मज्जेथ वित्तेसिं वाऽपि ॥ ४ ॥
- 800 अत्तं पहाय अनुपादियानो । आणेऽपि सो निस्सयं नो करोति ।
स वे वियत्तेसु न वग्गसारी । दिट्ठिंऽपि सो न पप्पेति किंञ्चे ॥ ५ ॥
- 801 यस्सूभयन्ते पाणिपांऽध नत्थि । भवामवाय इध वा हुरं वा ।
निवेसना तस्सं न सन्ति केचि । धम्मेषु निच्छेय्य समुग्गंहीता ॥ ६ ॥
- 802 तस्सीरधं दिट्ठे वं सुते मुते वा । पक्कप्पिता नत्थि अणुंऽपि सञ्जा ।
तं ब्राह्मणं दिट्ठिमनादिपांनं । केनीधं लोक्खस्मिं विकप्पयेय्य ॥ ७ ॥
- 803 न कप्पयन्ति न पुरेक्खंतेति । धम्माऽपि तेसं न पटिच्छंतासे ।
न ब्राह्मणो सीलवतेन नेय्यो । पारं गतो न पत्थेति तादि ॥ ८ ॥
परमदुक्कसुत्तं निट्ठितं ।

५५

[६. जरासुत्तं. *]

- 804 कप्पं वत जीवितं इदं । ओरं वस्ससताऽपि मिय्यति ।
यो^१ चेऽपि अतिथ जीवति । अथ खो सो जरसाऽपि मिय्यति ॥ १ ॥
- 805 सोचन्ति जना ममायिते । न हि सान्ति निच्चा^२ परिग्गहा ।
विनाभावसन्तमेविदं । इनि दिस्वा नागारमावसे ॥ २ ॥

१ म०-लोक्खस्मि. २ सो०, प०-वित्तेसवाऽपि, म०-वित्तेसि वाऽपि. ३ बु०-वियत्तेसु, म०-द्वियत्तेसु, त्रियत्तेसु, दियत्तेसु. ४ बु०-कंचि (but cf. 917^a, 1023^a). ५ सी०-यस्सुभन्ते. ६ म०-यस्स. ७ म०-हीतं. ८ म०-तस्स विध. ९ म०-वा. १० म०-अणु. ११ सी०-ब्राह्मणा दिट्ठिमनादियाना. १२ सी०-कोनीध. १३ म०, Feb.,-स्मि. १४ म०-पुग्गस. १५ म०-Omits. १६ सी०, Feb.-पनिच्छितासे. १७ म०-न सो, सो. १८ सी०-मे. १९ So नि०, म०-न दिस्सन्ति निच्चा, Feb. न हि सन्तानिच्चा.

799 cf 842, 918 800^a cf 840^a. 801^b cf. 496^b. 801^d cf. 785^b.
802^a+^d+802^a. cf. 793^b+^d+794^a.

*=अर्धपद ९.

804=Dhp. A. 498³. cf. S. N. 775^d, also in Chinese Dharmapada Nanjio No. 1365.

- 806 मरणेनऽपि नं परीर्यन्ति । यं पुरिसो ममं यिदंऽति मञ्जति ।
 एवंऽपि विदित्वा पण्डितो । न ममत्तार्यं नमेयं मामको ॥ ३ ॥
- 807 सुपिनेन यथाऽपि संगतं । पटिवुद्धो पुरिसो न पस्सति ।
 एवंऽपि पियायितं जनं । पेतं कालकृतं न पस्सति ॥ ४ ॥
- 808 दिट्ठाऽपि सुताऽपि ते जना । येसं नाममिदं पबुच्चति ।
 नामं एवावासेस्सनि । अग्नेय्यं पेतस्स जन्तुनो ॥ ५ ॥
- 809 सोकपरिदेवमच्छरं । न जहन्ति मिद्धा ममायिते ।
 तस्मा मुनयो परिगहं । हित्वा अयंरिंसु सेमइस्सिनो ॥ ६ ॥
- 810 पतिलीनैरस्स भिम्भुनो । भजमानस्स विवित्तमासनं ।
 सामगियमाहु तस्म तं । यो^१ अत्तनं भवने न दस्सये ॥ ७ ॥
- 811 सच्चत्थ मुनिं अनिस्सितो । न पियं कुञ्जाति नोऽपि अपियं ।
 तस्मिं परिदेवमच्छरं । पण्णे वारि यथा न लिप्येति ॥ ८ ॥
- 812 उद्विन्दु यथाऽपि पोम्बरे । पदुमे वारि यथा न लिप्येति ।
 एवं मुनिं नोपलिप्येति । यदिदं दिट्ठसुत्तं मुनेमु वा ॥ ९ ॥

१ सी०, म०-पट्टियनि, २ म०-ममय, ममायं, मय. ३ म०, नि०-एतं. ४ म०, Fsb. पमत्ताय. ५ म०-नमेय. ६ म०-भंगतं. ७ सी०-जरायितं. ८ म०-नामं येषां, एवावसेयति, एवावसेस्सनि. ९ म०-एतस्म. १० म०-अचरिंसु, अचरियसु, अचरिपिंसु. ११ म०-पटि, १२ म०-विवित्त-मानसं, सी० वित्तमानस, नि०-वित्तमासनं. १३ म०-सी. १४ Fsb-मुनी. १५ म०, नि०-लिपति १६ म०-दिट्ठ.

807 also in the Mahāvibhāṣā, Nanjio No. 1263+1264 (Anesaki a. a. O)

810=Comp. V. M.XXI. Simb. Ed. P 523 पतिनीनवरस्स भिम्भुनो भजमानस्स विविजमानस, also comp. उवागीयतरस्स तादृणो भवमानस्स विविजमाण &c (मृष० I. 2-2-17.)

811=Thag 66. 811d, 812a+b, cf. 547d.

812=cf. Thag 665b Dhṛp 336d=Thag. 401d. It. 893.

812a+b cf. Thag 1180c+d. 812 see 845 cf. A. VI. 43. 213+12, (III. 347.)

612b cf. cf. 71, 213, 547a+b, 845. 812d=813b.

- 813 धोनो न हि तेन मज्जति । यादिदं दिद्दुसुतं सुतेसु वा ।
न अज्जेनं विगुह्मिगच्छति । न हि सो रज्जति नो विरज्जति ॥ १० ॥
जरामुत्तं निद्धितं ।

45

(७ तिरस्समेत्तेय्यसुत्तं *)

- 814 मेथुनमनुयुत्तंस्स (इच्छायस्मा तिरस्सो मेत्तेय्यो)विघातं ब्रूहि मारिस्स ।
सुत्थानं तव सासनं विधेके सिस्सिस्सोमसे ॥ १ ॥
815 मेथुनमनुयुत्तस्स (मेत्तेय्याति भगवा)मुत्तस्सेवापि सासनं ।
मिच्छा च पटिपज्जति एतं तस्मि अनारियं ॥ २ ॥
816 एको पुब्बे चरित्थानं मेथुनं यो निसेवति ।
यानं भन्तस्व त लोके हीनमाहु पुथुज्जनं ॥ ३ ॥
817 यसो कित्तिं च या पुब्बे हायतेस्वापि तस्स सा ।
एतस्सपि दिस्वा सिक्खेथ मेथुनं विप्पहातवे ॥ ४ ॥
818 सकप्पेहि परेतो सो कपणो वियं शायति ।
सुत्वा परेतं निग्घोसं मकुं होति तथाविधो ॥ ५ ॥
819 अथ सत्थानि कुरुते परवादेहि चोद्धितो ।
एसं ख्वस्स महाग्गेवो मोसवज्जं पगाहति ॥ ६ ॥
820 पण्डितोऽति समज्झातो एकचरियं अबिद्धितो ।
अथापि मेथुने युतो मन्दोऽव पारिक्खेसति ॥ ७ ॥

१ म०-दिद्दु.* २ ०, Fsb.-नाज्जेन. ३ म०-तिरस्समेत्तेय्यो ४ म० Fsb.-
सिक्खिसामसे (Metri Capasa) ५ सी० कित्ति. Fsb, नि०-कित्ती. ६ सी०-
हायते चापि. ७ Fsb. यो. ८ म०-पसज्जातो.

813a-c, cf 824a+b.

*=अर्थपद ७.

817d cf 926d 818b cf J 220^{1d} 374^{1d} J. 220^{3d}.

820a=OV VII 4 8^{1a} (WZKM. XXIV. P. 265).

- 821 एतमादीनव अत्वा मुनि पुञ्जापरे इधे ।
 एकचरिय दळ्ह कथितो न निसेवेय मेथुन ॥ ८ ॥
- 822 विवेक येव सिकरोथ एतदरियानमुत्तम ।
 तेन सेट्ठो नै मज्जेथ स वे निज्झान सन्तिके ॥ ९ ॥
- 823 रिस्स मुनिनो चरतो कामेसु अनपेक्सिनो ।
 ओषतिण्णस्स पिहयन्ति कामेसु गथितो पजाऽति ॥ १० ॥
 तिस्समेत्तेप्यसुत्त निट्ठित ।

46

[८ पञ्चरसुत्त *]

- 824 इधेव सुद्धिं इति वादिष्यन्ति । नाञ्जेसु धम्मेषु विसुद्धिमाहु ।
 य निस्सिता तथ हुंम वदाना । पञ्चेकसज्जेसु पुथू निविट्ठा ॥ १ ॥
- 825 ते वादकामा परिस विगय्ह । बाल दहन्ति मिथु अज्जमज्जं ।
 वदेन्ति ते अज्जासिता कथोज्ज । पससकामा कुसला वदाना ॥ २ ॥
- 826 युत्तो कैथाय परिसाय मज्जे । पससमिच्छ विनिधाति होति ।
 अपाहतस्मि पन मकु होति । निन्दाय सो कुप्पति रन्धमेसी ॥ ३ ॥
- 827 यमस्स वाद परिहीनमाहु । अपाहत पञ्हवीमसैकासे ।
 परिदेव्येति सोचति हीनवादो । उपज्जागा मऽति अनुत्थुणाति ॥ ४ ॥

१ म० कथितथ करियाथ. २ म०-एकचरियानमुत्तम ३-३ म०-न तेन सेट्ठो ४ सी०-चित्तस्स ५ म०-गथिता. ६ Fsb सी०-सुद्धिं (cf 892^a) ७ म०-वादयति ८ म०-नज्जेसु ९ नि० मुभा १० म०-हरन्ति ११ म०, नि०-वदति १२ सी०-य १३ म० Fsb सी०-पञ्हवि, सी०-Fsb सकाये १४ Fsb ती १५ सी० म०-Fsb नानि

821^a see 732^a 821^c=Dat 61^c cf MV X 310 WZKM
 XXIV p 249 f
 822^d=Dhp 372^d Dutr B 16^d सोट्ठो विवन्नस सन्निभ VMLP 2
 823^b=It 451^d cf SN 807^b also J 10^d
 823^d cf J 511^{1b}, Mva III 314 1^{0b}, LV XXV^{20b} (WZKM.
 XXIV p 29)

*=अर्थपद ८

824^a cf 832^b 824^a+b=692^a+b cf 813 824^c cf 910^c
 824, 825 also in महापासमिताशास्त्र Nanjo १० 1169 (Anesaki a. a. O)

- 828 एते विवादा समणेसु जाता । एतेसु उग्धाति निधाति होति ।
एतंऽत्रि दिस्वा विरमे कथोज्जं । न हञ्जदत्थात्थि पसंसलाभा ॥ ५ ॥
- 829 पसंसितो वा पन तत्थ होति । अक्खाय वादं परिसाय मज्झे ।
सो हस्सति उर्णमातिच्च तेन । पप्पुण्य तंमर्थं यथामनो अहुं ॥ ६ ॥
- 830 या उर्णति साऽप्से विधातभूमि । मानातिमानं वदते पनेसो ।
एतंपि दिस्वा न विवादयेथ । न हि तेन सुद्धिं कसला वदन्ति ॥ ७ ॥
- 831 सूरौ यथा राजखादाय पुट्ठो । अभिगज्जमेति पटिसूरमिच्छं ।
येनेव सो तेन पॅलेहि सूर । पुब्बेऽव नत्थि यदिदं युधाय ॥ ८ ॥
- 832 ये दिट्ठिमुग्गय्ह विवादियेन्ति । इदमेव सच्चंति च वादियन्ति ।
ते त्वं वदस्सुं न हि तेऽर्थं अत्थि । वादाहि जाते पटिसेनिकत्ता ॥ ९ ॥
- 833 विसेनिकत्वा पन ये चैरन्ति । दिट्ठीहि दिट्ठिं अविस्सज्जमाना ।
तेसु त्वं किं लभेथो पसूरं । येसीध नत्थि परमुग्गहीतं ॥ १० ॥
- 834 अथ तं पवित्तैकमागमा । मनसा दिट्ठिगतानि चिन्तयन्तो ।
धोनेन युगं समागमा । न हि त्वं सार्धसि संपयातवे ॥ ११ ॥

पसूरसुत्तं निट्ठितं ।

१ म०-°दि. २ सी०-एवं. ३ Fsb. °ती, म०-ईसति. ४ म०-
°ती च, ५-६ Fsb. तं अत्थ. म०-तमत्थ. ७ रो०-°हू, ८ Fsb °ती. ९
म०-सास, तरस. १० म०-सुद्धि. ११ म०-कुट्ठो. १२ म०-पलेति. १३ म०-
सूर, पुर. १४ म०-विवादयन्ति. १५ म०-वरस्सु. १६ म०-°च. १७ म०-वदन्ति.
१८ म०-किर. १९ म०-लभेथ. २० म०-समुद्द. २१ Fsb. नत्थी. २२ म०-
परमं. २३ म०-सवितक्क. २४ सी०-पारसि, म०- अग्गसि, नि०-सक्कसि.

830° cf. 896°. 830^a=909^a, 8 VII. 1. 9. 17¹⁰ (I. 169).

832° cf. 381^a, 390^a. 832^{a+b} cf. 895^{a+b}. 832 cf. 780^{a-c}.

832^b cf. 824^a. 832^d cf. 390^a. 833° cf. 1078

884^d cf. VV. 83^{ad}. Par Dip. IV. 325 (VII. 9^{ad}) लच्छति.=P. V. II

6, J. 440^{ad}. लच्छति Dutr. A. p. 14,

47.

[९ मागन्दिद्यसुत्तं.]*

- 835 दिस्वान तण्हं अरति रगं च । नाहोसि छन्दो अपि मेथुनस्मि ।
किमेविदं मुत्तकरीसपुण्णं । पादाऽपि न संकुसितं न इच्छे ॥ १ ॥
- 836 एतादिसं चे रतनं न इच्छसि । नारि नरिन्देहि ब्रह्महि पत्थितं ।
दिट्ठिगंतं सीलवतानुजीवितं । भवूपपत्ति च वदेसि कीदिस ॥ २ ॥
- 837 इदं वदामीति न तस्स होति (मागन्दिद्याति भगवा) । घग्मेसु निच्छेय
समुग्गहीन ।
पस्सं च दिट्ठिसु अनुगहाय । अज्झत्तसन्ति पंचिनं अदरसं ॥ ३ ॥
- 838 विनिच्छया यानि पक्खितानि (इति मागन्दिद्यो) । ते वे मुनि ब्रूसि ।
अनुगहाय ॥
अज्झत्तसन्तीति यमेतमत्थ । कथं नु धीरोहि पवेदितं तं ॥ ४ ॥
- 839 न दिट्ठिया न सुतिया न ज्ञाणेन (मागन्दिद्याति भगवा) । सीलवतेनापि
नं सुद्धिमाह ।
अदिट्ठिया अस्सुंतिया अट्ठेज्जाणा । असीलता अब्बता नोऽपि तेन ।
एते वे निस्सज्ज अनुगहाय । सन्तो आनिस्साय भवं न जण्णे ॥ ५ ॥
- 840 नो चे किर दिट्ठिया न सुतिया न ज्ञाणेन (इति मागन्दिद्यो) । सीलवतेनापि
विमुद्धिमाह ।

१ म०—अरति च राग, नि०—अरतिं च राग. २ Fsb. दिहो°. ३ सी०, म०—
अज्झत्त सन्ति (cf. 919). ४ म०—पविचिन ५ म०—अद्वतं. ६ म०—विनिच्छ
यानि. ७ सी०—चे ८ Fsb. मुनी ९ म० विमुद्धि म०—न मुद्धे १० सी०—माहा.
११ म०, प०—असुतिया. १२ Fsb अज्जाणा, १३ म० न, १४ म०—निसज्ज.

†अर्थपद ९, and also in प्रज्ञापारमिताशास्त्र Nanjio No 1169.
835=Mpu 269², Dutr A p 102², 441². Oldenberg Z DMG .52.
p 662 of Divy p 519 837^b see 785^b.
838^a See 839^{a+b+c} 838^b cf 1081^c, 639^a. For विनिच्छया see 887^c.
839^a=1078^a 839^{a+b+c} cf 887^{a+b}. 820 a+b cf 1081^{b+c}.

अदिट्ठिया अस्सुतिया अञ्जाणा । असीलता अब्बता नोऽपि तेन ।

मञ्जेमऽहं मोमुहमेव धम्मं । दिट्ठिया एके पचेन्ति सुद्धि ॥ ६ ॥

841 दिट्ठिं च निरसाय अनुपुच्छमानो (मागन्दियाति भगवा) । समुग्गहीतेसु
पमोहमागा ।

इतो च नैददिसि अणुंऽपि सञ्जं । तस्मा तुवं मोमुहतो देहासि ॥ ७ ॥

842 समो विसेसी उद् वा निर्हीनो । यो मञ्जति सो विवदेथ तेन ।

तीसु विधासु अविकंपमानो । समो विसेसीति न तस्स होति ॥ ८ ॥

843 सच्चऽति सो ब्राह्मणो कि वदेय्य । मुसाऽति वा सो विवदथ केन ।

यस्मि समं पिसम चापि नाथि । सो केन वाद् पटिसयुजेय्य ॥ ९ ॥

844 ओक पहाय अनिकेतसारी । गामे अकुब्बं मुनि सन्थवानि ।

कामेहि रित्तो अपुरेवस्ररानो । कथं नं विगग्ह जनेन कयिरा ॥ १० ॥

845 येहि विविक्तो विचरेय्य लोके । न तानि उगग्ह वदेय्य नागो ।

एलवुजं कंठिकं वारिजं यथा । जलेन पकेन चानूपलितं ।

एव मुनी सन्तिवादो अगिद्धो । कामे च लोके च अनूपलितो ॥ ११ ॥

846 न वेदगू दिट्ठिये न मुत्तिया । स मानमेति न हि तम्मयो सो ।

न कम्मना नोऽपि सुतेन नेय्यो । अनूपनीतो सो निवेसनेसु ॥ १२ ॥

847 सञ्जाविरत्तस्स न सन्ति गग्था । पञ्जाविमुत्तस्स न सन्ति मोहा ।

सञ्जं च दिट्ठिं च ये अगहेसु । ते घट्ठयन्ता विचरन्ति लोके ॥ १३ ॥

मागन्दियसुत्त निट्ठितं ।

१ म०, Fsb - मञ्जामह. २ नि०-दिट्ठियु ३ सी० - सम्मोह, म०-
समोहमागमा, पमोहमागमा ४ रो०-नाद्विस्त. ५ म०-रक्षसि, दक्षससि,
दस्ससि. ६ म०-विहीनो ७ म०, नि०-वापि ८ म०-अपुरेवस्रमानो. ९
सी०, नि०-नु १० म०-कण्डक, ११ म०-दिट्ठियाको, म०, मु०-दिट्ठियायको,
१२ म०-पट्टमाना परमाना.

840a-d see 839cd 840f=908b of 800d 842=S I 2 10 20(I 12)
842c of S N 709, 918 S XXII 76 127a (III. 849) Thag 1076d
844=S XXII 3 3=3 26 (III 9+12) quoted from here in
Chinese Samyuktāgama (VI 4 6) and in Sarwāstivāda
Vinaya (Aśoka a n O) 840 c! see 812.

४८

[१०. पुराभेदसुत्तं.†]

- 848 कथदस्सी कथसीलो उपसन्तो ति वुचति ।
तं मे गोतम पबूहि पुच्छितो उत्तम नरं ॥ १ ॥
- 849 वीततण्हो पुरा भेदा (ऽति भगवा) पुब्बमन्तमनिस्सितो
वेमज्झो नूपेसंसेय्यो तस्स नत्थि पुरेकसंत ॥ २ ॥
- 850 अक्कोपनो असन्तासी अविकर्त्थी अकुंकुचो ।
मन्तभाणी अनुद्धतो स वे वाचायतो मुनि ॥ ३ ॥
- 851 निरासति अनागते अतीतं नानुसोचति ।
विवेकदस्सी फस्सेसु दिट्ठीसु च न निप्यति ॥ ४ ॥
- 852 पतिलीनो अकुहको अपिहालु अमच्छरी ।
अप्पगम्भो अजेगुच्छो पेसुणेय्ये च नो युतो^१ ॥ ५ ॥
- 853 सात्तियेसु अनस्सावी अतिमाने च नो युतो ।
सण्हो च पटिभानवा न सद्धो न विरज्जति ॥ ६ ॥
- 854 लाभकैम्या न सिक्खति अलाभे न र्चं कुप्पति ।
अविरुद्धो च तण्हाय रसे^२ च नानुगिज्झति ॥ ७ ॥
- 855 उपेक्खंको सदा सतो न लोके मज्जते समं ।
न विसेसी न नीचेय्यो तस्स न सन्ति उस्सदा ॥ ८ ॥

† = अर्धपद, १५

१ म.—नुप^३, न प^३. २ म०—पुरवत्त ३ म०—'सो च सां०, म०—'सन्ति
Fab. 'तो. ५ म०—पटि'. ६ म०—युत्ता. ७ म०—लोभ', 'कप्पा, ८ म०—च न,
९ म०, यु०—रसेसु. १० रो०—उपेसको

†अर्धपद १५.

848b=Dhp 378d, also=Udv XXXII^{14d}

850c=Dhp. 363b, Dutr B 11b मरमनि अकुपतो J 269^{1b}=Thag b)
=1006b=1007b, cf Thag 281b

851b cf 861b of S I 1 10^{2a} J 283^{2a} 853c=D 31^{2b} (JPTS 1903 p 371854d cf 922c, Thag 550c=Mil 39^{3c}. 855a+d cf 1041b+d.

854a+b cf 712a+b.

- 856 यस्स निस्सयतो नत्थि अत्वा धम्मं अनिस्सितो ।
भवाय विभवाय वा तण्हा यस्स न विज्जति ॥ ९ ॥
- 857 तं ब्रूमि उपसन्नोऽति कामेसु अनपेक्खितं ।
गन्था तस्स न विज्जन्ति अतारि सो विसत्तिकं ॥ १० ॥
- 858 न तस्स पुत्ता पसवो वां सेतं वत्थु नं विज्जति ।
अैतं वाऽपि निरैतं वा न तास्मि उपलब्धंति ॥ ११ ॥
- 859 येन 'न वज्जुं पुथुज्जना अथो समणब्राह्मणा ।
तं तस्स अपुरेक्खितं तस्मा वादेसु नेजति ॥ १२ ॥
- 860 धीतगोधो अमन्डरी न उस्सेसु वदते मुनि ।
न समेसु न ओमेसु कप्पं नेति अकप्पियो ॥ १३ ॥
- 861 यस्स लोके सकं नत्थि असता च न सोचति ।
धम्मेसु च न गच्छति स वे सन्तोऽति बुच्चतीति ॥ १४ ॥

पुराभेदसुत्तं निवृत्तं ।

१ म०, सु०-निस्सयना. २ म०-अनुपेक्खन, अनपेक्खन, अनुपेक्खित
३ म०-अतरि, अतरी ४ म०, Fsb-omit ५ म०-वत्थु च, सी०-omits
न ६ म०-अत्ता, अत्थ. ७ म०-निरत्थ. ८ म०-उपलपति ९ सी०, सु०-त
म०, नि०-Fsb omit १० म०, नि०-वज्जु ११ म०-अपुरं.

856b=947b 856c cf Dhp 282c, also=Udv XXIX¹⁰³.
856d=1088b cf S XXII 76 121c=12 (III 83) 857b cf 166b
857c cf Dhp. 211c 858a cf S III 1 1 12c (I 69)
859a cf. 1076b. 859a+b cf 441b+d. 860a=1100b
860 a+c cf 954a+c. 860d see 521c+d. 861b cf 950c=Dhp 367c
861d=946d cf. Dhp. 367d=cf SN 950 A. IV 38 53a (II 42)

५९.

[११. कलहविवादसुत्तं.*]

- 862 कुतो पट्टा कलहा विवादा । परिदेवसोका सह मच्छरा च ।
मानातिमाना सह पेसुणा च । कुतो पट्टा ते तदिदं ब्रूहि ॥ १ ॥
- 863 पिया-पट्टा कलहा विवादा । पग्निदेवसोका सह मच्छरा च ।
मानातिमाना सह पेसुणा च । मच्छरियुक्ता कलहा विवादा ।
विवादजातेसु च पेसुणानि ॥ २ ॥
- 864 पिया सु लोकस्मिं कुतोनिदाना । ये वाऽपि लोभा विचरन्ति लोके ।
आसा च निट्ठा च कुतोनिदाना । ये संपरायाय नरस्स हान्ति ॥ ३ ॥
- 865 छन्दानिदानानि पियानि लोके । ये वाऽपि लोभा विचरन्ति लोके ।
आसा च निट्ठा च इतोनिदाना । ये संपरायाय नरस्स होन्ति ॥ ४ ॥
- 866 छन्दो नु लोकस्मिं कुतोनिदानो । विनिच्छया वाऽपि कुतो पट्टा ।
कोधो मोसवर्जं च कथंकथा च । ये वाऽपि धम्मा समणेन वुत्ता ॥ ५ ॥
- 867 सातं असातंति यमाहु लोके । तमूपनिस्साय पहेति छन्दो ।
रूपेसु दिग्धा विभवं भवं च । विनिच्छयं कुरुते जन्तु लोके ॥ ६ ॥
- 868 कोधो मोसवर्जं च कथंकथा च । एतेऽपि धम्मा द्वयमेव सन्ते ।
कथंकथा ज्ञाणपथाय सिक्खे । जत्वा पवुत्ता समणेन धम्मा ॥ ७ ॥
- 869 सातं असातं च कुतोनिदाना । किस्मिं असन्ते न भवन्ति हेते ।
विभवं भवं चापि यमेतमत्थं । एतं मे पब्रूहि यतोनिदानं ॥ ८ ॥
- 870 फस्सनिदानं सातमसातं । फस्से असन्ते न भवन्ति हेते ।
विभवं भव चापि यमेतमत्थं । एतं ते पब्रूहि इतोनिदानं ॥ ९ ॥
- 871 फस्सो नु लोकस्मिं कुतोनिदानो । परिगहा चैपि कुतो पट्टा ।
किस्मिं असन्ते न ममत्तमत्थि । किस्मिं विभूते न फुसन्ति फस्सा ॥ १० ॥
- 872 नामं च रूपं च पटिच्च फस्सा । इच्छानिदानानि परिगहानि ।
इच्छां न सन्न्या न ममत्तमत्थि । रूपे विभूते न फुसन्ति फस्सा ॥ ११ ॥

१ म०-पिप्यपट्टा, २ नि०-कस्स निदान, ३ वाऽपि, ४-५ म०, नि०-इच्छापडसन्न्या,

*=अर्धपद १०. (Anesaki, a. a. O)

866c=868a=Mvu III. 214. 3. कोधो मृषायादकथकथा च ।

872a cf. D. XV 20. नामरूपपञ्चया फस्सो.

873 कथं समेनस्स विभोति रूपं । सुखं दुखं वाऽपि कथं विभोति ।

एतं मे ब्रूहि यथा विभोति । तं जानियाँम इति मे मनो अहु ॥ १२ ॥

874 न सज्जसज्जी न विसज्जसज्जी । नोऽपि असज्जी न विभूतसज्जी ।

एवं समेनस्स विभोति रूपं । सज्जानिदाना हि पपञ्चसंखा ॥ १३ ॥

875 यं तं अपुच्छिउम्ह अकित्तयी नो । अज्जं तं पुच्छाम तदिद्वं ब्रूहि ।

एत्तावतगं नो वदन्ति हेके । यक्खस्स सुद्धिं इध पण्डितासे ।

उदाहु अज्जं पि वदन्ति एत्तो ॥ १४ ॥

876 एत्तावतगंऽपि वदन्ति हेके । यक्खस्स सुद्धिं इध पण्डितासे ।

तेसं पुनेके समयं वदन्ति । अनुपादिसेसे कुसला वदाना ॥ १५ ॥

877 एते च अथा उपनिस्सिताऽति । जत्वा मुनी निस्सये सो विमंसी ।

जत्वा विमुत्तो न विवादमेति । भवाभवाय न समेति धीरोऽति ॥ १६ ॥

कलहविवादसुत्तं निद्रितं ।

50.

[१२. चूलविग्रहसुत्तं. *]

878 सकं सकं दिट्ठिपरिच्चमाना । विगय्ह नाना कुसला वदन्ति ।

“यो एवं जानाति स वेदि धम्मं । इदं पटिकोसमकेवली सो” ॥ १ ॥

879 एवंऽपि विगय्ह विवादियन्ति । बालो परो अकुसलोऽति चाहु ।

सच्चो नु वादो क्तमो इमेसं । सव्वेऽव हीमे कुसला वदाना ॥ २ ॥

880 परस्स वे धम्ममनानुजानं । बालो भगो होति निहीनपज्जो ।

सव्वेऽव बाला सुनिहीनपज्जा । सव्वेऽविमे दिट्ठिपरिच्चमाना ॥ ३ ॥

१ म०—जानिस्सम, २ म०—अकित्तये, ३ म०—मुनि, ४ म०—वे,

५ नि०—मको.

*=अर्थपद ११.

874 also in the Mahā Vibhūṣā (Anesaki a a O)

874d of M 18th Sutta सज्जारज्जनिया सदि वितकपज्जलिं पज्जोपस्सविति
टान्नेन विज्जति. वितकपज्जलिया सदि पपञ्चसज्जासाखा—समुदायण—पज्जलिं
पज्जनिभूतमीति टान्नेन विज्जति । 875* of J. 540¹⁰.

875d of 478c, 876b. 878c of J. 537^{27d} 879a=883c=904c

878-881 also in प्रज्ञापारमिताशास्त्र Nanjio No. 1109 (Anesaki a a O).

879c+d=903 .

- 881 सन्दिद्धिया चे पन वीवदातां । संसुद्धपञ्चा कुसला मुतीमा ।
न तेसं कोचि परिहीनपञ्चो । दिट्ठं^१ हि तेसंऽपि तथा समत्ता ॥ ४ ॥
- 882 न चौहमेतं तथियंऽति ब्रूमि । यमाहु बाला मिथु अञ्जमञ्जं ।
सकं सकं दिट्ठिमकंसु सच्चं । तस्मा हि बालोऽपि परं दहन्ति ॥ ५ ॥
- 883 यमाहु सच्चं तथियंऽति एके । तमाहु अञ्जे तुच्छं मुसाऽति ।
एवंऽपि विग्गह विवादिमान्ते । करमा न एक समणा वदन्ति ॥ ६ ॥
- 884 एकं हि सच्चं न दुतियमत्थि । यस्मि पजानो विवदे पजानं ।
नाना ते सच्चानि सयं युनन्ति । तस्मा न एकं समणा वदन्ति ॥ ७ ॥
- 885 कस्मा नु सच्चानि वदन्ति नाना । पवादिमासे कुसला वदाना ।
सच्चानि सुत्तानि बहूनि नाना । उदाहु ते तक्कमनुस्सरन्ति ॥ ८ ॥
- 886 न हव सच्चानि बहूनि नाना । अञ्जत्र सञ्जाय निच्चानि लोके ।
तक्क च दिट्ठिस्स पक्कप्पयित्वा । सच्चं मुसाऽति द्वयधम्ममाहु ॥ ९ ॥
- 887 दिट्ठे सुते सीलवत्ते मुते वा । एते च निस्साय विमानदरसी ।
विनिच्छये ठत्वा पहस्समानो^२ । बालो परो अकुसलोऽति चाह ॥ १० ॥
- 888 येनेव बालोऽति परं दहाति । तेनातुमानं कुसलोऽति चाह ।
सयमत्तना सो कुरालो वदानो । अञ्जं विमानेति तथेवे पावां ॥ ११ ॥
- 889 अतिसरं^३ दिट्ठिया सो समत्तो । मानेन मत्तो परिपुण्णमानी ।
सयमेव सांमं मनसाभिसित्तो । दिट्ठी हि तस्स तथा समत्ता ॥ १२ ॥
- 890 परस्स चे हि वग्गसा निहीनो । तुमो^४ सहा होति निहीनपञ्चो ।
अथ चे सयं वेदगू होति धीरो । न कोचे बालो समणेसु अत्थि ॥ १३ ॥
- 891 अञ्जं इतो याभिवदन्ति धम्मं । अपरञ्चा मुद्धिमकेवलिनो^५ ।
एवं हि तिथ्या पुथुसो वदन्ति । सन्दिद्धिरागेन हि तेऽभिरत्तो ॥ १४ ॥

१ म० - वीवद ना. २ Fsb दिट्ठी. ३ रो० - पाइहमेत. ४ विवादयन्ति.
५ रो० - मु तानि. ६ नि० - एतेसु. ७ ने० - पहस्समानो. ८ नि० - अक्कुसलो.
९ नि० - तदेव पावद्. १० नि० - अतिसरदिट्ठिया ११ नि० - तुम्हो.
१२ नि० - मुद्धिमकेवली ते. १३ नि० - त भिरत्ता.

- ८९२ इधेव सुद्धि इति वादिष्यन्ति । नाञ्जेसु धम्मेषु विसुद्धिमाहु ।
 एवऽपि तिथ्या पुथुसो निविट्ठा । सकायने तत्थ दऱ्ह वदाना ॥ १५ ॥
 ८९३ सकायने चापि दऱ्ह वदाना । कमेत्थं बालोऽति परदहेप्प ।
 सैयमेव सो मेघक^१ आवहेप्प । पर वद् बालमसुद्धधम्म ॥ १६ ॥
 ८९४ विनिच्छये उत्ता सय पमाय । उद्द सो लोकस्मि विवादमेति ।
 हित्वा न सच्चानि विनिच्छयानि । न मेघक कुठ्ते^२ जन्तु लोके ॥ १७ ॥
 चूलवियूहसुत्त^३ निदित ।

51.

[१३. महावियूहसुत्त *]

- ८९५ ये केचिऽमे दिट्ठिपरिचवसाना । इदमेव सच्च ति विवादियन्ति ।
 सव्वेऽव ते निन्दमन्वानयन्ति । अथो पससंऽपि लभन्ति तत्थ ॥ १ ॥
 ८९६ अप्प हि एन न अल समाय । दुवे विवादस्स फलानि बूमि ।
 एव पि दिस्वा न विवादियेत्थं । सेमामिपस्स अविवादभूमि ॥ २ ॥
 ८९७ या काचिऽमा सम्मुतियो पुथुज्जा । सव्वऽव एता न उपेति विद्वा ।
 अनुपयो सो उपय किमेप्प । दिट्ठे सुते सन्तिमकुब्बमानो ॥ ३ ॥
 ८९८ सीलुत्तमा सयमेनाहु सुद्धि । वत समादाय समुट्ठितासे ।
 इधेव सिकत्तेम अयऽस्स सुद्धिं । भवूणनीता कुसला वदाना ॥ ४ ॥
 ८९९ स चे जुतो सीलवतातो होति । स वेधति कम्म विराधयित्वा ।
 सं जप्पति पत्थयतीधं सुद्धि । सत्थाऽधं हीनो पवस घरम्हा ॥ ५ ॥
 ९०० सीलवत वाऽपि पहाय सव्व । कम्म च सायज्जनवज्जमेत ।
 सुद्धि असुद्धिऽति अपत्थयानो । विरतो चरे सन्तिमनुग्गहाय ॥ ६ ॥
 ९०१ तपूप्पेनिस्साय जिगुत्थित वा । अथ वाऽपि दिट्ठऽव सुत मुत वा ।
 उद्दसरा सुद्धमनुयुनन्ति । अवीततण्हासे भवाभवेसु ॥ ७ ॥

१ नि०-वादिष्यन्ति. २ नि०-क न. ४ ३-३ नि०-सयऽव सो मधग ४ रो०-
 बालमसुद्धिधम्म ५ नि०-न मेघग कुठ्ठति इमं-चूलवियूहसुत्त ६ एतपि दिस्वा न
 विवादयेथ ७ नि०-सालवततो ८ म०-पवेदति, नि०-पवेयति ९-९ नि०-यजप्पति
 पथयतिच १० म०-सत्था विहीनो ११ म०-तमुपनिस्साय

* =अथपद १२

८९५a+b cf ८३०a+b

८९६c cf ८३०c

९००a cf १०८२d

९०१ cf ७७६d

९०३a cf It ९८१a यमाहु दाव परमं अट्ठत्तं

- ७०२ पत्ययमानस्स हि जप्पितानि । संवेदितं चापि पक्कप्पितेसु ।
 जुतूपपातो इध यस्स नत्थि । स केन वेधेय्य कुहिं विं जप्पे ॥ ८ ॥
- ७०३ यमाहु धम्मं परमंऽति एके । तमेव हीनंऽति पनाहु अज्जे ।
 सच्चो नु वादो कतमो इमेसं । सच्चेऽव हीमे कुसला वदाना ॥ ९ ॥
- ७०४ सकं हि धम्मं परिपुण्णमाहु । अज्जस्स धम्मं पन हीनमाहु ।
 एवंऽपि विग्गह विवादियन्ति । सकं सकं सम्मतिमाहु सच्चं ॥ १० ॥
- ७०५ परस्स चे वंभयितेन हीनो । न कोचि धम्मेसु विसोसि अस्स ।
 पुथू हि अज्जस्स वदन्ति धम्मं । निहीनतो सम्हि दक्कहं वदाना ॥ ११ ॥
- ७०६ सद्धम्मपूजा च पना तथेव । यथा पसंसन्ति सक्कायनानि ।
 सच्चे पवादा ताथिवा भवेय्युं । सुद्धि हि तेसं पच्चत्तमेव ॥ १२ ॥
- ७०७ न ब्राह्मणस्स परनेय्यमत्थि । धम्मेसु निच्छेय्य समुग्गहीतं ।
 तस्मा विवादानि उपातिवत्तो । न हि सेटुतो पस्सति धम्ममज्जं ॥ १३ ॥
- ७०८ जानामि पस्सामि तथेव एतं । दिट्ठिया एके पचेन्ति सुद्धिं ।
 अद्विस्स चे किं हि तुमस्स तेन । आतिसित्वा अज्जेन वदन्ति सुद्धिं ॥ १४ ॥
- ७०९ पस्सं नरो दाक्खिवाति नामरूपं । दिस्वान वा अस्संति तानिमेव ।
 कामं बहुं पस्सतु अण्णकं वा । न हि तेन सुद्धिं कुसला वदन्ति ॥ १५ ॥
- ७१० निविस्सवादी न हि सुद्धिनायो । पक्कप्पितं दिट्ठि पुरेक्खरानो ।
 यं निस्सितो तत्थ सुभं वदानो । सुद्धिवदो तत्थ तथइसा सो ॥ १६ ॥
- ७११ न ब्राह्मणो कप्पमुपेति संखं । न हि दिट्ठिसारी नऽपि आणवन्धु ।
 अत्वा च सो सम्मुतियो पुयज्जा । उपेक्खति उग्गहणन्तमज्जे ॥ १७ ॥

१ नि०-पवेधितं वाऽपि, २ रो०-कुहिं च, ३ नि०-विवादयन्ति, ४ सी०-
 सधम्मपूजा, ५ नि०-आयति, ६ म०, नि०-सुद्धिनायो, ७०-सुद्धियनयो ७ नि०-
 पक्कप्पिता दिट्ठि, ८ नि०-सुद्धिवदो, ९ उग्गहणन्तिमज्जे.

७०३c+d=879c+d.

७०४ cf. 879a, 883c. ७०७b=780b. ७०७c cf 786d. ७०५a cf. 890a.

७०८a=A IV. 24^{1c} (II, 26) ७०८b cf 840f. ७१०b cf 786b.

७१०c cf 824c.

- 912 विसज्ज गन्थानि मुनीध लोके । विवादजातेसु न वग्गसारी ।
सन्तो असन्तेसु उपेक्खको सो । अनुग्गहो उग्गहणन्तमञ्जे ॥ १८ ॥
- 913 पुब्बासवे हित्वा नवे अकुब्ब । न छन्दगू नोऽपि निविस्सवादो ।
स विप्पमुत्तो विट्ठिगतेहि धीरो । न लिप्पोति लोके अनत्तगैरही ॥ १९ ॥
- 914 स सव्वधम्मेषु विस्सेनिभूतो । य किं चि विट्ठ व सुत मुत वा ।
स पन्नभारो मुनि विर्प्युत्तो । न काप्पियो नूपरतो न पत्थियोऽति
(भगवाऽति) ॥ २० ॥

महावि्यूहमुत्त निट्ठित ।

52.

[१४ उपद्वयसुत्त *]

- 915 पुच्छामि त आदिच्चबन्धु । विवेक सन्तिपद च महेसि ।
कथ दिस्वा निब्बाति भिक्खु । अनुपादियानो लोकस्मि किंचि ॥ १ ॥
- 916 मूळ पपञ्चसत्ताया (ति भगवा) । मन्ता मस्मीति सव्वमपेरुन्धे ।
या काचि तण्हा अज्झत्त । तास विनया सदा सतो सिक्खे ॥ २ ॥
- 917 य किंचि धम्ममभिजज्जा । अज्झत्त अथ वाऽपि बाहिद्धा ।
न तेन मान कुब्बेथ । न हि सा निब्बुति सत बुत्ता ॥ ३ ॥
- 918 सेप्पो न तेन मज्जेय्य । नीचेय्यो अथ वाऽपि सरिक्खो ।
कुट्ठो अनेकरूपेहि । नातुनान विकप्पय तिट्ठे ॥ ४ ॥
- 919 अज्झत्तमेव उपसमे । नाज्जतो भिक्खु सन्तिमेसेय्य ।
अज्झत्त उपसन्तस्स । नत्थि अत्त कुतो निरैत्त वा ॥ ५ ॥
- 920 मज्झे यथा समुद्दस्स । ऊमि नो जयति ठितो होति ।
एव ठितो अनेजस्स । उस्सद भिक्खु न करेय्य कुहि चि ॥ ६ ॥

१ म०-उग्गहणान्तिमञ्जे २ नि०-लिप्पति ३ नि०-अनत्तगैरही
नि०-विप्पमुत्तो ५ म०-महाव्यूह ६ नि०-महेसी ७ म०-रुद्धे ८ नि०-था
९ सी०-पुट्ठो १० नि०-अत्ता ११ नि०-निरत्ता

* -अर्थपद ११

- ७२१ अकित्तयि विवट्चयसु । सक्खिधम्म परिससयविनय ।
 पटिपद वदेहि भद्रे ते । पातिमोक्क अथ वाऽपि समाधिं ॥ ७ ॥
- ७२२ चक्खूहि नेव लोलस्स । गामकथाय आवरये सोत ।
 रसे च नानुगिज्जेय्य । न च ममायेथ किञ्चि लोक्खिं ॥ ८ ॥
- ७२३ फस्सेन यदा फुट्ठस्स । परिदेव भिक्खु न करेय्य कुहिं चि ।
 भवं च नाभिजप्पेय्य । भेरवेसु च न सपवेधेय्य ॥ ९ ॥
- ७२४ अज्ज्ञानमथो पानान । स्वादनीयानमथोऽपि वत्थान ।
 लब्धा न सन्निधिं कयिरा । न च परित्तसे तानि अलभमानो ॥ १० ॥
- ७२५ ज्ञायी न पावलोलस्स । विरमे कुक्कुञ्जा नप्पमज्जेय्य ।
 अय आसनेसु सयनेसु । अप्पसहेसु भिक्खु विहरेय्य ॥ ११ ॥
- ७२६ निद्धं न बहुलीकरेय्य । जागरिय मजेय्य आतापी ।
 तन्दिं माय हस्स विहु । मेथुन विप्पजहे सविभूत ॥ १२ ॥
- ७२७ आयब्बण सुपिन लक्खण । नो विदहे अथो पि नक्खत्त ।
 विरुत्तं च गम्भकरण । तिकिच्छ मामको न सेवेय्य ॥ १३ ॥
- ७२८ निन्दाय नप्पवेधेय्य । न उण्णमेय्य पससितो भिक्खु ।
 लोभ सह मच्छरियेन । कोध पेसुणिय च पनुदेय्य ॥ १४ ॥
- ७२९ कयविक्रये न तिठेय्य । उपवाद भिक्खु न करेय्य कुहिं चि ।
 गामे च नाभिसज्जेय्य । लाभकम्या जन न लापयेय्य ॥ १५ ॥
- ७३० न च कात्थिता सिया भिक्खु । न च वार्चं पर्युत्त मासेय्य ।
 पागाब्भिय न सिकसेय्य । कथं विग्गाहिक न कययेय्य ॥ १६ ॥

१ सी०—कुक्कुच २ म०—बहुल न करय्य ३ नि०—विहृद् ४ म०—पर्युत्त

- ७२२-७३५ Comp द्विप नि० I Sections on मज्झिमसील & महासील
 ७२३४ cf. ७५७ Bco म० नि० ४th Sutta
 ७२४ cf सन्निहिं च न कुन्निज्जा लेखमापाइ संजए (उ० VI १६)
 ७२६ cf ७४२ ७२७ cf ३६०, cf उ० VIII १३
 जे लक्खण च सुविणं च अगविज्जं च परंजनि ।
 न ह ते सपणा बुज्जनि एव आयरिपहिं अक्खत्त ।
 वेदिच्छं नाभिणंदिज्जा (उ० II ३३) also Comp उ० XV ७ XX ४५
 ७२८+५ cf DhP ८१ cf समा विंदापरत्ताय समो पाणावमाणओ [उ० XIX १०]
 ७२९ अविस्समाणे कयविकएय्य (आ० I २ ५ ३)
 ७३० cf ७११ ७३१=७४३

- ७३१ मोसवज्जे न निव्येथ । संपजानो सठानि न कयिरा ।
अथ जीवितेन पञ्चाय । सीलव्वतेन पाञ्जमतिमञ्जे ॥ १७ ॥
- ७३२ सुत्वा रुसितो धहुं वाचं । समणानं पुणुवचनानं ।
फरुसेन ते न पतिवज्जा । न हि सन्तो पटिसेनिकेरोन्ति ॥ १८ ॥
- ७३३ एतं च घम्ममञ्जाय । विचिनं भिक्खु सदा रातो सिकरो ।
सन्तीति निव्वुत्तिं जत्वा । सासने गोतमस्स नप्पमज्जेय्य ॥ १९ ॥
- ७३४ अभिम् हि सो अजभिभूतो । सविस्सघम्मं अनीतिहमदस्सी^१ ।
तस्मा हि तस्स भगवतो । सासने अप्पमतो सदा नमस्समनु-
सिकरोऽति (भगवा ति) ॥ २० ॥
- तुववृक्कमुत्तं निट्ठितं ।

53.

[१५. अत्तदण्डसुत्तं. †]

- ७३५ अत्तदण्डा भयं जातं जनं पस्सथ मेधर्कं ।
संवेगं कित्तयिस्सामि यथा संविजितं मया ॥ १ ॥
- ७३६ फन्दमानं पर्जं दिस्वा मच्छे अप्पोदके यथा ।
अञ्जमञ्जेहि व्यारुद्धे दिस्वा मे भयमाविसि ॥ २ ॥
- ७३७ समन्तमसरो लोको दिसा सब्बा समेरिता ।
इच्छं भवनमत्तनो नादसोसिं अनोसितं ॥ ३ ॥
- ७३८ ओत्ताने त्वेव व्यारुद्धे दिस्वा मे अरति अहु ।
अयेत्य सल्लमद्धार्वेख दुदसं हृदयनिस्सितं ॥ ४ ॥

१ नि०-इसितो घट्टुवाचं. २ नि०-पटिसेनि. ३ नि०-अद्वि. ४ नि०,
म०-मेधर्ग. ५ सी०-सविदित. ६ नि०, म०-समन्तमसरो. ७ नि०-नादुत्तानि.
८ नि०-हृदयं सितं.

७३३ = cf. ७११d. Comp. अकोत्तिज्ज परो भिक्खुं न तेसिं पटिसेज्जले (इ० II. 24)

सोत्राण फरुसा भासा दावणा गामकटया

तुसिणीओ उबेहेज्जा न ताओ मणसी करे (उ० II. 25)

† = अर्धपद १९.

- ९३९ येन सङ्गेन ओतिण्णो विसो सञ्जा विधावति ।
तमेव सङ्ग अब्बुद्द न धावति निसीदति ॥ ५ ॥
- ९४० तत्थ सिक्खानुगीयन्ति (यानि लोके गयितानि) न तेसु पसुतो सिया ।
निव्विज्ज सञ्जसो कामे सिक्खे निब्बाणमत्तनो ॥ ६ ॥
- ९४१ सच्चो सिया अण्णगम्भो अमायो रित्तपेसुणो ।
अक्कोधनो लोमपाप वेविच्छ वित्तरे मुनि ॥ ७ ॥
- ९४२ निद तन्दि सहे थीन पमादेन न सवसे ।
अतिमाने न तिट्ठेय्य निब्बाणमनसो नरो ॥ ८ ॥
- ९४३ मोसवज्जे न निप्येथ रूपे ज्ञेह न कुब्बये ।
मान च परिजानेय्य साहसा विरतो चरे ॥ ९ ॥
- ९४४ पुराण नाभिनन्देय्य नवे सन्ति न कुब्बये ।
हीयमौने न सोचेय्य आकास न सितो सिया ॥ १० ॥
- ९४५ गेधं भूमि महोघो ति आज्जव भूमि जप्पन ।
आरम्मण पक्कपन कामपको दुरच्चयो ॥ ११ ॥
- ९४६ सच्चा अवोक्कम्म मुनि थले तिठ्ठति ब्राह्मणो ।
सञ्ज सो पटिनिस्सज्ज स वे^१ सन्तो ति बुच्चति ॥ १२ ॥
- ९४७ स वे^२ विद्वा स वेदगु अत्वा घम्म अनिस्सितो ।
सम्मा सो लोके हरियानो न पिहेतीध कस्साचि ॥ १३ ॥
- ९४८ थोऽध कामे अच्चतरि सग लोके दुरच्चय ।
न सो सोचति नाज्जेति छिन्नसोतो अबन्धनो ॥ १४ ॥
- ९४९ य पुब्बे त विसोसेहि पुच्छा ते माऽहु किञ्चन ।
मज्जे वे^३ नो गहेस्ससि उपसन्तो चरिस्ससि ॥ १५ ॥

१ नि०-न सीदति २ नि०-सन्तिमकुब्बये ३ नि०-इय्यग्गने ४ नि०-

आचमं ५ नि०-अवोक्कम्म ६ नि०-चे

९४०^a cf 1061^a ९४१^b=Thag 502^b ९४२^a cf ९२०^{a+b}

९४२^b=Dhp 167^b Dutr A³ 2^b पमादेन न सवसि

९४३^a cf ९३१^a ९४४ cf ९४०

९४६^b cf L V XXIII^{ab} थले तिठ्ठति गौतम ९४७^b cf ९५६^b

९४९ cf ९४६, ९४४, also Dhp 348 ९५०^{a-c} cf Dhp 367^{a-c}

- ७५० सम्बसो नामरूपस्मि यस्स नत्थि ममायितं ।
असता च न सोचति स वे'लोके न जिग्यति ॥ १६ ॥
- ७५१ यस्स नत्थि इदं मेऽति परोस वाऽपि किञ्चनं ।
ममत्तं सो असविन्दं नत्थि मेऽति न सोचति ॥ १७ ॥
- ७५२ अनिट्ठुरी अनगुगिद्धो अनेजो सम्बर्षासमो ।
तमानिससं पद्ममि पुच्छितो अविकम्पिनं ॥ १८ ॥
- ७५३ अनेजस्स विजानतो नत्थि काचि निसंखिति ।
विरतो सो वियारंभा खेम पस्सति सम्बाधि ॥ १९ ॥
- ७५४ न समेसु न मोमेसु न उस्सेसु वदते मुनि ।
सन्तो सो वीतमच्छतो नादेति न निरस्सतीति (भगवाऽति) ॥ २० ॥
अत्तवण्डमुत्तं निट्ठितं ।

54.

[१६. सारिपुत्तसुत्त.*]

- ७५५ न मे दिट्ठो इतो पुग्गे (इच्छायस्मा सारिपुत्तो) नस्सुंतो उद कस्सचि ।
एवं वग्गुवदो सत्था तुसितो गणिमागतो ॥ १ ॥
- ७५६ सदेवकस्स लोकस्स यथा दिस्सति चम्भुमा ।
सब्बं तम विमोदेत्वा एकोऽव रतिमज्झमा ॥ २ ॥
- ७५७ तं बुद्धं अपितं सारिं अकुहं गणिमागत ।
बहुन्नमिष बद्धान अत्थि पज्जेहेन आगमं ॥ ३ ॥
- ७५८ भिक्खुनो विमिगुच्छतो भजतो रित्तमासनं ।
एवसमूठं सुसानं वा पम्बतानं गुहासु वा ॥ ४ ॥

१ नि०-वे २ नि०-न मुनो

७५०*—1100* ७५० cf जम्म अत्थि यथाइवं [भा० 1 2 6 2]
७५०*+c also=Udr XXVII 17*+c ७५१*+d=Thag 717*+d
७५४ cf 799, 842 855, 860, 918.

*—अर्धरह १४

७५७* cf 1043*, 1105*, 1112*, 1118*. ७५८* cf 810*

१५९ उच्चावचेसु सयनेसु कीवन्तो' तत्थ भेरवा ।

येहि भिक्षु न वेधेय्य निग्घोसे सयनासने ॥ ५ ॥

१६० कति परिस्सया लोके गच्छतो अमैतं दिसं ।

ये भिक्षु अभिसंभवे पन्तहि सयनासने ॥ ६ ॥

१६१ क्यास्स व्यप्पथयो अस्सु क्यास्ससु इध गोचरा ।

कानि सीलब्बतानस्स पदितत्तस्स भिक्षुनो ॥ ७ ॥

१६२ कं सो सिक्खं समादाय एकोद्वि' निपको सतो ।

कम्मारो रजतस्सेव निद्धमे मलमत्तनो ॥ ८ ॥

१६३ विजिगुच्छमानस्स यदिव फासु (सारिपुत्ता ति भगवा) । सयनं रितासनं
सेवतो चे ।

संबोधिकामस्स यथानुवम्म । त ते पक्कत्तामि यथा पजानं ॥ ९ ॥

१६४ पथञ्जं धीरो भयानं न भाये । भिक्षु सतो सपरिचिन्तचारी ।

हंसाधिपातानं सिरिंसपान' । मनुस्सफस्सान चतुप्पदानं ॥ १० ॥

१६५ परधम्मिकानं न सन्तसेय्य । द्विस्वाऽपि तेसं बहुभेरवानि ।

अथापरानि अभिसंभवेय्य । परिस्सयानि कुसलानुएसी ॥ ११ ॥

१६६ आतकफस्सेन सुदाय फुट्ठो । सीत अचुण्ह' अधिवासयेय्य ।

सो तेहि फुट्ठो बहुधा अनोको । विरिय परकम्मं दब्ब्हं करेय्य ॥ १२ ॥

१६७ येय्य न करेय्य न मुसा भजेय्य । मेत्ताय फस्से तसयावरानि ।

यदाविलत्तं मनसो विजञ्जा । कणहस्स पक्खोति विनोदयेय्य ॥ १३ ॥

१६८ कोधातिमानस्स वस न गच्छे । मूलऽपि तेस पलित्वञ्ज तिट्ठे ।

अयपिय वा पन अपिय वा । अद्धा भवन्तो अभिसंभवेय्य ॥ १४ ॥

१ नि०-सीवन्तो २ नि०-अगत ३ म०-एकोधि ४ नि०-पथञ्ज. ५
नि०-सरीसपान. ६ नि०-अनुण्ह. ७ नि०-परकम्म ८ नि०-कारे

१५९ cf १२३ १६०d पन्तं सयणासणं मइत्ता (४० XV 4)

१६२b=D XXI 1-511b=A VI 45 313d (III 354) =B II 2 1 21a
(I 52) १६२c+d=Dhp 239

१६२c+d=K V I 4 17c+d (108)K.V II 9 18c+d (219)=UdV II
10c+d कर्मारो रजतस्यैव निधमेन्यलयात्मन । १६३d=1050b

१६४a cf कोहादिपाणं हणिया य धीरे (आ० I 3 2 १) cf छय० I 6 26

- १६९ पञ्चं पुरस्सत्त्वा कल्याणपीति । विक्खंभये तानि परिस्सयानि ।
अरतिं सहेथ सयनाद्धि पन्ते । चतुरो सहेथ्य परिदेवधम्मो ॥ १५ ॥
- १७० किं सु असिस्समिं कुँव वा असिस्सं । दुक्खं वत सेत्थं कुवज्ज सेस्सं ।
एते वितक्के परिदेवनेय्ये । विनयेथ सेत्तो अनिकेतसारी ॥ १६ ॥
- १७१ अन्नं च लद्धा वसने च काले । मत्तं सँ जञ्जा इध तोसनत्थं ।
सो तेसु गुत्तो यतचारिं गामे । रुसितोऽपि वाचं फरुसं न वज्जा ॥ १७ ॥
- १७२ ओक्खितचक्खु न च पादलोले । शानानुयुत्तो बहुजागरस्स ।
उपेक्खमारब्भ समाहिततो । तकासयं कुक्कुच्चयूषोछिन्दे ॥ १८ ॥
- १७३ चुदितो वच्चीहि सतिमाभिनन्दे । सव्वहाचारीसु खिलं पमिन्दे ।
वाचं पमुक्खे कुसलं नातिवेलं । जनवादधम्माय न वेतयेय्य ॥ १९ ॥
- १७४ अथापरं पच्च रजानि लोके । येसं सतीमा विनयाय सिक्खे ।
रूपेसु सदेसु अथो रसेसु । गन्धेसु फस्सेसु सहेथ रागं ॥ २० ॥
- १७५ एतेसु धम्मेसु विनेय्य छन्दं । भिक्खु सतीमा सुविमुत्ताचित्तो ।
कालेन सो सम्मा धम्मं परिवीमंसमानो । एकोदिभूतो विहने तमं सोऽति
(भगवाऽति) ॥ २१ ॥

सात्पुत्तंसुत्तं निट्ठितं ।

अट्ठकवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुदानं —

काम गुहेट्ठं डट्ठा च सुद्धट्ठं परमा जरा ।
मेत्तेय्यो च पसूरो च मागन्दि पुराभेदनं ॥
कलहं चेवं व्यूहानि पुनरेव तुवङ्गकं ।
अत्तदण्डं थेरसुत्तं थेरपञ्चहेन सोळ्ळस ।
तानि एतानि सुत्तानि सब्बानट्ठकवगिक्कानि ॥

१ नि०—पुरविसत्त्वा. २ नि०—असिस्सं. ३ नि०—कुथ वा. ४ नि०—वेत
कज्ज सेय्यं. ५ नि०—अनिकेताचरि ६ नि०—सो. ७ नि०—यतंचारी. ८ नि०—
See १३२. दूसितोऽपि. ९ नि०—कुक्कुच्चं चूषोछिन्दे. १० बु०—थेरपञ्चहमुत्तं
ति वि. ११ रो०—गुहं. १२ रो०—सुद्धं च १३ रो०—द्वेव १४ रो०—अत्तदण्डवरमुत्तं.

१६९^c cf. पन्ते द्दहं सेवन्ति वीरा सामत्तदंसिनो (आ० I. ५. ३. ५).

अरइरइसहे पहीणसंघये विरए आगदिए पहाणय (उ० XXI. २१).

१७१^d cf. १३२^a cf. उ० III. २५ सोच्चारणं फरुसा भासा दाहणा गामकंदया
वृषिणीभो उषेहेज्जा न ताओ मणसी कोरे ॥

[५. पारायणवग्गो.]

55.

[१. वत्थुगाथा.]

- ७७६ कोसलानं पुरा रम्मा अगमा दक्सिणापथं ।
आकिञ्चञ्जं पत्थयानो ब्राह्मणो मन्तपारगू ॥ १ ॥
- ७७७ सो अस्सकस्स विसये अळकस्स समासने ।
वसी गोधावरीकूले उञ्छेन च फलेन च ॥ २ ॥
- ७७८ तस्सेव उपनिस्साय गामो च विपुलो अहु ।
ततो जातेन आयेन महायञ्जं अकप्पयि ॥ ३ ॥
- ७७९ महायञ्जं यजित्वान पुन पाविसि अस्समं ।
तास्मिं पतिपविट्ठमि अञ्जो आगोञ्छि ब्राह्मणो ॥ ४ ॥
- ७८० उग्घट्टपादो तसितो पंकदन्तो रजस्सिरो ।
सो च नं उपसंक्कम्म सत्तानि पथ्य याचति ॥ ५ ॥
- ७८१ तमेनं वावरी दिस्वा आसेनेन निमन्तयि ।
सुखं च कुत्तलं पुच्छि इदं वचनमव्वैवि ॥ ६ ॥
- ७८२ यं खो ममं देय्यधम्मं सब्बं विस्सज्जितं मया ।
अनुजानाहि मे ब्रह्मे नत्थि पथ्य सत्तानि मे ॥ ७ ॥
- ७८३ सच्चे मे याचमानस्स भवे नानूपदस्सति ।
सत्तमे दिवसे तुप्पं मुद्धा फल्लु सत्तधा ॥ ८ ॥

१ म०—मूलकस्स, मज्झकस्स. २ म०—आगच्छि. ३ सी०—अमुवि. ४ म०—
ये मम. ५ म०—'दिस्सति, 'देस्सति.

७७६c cf. Mil. 342^{cc}. Thig. 341d. ७७६d cf. ७७७b, 140b.
७७९a=J. 543^{18a}. cf. Mvu. II. 405, 10^a. महायज्ञानि यजमानो.
७८०b J. 496^{18d}, J. 509^{18d}. पंकदन्तं रजस्सिरो J. 547^{18d}.
cf. J. 469^{18b}, J. 495^{17b}, J. 547^{20b} (VI. 488). पंकदन्ता रजस्सिरो.
७८३d cf. J. 499^{18b} etc. J. 518^{18d}. Dhp. A. I. 41¹. cf. D. 3. 20.

- १४४ अभिसंखरित्वा कुहको भेरवं सो अकित्तयि ।
तस्स ते वचनं सुत्वा बावरी दुक्खितो अहू ॥ ९ ॥
- १४५ उस्सुस्सति अनाहारो सोकसल्लसमणितो ।
अथोऽपि एवं चित्तस्स झाने न रमती मनो ॥ १० ॥
- १४६ उवस्तं दुक्खितं दिस्वा देवता अत्यकामिनी ।
बावरिं उपसंकम्म इदं वचनमबवी ॥ ११ ॥
- १४७ न सो मुद्धं पजानाति कुहको सो धनत्थिको ।
मुदनि मुद्धपाते वां जाण तस्स न विज्जति ॥ १२ ॥
- १४८ भोतीं चरहि जानाति तं मे अक्खाहि पुच्छिता ।
मुद्धं मुद्धाधिपातं च तं सुणोमि वचं तव ॥ १३ ॥
- १४९ अहंउपेतं न जानामि जाणं मेऽत्थं न विज्जति ।
मुद्धं मुद्धाधिपातो च जिनेनं हेतं दस्सन ॥ १४ ॥
- १५० अथ को चरहि जानाति अस्मिं पुर्थेविमण्डले ।
मुद्धं मुद्धाधिपातं च तं वे अक्खाहि देवते ॥ १५ ॥
- १५१ पुरा कपिलवत्थुल्ला निक्खन्तो लोकनायको ।
अपथो ओक्काकराजस्स सक्खुपुत्तो पभं करो ॥ १६ ॥
- १५२ सो हि ब्राह्मण सवुद्धो सन्नधम्ममन पारगू ।
सब्बामिञ्ज्जावलप्पतो सब्बधम्मेषु धक्खुमा ।
सब्बधम्मवर्त्तयं पत्तो विमुत्तो उपाधित्तंखेये ॥ १७ ॥

१ म०-ससारेत्वा. २ म०-अकित्तयि. ३ म०-अहू. ४ म०-मत्यकामिनी.
५ म०-मुद्धं. ६ म०-मुद्धाधिपाते. ७ म०-च ८ म०-भोति. ९ म०-सुण अहं
एत. १० म०-एत्थ. ११ म०-मुदनि मुद्धाधिपाते. १२ सी०-जनान १३ म०-
इत्थ, हेत्थ. १४ Miss.-सी. १५ म०-पथि. १६ म०-मुद्धातिपात. १७ म०-
सब्बकम्मवत्तय. १८ म०-उपधित्तये.

१४४^c cf. Mva. III. ८८ ४ १४५^b cf. Divy XIII^{3d} (179) V M XVI.
P. ५९१. १४५^d cf. Thag ५८०४=Mil ३९५^{4d}.

१४८^b Pv. VIII. १⁴ (Vin V. १४१) J ४०२⁵. १४८^d S XI २ १०. ७⁵.

१४९^d J. ३३२ Mva III ९ १३ J ४१⁵

१५०^b D XXI १-५¹⁰ PT ८ १००९ ip ३६७

१५०^d Alt' Dr ७ १३ २ मम्म आचरन् गारद

१५१ See D III. १ ६ B V १३३³⁰ (१०००-१००३)

१५२^b Thag ६८^b Ap in Par Dip V १६¹ and ८४२

१५२^d Ap in Par Dip १४^{1b}, ६९^{1b}, १२९^{1b}, १५०^{1b}, १९१^{10d} Mva I. ९ ७.

- ००३ बुद्धो सो भगवा लोके धम्मं देसोति चक्कुमा ।
तं त्वं गत्वान पुच्छस्सु सो ते तं व्याकरिस्सति ॥ १८ ॥
- ००४ संबुद्धोऽति वच्चो सुत्वा उद्गो वावरी अहु ।
सोकस्स तनुक्को आसि पीतिं च विपुलं लभि ॥ १९ ॥
- ००५ सो वावरी अत्तमनो उद्गो । तं देवतं पुच्छति वेदजातो ।
कत्तमहिं गामे निगमहिं वा पुन । कत्तमहिं वा जनपदे लोकनाथो ।
यस्य गन्त्वा नर्मस्सेमु संबुद्धं दिपदुत्तमं ॥ २० ॥
- ००६ सावत्थियं कोसलमन्दिरे गिनो । पट्टपञ्जो वरभूरिमेधसो ।
सो सस्यपत्तो त्रिधुरो अनासवो । मुद्धाधिपातस्स विदु नरासभो ॥ २१ ॥
- ००७ ततो आमन्तयी सिस्से ब्राह्मणे गन्तवारणे ।
एथ माणं अदिसस्सं सुणोथ वचनं मम ॥ २२ ॥
- ००८ यस्सिसो दुद्दभो लोके पातुभासो अभिण्हसो ।
स्वज्जे लोकमि उपपन्नो संबुद्धो दति विस्सुतो ।
सिप्प गन्त्वा सावत्थि पसाब्धो दिपदुत्तमं ॥ २३ ॥
- ००९ कथं चरहि जानेमु दिस्वा बुद्धोऽति ब्राह्मण ।
अजानतं नो पबूहि यथा जानेमु तं मयं ॥ २४ ॥

१ म०-इतेसि. २ सी०-त. ३ म०-व्याकरिस्सति. ४ म०-गमस्सेम. ५ म०-दि. ६ म०-वि. ७ म०-एस माणव. ८ म०-यरन सो ९ म०-स्वाब्ध.

००३b Thag ००, B X, 7. 4² (I 210) Thag 638, B. VII. 7. XX².

००५¹ Dip 11² XV¹ Weber Ms Pt VII² (IAS Bengal LXII. I¹ I 71) See Dip IX², Nid 220^b, 241^b (J. I 36 41-43) = B VII. 1^b, IX 1^b, X 1^b etc. Thag 144 B I 24² (I 6) संबुद्धो दिपवं गेहो ।

००७d J 532^{ab} cf J 17^b 27^{ab} Mvu I 280 10 सुणोहि वचनं मम ।
cf Thag ००१ ०५१ Dip XV IV. 13 ००८ cf 560 = M. ०21².

- 1000 आगतानि हि मन्तेसु महापुरिसलक्षणणा ।
 द्वर्त्तिता च ध्याख्याता समत्ता अनुपुञ्जसो ॥ २५ ॥
- 1001 यस्सेते होन्ति गत्तेसु महापुरिसलक्षणणा ।
 द्वेइव तस्स गतियो ततिया दि न विज्जति ॥ २६ ॥
- 1002 सचे अगारं अज्झावसति विजेय्य पठविं इमं ।
 अदण्डेन असत्थेन धम्मेनमनुसासति ॥ २७ ॥
- 1003 सचे च सो पञ्चजति अगारा अनगारिय ।
 विवत्तेच्छदो संबुद्धो अरहा भवति अनुत्तरो ॥ २८ ॥
- 1004 जार्ति गोत्तं च लक्खणं मन्ते सिस्से पुनापरे ।
 मुद्धं मुद्धाधिपात च मनसा येव पुच्छथ ॥ २९ ॥
- 1005 अनावरणदस्सार्वा यदि बुद्धो भविस्सति ।
 मनसा पुच्छिते पण्हे वाचाय विस्सजेस्सति ॥ ३० ॥

१ म०—द्वर्त्तितानि २ Fsb—विषाखपाता ३ म०—द्वेयेव. Fsb दुवे प
 ४ म०, Fsb—आवसति. ५ म०—विषट्छदो, सो०—विषत्तच्छदो ६ म०—वित्त
 जिस्सति, विस्सज्जिस्सति

- 1000 D III 1 5 SN Prose III 7 of 549 of L. V (Lefman)
 p 103 chap VII द्वाविंशन्महापुरुषलक्षणानि
- 1001 cf D III 1 5 SN Prose III 7
- 1002 cf ल० वि० P 118 ये समन्वागतस्य पुरुषपुगलस्य द्वे गती भवतो नान्वा ।
 of ल० वि० P 127 यस्या कापि भवन्ति लक्षणवरा द्वाविंशतो निर्मला ॥
 द्वे तस्या गतयो न अन्यतृतीयो जानिष्य एवं दृष ।
 राजा वा भवि चक्रवर्ति बलवान् बुद्धोऽथ लोकोत्तम ॥
- 1002 D XIV 1 31-33 XXX 1 1 3 A. VII 6 8 11 (III 90)
 Thag 914 Mvu I 268 1011 OV VII 3 123 cf.
 J 515¹ 2, 502¹⁴ 15 (धम्मेनमनुसासति) = 534⁷⁶ 77 Mvu I 278 4
 Dip XVIII 50
- 1002 cf ल० वि० P 116 स च्चदगारमध्यावसतिष्पति राजा भविष्यति चतुरागबलचक्रवर्ती
 विजितवान् धार्मिको धर्मेराजो । स इम महापुच्छिबीमण्डल समुदपरिख
 मण्डपेनाशखेण स्वेन धर्मेण बलेनाभिभूयाभिनिर्जित्य राज्यं करिष्यति ।
- 1003 cf ल० वि० P 116 स च्चेलुनगरादादनगारिका प्रवज्जति तथागतो भविष्यति
 अर्हन् सम्यक्संबुद्धो भेता ।
 cf ल० वि० P 118 स च्चेलुनगरादादनगारिकां प्रवज्जति तथागतो भविष्यति
 विघुटशब्दं सम्यक्संबुद्ध
- 1005 cf. Thag 472c = A IV 65 24 (II 71) विनीयरणवग्गापी
- 1005 cf Divy XVIII (252)

- 1006 बाधरिस्स वचो सुत्वा सिस्सा सोळस ब्राह्मण ।
अजितो तिस्रमेत्तेय्यो पुण्णको अथ मेत्तगू ॥ ३१ ॥
- 1007 धोतको उपसीवो च नन्दो च अथ हेमको ।
तोदेय्यकप्पा दुमयो जातुकण्णी च पण्डितो ॥ ३२ ॥
- 1008 भद्राबुधो उदयो च पोसालो चापि ब्राह्मणो ।
मोषराजा च मेधावी विगियो च महा इत्ति ॥ ३३ ॥
- 1009 पञ्चेकगणिनो सब्बे सब्बलोकस्स विस्सुता ।
झायो झानरता धीरा पुञ्चवासनवासिता ॥ ३४ ॥
- 1010 बावरिं अभिवादेत्वा कत्वा च न पदविखणं ।
जटाजिनधरा सब्बे पक्कामुं उत्तरामुत्ता ॥ ३५ ॥
- 1011 अळक्कस्स पतिट्ठान पुंरिमं माहिस्सतिं तदा ।
उज्जेनि चापि गोन्द्व वेदिसं वनसव्हयं ॥ ३६ ॥
- 1012 कोसंघिं चापि साकेतं सावत्थिं च पुरुत्तमं ।
सेतव्यं कपिलवत्थुं कुसिनारं च मन्दिरं ॥ ३७ ॥
- 1013 पारवं च भोगनगर वेत्तालि मागधं पुरं ।
पासाणकं चेतियं च रमणीयं मनोरमं ॥ ३८ ॥
- 1014 तसितो बुद्धकं सीतं महार्हामंस्व वाणिजो ।
छायं घम्माभित्तोऽत्र तुरिता पञ्चतमारुहं ॥ ३९ ॥
- 1015 भगवा च तस्मिं समये भिक्खुसणपुरवसतो ।
भिक्खून घम्म देसेति सीहोऽव नदंती वने ॥ ४० ॥

१ म०—'कण २ सी०—भद्राबुधो ३ म०—मुळकस्स. ४ म०—पुरि माहिस्सति.

५ म०—गोद्ध ६ म०—कपिल ७ म०—व ओदक, सी०—Omits व. ८ नि०—

महासाल ९ सा०—मारुह, मारुह, पु०—मारुहि १० म०—नदति.

1006-1008=1124-1125

1009^c cf Mil 342^a cf S IV 3 3 21 (I 122)

1009^d cf Mvu III 148 8 पुर्वेवासनिवासन

1010^c cf Mbb I 36^{1d} जटाबीरधरं मुनिं

1010^d cf Dip XV³³ पक्कामि उत्तरामुत्तो

1015^b Dip XVII⁴, Thag 426, 622 Thag 103 Netti 135 Mvu

III 248 11, 249 3 भिक्षुसणपुरवसतम् ।

1015^d SN III 7^c (662) M 92^{1d}.

- 1016 अजितो अद्दं संबुद्धं वीतरंसीऽव भानुमं ।
चन्दं यथा पन्नरसे पारिपूरि उपागतं ॥ ४१ ॥
- 1017 अथऽस्स गत्ते दिस्वान पेरिपूरं च व्योजनं ।
एकमन्तं ठितो हट्ठो मनोपज्जे अपुच्छथ ॥ ४२ ॥
- 1018 आदिस्स जम्मनं ब्रूहि गोत्तं ब्रूहि सलक्खणं ।
मन्तेसु पारमिं ब्रूहि कति वाचेति ब्राह्मणो ॥ ४३ ॥
- 1019 बीसं वत्ससत्तं आयु सो च गोत्तेन बावरि ।
तीणैस्स लक्खणा गत्ते तिण्णं वेदान पारगु ॥ ४४ ॥
- 1020 लक्खणे इतिहासे च सनिघण्डुसकेट्ठमे ।
पच्च सतानि वाचेति सधम्मं पारमिं गतो ॥ ४५ ॥
- 1021 लक्खणानं पविचयं बावरिस्स नरुत्तम ।
तण्हच्छिद्धं पकासेहि मा नो कंसायितं अहू ॥ ४६ ॥
- 1022 मुखं जिह्वाय छादेति उण्णस्स भमुकन्तरे ।
कोसोहितं वत्थुगुहं एवं जानाहि माणव ॥ ४७ ॥
- 1023 पुच्छं हि किंश्चि असुणन्तो सुत्वा पज्जे वियाकते ।
विचिन्तेति जनो सद्द्वो वेदजातो कतज्जलि ॥ ४८ ॥

१ म०-अद्द. २ म०-जितरंसं, सतरंसि, Trenckner suggests, म०-वीतरंसि See also Morris JPTS. 1893. P. 73. ३ सी०-पण्णरसे. ४ Mss परि, म०-परिपूरं (1017^b). ५ म०-परिपुण्णं च व्यञ्जनं, परिपूरं विर्यजनं. ६ म०-जप्पनं ७ म०-तीणिऽस्म. ८ म०-केट्ठमे. ९ म०-सद्धम्मे १० म०-तं कंसाच्छिद्धं, म०-कंसाच्छिद्ध. ११ म०-तं च, तं, Fsb.-कचि (cf. 800) १२ सी०-ली.

1016^c Mps 115^d. Thag. 5 6. cf VM I.P 3 Dhp A. 193. Thig 3 1019^d+1020^{a+d}=B II 6=XXV. 10. 11.

.....तिण्णं वेदान पारगु । लक्खणे इतिहासे च सद्धम्मे पारमिं गतो ।
=Nid. 10. Same=D III. 1. 3.

1022^a D. II . 2. 12 1022. cf. D. XIV. 1. 32. XXX. 1. 2 cf. M. 91 (II. 136) कोसोहितवत्थुगुहो ।

1023^b Dip VI. 78 XIII 38, XXI. 9. Ap in Par. Dip. V. 10th 42th. वेदजाता कतज्जली.

1024 को नु देवो वं ब्रह्मा वा इन्दो वाऽपि सृजयँति ।

मनसा पुच्छिते पञ्हे कमेत पटिभासति ।

1025 मुद्द मुद्धाधिपात च बावरी परिपुच्छति ।

त व्याकरोहि मगवा कख विनय नो इत्ते ॥ ५० ॥

1026 अविज्जा मुद्धाऽति जानाहि विज्जा मुद्धाधिपातिनी ।

सद्धासतिसमार्थाहि उन्दविरियेन सयुता ॥ ५१ ॥

1027 ततो वेदेन महता सथमित्वानं माणवो ।

एकस आजिन कत्वा पादेसु सिरसा पति ॥ ५२ ॥

1028 बावरी ब्राह्मणो भोतो सह सिस्सेहि मारिस ।

उदग्गचित्तो सुमनो पादे वन्दति चक्खुम ॥ ५३ ॥

1029 सुखितो बावरी हेतु सह सिस्सेहि ब्राह्मणो ।

स्व चीपि सुखितो होहि चिर जीवाहि माणव ॥ ५४ ॥

1030 अवरिस्स च तुह्ण वा सब्बेस सव्वससय ।

कताक्कासा पुच्छ्हो य किञ्चि मनसिच्छथ ॥ ५५ ॥

1031 सच्चुद्देन कतोकासो निसीदित्वान पञ्जलि ।

अजितो पठम पञ्ह तस्य पुच्छि तथागतं ॥ ५६ ॥

वरथुगांथा निद्रिता ।

१ सी०-प, I'ab, म०-वा २ सी०-चाऽपि ३ सी०-ता ४ सी०-मुद्ध
५ म०-विजानाहि ६ सी०-सथमित्वान म०-सथमेत्त्वान ७ सा०, म०, Feb
चक्खुमा ८ म०-वाऽपि ९ सु० वि०(Sibh) -155' यावदि यस्स च तुह्ण वा ।
१० सी०, म०-ली ११ म०-कथा निद्रिता, *कथ निद्रित

1028c VV 81¹³ (VII 71¹³) Mva III 18⁵ 19, 422 6 Dutr B 30
उदग्गचित्तो भिस्सु B I 19 Ap in Par Dip V 42³, 93³⁷,
133³³ Dip I 3 of SN 689d

1028d S IV 3 3 11¹ (I 121) Ap in Par Dip S VIII 8 6, 9 6
=Thag 1241, 1248

1029 P V II 3³⁴ Par Dip III 85

1030c D XIX 44⁴ JPTS 1909, 336⁴ J 522¹², Sum I 165

Mva III 368 9 10 यद् किञ्चि यन्नं पनसापिकस्य कृतापकाशानि वेदेयं धूपम् ।

56

[२. अजितमाणवपुच्छा (1).]

1032 केनऽसु निबुतो लोको (इच्छायस्मा अजितो) केनऽसु नप्पकासति ।

किस्साभिलेपनं ब्रूमि किं सु तस्स महम्मयं ॥ १ ॥

1033 अविज्जायं निबुतो लोको (अजितानि भग्गवा) वेविञ्जापमाद्वा नप्पकासति ।

जप्पाभिलेपनं ब्रूमि दुक्खं अस्स महम्मयं ॥ २ ॥

1034 सवन्ति सव्वधी सोता (इच्छायस्मा अजितो) सोतानं किं निवारणं ।

सोतानं सवरं ब्रूमि केन सोता पिथिय्यरे ॥ ३ ॥

1035 यानि सोतानि लोकस्मि (अजिताति भग्गवा) सति तेसं निवारणं ।

सोतानं सवरं ब्रूमि पज्जायेते पिथिय्यरे ॥ ४ ॥

1036 पज्जा चेव सती चै (इच्छायस्मा अजितो) नामरूपं च मारिस ।

एतं मे पुट्ठो पब्रूहि कथ्येतं उपरुज्झति ॥ ५ ॥

1037 यं एतं पज्जहं अपुच्छि अजित त वदामि ते ।

यत्थ नामं च रूपं च असेसं उपरुज्झति ।

विज्जाणस्स निरोधेन एत्थेतं उपरुज्झति ॥ ६ ॥

१ सी०-किस्साभिलेचन २ म०, सी०-विविञ्जा, वेवञ्जा ३ म०-
पिथिय्यरे ४ म०-सति. ५ म०-य च, Fsb suggacata चेव, नि०-नापि.
६ म०-एवं, नि०-एत

1032 of Mbh III 313 81 केन सिद्धावृत्तो लोको केन स्थित प्रकाशते, XII.
299 39 (Gal XII 11030) केनार्थ आवृत्तो लोको केन वा न प्रकाशते
1033 Nett 11=70¹

1032^a 1033^d=S I 6 5¹¹³ (I 37)

1033^a Thag 572 OV XII 1 3 1 (P 296) Mbh III 313 82.
अज्ञानेनावृत्तो लोकस्त्वपत्ता न प्रकाशते XII 299 40 V 2 1
मात्सर्यानि प्रकाशते The whole of this section also in Yogā-
chārya, Nanjo No 1170 (Anesaki n a O)

1034^a Dh 540 1034-1035 Dh 340^d Thag 761^a, 762^b
Netti 12=71 13=71

1034^d Asl 710 (P. 351) 1035 quoted in V M chap I P 5
1034-35 also in Mahavibhāṣā, Nanjo No 1263, 1264, 1270
(Anesaki n a o) 1036-7=Netti 14=71 नाम रूपं च (vI)

1037^d S I 3 3 4 (I 13)=I 5 10 6 (I 35) D XI 85^a +
S 56 22 4¹ (V 433) S N 724, 726

1037^e A, III. 89 2^a. (I. 236) S N 734

1038 ये च संखतधम्मासे ये च सेखा पुथू इध ।

तेसं मे निपको इरियं पुटो पवूहि मारिस ॥ ७ ॥

1039 कामेसु नाभिगिज्जेय्य मनसाऽनाविलो सिया ।

कुसलो सब्बधम्मानं सतो भिक्खु परिव्वजेऽति ॥ ८ ॥

अजितमाणवपुच्छा निट्ठिता ।

57

[३. तिस्समेत्तेय्यमाणवपुच्छा (२)]

1040 कोऽथ सन्तुसितो लोके (इच्छायस्मा तिसीं मेत्तेयो) कस नो सन्ति
इज्जिता ।

को उभऽन्तमभिज्जाय मज्जे मन्ता न लिप्पति ।

*क ब्रूहि महापुरिसोऽति को इध सिब्बनिमच्चगा ॥ १ ॥

1041 कामेसु ब्रह्मचरियवा (मेत्तेय्याति भगवा) वीततण्हो सदा सतो ।

संवाय निब्बुतो भिक्खु तस्स नो सन्ति इज्जिता ॥ २ ॥

1042 सो उभन्तमभिज्जाय मज्जे मन्ता न लिप्पति ।*

त ब्रूहि महापुरिसोऽति सो इध सिब्बनिमच्चगा ॥ ३ ॥

तिस्समेत्तेय्यमाणवपुच्छा निट्ठिता ।

१ ति० बु०-सत्तातधम्मासे २ म०-तिस्समेत्तेयो. ३ Fsb उभन्त* व
म०-लिप्पति ५ म०-सिप्पानि* सिब्बिनि* ६ म०-मज्झगा *to* सी०-Omits.

1038=Netti 17 =S XII 31 2=4=8=11 (II 47-50)=J 463
(IV, 260)=Dhp A 400¹ also in Prajna Paramitaśāstra
(Anesaki a a O)

1039=Netti 17²=21 1039^b Ud v XII-2^b मयसावाविला भवेत्

1039^c of J 546 216, Dhp A 677

1039^d S N 741, see references there

1041-2 also in Chinese Samyuktagama (II 5 1=Pali A VI 61)
Anesaki a a O

1042 A VI 61 1=8 (III 399,401)-या उभन्ते विदितान । मज्जे मन्ता न
लिप्पति । त ब्रूहि महापुरिसोऽति सोऽथ सिब्बनिमच्चगा ।

58

[४ पुण्णकमाणवपुच्छा (३)]

1043 अनेज मूल्हस्सावि (इच्चायस्मा पुण्णको) अत्थि पज्हेन आगमं ।
किनिस्सिता इसयो मनुजा खत्तिया ब्राह्मणो देवतान यज्जमकप्पयिसु
पुथु इध लोके ।

पुच्छामि त भगवा ब्रूहि मे त ॥ १ ॥

1044 ये केचिस्से इसयो मनुजा (पुण्णकाति भगवा) । खत्तिया ब्राह्मणा
देवतान यज्जमकप्पयिसु पुथु इध लोके ।
आसिस्समाना पुण्णक इत्थमैव । जर सिता यज्जमकप्पयिसु ॥ २ ॥

1045 * ये केचिस्से इसयो मनुजा (इच्चायस्मा पुण्णको) खत्तिया पे०
इध लोके । *

कच्चि सु ते भगवा यज्जपथे अप्पमत्ता । अतारु जाति च जर च मारिस्स ।
पुच्छामि त भगवा ब्रूहि मे त ॥ ३ ॥

1046 आसिंसन्ति थोमयन्ति अभिज्जप्पन्ति जुहन्ति (पुण्णकाति भगवा)
कामाभिजप्पन्ति पटिच्च लोम ।
ते यार्जयागा भवरागरत्ता । नातरिस्स जातिजरस्सि ब्रूमि ॥ ४ ॥

१ म०-अनेज २ म०-पज्हेन आगम ३ म०-आगमि, आगमि
Feb [इसयो मनुजा] [पुथु इध लोके] ५ Feb adds च ६ म०-अक्खिप्पु
७ म०-इत्थत्त ** म०-Omits ८ म०-किंचि, किचि, कच्चि ९ Feb
[यज्जपथे] but cf 1058^d १० म०-अतर ११ Feb [अभिजप्पन्ति]
१२ सा०, म०-जहन्ति see (नि०-देन्ति) १३ सी०-लोम but see नि०
१४ म०-याच* but see नि० and बु०

1043-44 Niddesa has diff arrangement of lines 1 अनेज 2 अत्थि
3 किनिस्सिता 4 खत्तिया 5 यज्ज 6 पुच्छामि
1 ये केचि 2 खत्तिया 3 यज्ज 4 आसिस्समाना 5 जर
1043b see 957 and 110० 1043c see 458
1043d see 1061, 1070, 1081

This section is also in Chinese Samyuktagama Nanjo No
544 (VI 1 3=Pali A III 32) Anesakia a o

1045 Niddesa arranges 1 ये 2 खत्तिया 3 यज्ज 4 कच्चिस्स
5 अतारु 6 पुच्छामि 1045 see 1072-81

1047 ते चे नातरिंस्तु याजयोगा (इच्छायस्मा पुण्णको) । यजेज्जेहिं जातिं च
जरं च मारिस् ।

अथ को चरहि देवमनुस्स लोके । अतारि जातिं च जरं च मारिस् ।
पुच्छामि तं भगवा ब्रूहि मे तं ॥ ५ ॥

1048 संसाय लोकस्मिं परोवरांनि (पुण्णकाति भगवा) । यस्सिञ्जितं
नेत्थि कुहिंचि लोके ।
सन्तो विधूओ अनिओ निरासो । अतारि सो जातिजरंति ब्रूमीति ॥६॥
पुण्णकमाणवपुच्छा निद्विता ।

59.

[५. मेत्तयूमाणवपुच्छा. (4.)]

1049 पुच्छामि तं भगवा ब्रूहि मेतं (इच्छायस्मा मेत्तयू) । मज्झामि तं वेदयुं ।
भावितत्तं ।

कुतो नु दुक्खा समुदागता इमे । ये केचि लोकस्मिं अनेकरूपा ॥ १ ॥

1050 दुक्खस्स वे मं पभवं अपुच्छसि । (मेत्तयूति भगवा) । तं ते
पक्खस्सायि यथा पजानं ।

उपधीनिदाना पभवन्ति दुक्खा । ये केचि लोकस्मिं अनेकरूपा ॥ २ ॥

1051 यो वे अविद्धा उपधिं करोति । पुनप्पुन दुक्खमुपेति मन्दो ।

तस्मा हिं जीनं उपधिं न कयिरा । दुक्खस्स जातिप्पमवानुपस्सी ॥३॥

१ म०-याचं. २ सी०-य हि, म०-यज्जो हि. ३ म०-परोवरानि. ४
सी०-यस्म जितं, म०-यस्सज्जितं. ५ नि०-समुदागता, सी०-Fsb. दुक्खा-
सदा गता (१ e. दुक्खा [य] स [मु] दागता.) ६ म०, Fsb. लोकस्मि. ७ म०-
चे. c-c यु०, म०-पजानं.

1047c+e of. Mss I 22. 41+51.

1048=A. III 32 1 (I 133)=A. IV. 41. 6. (II. 45 f.)

1048c+d of S. VI 1. 3. 84. (I 141.) P.V. IV. 1. 34. also SN. 1060.

1049d see 728. 1050c+d+1051=728. 1050b see 963.

1051c of. 728.

- 1052 यं तं अपुच्छिह्व आकित्तयी नो । अञ्जं तं पुच्छामि तदिह ब्रूहि ।
 कथं नु घोरा वितरन्ति ओषं । जातिजरं सोकपरिह्वं* च ।
 तं मे मुनीं साधु विपाकरोहि । तथो हि ते विदितो एस धम्मो ॥ ४ ॥
- 1053 कित्तयिस्सोमि ते धम्मं (भेत्तगूति भगवा) दिट्ठे* धम्मो अनीतिहं ।
 ये विदित्वा सतो चरं नरे लोके विसत्तिकं ॥ ५ ॥
- 1054 तं चाहं अभिनन्दामि महेसी* धम्ममुत्तमं ।
 यं विदित्वा सतो चरं तरे लोके विसत्तिकं ॥ ६ ॥
- 1055 यं किञ्चि संपज्जानासि (भेत्तगूति भगवा) । उद्धं अघो तिरियं
 चोपि मज्झे ।
 एतेसु नैन्दि च निवेसनं च । पनुज्ज विज्जाणं भवे न तिट्ठे ॥ ७ ॥
- 1056 एवं विहासी सतो अप्पमत्तो । भिक्खु चरं हित्वा ममापितानि ।
 जातिजरं सोकपरिह्वं च । अप्पेव विद्वा पजहेय्य दुक्खं ॥ ८ ॥
- 1057 एतामिन्नन्दामि वचो महेसिनो । सुकित्तितं गोतमस्सुपधीकं ।
 अद्धा हि भगवा पहासि दुक्खं । तथा हि ते विदितो एस धम्मो ॥ ९ ॥
- 1058 ते चापि नूनपजहेय्ये दुक्खं । ये त्वं मुनि* अट्ठितं ओवदेय्य ।
 तं तं नमस्सोमि समेसं नाग । अप्पेव मं भगवो अट्ठितं ओवदेय्य ॥ १० ॥

१ म०=omitted. २ नि०, म०=पुच्छामि. * म०=परिह्वं. ३ सी०, म०=मुनि.
 ४ सी०=यथा. ५ म०=कित्तयिस्ताम. ६ म०=adds व. ७ सी०=सि.
 ८ म०=न यं किञ्चि. ९ म०=संजानासि. १० म०=यादपि. ११ म०=निन्दं.
 १२ सी०=सुकित्तिकं. १३ Fab. गोतम नृपधीकं. १४ सी०, म०=पजहेय्य.
 १५ Fab. मुनी. १६ म०=अट्ठितं, अट्ठिकं. १७-१८ म०=नमस्सोमनुत्तमस्य.
 १९ Fab. [भगवा] cf. 1045. 1079.

1052a+b see 875. P. V. VIII, 21. (Vin. V. 145.)

1052d cf. 1056c. 1052c+d=1075c+d, also see 1102 and 504.

1052i cf. 504d, 1057d, 1075d, 1102d. 1053-55=1066-68.

1053c+d=1085a+d, 1087d.

1054a=S. 38. 3. 8th. (IV. 203.) न चारि अभिनन्दानि.

1055b=1103b, cf. 637b. 150c.

1056c=1052d. 1057a+b=1083a+b 1057c=375a.

1057d=504d, 1052, 1075d, 1102d 1058c cf. 1068c.

- 1059 यं ब्राह्मणं वेदगुं आमिजञ्ज्रा । अकिञ्चनं काममये असत्तं ।
 अद्वा हि सो ओषमिमं अतारि । तिण्णो च पारं असिलो अकंसो ॥११॥
 1060 विद्वा चै सो वेदगुं नरो इध । मवाभये संगमिमं विसज्जा ।
 सो यीततण्हो अनिघो निरासो । अतारि सो जातिजरंति भूमीति ॥१२॥
 भेतगूमाणवपुच्छा निद्रिता ।

60.

[६. धोतकमाणवपुच्छा (5.)]

- 1061 पुच्छामि तं भगवा ब्रूहि मे तं (इद्यायस्मा धोतको) । वाचाभिर्कंसामि
 महोसि तुप्पं ।
 तव सुत्वान निग्घोसं सिकसे निब्बाणमत्तनो ॥ १ ॥
 1062 तेन हातप्पं करोहि (धोतकाति भगवा) इधेव निपको सतो ।
 इतो सुत्वान निग्घोसं सिकसे निब्बाणमत्तनो ॥ २ ॥
 1063 पस्सामहं देवमनुस्सलोके । अकिञ्चनं ब्राह्मणं इरियमानं ।
 तं तं नमस्सामि समन्तचक्खुं । पमुय मे सक्क कयंकयाहि ॥ ३ ॥
 1064 नोहं गरिस्सामि पमोचनाय । कयंकयिं धोतकं केयि लोके ।
 धम्मं च सेसं आजानमानो । एवं तुवं ओषमिमं तरोसि ॥ ४ ॥
 1065 अनुत्तासं धैल्ले करुणायमानो । विवेकधम्मं यमहं विजज्जं ।
 ययाहं आकासोऽव अव्योपज्जमानो । इधेव सन्तो असितो धेरप्पं ॥ ५ ॥

१ सी०-आभिजञ्जं. म०, पु०, नि०-अभिजञ्ज्रा, Feb. आभिजञ्ज
 २ सी०-आतारि, म०-अतरि. ३ सी०, म०-व. ४ म०-यो. ५ सी०-गु.
 ६ सी०-वत्तुं. ७ म०-नोहं. ८ म०-सहिसमि, नि०-सर्माग्गमि. ९ सी०,
 म०-कथो. १० म०-केचि. ११ सी०-मह. १२ म०-अव्यां, म०, पु०-
 'वज्ज', सी०-पज'. १३ सी०, म०-प्य.

1059b=176b. 1060a+d=1048c+d.
 1061a=1043c. 1061b=353a. 1061c=P. V. II. 6. तव सुत्वा
 पासिते. 1061d, 1062d=940c. 1063c=1058c.
 1064 quoted in Mahā. Nid. P. 32. (on 773.)=KV. II. 4. 20. (194.)
 1063-4 also in Mahāvibhāṣā (Anosaki a. a. O.)

- 1066 कित्तिस्सामि ते सन्ति (धोतकाति भगवा) विट्ठे धम्मे जनीतिहं ।
 यं विदित्वा सतो चरं तरे लोके विसत्तिकं ॥ ६ ॥
- 1067 तं चाहं अभिवन्दामि महेस्सि सन्तिमुत्तमं ।
 . यं विदित्वा सतो चरं तरे लोके विसत्तिकं ॥ ७ ॥
- 1068 यं म्मिञ्चि संपजानासि(धोतकाति भगवा) । उद्धं अधो तिरियं चापि मज्झे ।
 एतं विदित्वा संगोऽति लोके । भवाभवाय माऽकासि तण्हंऽति ॥ ८ ॥
 धोतकमाणवपुच्छा निट्ठिता ।

61.

[७. उपसीयमाणवपुच्छा (६.)]

- 1069 एको अहं सक्क महन्तमोषं (इच्चायस्मा उपसीवो) । अनिस्सितो नो
 विसहामि तारितुं ।
 आरम्भणं ब्रूहि समन्तचक्खु । यं निस्सितो ओषामिमं तरेय्यं ॥ १ ॥
- 1070 आकिञ्चञ्जं पेक्खमानो सतीमा(उपसीवाति भगवा) । नय्याति निस्साय
 तरस्सु ओषं ।
 कामे पहाय विरतो कथाहि । तण्हक्खयं रत्तमहामिप्पस्स ॥ २ ॥
- 1071 सञ्चेसु कामेसु यो वीतरागो (इच्चायस्मा उपसीवो) । आकिञ्चञ्जं
 निस्सितो हित्वमेञ्जं ।
- । सञ्जाविमोक्खे परमे विमुत्तो । तिट्ठे" नु 'सी तत्थ अनानुयायी ॥ ३ ॥
- 1072 सञ्चेसु कामेसु यो वीतरागो (उपसीवाति भगवा) । आकिञ्चञ्जं
 निस्सितो हित्वमेञ्जं ।

• १ Mss. add व. २ सी०-सं. ३ सी०-वाऽह ४ सी०-वाऽपि. ५ म०-एते ६ सी०, Fsb.-विदित्वा ७ नि०-तरेय्य. ८ रो०, बु०-नत्तमहामिप्पस्स, सी०-नत्तमहामि तपस्स, म०, नि०(म)-नत्तमहामिप्पस्स, (v). 'वस्स' बु०(म०)-तण्हक्खय रत्तमह विपस्स ९ सी०, म०-दित्वा अञ्ज. १० म०-'विमुक्खे, विमोक्खे. ११ म०, नि०-'अधिमुत्तो १२-१२ म०-तिट्ठेय्य सो. १३ म०-'धावि, 'वावि, 'तवि । १४ •-omits the verse

1066-68a+b=1053-55a+b=Netti 166 1068b=637b=160c

1070a=976c 1071b=1072b 1071d cf 1073a

सञ्ज्वाविमोक्षे परमे विमुक्तो । तिष्ठेय सो तत्थ अनानुयायी ॥ ४ ॥

1073 तिष्ठे चे सो तत्थ अनानुयायी । पूगऽपि^१ वस्सान समन्तचक्रसु ।

तत्थेव सो सीति सिया विमुक्तो । भवेय विञ्ज्वाण तथाविधस्स ॥ ५ ॥

1074 अञ्ची यथा वातवेगेन सिंसी (उपसीवाति भगवा) । अत्थ पॅलेति न
उपेति सस्स ।

एव मुनी नामकाया विमुक्तो । अत्थ पळेति न उपेति सस्स ॥ ६ ॥

1075 अत्थ गतो सो उद वा सो नात्थि । उदाहु वे सस्सतिया अरोगो ।

त मे मुनि साधु वियाकरोहि । तथा हि ते विदितो एस धम्मो ॥ ७ ॥

1076 अत्थ गतस्स न पमाणेमत्थि (उपसीवाति भगवा) । येन न वज्जु त
तस्स नात्थि ।

सब्बेसु धम्मेसु समूहेसु समूहता वादपैथाऽपि सब्बेऽति ॥ ८ ॥

उपसीवमाणवपुच्छा निदिता ।

62

[८. नन्दमाणवपुच्छा (७)]

1077 सन्ति लोके मुनेयो (इच्छायस्मा नन्दो) । जना वदन्ति तैयिद् कथं मुं ।

आणूपपन्न 'नो मुंति वदन्ति । उदाहु वे' जीवितेनूपपन्न ॥ १ ॥

1078 न दिट्ठिया न सुतिया न जाणेनै । मुनीध नन्द कुसला वदन्ति ।

विसेनिकत्वा अनिवा निरासा । चरन्ति ये ते मुनयोऽति ब्रूमि ॥ २ ॥

१ सा० तिष्ठेय २ म०-omats ३ म०-वस्सनि, पु०-पूगानि वस्सान,
४ म०, नि०-चवेय ५ म०-अधि ६ म०, नि०-सिता । ७ सी०-फलेति,
८ म०- विमुक्तो ९ सी०-मेति १० म०-वज्जु ११ म०-मधा, 'यथा',
१२ म०-Addss ति (In accordance with metre) १३ म०-कस्सिद्,
यादेय १४ हा०, म०-मु १५ म०-मुनि नो । १६ ०-ते १७ म०-addss
सीञ्चतेनानि वदन्ति मुद्धि १८ म०-वदति

1075c+d of 1052f of 504d of 1102

1076b=8 I 2 10 18^{3d} (I 11) येन न यज्जा न तस्स अत्थि

107 = 6 also in Prajñāpāramitāśāstra (Anesaki a n O)

1078 = 839^a 1078c+d=833^a

1079 ये केचिमे समणब्राह्मणासे (इच्छायस्मा नन्दो) । दिट्ठे^१ सुतेनाऽपि
वदन्ति सुद्धिं ।

सीलव्यवतेनापि वदन्ति सुद्धिं । अनेकरूपेण वदन्ति सुद्धिं ।

क्वच्चिंस्सु ते भग्गवा तत्थ यतो चरन्ता । अतारु जातिं च जरं च मारिस ।
पुच्छामि तं भग्गवा ब्रूहि मे तं ॥ ३ ॥

1080 ये केचिमे समण ब्राह्मणासे (नन्दाति भग्गवा) । दिट्ठे सुतेनापि वदन्ति सुद्धिं ।
सीलव्यवतेनापि वदन्ति सुद्धिं । अनेकरूपेण वदन्ति सुद्धिं ।

किञ्चापि ते तत्थ यता चरन्ति । नातरिंस्सु जातिजरंऽति ब्रूमि ॥ ४ ॥

1081 ये केचिमे समण ब्राह्मणासे (इच्छायस्मा नन्दो) । दिट्ठे सुतेनापि वदन्ति सुद्धिं ।
सीलव्यवतेनापि वदन्ति सुद्धिं । अनेकरूपेण वदन्ति सुद्धिं ।

सच्चै मुनि ब्रूसि अनोधतिण्णे । अथ को चरहि देवमनुस्सलोके ।

अतारि जातिं च जरं च मारिस । पुच्छामि तं भग्गवा ब्रूहि मे तं ॥ ५ ॥

1082 नाहं सब्बे समणब्राह्मणासे (नन्दाति भग्गवा) । जातिजराय निबुताऽति ब्रूमि ।
येसीधं दिट्ठंऽव सुतं मुतं वा । सीलव्यवतं वापि पहाय सब्बं ।

अनेकरूपंऽपि पहाय सब्बं । तण्हं परिज्जाय अनासवोसे ।

ते वे नरा ओपतिण्णाति ब्रूमि ॥ ६ ॥

1083 एतामि नन्दामि धचो महेसिनो सुकित्तितं गोतमऽनुपधीकं ।

येसीध दिट्ठंऽव...पे०...[1082]...अनासवासे ।

अहंऽपि ते ओपतिण्णाऽति ब्रूमीति ॥ ७ ॥

नन्दमाणवपुच्छा निट्ठिता ।

१ म०-समणा°, २ Fsb. दिट्ठेन, नि०-दिट्ठसुतेनाऽपि. (म०-in 1080^b दिट्ठेव) ३ म०-सुद्धि. ४ Fsb. [भग्गवा] ५ रो०-यता. ६ म०-वदन्ति. ७ म०-ते ये, ते च ८ सी०, म०-समणा°. ९ Fsb. जाती° १० म०-येऽपि, येऽपिध. ११ सी०-ये.

1079b+c cf. 830a+b. 1079-81 cf. 1045-47. 1079d cf. 1043°.

1081b+c+e cf. 838b+839a+b 1081b=1043°.

1082d cf. 900a. 1083a+b=1057a+b.

63

[९. हेमकमाणवपुच्छा. (८.)]

1084 ये मे पुञ्चे वियाकंसु (इच्चायस्मा हेमको) हुरं गोतमसासनो
इच्चासि इति भविस्सति ।

सब्बं त इतिहीतिहं । सब्बं त तक्कवद्धनं ॥ १ ॥

1085 नाह तत्थ अभिरैमि

त्वं च मे धम्ममक्खाहि तण्हानिग्घातन मुनि ।

य विदित्वा सतो चर तरे लोके विसत्तिक ॥ २ ॥

1086 इध दिट्ठसुतमुत्तविज्जातेसु पियरूपेसु हेमक ।

छन्दरागविनोदनं निब्बाणपदमच्चुत्तं ॥ ३ ॥

1087 एतदज्जाय ये सतो दिट्ठधम्माभिनिव्वुता ।

उपसन्ता च ते सदा तिण्णा लोके विसत्तिक ॥ ४ ॥

हेमकमाणवपुच्छा निट्ठिता ।

64.

[१०. तोदेय्यमाणवपुच्छा (९.)]

1088 यस्मिं कामा न वसन्ति (इच्चायस्मा तोदेय्यो) तण्हा यस्स न विज्जति ।

कथंकथा च यो तिण्णो विमोक्खो तस्स कीदिसो ॥ १ ॥

1089 यस्मिं कामा न वसन्ति (तोदेय्याति भगवा) तण्हा यस्स न विज्जति ।

कथंकथा च यो तिण्णो विमोक्खो तस्स नापरो ॥ २ ॥

१ सी०-^५न, Feb [हुर गोतमसासन] २ Mss नि Feb.
[नाह तत्थ अभिरैमि] ३ सी०-तण्हाय नि^५, म०-^५निपातन ४ सा०-
दिट्ठसुते मुने वि^५, म०-दिट्ठ सुत मुत रि^५, Feb ^५मुन. (विज्जातेसु) ५ म०-
सिता ६ नि०-(सदा=सच्चपदा) सी०-ते दसा, म०-ये सता ७ म०-सवन्ति.

1084=1135 1085b=Thag 168a SN 1092a
1086c=Netti 138d 1085d+a=1053c+d 1086c+d=204a+d
1087a+b=1095a+b 1087b=M 130b (III 187)
1087d=S I 4 5 3d (I 24) I 5 10¹ (I 35) II 3 4¹ (I 60.
IV 2 2 4d (I 110) Par Dip V 222¹ I 1 1, II 2 8 7;
I 5 10¹⁰; II 3 4 7¹ SN 1053d 1088b=156d

- 1090 निरासंयो सो उद आसंसानो । पञ्जाणवा सो उद पञ्जकप्पी ।
मुनिं अहं सकं यथा विजज्जं । त मे वियाचिवत्तं समन्तचकसु ॥ ३ ॥
- 1091 निरासयो सो न सो आसंसानो । पञ्जाणवा सो न च पञ्जकप्पी ।
एवंअपि तोदेव्यं मुनिं विजान । अकिञ्चनं कामभवे असत्तंति ॥ ४ ॥
तोदेव्यमाणवपुच्छा निद्रिता ।

65.

[११. कप्पमाणवपुच्छा (10.)]

- 1092 मज्झे सरिंमि तिद्रुतं (इच्छायस्मा कप्पो) ओपे जाते महम्मये ।
जरामच्चुरेतानं दीपं पवूहि मारिस ।
त्वं च मे दीपमरंताहि यद्येयिदं नापरं सिया ॥ १ ॥
- 1093 मज्झे सरिंमि तिद्रुतं (कप्पाति भगवा) ओपे जाते महम्मये ।
जगमच्चुरेतानं दीपं पवूमि कप्प ते ॥ २ ॥
- 1094 अकिञ्चनं अनादानं एतं दीपं अनापरं ।
निज्जाणं इति नं मुमि जरामच्चुरयित्तये ॥ ३ ॥
- 1095 एतद्दञ्जाय ये मता दिद्रुपप्पाभिनिज्जुता ।
न ते मात्थत्तानुगा न ते मात्थत्तं पद्धगृथंति ॥ ४ ॥
कप्पमाणवपुच्छा निद्रिता ।

१ शी०, म०, Feb-निरासमो, (cf. 369*) शी०-निरासमो. (also 1091) २ म०-जगमवानो. ३ म०-रिमि । ४ म०-ओपजाते । ५ म०-मं. ६ शी०, म०-रिममं । ७ S. Ma Feb-यथा विदं. ८ शी०-ये नं । ९ शी०-एवमपि, म०-एवमपि, शी० (शी०, म०)-एवमपि.

1090 = 279*

1091 = 170*

1092 = cf M 104

1093 = cf 1035*

1094 = cf 150* Dhp 326

1095 = cf 1092* Tieg 791*

1095* = 1097* =

1095* = cf F IV. 1 3 20* + 4. (I 106)

१ मे कप्पमाणवपुच्छा । २ मे कप्पमाणवपुच्छा (१६ पद्ध. १६६)

७७.

[१२. जतुकणिमाणवपुच्छा. (११.)]

१०९६ सुत्वानऽहं वीरमंकामकामिं (इच्छायस्मा जतुकण्णी) । ओषातिगं
पुट्टमकाममागमं ।

सन्तिपदं ब्रूहि सहाजनेत् । यथातच्छं भगवा ब्रूहि मे तं ॥ १ ॥

१०९७ भगवा हि कामे अभिमुष्य इरियति । आदिच्छोऽथ पठविं तेजिं तेजसा ।
परिपञ्चस्स मे भुरिपञ्च । आचिक्ख धम्मं यमहं विजज्जं ।

जातिजैराय इध विप्पहानं ॥ २ ॥

१०९८ कामेसु विनयं गेधं (जतुकण्णीति भगवा) नेक्खम्मं दट्ठुं खेमतो ।

उगगहीतं निरसं वा मा ते विज्जित्तं किञ्चनं ॥ ३ ॥

१०९९ य पुब्बे तं विसोसिहि पच्छा ते माऽहु किञ्चनं ।

मज्झे चे नो गहेस्ससि उपसन्तो चरिस्ससि ॥ ४ ॥

११०० सब्बतो नामरूपसिं वीतगेयस्स ब्राह्मण ।

आसवाऽस्स न विज्जन्ति येहि मच्चुवसं यजेऽति ॥ ५ ॥

जतुकणिमाणवपुच्छा निद्रिता ।

७८.

[१३. भद्रावुधमाणवपुच्छा. (१२.)]

११०१ ओकं न्हं तण्हंछिदं अनेजं (इच्छायस्मा भद्रावुधो) । नोन्दिजहं
ओधतिण्णं विमुत्तं ।

कप्पंजहं अभियाचे सुमेधं । सुत्वान नागस्स अपर्णेमिस्सन्ति इतो ॥ १ ॥

१ सी०, म०-गीर अकामकामि. २ सी०, म०-णिग. ३ Feb. सन्ती.
४ सी०, म०-सहजं. ५ सी०-तेजि. ६ Feb [आदिच्छो.....तेजसा.]
७ Feb जाती. ८ सी०-विनेय, Feb. (glose.) नेय्य. ९ म०-दट्ठु. १०
म०-विजि, सी०-विज्ज. ११ म०-विसा. १२ म०-आसवऽस्स. १३ म०-ओधं.
१४ सी०-कण्हं. १५ म०-नन्दिजहं, कणज्जहं. १६ म०-अपलामिस्सन्ति.

१०९७^a+^a=११२०^a+^a. १०९८^a=१६२^c. (विनेय.) १०९८^b=४२४^b.

१०९८^d=D XX. २१^{ad}. (मा वो मुखिथ कोचि न.)

१०९९ + ११००^a=९४९ + ९५०^a. १०९९^d=३४२४, ९. --

- 1102 नाना जना जनपदेहि संगता । तव वीरं वाक्यं अभिकंखमाना ।
 तेसं तुवं साधु वियाकरोहि । तथा हि ते विदितो एस चम्भो ॥ २ ॥
- 1103 आदानतण्हं विनयेय सव्वं (भद्राबुधाति भगवा) । उद्धं अधो तिरियं
 चापि मज्झे ।
 यं थं हि लोकैस्मिं उपादियन्ति । तेनेव मारो अन्वेति जन्तुं ॥ ३ ॥
- 1104 तस्मा पजानं न उपादियेथ । भिक्षु सतो किञ्चनं सव्वलोके ।
 आदानसत्ते इति पेक्खमानो । पजं इमं मच्छुधेय्ये विसत्तंति ॥ ४ ॥
 भद्राबुधमाणवपुच्छा निद्रिता ।

68

[१४. उदयमाणवपुच्छा. (13.)]

- 1105 झार्थि विरजमासीनं (इच्छायस्मा उदयो) कतकिञ्चं अनासवं ।
 पारगुं सज्जधम्मानं अत्थि पज्जेन आगमं ।
 अज्झाविमोक्खं पद्दहि अविज्जाय पभेदं ॥ १ ॥
- 1106 पहानं कामच्छन्दानं (उदयाति भगवा) दोमनस्तान् चूमयं ।
 धीनस्त चै पनुदं कुक्कुच्चानं निवारणं ॥ २ ॥

१ म०-वीर. २ सी०, म०-वापि. ३ म०-"स्मि. ४ म०-"धेय्य.
 ५ म०-अज्झविमुक्ख, अज्झ". ६ म०-कामच्छन्दान. ७ सी०, म०-omit
 ८ म०, Pab-पनुद.

- 1102c=604d=1052f=1075d 1103b=1056b 1104=728c.
 1105* also in UdV XXXIII^{3c}
 1105a+b=Dap 386a+b Dutr B 5a जइ परउत धुधु कतकिञ्च अनसइ
 1105b=A IV 35 62d (II 37) Thig 334d VV 691b P V II.
 6 10b Thig 336d 337f 361d Ap 12 Par Dip V 64 22b.
 also Smp Vin III 294^{3c} Par Dip V 300^{3b} S VII 2. 5.
 13^{3b} (I 178) Thag 541d 1061d
 1105b+c=A III 67 2³ 6 Thag 711a+b.
 1105c=M. 911c (II 144)
 1105c+d=1112c+d, 957d 1105c+t=1107c+d.
 1106-1107=A III 32 (I 134) also in Chinese Samyuktāgama
 (VI I 4=Pab A. III 32) (Anekaṭṭa a & O)

- 1107 उपेक्सौसतिसंसुद्धं धम्मतक्कपुरेजयं ।
अब्जाविमोक्सं पम्ममि अब्ज्जाय पभेदनं ॥ ३ ॥
- 1108 किं सु संयोजनो लोको किं सु तस्स विचारणं ।
किस्सस्स विप्पहानेन निब्बाणं इति बुच्चति ॥ ४ ॥
- 1109 मन्दीसंयाजनो लोको वितक्कस्स विचारणा ।
तण्हाय विप्पहानेन निब्बाणं इति बुच्चति ॥ ५ ॥
- 1110 कथं सतस्स चरतो विब्बाणं उपरुज्झति ।
भगवन्तं पुट्ठुर्मागम्म तं सुणोम वचो तव ॥ ६ ॥
- 1111 अज्झत्तं च वहिद्धा च वेदनं नामिनन्दतो ।
एवं सतस्स चरतो विब्बाणं उपरुज्झतीति ॥ ७ ॥
- उद्यमाणवपुच्छा निदिता ।

69.

[१५. पोसालमाणवपुच्छा. (14.)]

- 1112 यो अतीतं आविस्सति (इत्थायस्मा पोसालो) अनेज्जो छिन्नसंसयो ।
पारुं सन्वधम्मानं आत्थि पम्हेन आगमं ॥ १ ॥
- 1113 विभूतरूपसाञ्जिस्स सन्वकार्येप्पहायिनो ।
अज्झत्तं च वहिद्धा च नत्थि किञ्चीति पस्सतो ।
जाणं सक्कानुपुच्छामि कथं नेप्प्यो तथाविधो ॥ २ ॥
- 1114 विब्बाणट्ठितियो सक्खा (पोसालाति भगवा) अभिजानं तथागतो ।
तिट्ठन्तमेवेनं जानाति विमुत्तं तप्परायणं ॥ ३ ॥

१ सी०-उपेक्षा. २ म०-कि. ३ सी०, म०, Fsb.-'णा, 'पो ४ म०-
नन्दि. ५ म० 'णा 'णां. ६ सी०-सरतो. ७ म०-Fsb. मयन्तं. ८ नि०-
'मागम्हा. ९ म०-आदिस्सति १० Mc. अनेज्जो. ११ म०-'पहायिनो.
1112b cf. Thig. 203b. 1112c+d=1105c. 1112d=957d.
1113c=203c. 1113 =788c+d.
1113 also in Mahāvibhāṣā. (Anesaki a. a. O)

- 1115 आकिञ्चज्जासभव अत्तो नन्दी सयोजनं इति ।
 एवमेवमभिञ्जाय ततो तथ विपस्सति ।
 ऐत ज्ञाण तथ तस्स ब्राह्मणस्स धुसीमतोऽति ॥ ४ ॥
 पोसालमाणवपुच्छा निट्ठिता ।

70

[१६ मोघराजमाणवपुच्छा (15)]

- 1116 द्वाह सक्क अपुञ्चिस्स (इच्छायस्मा मोघराजा) न मे व्याकासि चवत्तुमा ।
 याव तातिय र्च देविसि व्याकरोतीति मे सुत ॥ १ ॥
 1117 अय लोको परो लोको ब्रह्मलोको सदेवको ।
 दिट्ठि ते नाभिजानामि गोतमस्स यस्सिन्नो ॥ २ ॥
 1118 'एव अभिक्कन्तदस्सावि अत्थि पञ्हेन आगम ।
 कय लोक अवेक्खन्तं मच्चुराजा न पस्सतीति ॥ ३ ॥
 1119 सुञ्जतो लोक अवेक्खस्सु मोघराजं सदा सतो ।
 अत्तानुदिट्ठि जहर्च एव मच्चुतरो सिया ।
 एव लोक अवेक्खन्त मच्चुराजा न पस्सतीति ॥ ४ ॥
 मोघराजमाणवपुच्छा निट्ठिता ।

१ सु०-आकिञ्चज्ज'. २ सा०-Fsb omits ३ म०-नन्दि ४ म०-
 एवमेत'. ५ म०-एव ६ सा०-तथ ७ सा०-रस ८ म०-व ९ म०-उपा'.
 १० सी०, म०-परलोको ११ म०-दिट्ठि १२ म०-जानाति. १३ सा०-Fsb
 एत १४ सी०-Fsb तीऽति. १५ सा०, म०-Fsb 'राजा. १६ म०-उहञ्च.

1115b=1109b

1115c cf A Gāthā in V M XIX P 473 M 507a+b

1115d D 32^b cf A VIII 83^b (IV 340) J 173¹² 499¹⁷
 547^{11a} 507a

1117a=M 34^a (I 227) 1117b=D II 404 लोक सदेवको

1117d=VV 159^d etc Thag 18^b B III 17^b XXV(III)¹⁶ D XVI.4 31^d

1118b=937^d 1119a-d=Netti 7

1119=N= XV¹⁰ (415)=KV. I 1 234 (I 64) =A Gāthā in
 V M XXI P 315

1119b=1008^c cf Thag 207^b.

1119e+f=Dhp 170^{c+d}=A Gāthā in V M XXI P 505, 515

71.

[१७. विंगियमाणवपुच्छा (10)]

1120 जिण्णोऽहमस्मि अयलो वीतरण्णो (इच्छायस्मा विंगियो) ।

नेत्ता न सुद्धा सवनें न पाणु ।

माहं नस्सं मोमुहो अन्तराय ।

आचिकरधम्मं यमहं विजज्जं ।

जातिजराय इध विप्पहानं ॥ १ ॥

1121 दिस्वान रूपेसु विहज्जमाने (विंगियाति भगवा) रुप्पान्ति रूपेसु
जना पमत्ता ।

तस्मा तुवं विंगिय अप्पमत्तो । जहस्सु रूप अपुनम्भवाय ॥ २ ॥

1122 दिसा चतस्सो विदिसा चतस्सो । उद्धं अधो दस दिसता इमायो ।
न तुय्हं अदिट्ठं असुत्तं सुत्तं वा । अधो अविज्जान्तं किञ्चनमत्थिलोके ।

आचिकर धम्मं यमहं विजज्जं । जातिजराय इध विप्पहानं ॥ ३ ॥

1123 तण्हाधिपजे मनुजे पेस्सरमानो (विंगियाति भगवा) । सन्तापजाते
जरसा परेते ।

तस्मा तुवं विंगियो अप्पमत्तो । जहस्सु तण्हं अपुनम्भवायाति ॥ ४ ॥

विंगियमाणवपुच्छा निदिना ।

72.

[१८. पारायणसुत्तं.]

इदमवोच भगवा मगधेसु विहरन्तो पासाणके चेतिये, पारिवारिक-
सोळसानं ब्राह्मणानं अजिह्वदुो पुट्टो पुट्टो पज्जे व्याकौंसि । एकमेकस्स चेय्दि
पज्जहस्स अत्थं अज्जाय धम्म अज्जाय धम्मानुधम्मं पटिपज्जेव्व, गच्छेव्वेय

१ म०-“राय. २ Feb” जाती ३ म०, नि०, Feb दिसा ४ सी०-

सुय्द ५ म०, नि०, सी०-अमुत्त, अमुत्त Feb. अमुत्तामुत्त वा ६ म०-omits

७ सी०-“अविज्जानं (metri causa) ८ Feb किञ्चन, नि०-किञ्चि नत्थि

म०-किञ्चिन, किञ्चिन ९ सी०-Feb “वारक” १० म०-omits ११ म०-पज्ज

व्याकाति १२ म०-omits १३ म०-omits

1120a=J 547^{197a} 1120a+=1122a+ or cf. 1097a+
1121a+=cf 1123a+= 1122a cf Thag 1123b D XXX^{197a} (123)1122a+=J 514^{197a}=26 Comm^{197a} (L. 401)1122b=Dip 1^{197a} cf B II^{197a} and XVI^{197a}1123a+=1097^{197a} =1120a+ 1123c =1121 .

जरामरणस्स पारं । पारंगमनीया इमे धम्माऽति तस्मा इमस्स धम्मपरियायस्स
पारायणं त्वेव अबिबचनं ।

1124 अजितो तिस्समेत्तेप्यो पुण्णको अथ मेत्तगू ।

धौतको उपसीवो च नन्दो च अथ हेमको ॥ १ ॥

1125 तोदेय्यकप्पा दुभयो जातुङ्गणी च पण्डितो ।

भद्रावुधो उदयो च पोसालो चापि ब्राह्मणो ।

मोघराजा च मेघावी पिगियो च महा इसि ॥ २ ॥

1126 एते बुद्धं उपागैच्छुं संपन्नचरण इसि ।

पुच्छन्ता निपुणे पञ्हे बुद्धसेटु उपागमु ॥ ३ ॥

1127 तेसं बुद्धो व्याकंसि पञ्हे पुट्ठो यथातथ ।

पञ्चान वेय्याकरणेन तासेसि ब्राह्मणे मुनि ॥ ४ ॥

1128 ते तोसिता चक्खुमता बुद्धेनादिच्चवन्धुना ।

ब्रह्मचरियमर्चरिंसु वरपञ्जस्स सन्तिके ॥ ५ ॥

1129 एकमेकस्स पञ्हस्स यथा बुद्धेन देसित ।

तथा यो पटिपज्जेय्य गच्छे पारं अपारतो ॥ ६ ॥

1130 अपारा पार गच्छेय्य भावेन्तो मग्गमुत्तमं ।

मग्गो सो पारगमनाय तस्मा पारायणं इति ॥ ७ ॥

1131 पारायणमनुगायिस्स (इचायस्मा पिगियो)

यथा अङ्गमि तया अस्सोसि विमलो भूरिमेघसो ।

निक्कामो निक्कनो नाथो विसि हेतु मुसो भणे ॥ ८ ॥

१ म०-“ग”हु २ म०-“व्वा” I ११b व्याकंसि ३ I ११b वय्याकरणे,
४ म०-अचा’, ५ सी०-I ११b [सो] ६ सी०-परगम’ ७ म०-तया, ८ म०-
यथादक्सि तथाक्कसि I ११b [यथा...अस्सोसि] ९ पु०-निप्पनो निक्कामो
१० म०-निप्पुनो, निप्पुनो ११ म, नि०-नागो १२ सी०, म०-omit

1126b cf J 519¹³ P V II 13¹⁴ Par Dip III 163

1127a+b=600a+b M 50¹⁵ (I 338)¹⁶a+b

1127c=J 545¹⁷c (VI 261) and 16 (VI 363)

1128b cf OV. XII 1 3¹⁸ 1128c=289b=566c+d 1128d=564¹⁹d

1129b=A IV 23 2²⁰ (II 2c)=35²¹ 36²²d=Thag 548²³=

P. I 172²⁴=A Gāthā in V M VIII P 214 =Thig 21²⁵=45²⁶.

1130b=Vbh. XVIII²⁷ (P. 426)

1132 पहीनमलमोहसस मानमस्त्वप्पहायिनो ।

हन्दाहं कित्तयिस्सामि गिरं वण्णूपसहितं ॥ ९ ॥

1133 तमोनुदो बुद्धो समन्तचक्षु । लोक्कन्तगू सच्चभयातिवत्तो ।

अनासवो सच्चदुस्सप्पहीनो । सच्च दयो वंस्से उपासितो मे ॥ १० ॥

1134 विजो यथा कुब्बनं पहाय । बहुफल काननं आवसेय्य ।

एवंऽपहं अप्पद्दंसे पहाय । महोदधि हसरियऽञ्जसपत्तो ॥ ११ ॥

1135 येऽमे पुब्बे वियाकसु हुं गोमसासना

“इच्छासि, इति भविस्सति” ।

सब्बं तं इतिहीतिहं सच्चं तं तक्कवट्टनं ॥ १२ ॥

1136 एको तमनुदोसीनो जातिमां सो पभंको ।

गोतमा भूरिपञ्जाणो गोतमा भूरिमेधसो ॥ १३ ॥

1137 यो मे धम्ममद्देसोसि सन्दिट्ठिकमकालिकं ।

तण्हक्खयमनीतिकं यस्स नत्थि उपमा कचि ॥ १४ ॥

1138 किं नुं तप्प्हा विप्पवसंसि मुहुत्तमपि विगियं ।

गोतमा भूरिपञ्जाणा गोतमा भूरिमेधंसा ॥ १५ ॥

1139 यो ते धम्ममद्देसोसि सन्दिट्ठिकमकालिकं ।

तण्हक्खयमनीतिकं यस्स नत्थि उपमा कचि ॥ १६ ॥

1140 नाहं तप्प्हा विप्पवसामि मुहुत्तमपि ब्राह्मण

गोतमा भूरिपञ्जाणा गोतमा भूरिमेधसा ॥ १७ ॥

1141 यो मे धम्ममद्देसोसि सन्दिट्ठिकमकालिकं ।

तण्हक्खयमनीतिकं यस्स नत्थि उपमा कचि ॥ १८ ॥

1142 पस्सामि नं मनसा चस्सुनाऽवै । रत्तिविव ब्राह्मण अप्पमत्तो ।

नमस्समानो विवसेमि रत्ति । तेनंवे मञ्जामि आविप्पवत्तां ॥ १९ ॥

१ सी०, म०-एहं नत्त. २ म०-‘इसो ३ म०-इतोविवञ्जु
४ सी०-एतो ५ सी०-‘नुदोसो ६ म०-‘नुवेना ७ सी०-धम्म दे०
८ म०-न. ९ सी०-‘वस्ती, म०-‘वमते १० ना०-‘वने, ‘यो ११ म०-‘जो.
१२ सी०, म-‘सी १३ म०-‘ज १४ सी०-‘येनेव १५ म०-‘वास्ति

1132^a of B VIII 9^c and Divy 2921^a (420)

1132^d of J 198^{ab} 213^{ad} 1130=1049.

1137^b=567^b and M 92^{ab}

1137^d=1140^b 1138^b of Dh 106^d 107^d.

- 1143 सद्धा च पीती च मनो सती च । नापेन्ति मे गोतमसासनद्धा ।
यं यं दित्तं वजाति भूरिपञ्चो । स तेन तेनेव नतोऽहमस्मि ॥ २० ॥
- 1144 जिण्णस्स मे दुब्बलधामकस्स । तेनेव कायो न पल्लेति तत्थ ।
संक्खर्येताय वजामि निच्चं । मनो हि मे ब्राह्मण तेन युत्तो ॥ २१ ॥
- 1145 पंके सयोनो परिफन्दमानो दीपा दीपं उपप्लैविं ।
अयस्ससिं संबुद्धं ओषतिण्णमनासवं ॥ २२ ॥
- 1146 यया अहं वकळि मुत्तसद्धो । भद्रावुयो आळविगोतमो च ।
एवमेव त्वंऽपि पमुच्चसुं सद्धं । गमिस्ससि त्वं पिं गिय मच्चुधेय्यंपारं ॥ २३ ॥
- 1147 एस मिप्यो पसीदामि सुत्तान मुनिनो वत्तो ।
विवसेच्छदो संबुद्धो आसिलो पटिमानेवा ॥ २४ ॥
- 1148 अधिदेवे अभिञ्जाय सत्वं वेदि परोवरं ।
पञ्चानन्तकरो सत्था कंसीनं पटिजानेत्तं ॥ २५ ॥
- 1149 असंहीरं अपंकुषं यस्स नयि उपमा क्वचि ।
अद्धा गमिस्सामि न भेऽय्य कंता । एवं मं धरेहि अधिभुत्ताचित्तं ॥ २६ ॥

पारामणवगो निट्ठितो ।

निट्ठितो सुत्तनिपातो

अट्टभाणवारपरिमाणाय पाळिया ।

१ सी०-नापेत्त, म०-नापे किं. Feb. मापेत्ति. २ य०-मरेदि, पट्टेति.
३ सी०, म०-वग्गद. v Feb. [तागानो] ५ म०-उरलवि, सी०-उपलवि.
६ S. Feb. Ma. निज. ७ एवं त्वं. ८ म०-पमुच्चसु, सी०, Feb-
पमुच्चसु. ९ Feb. [३१] १० म०-पमुच्चेय्यंपारं. ११ म०-विग्गं.
१२ सी०, म०-मागवा. १३ सी०-उरिजानत्तं. १४ म०-Feb. अपारेहि
omitting मं, सी०-गोदि omitting मं. १५ म०-Feb. अरितचित्तं.

1143^a cf. J. 622^a and Mn. III. 374^a.

1143^b=Thag 622^a cf 912^a PV. IV. 16^a, S VIII. 12. 2^a. (I. 196.)

Thag 1233^a also Tha 237^a and SN 178^a etc.

1145^a cf 178^a etc. 1145^b=783.

1146^a cf. 227^a, 3. 5. 12^a and 227^a etc. 7.

1147^a=J. 325^a=Dhp A 640^a, J. 640^a etc. Dhp. A. 218^a.

1147^b cf. Thag 675^a etc. 1147^c cf 1093^a.

1147^d cf. A. IV. 22. 3^a (II. 23.)

1147^e=M 131 1147^f=1137^a

संखितपदवर्णनेना ।

[Extracts from the Commentary.]

1.

- 1 उप्पतितं—उद्धमुखं पतितं गतं, पवत्तंति अत्थो ।
 4 मानो—तिविधो—सेय्योऽहमस्मीति, सदिसोऽहमस्मीति, हीनोऽहमस्मीति ।
 14 अनुसया—अप्पहीनट्टेन सन्ताने अनुसेन्तीति अनुसया; कामराग, भवराग,
 पटिघ, मान, दिट्ठि, विचिकिच्छा, अविज्जा ।
 दरयजा—पठमुप्पन्ना पठमुप्पन्ना किलेसा परिच्छाहट्टेन दरथा नाम, अपरा-
 परउप्पन्ना तेहि दरथेहि जातत्ता दरथजा नाम । वनयो—तण्हानुसयो;
 (ततो) जाता वनथजा ।
 16 विनिबंघाय भवाय—भवनिबंघाय, अथ वा चित्तस्स च विसयेसु विनिबन्धाय,
 आंयतिं उप्पत्तिया चाति अत्थो ।

2.

- 18 समानवासो—समानेन अनुकूलवत्तिना परिजनेन सद्धिं वासो यस्स ।
 19 खिला—चित्तत्थ द्वाभावेन पञ्च चेतोखिला बुत्ता ।
 21 भिसि—कुल्लो, अरियमग्गो ।
 26 वसा—अदमित्तुद्धवच्छका, धेनुपा—धेनुं पिवन्ता तरुणवच्छका,
 खीरदायिका वा गवो, गोधराणियो—गम्भिनियो; पवेणियो—वयस्सत्ता
 बालिवद्देहि सद्धिं मेयुनपत्थनगावो ।
 27 वसा—अदमित्तुद्धेन बुद्धट्टेन परियुट्ठाना; धेनुपा—तरुणवच्छके सन्धाय
 वसानं मूलट्टेन खीरदायिनियो सन्धाय पग्घरणट्टेन अनुसया, गोधराणियो—
 पटिसन्धिगम्भधारणट्टेन पुञ्ञापुञ्ञानआभिसंसारचेतना; पवेणियो—
 संयोगपत्थनट्टेन पत्थनतण्हा; गवपति उसभो—सेट्टुट्टेन अभिसंसारविज्जाणां ।
 29 सीला—गुणं बन्धनयंभा । पूतिलतं—गच्छोचिलतं ।
 33 उपधी—चत्तारो—काम उपधि खन्धं, किलेसं, अभिसंसारं ।

३.

- ३५ रसगविसाणकप्यो-खगामिगसिंगसदिसो ।
 ४० अनभिज्झितं-लोभाभिभूतेहि सब्बकापुरिसोहि अनभिपत्थितं पब्बज्जं ।
 ४२ चातुदिसो-(१) चतुसु दिसासु यथासुखविहारी; (२) ब्रह्मविहारभावना-
 फरिता चतस्सो दिसा अस्स सन्तीति ।
 ४७ अनवज्जभोजी-कुहनादिमिच्छाजीवं वज्जेत्वा धम्मेन समेन उप्पन्नं भोजनं
 भुञ्जन्तो तत्थ च पटिघानुनयं अनुप्पादेन्तो ।
 ५४ सामयिकं विमुत्तिं-लोकियसमापत्तिं; सा हि अप्पितप्पितसमये एव
 पच्चनीकेहि विमुञ्चति । आदिच्चधंघुस्स-पञ्चेकबुद्धस्स ।
 ५५ दिट्ठिविस्सूकानि-मग्गसम्मादिट्ठिया विरुद्धेन विस्सूकानि द्वासट्ठि
 दिट्ठिगतानि । ५६ निरासयो-नित्तण्हो ।
 ६० यथोधिकानि-सकसकओषिवसेन ठितानि येव ।
 ६९ अरिच्चमानो-भजहमानो ।
 ७३ विमुत्ति-चतस्सो वि हि एता अत्तनो पच्चनीकधम्मेहि विमुत्तता विमुत्तियो ।
 ७५ अत्तट्ठपञ्जा-अत्तनि ठिता एतेसं पञ्जा; दिट्ठट्ठपञ्जा ति अयं पि
 किर पौराणपाठो, सम्पत्ति दिट्ठेव अत्थे एतेसं पञ्जा, न आयत्तिं
 पेक्खन्तीति धुत्तं होति ।

४.

- ७८ निदानं-छेदकं, लवकं, उप्पाटकं ति अत्थो ।
 ७९ धुरधोरत्थं-(१) धुरायं पपानं; अथ वा (२) पुरिमधुरं वहन्ता धुरा, मूल-
 धुरं वहन्ता धोरत्था ।
 ८० योगवस्सेमाधिवाहनं-योगेहि खेमत्ता योगवस्सेमं निज्वाणं; सं अभिमुत्तं
 वा बाहिप्यतीति अधिवाहनं ।

५.

- ८७ परमं-सब्बधम्मार्तं अगमं उत्तमं, निज्वाणं ।

६.

- ९१ पराभवतो मुखं-पराभवतो पुरिसस्त किं द्वारं किं काण्णं ।
 ९२ भवं-यद्वन्तो अपरिहायन्तो पुरिसो ।

110 तिम्वरुत्यनिं—तिम्वरुफलसदिसत्यनिं तरुणदारिकं ।

112 सोण्डि—मच्छर्मसमज्जादिसु लोलं, गोपजातं ।

7.

116 वसलो—हीनधम्मानं वससनतो सिञ्जनतो अन्वास्सवनतो वसलो ।

121 किञ्चिक्खकम्पता—अप्पमत्तके पि किस्मिंचिदेव इच्छाय ।

125 पट्टु-अत्यसंपन्नो, उपकरणसंपन्नो । 131 असतं-असज्जनानं । अमन्तं-अभूतं ।

137 सोपाको—अत्तनो खादनत्थाय मते सुनखे लभित्वा पचतीति सोपाको ।

8.

145 खुदं—कायवच्चीमनोदुच्चरितं खुदं, लामकं ।

147 संभवेसी—संभवं एसन्तीति संभवेसीनो, अप्पहीनमवसंयोजनत्ता आयतिं पि संभवं एसन्तानं सेसपुथुज्जनानं एतं अधिवचनं ।

148 व्यारोसना पटिषसञ्जा—कायवच्चीविकारेहि व्यारोसनाय च मनोविकारेण पटिषसञ्जाय च । 149 नियं—अत्तनि जातं, ओरसपुत्तं ।

150 असंवाधं—भिन्नसीमं; सीमा नाम पञ्चात्थिको बुद्ध्यति; तस्मिं पि पवत्तं ति अत्थो । 151 ब्रह्मविहारं—सेट्ठविहारं ।

9.

153 अनोमनामं—अलामकेहि सत्त्वाकारपरिपूरेहि गुणेहि नामं अस्साति ।

156 आरा पमादम्हा—अब्रह्मचरियविरतिं पुच्छति, आरा पमदम्हा ति पि पठन्ति, आरा मातुगामा ति बुत्तं होति ।

158 खीणव्यप्यथो—रुससवाचो । वेभूतिर्यं—विभूतिं विनासं करोतीति.

163a व्यप्यथेन—वच्चीकम्मना ।

165 एणिजंघो—एणिमिगस्सेव अनुपुञ्चवट्ठा जंघा अस्सा ति.

178 सुहुट्ठितं—सुन्दरं उट्ठितं ।

11

195 अन्तं—गलवाटककरीसमग्गपरियन्ते सरीरान्तरे ठितं ।

उदरं—उदरियं, उदरे ठितं असितपीतसायितसायितं ।

” यकपेळस्स—यकनपिण्डस्स; यकनं अन्तो सरीरे द्विजं यनानमभन्तरे दान्निखणपरसं निस्साय ठितं ।

105 वत्थिनो-मुत्तस्स, ठानूपचारेण पनेतं वत्थीति वुत्तं ।

” वक्कं-हृदयमसं परिकित्तिपित्वा ठितं, पिहक्कं-हृदयस्स वामपस्से उदुर-
पटलस्स मत्थकपस्सं निस्साय ठितं ।

लसिका-आट्टिकसन्धीनं अम्भजनकिच्चं साधयति ।

198 सेदजल्लिका-सेदो च लोणपटलमलमदो जल्लिका च ।

203 यया इदं-सविञ्जाणकासुभं (सरीरं) आयुस्माविञ्जाणानं अनपगमा
चरति तिट्ठति तथा एतं एतरहि सुत्ताने सयित्तं अविञ्जाणकं पि
पुञ्चे तेसं धम्मनं अनपगमा अहोसि,

यथा एतं-यथा च एतं एतरहि मतसरीरं तेसं धम्मनं अपगमा न चरति
न तिट्ठति...तथा इदं सविञ्जाणकं पि तेसं धम्मनं अपगमा भाविस्सति ।

205 परिहीरति-दुग्गन्धो समानो पुप्फगन्धादीहि अभिसंस्सरित्वा परिहीरति
(परिहीरयति.) । 206 उण्णमेतवे-उण्णमित्तुं ।

12.

209 संत्ताय वत्थूनि-संधायतनधातुभेदानि किलेसट्टानानि दुवस्सपरिञ्जाय परि-
जानित्वा । पमाय बीजं-वत्थूनं बीजं अभिसत्त्वारविञ्जाणं वधित्वा ।

” तक्कं पहाय...-अकुसलवितक्कं पहाय सउपादिसेसं निब्बाणधातुं पत्ता
लोकत्यचरियं करोन्तो अनुपुञ्चेन चरिमाविञ्जाणवत्तया अनुपादिसेस-
निब्बाणधातुप्पत्तिया ‘दिवो वा मनुस्सो वा’ ति न उपेति संसं, अपरि-
निब्बुतो एव वा...‘रत्तो’ ति ‘इट्ठो’ ति वा संसं उपेति ।

13.

210 नायूहति-तस्स तस्स निवेत्तनस्स निव्वत्तकं कुसल अकुसलं वा न करोति

214 ओगहने-नहानतित्थे, थंगो-(यत्थ) उच्चाकुलीनोऽपि नीचाकुलीनो
ऽपि अंगं वसेन्ति ।

” वाचापरियन्त-वण्णवसेन उपरिभं वा अवण्णवसेन हेट्ठिमं वा ।

217 निपच्चवादी-‘किं एत इमिना दिन्न’ ति आदिना नयेन दायकं निपातेत्वा
अपियवचनानि वत्त ।

222 भुम्मानि-भूमियं निव्वत्तानि । 223 निप्पामेय-सुणार

- 226 समाधिमानन्तरिक्कं—यं च अत्तनो पवत्तिसमनन्तरं नियमेनेव फलप्पदानतो
“आनन्तरिय समाधी” ति आहु; न हि मग्गसमाधिहि उप्पन्ने तस्स
फलुप्पत्तिनिसेधको कोचि अन्तरायो अत्थि ।
- 227 पुग्गला-सत्ता। सत्तं-सप्पुरिसेहि। अटु-चत्तारो च पटिपञ्चा चत्तारो च फले ठिता।
अथवा ‘अटुसत्तं’ ति तेसं गणन परिच्छेदो । ते हि एकवीजि*-कोलंकोल-
सत्तवस्सत्तुपरमा तयो सोतापञ्चा, कामरूपअरूपभवेसु अधिगतफला तयो
सकदागामिनो, ते सब्बेऽपि चतुन्नं पटिपदानं वसेन चतुर्वीसति, अन्तरा-
परिनिब्बायी उपहत्तपरिनिब्बायी ससंसारपरिनिब्बायी असंसारपरि-
निब्बायी उद्धंसोतो अकनिट्टगामी ति अविहेसु पञ्च, तथा अतप्प-
सदस्स-सुदस्सीसु; अकनिट्टेसु पन उद्धंसोतवज्जा चत्तारो ति चतुर्वीसति
अनागामिनो, सुक्खविपस्सको समथयानिको ति द्वे अरहन्तो, चत्तारो
मग्गट्ठाति चतुपञ्चाम्, ते सब्बे पि सद्वाधुर-पञ्चाधुरानं वसेन दिग्गुणा
हुत्वा अटुसत्तं होन्ति ।
- 228 निकामिनो-काये च जीविते च अतपेक्खा हुत्वा पञ्चाधुरेन विरियेन
सब्बकिलेसेहि कतनिकसमना, तेन तेसं विरियसंपन्नं पञ्चाकखन्धं दस्सेति ।
मुधा-अव्ययेन, काकणिकं पि व्ययं अक्त्वा ।
निब्बुत्तिं-पटिप्पस्सद्धकिलेसदर्थं फलसमापत्ति ।
- 229 इन्दसीलो-नगरद्वारविनिवारणत्थं उम्मारब्धन्तरे अटु वा दस वा हत्थे
पठविं सणित्वा आकोटितस्स सारदारुमयत्थम्मस्सेतं अधिवचनं ।
- 239 चतुहपायेहि-चत्तारो अपाया नाम निरय-तिरच्छान-पेत्तिविसय-असुरकाया।
छ अभिजानानि-मातुघात-पितुघात-अरहन्तघात-लोहितुप्पाद-संघभेद
-अञ्जसत्थारुद्धेसकम्मानी ।
- 232 अभव्वता दिट्ठपदस्स-पापकम्मं कत्वा तस्स पटिच्छादाय दिट्ठनिब्बाण-
पदस्स...अभव्वता ।
- 233 फुस्सितग्गे-सब्बसासपसासासु संजातपुप्फे । 234 वरञ्जू-निब्बाणञ्जू ।

14.

- 239, सामाका-धुनित्वा वा सिसानि उचिनित्वा वा गच्छपग्गा तिण्णञ्जजाति,
चिगूलका-कणवीरपुप्फसंठानसीसा; चीनकानि-अटविपव्वत्तपादेसु

अरोपितजाता चीनमुग्गा । गविफलं—यं किञ्चि रुक्खवल्लिफलं ।

सतं—सन्तो अरिया । २४० आमगन्वं—मच्छमंसं ।

२४१ ब्रह्मबन्धु—ब्राह्मणगुणविरहित, जातिमत्तब्राह्मणाति ।

२४२ अज्जेनकुज्जं—निरत्यकानत्यजनकगन्धपरियापुणनं ।

२४३ दुरजया—दुविज्जापया । २४४ लूत्तसा—लूत्ता, अत्तकिलमथानुयुता ।

२४५ भस्ससमुत्तयो—समुत्तितं भस्सं, अत्तकंसनता ।

२४६ सूचका—पेसुज्जेन सूचका । २४७ मच्छमंसाननासकत्तं—मच्छमंसानं अनासकत्तं ।

15.

२५३ सप्पहानि—कातुं सक्कानि, २५४ पोरिसं धुरं—पुरिसानुच्छविकं भारं ।

16.

केवलकप्पं—अनवसेसं । २५६ सोत्थानं—सोत्थिभावं ।

२६० पणिधी—पणिधानं, नियुञ्जनं, ठपनं । २६१ बाहुसच्चै—बहुस्सुतभावो ।

17.

टंकितमत्थो—चतुस्रं पासाणानं उपरि वित्थितं पासाणं आरोपेत्वा कतो पासाणमत्थो । सूचिलोमो—सरीरे चअस सूचिसदिसानि, लोमानि अहेत्तुं ।

२७१ ओत्तजन्ति—यथा गामदारका कीळन्ता काकं सुत्तेन पाद्रे बन्धित्वा सिपन्ति ।

18

२७७ गणवसिक्को—अनेकवस्सिक्को ।

२८१ अभिनिब्बिज्ज याय—विवज्जेय्याथ, मा भजेय्याथ ।

” कारणद्वं...—कचवरं इव निद्धमथ, कसटभूतं च नं हत्थे वा सीसे वा गहेत्वा निक्कट्ठय । २८२ पलापा—अन्तो तण्डुलविरहिता, बहि यूसेन वीहि विय दिसन्ति ।

19.

२८५ ब्रह्म निधिं—मेत्तादिविहारं । २८६ पक्कतं—उदिस कतं; एसानं—एसमानानं ।

२८७ अज्जर्वं—उज्जुभावो । २९१ परिब्बुद्धं—परिद्विण्णं ।

३०३ सम्मापासो—सम्मा एत्थ पासन्तीति; दिवसे दिवसे सम्मं सिपित्वा

तस्स पतितोकासे वेदिं कत्वा संहारिमेहि यूपादीहि सरस्सतिनदिया
निमुंगोकासतो पभुति पटिलोमं गच्छन्तेन यजितब्बस्स सात्रायागस्स
एतं अधिवचनं ।

निरग्गळो—नत्थि एत्थ अग्गळोति; नवहि परियञ्जेहि यजितब्बस्स
सद्धिं भूमिया च पुरिसेहि च...धिभवदक्खिणस्स सब्बमेधपरियाय-
नामस्स अस्समेधविकप्पस्सेवेतं अधिवचनं ।

311 अनसनं—भुदा । 313 अणु धम्मो—हीनधम्मो.

20.

317 विभावी—परेसं पि पाकटं करोति । 320 निज्झपेतुं—पेक्खापेतुं ।
321 फियेन—द्वित्रिपदरेन; अरित्तेन—वेळुदण्डेन । उपयञ्जु—उपायञ्जु ।
322 सोतावधानूपनिसूपपन्ने—सोतओदहनेन च मग्गफलानं उपनित्सयेन च
उपपन्ने ।

21.

325 अनुसुय्यको—उसुय्याविगमेन अनुसुय्यको ।
327 तच्चेहि निव्येथ—समथविपस्तानापटिसंयुत्तेहि सुभासितेहि कालं सेपेय्य ।

22.

333 विसत्तिकं—नानप्यकारेसु विसयेसु विसटवित्थिण्णविसालत्ता विसत्तिकं
भवभोगतण्हं ।

23.

335 पण्डितो—सारिपुत्तो । अनिमित्तं—विपस्तानं (रागनिमित्तादीनि अगहणेन)

24.

बंगीसो—परिव्वाजकस्स पुत्तो परिव्वाजिकाय कुच्छिम्हि जातो । सो
अञ्जतरं विज्जं जानाति यस्तानुभावेन छवससिं आकोटित्वा सत्तानं गतिं
जानाति । [सो बुद्धसाधको हुत्वा अनुपुब्बेन भगवता पटिभानवन्तानं
भिक्षून् अग्गट्ठाने ठपितो] ।

निग्रोधकप्पो—कप्पो ति तस्स नामं; निग्रोधमूले अरहत्तं अधिगतत्ता
निग्रोधकप्पो । 350 सुविकप्पितेन—सुदु विकप्पितेन अभिसंसत्तेन ।

351 निगग्रह-सुंदु याचित्वा, निबन्धित्वा, धोनं-धुतसर्बर्षोपै ।

” न कामकारो...सख्यकारो-(पुयुज्जना) यं पत्येन्ति आतुं वा वतुं वा तं न सकोन्ति, तणगतानं एन पञ्जापुञ्जगमा किरिया, ते यं पत्येन्ति आतुं वा वतुं वा तं सकोन्ति ।

355. पंचसेट्टो-(1) पंचन्नं पठमत्तिस्ताने पञ्चवगिगयानं सेट्टो, (2) पचहि वा सद्धादीहि इन्द्रियेहि (3) सीलादीहि वा धम्मकखन्येहि (4) अतिविसि-ट्टेहि चकसूहि च सेट्टो ति । संगीतिकासनमेविदं वचनं ।

356 इसिसत्तम--(1) इसि च सत्तमो च उत्तमट्टेन, (2) विपस्सि-सिसि-वेत्सभु-ककुत्तन्ध-कोणागमन-कत्सपनामके छ इसयो अत्तना सह सरु करोन्तो पातुभुतो ति ।

358 उपादानं-उपादातव्वट्टेन वट्टं । मच्चधेय्य-तेभूमकवट्टं ।

25.

360 मंगला-मंगलसुत्ते वुत्तान दिट्ठमंगलादीने एत अधिवचनं ।

371 वग्गगतेसु न वग्गसारि-वग्गगता नाम द्वासाट्ठिदिट्ठिगतिका, अञ्जमञ्ज पट्ठिलोमत्ता, एवं वग्गाहि दिट्ठिहि गतेसु सत्तेसु न वग्गसारि, ' इदं उञ्जिज्जस्सति, इदं तथेव भविस्संती ' ति एवं दिट्ठिवत्तेन अगमनतो ।

373 कप्पातीतो-'अह मम' ति कप्पन सव्व पि वा तप्पादिट्ठिकप्प अतीतो ।

374 सव्वूपधीन-खन्ध-कामगुण- किलेसाभिसंसारभेदानं उपधीनं ।

26.

380 वेत्सवणो-विसाणाय राजधानिया रज्ज करेतीति ।

381 तिथिया-नन्द-वच्च-सकिचेहि आधिपुग्गलेहि तीहि तिथिकरेहि क्ते दिट्ठित्थिजे जाता, तेसं सात्तने पञ्चजिता पुराणकत्सपादयो छ संत्थारो, तत्थ नाथपुत्तो निगण्ठो, अवसेसा आजीविका ।

391 संधाटिरंजूपवाहने-सुमलादिनो संधाटिरज्जस धोवनं ।

402 पाटिहारियपवत्तो-(1) वत्सुपनायिकाय पुरिमभात्ते आसाळहमात्तो, अन्तो वत्से तयो मात्ता कत्तिकमात्तो ति इमे पञ्च मात्ता, (2) आसाळह-कत्तिक-रुग्गुणमात्ता तयो एवाति अपरे, (3) पवत्सुपोसधादिवत्तो पुरिम-

पच्छिमादिवसवसेन पम्से पम्से तेरसी-पटिपदा-सत्तमी-नवमी संसाता
चत्तारो चत्तारो दिवसाऽति अपरे ।

404 सयंपमा-ति लद्धनामा छ कामावचरदेवा [चातुष्महाराजिका, तावर्तिता,
यामा, तुसिता, निम्मानरति, परनिम्मितवसवसी ।]

27.

409 गिरिब्वजं-[राजगहं] हि पंडव-गिज्झकूट-वेमार-इतिगिलि-वेपुल्ल-
नामकानं पञ्चन्नं गिरीनं मज्जे वजो विय उतं, तस्मा गिरिब्वजं ति
बुञ्जति । अभिहारेसि-नगरे चरि । 410 बहा-आरोहपरिणाहसंपन्नो ।

424 दट्ठु-दिस्वा ।

28

420 नमुचि-अत्तनो विसया निम्समितकामे देवमनुस्से न मुञ्चति, अन्तराव्यं
करोति, तस्मा नमुचीति बुञ्जति ।

439 कण्हस्स-नमुचिनो । 440 मुञ्जं परिहरे-संगामावचरा अनिवत्तिनो
पुरिसा अत्तनो अनिवत्तनकामावं आपनत्थ सीसे वा घजे वा आवुधे वा
मुञ्जतिणं बन्धन्नि । 440 ओतार नाधिगच्छिस्स-रन्ध विवर नाधिगमिं ।

447 मेद्वण्णं-मेद्वण्णसदिसं 449 वीणा-वेळुवण्णडु नाम वीणा कच्छतो
पतिता, या सकिं अंगुलेहि वादिता चत्तारो मासे मधुरस्सरं मुञ्चति, थं
गहेत्वा सक्को पञ्चसिखस्स अदासि ।

29

अनुवज्जा-वज्जसंखातरामादिदोसविरहिता । अनुवज्जा-अनुवादविमत्ता ।

30.

हव्यसेसं-अग्निग्धि हुतावसेसं पायासं ।

450 निवुत्तकेसो-अपगतकेसो, ओहारितकेसमस्सु ।

457 सावित्ति-बुद्धं सरणं गच्छामि, धम्मं सरणं गच्छामि, संघं सरणं
गच्छामीति इमं अरियसावित्तिं सन्धाय पुच्छति ।

459 पूरब्बासं-चरुकं च पूरं याति । 463 जातवेदो-अग्निः । हिरिनिसेधो-
हिरिया दोसे निसेधेति । 468 ममायितानि-तण्हादिद्विममायितानि ।

468 समेहि-विपस्सिआदीहि वद्धेहि । विसमा-पञ्चेकवद्धादयो अवसनेम-
सञ्चसत्ता ।

- 473 मानसत्तेसु—मानेन लगेसु । 474 विवेकदस्ती—निष्वाणदस्ती । परवेदियं—
परेहि आपेतब्बं । आरम्भणा—वच्चया, पुनम्भवकारणानि ।
475 परोवरा—परावरा, सुन्दरासुन्दरा, बाहिरा अज्झात्तिका । 476 अकाचो—
बाहिरमलामावेन विमलत्ता वा आगुं न करोति, तेन अकाचो ।
478 यकत्तस्स—पुरिस्सत्त । 481 सीमन्ता—(1) सीमाति मरियादा साधुजनवृत्ति,
तस्सा अन्ता परियोसाना, किलेसा; (2) बुद्धवेनेय्या सेत्ता च पुथुज्जना
च । 486 आयोगो—आयजितब्बो, ततो ततो आगम्म वा यजितब्बं
एत्थ; देय्यधम्मानं अधिट्टानभूतो ।

31.

वदञ्जू—याचकानं वचनं जानामि, वृत्तमस्ते येव ' अयं इदं अरहति,
अयं इदं ' ति पुरिसविसेसावधारणेन बहुपकारभावगहणेन वा ।
याचयोगो—याचितुं युतो ।

- 496 मवाभवाय—सस्सताय वा उच्छेदाय वा, अथ वा भवस्स अमवाय
पुनम्भवानभिनिव्वत्तिया । 499 समिताविनो—किलेसवूपसमकारिनो ।
501 अत्तदीपा—अत्तनो दीपं कत्वा विचरन्ता, खीणासवा ।

32.

नेल्लवनं—तस्स उट्थानस्म नामं; तं किर वेळ्ळहि परिविरत्तं अहोसि ।
कलन्दकनिवापो—कलन्दकानं एत्थ निवापं अदंसु । पुराणसाटोहिता—
माता विय पिता विय हितज्झासया । न संपायन्ति—न संपादेन्ति ।
हीनाय—गहट्टभावाय । रत्तञ्जू—(1) रत्तनञ्जू ' निष्वाणरत्तनं जानाम
मयं ' ति एवं सकाय पट्टिज्जाय लोकेनापि सम्पत्ता; (2) बहुरात्तिविदू
वा । उज्जातब्बो—अवजानितब्बो ।

- 510 अनुधम्मं—अत्यानुरूपं पाळिं आरोपेन्तो । 513 सोरत्तं—सुवृत्तन्तं; सूरत्तं—
सुदु उपरत्तं । 514 पज्जेन कत्तेन—भाषितेन मग्गेन । विमवं च भवं
च—विपत्तिसंपत्ति—हानिवृद्धि—उच्छेदसम्पत्त—अपुञ्जपुञ्जप्पभेदं ।
515 उस्सदा—रागद्वोसमोहमानदिट्ठिकिलेसदुच्चरितसंसाता सत्त ।
517 कप्पानि—तथा तथा विकप्पनतो तण्हादिट्ठियो; अथ वा संबट्टविय-
ट्टकप्पे । विचेत्थ—अनिश्चादिभावेन सम्पासेत्वा । केवलानि—सम्भानि ।

524 खेत्तानि—आयतनानि । मूलबंधनं—अविज्जाभवतण्हादि । पण्डरानि—
आयतनानि, पकतिपरिसुद्धता रुद्धिहया च एव वृत्तानि ।

529 वेदानि—सम्बसमणब्राह्मणानं सत्थसञ्जकानि वेदानि ।

537 दुक्खवेपक्क—दुक्खविपाकं । 538 तीणि.....सद्धि—सक्कायद्विट्ठिया
सह ब्रह्मजाले वृत्तद्वासद्विट्ठिद्विगत्तानि । सञ्जकस्वरसञ्जनिस्सितानि—
'यदेतं 'इत्थि पुरिसो' ति वोहारनाम, या चार्यं मिच्छापारिवितक्कानुस्स—
वादिक्खसेन 'एवरूपेन अत्तना भरितञ्च' ति बालानं विपरीतसञ्जा,
तदुभयानिस्सितानि । ओसरणानि—ओगहनानि तिस्थानि, दिट्ठियो ति
अत्थो । ओघतमगा—ओघतमं ओघन्त्यकारं अगा, ओघन्तं अगा ति वा
पाठो ।

540 मोनपथेषु—ज्जाणपथेषु । नारदपञ्चता—ते पि किर द्वे देवगणा पञ्जावन्तो ।
वेमत्तता—नानन, न सम्बेनेव परिकसितञ्च ।

33.

अगुत्तरापा—अंगा एव; महामहीगंगाय पन या उत्तरेन आपो तासं
अविदूरत्ता उत्तरापा ति बुञ्चन्ति ।

समादपेसि—तथारूपानं पुञ्जानं एन पि कत्तन्वताय वियोजेसि ।
सपहंसोसि—सादेट्टिकसपरायिकेन फलविसेसेन पसंसेसि । कायवेय्याव-
ट्टिकं—कायेन वेय्यावञ्चं । निघण्डु—नामनिघण्डु, रुक्खादीनं वेवचन
प्पकासकं सत्थं । केट्ठमं—किरियाक्खप्पविक्कप्पो कवीनं उपकाराय सत्थं ।
अक्खरप्पभेदो—सिक्खता च निरुत्ति च । लोकायत—वेतण्डवादसत्थ ।
केणिससमिये—केणियस्स अस्समनिवासिने । पदे पदं—पदसमीपे पद, तेन
तुरित्तममनं पट्टिसेधेति ।

548 सुमुक्कदाओ—भगवतो हि दाठाहि चन्द्रकिरणा विय अतिविय पडररं सियो
निच्छरन्ति । 552 जम्बुराण्डस्स—जम्बुद्वीपस्स ।

563 कण्हाभिजातिको—चण्डालादिनाचि एले जातो । 567 सदिट्ठिकं—पञ्चकसं ।

568 अग्निहत्तमुत्ता—अग्निहोत्तसेट्ठा । 570 इतो अट्ठमि—इतो अट्ठमे दिवसे ।

34.

574 आनिमित्त—किरियाक्खानिमित्तविरहितं, न हि सक्का लब्धं 'यावाहं' ।

या इदं वा करोमि, ताव त्वं जीव मा मिय्याति' । कसिरं-किच्छं, न सुखयापनीयं । ६०२ अब्रहे-उद्धरे ।

35

श्वकी तारुण्यो तोद्रेय्यो ति बोहारनामं एतं, पोस्तरसाति जाणुस्तोणीति नेमित्तिकं । गहणि-मातुकुच्छि । अक्खित्तो-अनवञ्जातो ।
वत्तसंपन्नो-आचारसंपन्नो ।

६०४ अनुञ्जातपाटिञ्जाता-आचरियेहि च अनुञ्जाता, अत्तना च पाटिजा-
निम्हाति अत्थो । ६०५ केवलिनो-निटुंगता ।

६०६ जप्पे (ज. जपे) वेदे । ६०८ रयातीतं-ऊनभावं अतीतं, परिपुण्णं ।
६०० व्यक्खित्तं-व्याकरिस्सामि । जातिविभंगं-जातिवित्थारं ।

६०१ तिणानि नाम अन्तोफेग्गूनि बहिसारानि तस्मा तालनालिकेरादयोऽपि
तिणसंगहं गच्छन्ति, रुक्खा नाम बहिफेग्गू अन्तोसारा ।

६११ समञ्जाय-बोहारमत्तेन । ६१५ परपेस्सेन-परेसं वेय्यावच्चेन ।

६१७ इरसत्थं-आयुषजीविकं । ६२० भोवादि-भो भो ति वचनमत्तेन
अञ्जेहि सक्खिनेहि विसिट्ठत्ता भोवादि । ६२२ नान्धि-नय्हनभावेन
पवत्तं कौधं । वरत्ते-बन्धनभावेन पवत्तं तण्हं । सन्दानं सहनुकमं-
अनुसयानुकमसहितं द्वासट्ठिदिद्विसन्दानं । पञ्चिधं-अविज्जापञ्चिधं ।

६२४ उस्सदो-तण्हाउस्सदो । ६३२ नाभिसजे-कुञ्जापनवसेन न लग्गापेय्य ।

६३५ आलया-तण्हा । ६५४ रथस्साणीव यायतो-यथा रथस्स यायतो आणि
निबन्धनं होति, न ताय अनिवद्धो याति, एव लोकरस्स उपपज्जतो
पवत्ततो च कम्मं निबन्धनं, न तेन अनिवद्धो उपपज्जति, न पवत्ततीति ।

36.

पेसला-पियसीला । कट्ठा-चणक । बेल्लवसलाटुक-तण्णबेळ्लव ।
वीसतिस्सारिको-मागधकेन पत्येन चत्तारो पत्था कोसलरट्टेकपत्थो होति,
तेन पत्येन चत्तारो पत्था आळहकं, चत्तारि आळहकानि दोणं, चतुदोणं
मानिका, चतुमानिकं सारि, ताय सारिया धीसतिस्सारिको ।
तिलवाहो-तिलसकटं ।

६५९ कुठारी-कुठारिसदिसा फरुसावाचा । ६५८ कलि-अपराधं ।

- ६६४ विभूत-विगतभूत आलिकवादी । भूतह-भूतिहेनक, बुद्धिनासक ।
 ६६५ पपत-सोन्न, पपद-महानिरय । ६६६ ओनहियाना-पलिपेडेत्वा ।
 ६७० समुप्पिळ्वासा-समुप्पिलवन्ता, सकि पि उच्च सकि पि अथा गच्छमाना
 फेणुदेहक पच्चन्तीति वुत्त होति ।
 ६७३ सच्चसमा हि समन्तकपट्टा-यस्मा तस्मा कुम्भिया उपरिभाग निक्खान्ति-
 तत्ता सच्चत्थ समा समन्ततो कटाहा, तस्मा अपगन्तु तीर मर्त्याति वुत्तं
 होति ।
 ६७३ जिह्वा बळित्तेन गहेत्वा आरजयारजया-मुसावादीन निरयपाला जिह्वा
 बळित्तेन निक्खान्ति यया मनुस्सा अल्लचम्म भूमिय पत्थरित्वा स्वीलेहि
 आकोटेन्ति, एव आकोटेत्वा फरसुहि फाळत्वा एक एक कोटि उन्दित्वा
 विहनन्ति, छिन्नछिन्नकोटि पुनपुन समुट्ठाति । आरचयारचया-आवि-
 जिज्जत्वा आविजित्वा । ६७५ काकोलगणा-कण्हकाकगणा ।
 ,, कुलला-कुललपविसनो, सेनान एत नामति एके ।

37

- ६७९ पतीते-तुट्ठे । ६८० चित्ति करित्वा-आदर करित्वा । कल्लरूपो-तुट्ठरूपो ।
 ६८१ दट्ठु-दिस्वा । ६८२ मरुमुद्धवासिने-सिनेरुस्स हि हेट्ठिमतले दसयोजन-
 सहस्स असुरभवन्, माज्झिमतले द्विसहस्सपस्तिदीपपरिवारा चत्तारो
 महाद्वीपा, उपरिमतले दसयोजनसहस्स तावतिसभवन्, तस्मा देवा
 मेरुमुद्धवासिनो ति वुच्चन्ति ।
 ६८६ अवसरि-ओतरि । ६८८ सुकुसलसम्पहट्ठ-कुसलेन सुवण्णाकारेण सघट्ठितं
 तापितं ति अधिष्ठायो । ६८७ दद्वत्तमान-विज्जोत्तमान ।
 ६८९ वीतिपतन्ति-सरिर वीजमाना पतनपतन करोन्ति ।
 ६९० जिगिस्सको-जिगिस्सन्तो, परियेसन्तो, उपपरिखन्तो । ६९२ न ओरकार्यं
 अय ओरको, परित्तो, न । ६९४ असमपुरस्स-असमविरियस्स । अथावी
 इदिसवतो । ७०० मोनेय्य उत्तम पद-मुनीन सम्मक उत्तमपट्टिपद् ।
 इरभिसम्भ-सहितु इक्क । ७०२ अक्कुट्ठवान्दित-अक्कोस च वन्दनं च ।
 ७०४ परोवरे-सुन्दरे च असुन्दरे च । ७१० विचसने-समतिक्रमे ।

- 711 पयत-ओभासपरिकथानिमित्तपयुक्तं [see 930] । 714 समणेन-
बुद्धसमणेन ।
714 न पारं दिगुणं यन्ति-एकमग्गेन द्विक्खत्तुं निब्बाणं न यन्ति । ...
कस्मा । येन मग्गेन ये किलेसा पहीना तेसं पुन अप्पहातव्यतो, एतेन
परिहानधम्माभावं दीपेति । न यिदं एकगुणं मुत्तं-तं च इदं पारं एकक्खत्तुं
येव फुसनारहंऽपि न होति । कस्मा । एकेन मग्गेन सव्वाकिलेसप्पहानाभाव-
तो; एतेन एकमग्गेनेव अरहत्ताभावं दीपेति ।
715 विसता-तण्हा । 716 उपञ्जित्तं-उपञ्जायित्तं, कथयित्तं ।
716 खुरधारूपमो-यथा मधुलिङ्गं खुरधारं लिहन्तो छेदतो जिह्वं रक्खति,
एवं धम्मेन लब्धे पचये परिभुजन्तो चित्तं किलेसुप्पत्तितो रक्खेय्य ।
719 मामको-मम सावको ।
720 सोब्भेसु-मातिकासु । पदरेसु-दरीसु । 723 यतत्तो-गुत्ताचित्तो ।

38.

उपनिता-कारणं, पयोजन । द्वयता-द्वे अवयवा एतेसंति द्वया; द्वया
एव द्वयता । अञ्जा-अरहत्तं । 725 अन्तकिरियाय-वड्डुक्खत्तस
अन्तकरणत्थाय ।

- 728 उपधि-सासवद्धम्मं । 730 विज्जागता-अरहत्तमग्गविज्जाय सीणासवसत्ता ।
757 फत्ताभिसमया-फत्तनिरोधा । 739 मोसधम्मं-नत्तनधम्म, पलोकिनं-
जरामरणहि पलुज्जनधम्मं । 744 आरम्म-कम्मसंपयुत्तं विरियं ।
745 अनारम्भे-निब्बाणे । 749 आरोग्यं-निब्बाणं । संखाय-पञ्चवेकित्वा ।
संखं-‘देवो’ ‘ति मनुस्सो’ ति आदिक्कं संखं । 758 सच्चाभिसमया-सच्चावबोधा ।
759 केवला-अनवसेसा । 761 सकायो-पञ्चसत्तन्वा । 763 सन्तिके-
यं अत्तनो सरिरे तच्चपञ्चकमत्तं परिच्छिन्दित्वा अनन्तरं येव अधिगन्तव्वतो,
अत्तनो सन्धानं वा निरोधमत्ततो सन्तिके, निब्बाणं ।
764 मारधेय्यं-तेभूमक्कवड्ड ।

39.

- 771 नावं सिञ्चित्व-अत्तभावनावं किलेसूदकगरुक्कं सिञ्चित्वा लुक्केन
अत्तभावेन...सव्वधम्मपारं निब्बाणं गतो भवेय्य ।

40.

772 सत्तो-लम्गो । 773 न अञ्जमोक्त्वा-अञ्जे मोचेतुं न सक्रोन्ति ।

774 अवदानिया-अवंगमनताय, मच्छस्ताय सुन्दादीनं वचनं अनादियनताय च अवदानिया ।

775 दिट्ठसुतेसु-दिट्ठेसु च सुतेसु च धम्मेसु । 776 सञ्जं-नामरूपं ।

41.

780 खिलो-रागादिखिलो । 781 समत्तानि-पुष्पिणानि । 782 पाया-
[प] वदति ।

783 उस्सदा-[800 515] 784 पक्खिता-परिक्खिता; संसता-पञ्चयाभि-
संसता । अवीवदाता-अरोदाता । कुप्पपटिच्चसन्ति-यस्मा अचनि तस्सा
दिट्ठिया दिट्ठधम्मिकं च सक्कायादिं, संपरायिकं च गतिविसेत्तादिं आनि-
संसें पस्सति, तस्मा तं च आनिसंसं तं च कुप्पताय च पटिच्चसमुप्पन्नताय
च सम्भुतिसन्तताय च कुप्पपटिच्चसन्तिसंसातं दिट्ठिं निस्सितो व होति ।
सो तं निस्सितत्ता अत्तानं वा उक्कंसेय्य परे वा धंभेय्य अभूतेहि वि
गुणद्वेस्सेहि । 785 निरस्सति-जहाति ।

786 अनुपयो-तण्हादिट्ठिउपयानं अभावेन अनुपयो ।

787 अत्तं निरत्तं-अत्तदिट्ठि वा उच्छेददिट्ठि वा; गहणमुञ्चनं वा ।

42.

दिट्ठिगतिको बालो अभिजानाति-"पस्सामि..."

788 अञ्जेन-असुद्धिमग्गेन । दिट्ठि हि नं पाव तथावदानं-एनं दिट्ठि येव
'मिच्छादिट्ठिको अयं' ति कथेति । वदानं-वदेत्तं, कथेत्तं ।

790 वते-हात्थिवताविभेदे वने । अत्तंजहो-अत्तदिट्ठिया यस्स कस्स चि वा
गहणास्स पद्दन्ता अत्तंजहो । 791 एजा-तण्हा ।

792 सञ्जसत्तो-कामसञ्जादिसु लम्गो । 793 विकप्पयेय्य-तण्हाकप्पेन वा
दिट्ठिकप्पेन वा विकप्पयेय्य । 795 परसुगहीतं-'इदं परं' नि उग्गाहीतं नत्थि ।

43.

796 परिज्जसानो-वसमानो । उत्तरिं कुरुते-सेट्ठं कुरुते । 800 अत्तं पहाय-यं
पुब्बे गहितं तं पहाय । विपत्तेसु-नानादिट्ठिवत्तेन भिन्नेसु ।

801 उभयन्ते—फस्स—फस्ससमुदयआदीसु । 802 सञ्जा—सञ्जासमुदापिना
दिट्ठि । 803 धम्मा—दासाट्ठिदिट्ठिगतधम्मा ।

44

805 विनाभावसन्तं—विज्जमानाविनाभाव । 810 सामागियं—पटिरूपं ।

45.

816 यानं मन्तं—हत्थियानादि यानं अदन्तं विसमं वि आरोहति, आरोहकं
वि भजति, पपातेऽपि पपतति । 818 मंकु—दुम्मनो ।

819 सत्थानि—अत्तनो परेसं च छेदनद्वेन सत्थानि कायदुच्चरिणादीनि ।

820 परिक्खिस्सति—परिक्खिलिस्सति ।

46.

825 कयोज्जं—कलहं । 826 युत्तो कयायं—विवादकथाय उस्सुको । अपाहतस्मिं-
पन्हवामंसकेहि 'अत्यापगतं ते भणितं, व्यज्जनापगतं ते भणितं' ति
आदिना नयेन अपसादिते वादे ।

832 पटिघेनिक्कत्ता-पटिलोमकारको । 833 विसेनिक्कत्ता-किलेससेनं विनासेत्वा ।

834 धेनेन युगं समागमा—धुवकिलेसेन धुद्धेन युगगाहं समागमा ।
सगघसि—सन्निराससि ।

47.

837 अज्जनमन्नि—निश्चाणं । न दिट्ठिया—ति आदीहि दिट्ठिसुतिसमापत्ति-
प्राणवारिणीत्पत्तानि पटिन्मिपति । अदिट्ठिया—दसवत्सुकं सम्मादिट्ठिं
विना; अमुतिया—नवगं मयनं विना; अज्जाणा-कम्मसा कतसथानुलोमिक-
प्राणं विना, असीलता—पातिमोक्खसंवर विना; अश्वता—धुतद्वयतं
विना, एते च पुरिमे... निम्बज पण्डिते... अनुगम्याय । 840 मोमुहं—अति-
मूढं । 841 एत्थमुत्तं—एत्थसज्जके अपुग्गि जाते । 847 सज्ज—कामसज्जा ।
847 धट्टयन्ता—अट्टा कामाधिकरणं पश्यतिना धम्मधिकरणं अज्जमज्जं
धट्टयन्ता, ये कामसज्जदिक्कं अगग्गुं, विवेकतो महट्ठा, ये च विट्ठि
अगग्गुं, विवेकतो पश्यतिना, ते ।

48

849 पुज्जनो—अश्रित्ता । नृत्तमेत्थो—'एत्तो' नि आदिना मयेन व
उत्तमेत्तमेत्थो ।

- 860 अकुकुच्चो-हृत्थकुकुच्चादिविरहितो । 851 विवेकदस्सी कस्सेसु-पञ्चुप्पेसु
चक्खुसंफस्सादिसु अत्तादिभावविवेकं पस्सति ।
853 अनस्सावी-तण्हासन्यवविरहितो ।

49.

- 864 निट्ठा-समिद्धि । 866 विनिच्छया-तण्हादिट्ठिविनिच्छया ।
867 विभवं-वर्यं; मयं-उप्पादं । 874 सञ्जसञ्जी-एकतिसञ्जाय सञ्जी ।
विसञ्जसञ्जी-विरूपाय सञ्जाय सञ्जी, उम्मत्तको वा क्षित्तचित्तो
वा । असञ्जी-सञ्जाविरहितो, निरोधसमापन्नो वा असञ्जसत्तो वा ।
विभूतसञ्जी-‘सञ्जसो रूपसञ्जानं’ति आदिना नयेन समतिष्ठन्तसञ्जी,
अरूपज्ज्ञानलाभी । एवं समेतस्स-एतस्मिं सञ्जासञ्जितादिभावे अठ्ठया
यदेतं वुत्तं “सो एवं समाहिते चित्ते...पे०...आकासान्धायतनसमापत्ति-
पटिलाभत्थाय चित्तं अभिनीहरती” ति एवं समेतस्स अरूपमगगसमंगिनो ।
सञ्जानिदानस्स पपञ्चसंखा-एवं पटिपन्नस्सा पि या सञ्जा तन्निदाना
तण्हादिट्ठिपञ्चा अप्पहीना येव होन्ति ।
875 नो-नु । अगमं-एतावता नु अगमं सुद्धिं वदन्ति उदाहु अञ्जं पि एत्तो
अरूपसमापत्तितो अधिकं वदन्ति । यमखस्स-[See 478.]
876 समयं-उच्छेदं । 877 भवाभवाय-पुनपुनप्राप्तिया ।

50.

आदितो द्वेऽपि गाथा पुच्छागाथा ।

- 878 सक्कं सक्कं विट्ठिपरिव्वसाना-अत्तनो अत्तनो दिट्ठिया वसमाना ।
880 इंदानि तिस्सो विस्सज्जनगाथा । 881 संदिट्ठिया-सकाय दिट्ठिया ।
वीवदाता-योदाता । 883, 885 पुच्छागाथा । 884, 886 विस्सज्जनगाथा ।
885 पवादिपासे-वादिनो । 887 विमानदस्सी-सुद्धिअमावसंसत्तं विमानं
असम्मानं पस्सन्तोऽपि । 888 तथेव पावा-तदेव वचनं (तं वा) दिट्ठिं
वदति । 889 समत्तो-गुण्णो, उद्धमातो । 890 तुमो सहा-सोऽपि
तेनव सह । 892 सकायने-सकमगो । 893 मेयकं-कलहं ।
894 सयं पमाय-सयं च सत्थारादिं निम्भिनिन्वा । उच्चं-भिप्पो ।

51.

- 895 अन्वानयन्ति—अनुआनयन्ति, पुनपुन आहरन्ति । 896 अप्यं... पसंसासंखातं वादफलं अप्यं । समाय—रागादीनं समाय । दुवे फलानि—निंदा पसंसा च, जयपराजयादीनि वा तं-सभागानि ।
- 897 सम्पुतिथो—दिट्ठियो । उपयं—उपगन्तव्यत्वेन उपयं, रूपादिषु एकं पि धम्मं उपेय्य । सन्ति—पेमं । 900 सन्ति अनुगगहाय—दिट्ठिं अगहेत्वा । 902 संवेधितं—तण्हा दिट्ठि चऽस्स पकप्पितेसु वत्थुसु संवेधितं पि होती ति वुत्तं होति । 906 पच्चत्तं—अत्तनि दिट्ठिगाहमत्तमेव । 907 सेट्ठतो अञ्जं—अञ्जत्र सतिपट्ठानादीहि ।
- 908 किं हि तुमस्स तेन—तस्स तेन दस्सनेन किं कतं, किं दुक्खपरिञ्जासाविता उदाहु समुदयप्पहानादीनं अञ्जतरं ।
- 909 दिस्वान वा अस्सति—नामरूपानि निच्चतो सुखतो वा, न अञ्जथा ।
- 911 संसं—जानित्वा । नऽपि आणवन्धु—नापि अस्स आणेन कतो बन्धु अत्थीति, अकततण्हादिट्ठिवन्धु । उग्गहणन्तमञ्जे—उग्गहणान्ति+अञ्जे ।
- 913 अनत्तगरही—कताकतवसेन अनत्तगरही 914 न कप्पियो—बुविधं पि (तण्हा—दिट्ठि-) कप्पं न उपेति । पन्नभारो—पतितभारो । नूपरतो—पुथुज्जनकल्याणकसेखा विय उपरातिसमंगी पि न होति । न पत्थियो—नित्तण्हो ।

52.

- 916 मूलं—अविज्जादयो किलेसा । मन्ता—मन्ताय । विनया—विनयाय ।
- 917 थामं—मानं । 918 विकप्पयं—‘अहं उच्चा कुला पञ्चाजितो’ ति आदिना नयेन अत्तानं विकप्पेत्तो । 920 अनेजस्स—अनेजो + अस्स ।
- 926 सविमूसं—सद्धिं विभुसाय ।
- 927 विरुत्तं—मिगादीनं वसितं । 930 पयुत्तं—चीवरादीहि संपयुत्तं, तदत्थं वा पयोजितं [See 711.] । 934 अनीतिहं—पच्चक्खं ।

53.

- 937 भवनं—ताणं । अनोसितं जरादीहि अनज्झावुत्थं । 938 ओसाने व्यारुद्धे—योच्चनादीनं ओसाने येव अन्तगमके येव विनासके येव जरादिहि व्यारुद्धे आहताचित्ते सत्ते । सद्धं—रागादिसद्धं ।

१४० सिक्खानुगीयन्ति—हत्थिसिक्खादिका अनेकसिक्खा कथीयन्ति, उगग्यहन्ति वा । १४१ वेविच्छं—मच्छरियं । १४४ आकासं—तण्हा, रूपादीनं आकासनतो । १४५ आजवं—आजवनट्टेन आजवं । १४८ नाज्जेति—नाभिज्झति । १५२ अनुद्धरी—अनिस्सुक्की । १५३ निसंरिपति—पुब्बा-मिसंखारादिस्स यो कोचि संखारो, सो हि निसंखरीयति निसंखरोति वा ।

५४.

१५५ गणी—गणाचरियो । आगमं (१) आगतोऽग्निः; (२) आगमनं वा । १५८ विजिगुच्छतो—जातिआदीहि अट्ठियतो । १५९ कीवन्तो—कित्तका; सीवन्तो—कूजेन्तो; न पन पुब्बेनापरं सन्धीयति । १६१ व्यप्पथयो—वचनानि । १६२ एकोदि—एकगाचितो । १६४ परियन्तचारी—सीलादिस्स चतुस्स परियन्तेस्स चरमानो । १६८ भवन्तो—वियाप्पियं अभिभवन्तो । १६९ कुवं—कुहिं । १७१ रुसितो—रोसितो, धट्ठितो । १७२ तकासयं—कामवितकादिस्स आसयं कामसञ्जाहिं । १७४ पञ्च रजानि—रूपरागादीनि पञ्च ।

५५.

१७६ कोसलानं पुरा—सावत्थितो । १७७ समासने—समासन्ने विसये, आसन्ने रट्ठे । १८० उग्घट्टपादो—मग्गकमणेन घट्टपादतलो, पण्हिकाय वा पण्हिकं गोप्फकेन वा गोप्फकं जण्णुकेन वा जण्णुकं आगन्त्वा पि घट्टपादो । १८२ अनुजानाहि—अनुमञ्जाहि सदहाहि । अभिसंखरित्वा कुहको—गोमयवनपुष्पकुसतिणादीनि आदाय सीधं सीधं बावरिस्स अस्समद्वारं गन्त्वा गोमयेन भूमि उपलिम्पित्वा पुष्पानि विकिरित्वा तिणानि संथरित्वा वामपादकं कमण्डलूदकेन धोवित्वा सत्तपादमत्तं गन्त्वा अत्तनो पादतले परामसन्तो एवं रूपं कुहनं कत्वा ति अत्थो । भेरवं—भयजनकं वचनं । १९६ विधुरो—विगतधुरो, अप्पटिमो । १००९ पुब्बवासनवासिता—पुब्बे कस्सपस्स भगवतो सासने पब्बाजित्वा गतपञ्चागतवत्तपुब्बवासनाय वासितचित्ता । १०११ गोमदं—गोधपुरस्स नामं । वनसब्बयं—तुम्बवदनगरं बुच्चति, वनसावत्थिंति एके । १०१३ मागधं पुरं—मगधपुरं, राजगहं । पासाणकं चेतियं—महतो पासाणस्स उपरि पुब्बे देवदूतानं अहोसि, उप्पन्ने पन भगवति विहारो जातो, सो तेनेव पुरिम-वोहारेन पासाणकं चेतियंति बुच्चति ।

1018 आदिस्त जम्भनं—कतिवस्सो ति एवं उदिस्सि अम्हाकं आचरियस्स जातिं ब्रूहि । 1021 पविचयं—वित्थारं । 1023 पुच्छं—पुच्छमानं ।

56—71.

1033 वेविच्छा—मच्छरियं । जप्पाभिलेपनं—तण्हाभिलेपनं ।

1034 सोता—सब्बेसु रूपादिषु आपत्तनेसु तण्हादिका सोता । 1038 संसत-धम्मासे—अनिच्चादिवसेन परिवीमंसितधम्मा; अरहतं एतं अपिवचनं ।

1048 परोवरानि—परत्तभावसकत्तभावादीनि परानि च ओरानि च । अनियो—रागादिईषविरहितो । 1053 अनीतिहं—अत्तपच्चत्तं । 1055 उद्धं—अनागतद्धा; अधो—अतीतद्धा । नन्दि—तण्हं; निवेसनं—दिट्ठिनिवेसनं; विज्झाणं—अभिसंखारविज्झाणं ।

1057 अनूपधीकं—निब्बाणं । 1058 अट्ठितं—सक्कच्चं, सदा वा । 1061 नार्हं गमिस्सामि—अहं न गमिस्सामि, न सिक्खामि, न वायमिस्सामि ।

1065 अव्यापज्जमानो—नानपकारत्तं अनापज्जमानो । 1070 कयाहि—कथं—कयाहि । तण्हकस्सयं रत्तमहाभिपस्स-नत्तिन्दिवं निब्बाणं विभूतं कत्वा पस्स; एतेनस्स दिट्ठधम्मसुखविहारं कथेति ।

1071 परमे—उत्तमे (आकिञ्चज्जायतने) । अनाभुयायी—आकिञ्चज्जाय-तनब्रह्मलोके आविगच्छमानो । सीति सिया—सीतिभावं पत्तो भवेय्य, निब्बाणप्पत्तो सस्सतो हुत्वा तिट्ठेय्य । 1074 अत्थं पलेति—अत्थं गच्छति ।

1077 आजीविकनिगण्ठादिकं सन्धाय “यान्ति मुनयो” ति वदन्ति ।

जीवितेनूपपन्नं—नानपकारकेन हूयजीवितसंस्सातेन जीवितेनूपपन्नं ।

1079 यता—सकाय दिट्ठिया गुत्ता । 1084 हुरं—पुव्वतर । तक्को—कामवितक्को ।

1087 दिट्ठधम्ममिनिब्बुता—विदितधम्मता दिट्ठधम्मता रागादिनिब्बाणेन च अभिनिब्बुता । 1090 पञ्चकप्पी—समापत्तित्राणादिना षाणेन तण्हाकर्णं वा दिट्ठिकर्णं वा कप्पयति । 1092 इदं—इदं दुक्खं; नापरं—न पुन ।

1093 अनापरं अपरपटिमागादिविरहितं, सेट्ठं ।

1095 पद्धग्—पद्धत्ता, परिचारका, सिस्सा । 1096 सहाजनेत्त—सहजात-सब्बञ्जुत्तत्राणचक्खु । 1098 दट्ठु—दिस्वा [४००४२४] । उग्गहीतं—तण्हादिदिवसेन गहितं । निरतं—निरसितव्यं, मुञ्चितव्यं ।

- ११०० पद्मानं कामच्छन्दस्स-उमज्ज्ञानं निज्जनेन्तस्स कामच्छन्दपद्मानं ।
 उपेसासति-चतुत्यज्ज्ञानउपेसासति । ११०९ विचारणं-विचारणकारणं ।
 ११११ सतस्स-संपजानस्स । १११३ विमूढ-ममतिगन्तः, सञ्चक्रायप्पहा-
 यिनो-सञ्चरूपकायप्पहायिनो, पहीनरूपमपटिसन्धिक्कम्मानि अधिप्पायो;
 विज्जाणामावपिप्पस्सेन 'नत्थि किञ्ची' ति पस्सतो, आकिञ्चज्जायतन-
 लाभिनो । कथं नेट्ठो-कथं च सो नेट्ठो, कथम्म उतारिं जाणं
 उप्पादेत्तञ्च । १११४ विज्जाणाद्वीतिपो-अभिसंसारवसेन वनम्मो,
 पटिसन्धिवसेन सत्त । विमुत्तं-आकिञ्चज्जायतनाधिमुत्तं । १११५ आकि-
 ञ्चज्जासंभवं अत्ता-आकिञ्चज्जायतनगनकं कम्माभिसंसारं 'पलिवोपो
 अयं' ति अत्ता । युसीमतो-युसितशास्सम् ।
 १११६ द्वाहं-अजितसुत्तस्स च मेतेट्ठसुत्तस्स च अरसाने द्विस्सत्तुं । देविमि-
 विसुद्धिदेवभूतो इति । १११८ आभिकन्तइत्ताविं-अग्गइत्ताविं ।
 अजिस्सट्ठो-याचितो । पात्तायनं-पात्तभूतस्स निज्ज्ञानम्स अपनं ।
 ११३७ अनीतिकं-किलेसईतिवित्तिं । ११४३ विरसेमि-अनिनामोमि ।
 ११४४ संकप्पयत्ताय-तेन संकप्पगमनेन ।
 ११४५ वीपा वीपं उपपुत्तिं-सत्थारादितो सत्थारादिं अभिगच्छिं ।
 ११४६ वक्कलि-वक्कलित्थेरो सद्धाधुरेन अरहं पापुणि* ।
 ११४८ आधिदेवे-आधिदेवकरे धम्मे । ११४९ असंहीरं-सग्गादीहि अमंटात्थिं ।

INDEXES.

[*N.B.*—The indexes are not intended to be exhaustive; The Devanagari figures indicate the number of pages and the Roman figures indicate the number of stanzas.]

I. Index of Proper Names.

(I) Gods, Persons, Sects and Peoples.

अजितो (कैसकंषली) ७२, ७३.
अजितो 1006, 1016, 1031-37, 1124.
अनापिण्डको १४, १७, ३६, ४०, ५१,
६३, ९७.

असितो (इसि) 679, 686, 698, 699.
आजीविका 381.

आदिचबंधु 54, 540, 915, 1128.

आदिवा (गोत्तेन) 423.

आळवको (यक्खो) २४.

आळवि-गोतमो 1146.

भोक्काको 302, 306, 991.

इन्दो 310, 316, 679, 1024.

उद्धो 1008, 1105, 1106, 1125.

उपसीवो 1007, 1069-74, 1076, 1124.

एरावणो (नागराजा) 379.

कण्डसिदि... (see also असितो) 689.

कप्पियो 358.

कप्पायनो 354, 358.

कप्पो (निप्रोधकप्पो) 349.

कप्पो 1007, 1092-94, 1125.

कसिमारदाजो ११-१२.

कस्सपो, (पच्चैकबुद्धो) 240-41.

कस्सपो, पूरणो ७२.

कुवेरो 380.

फेणिवो (जटिलो) ८१-८३, ८९-८७.

फोकालियो ९७-९९.

फोसलका ४०.

खरो (यक्खो) ३७.

गोतमो (see also बुद्धो) १२, १३, ९८,
७३-७४, ८४, 153, 164, 376,
448, 553, 596-99, 699, 848,
933, 1057, 1083, 1084, 1117,
1136, 1140.

— (तस्स) जानि 683

— (तस्स) विदि न 1117.

— (तस्स) पब्बज्जा 407-424.

— „ पधान 425-455.

— अनीनिहमदस्सी 934.

— अभिकन्तवस्साधी 1118.

— अभिधु 934

— चक्खु 599.

— चक्खुमा 495, 541, 1116.

— तमबुद्धो 1136.

— नागनागो 543.

— नागो 1101.

— नाथो 1131.

— पभंको 1136.

— पट्टपञ्जो 539.

— पारसु सव्वधम्मानी 1105.

— पुरिसुत्तमो-544.

गौतमो बुद्धसेट्टो 383, 1126

— ब्रह्मा 1065

— भुरिपञ्जणो 1136, 1138, 1140

— भुरिपञ्जो 376, 538

— मारसेनप्पमद्दो 561, 563

— माराभिण्ण 545, 571

— मुनि 1085

— लोकनायको 991

— लोकस्स मत्तिं पज्जानाति 377

— विवत्तच्छदो 378

— वीरो 547.

— सङ्को 1069, 1090, 1113, 1116

— सत्था, पञ्चानन्तकरो 1148

— सञ्जाभिज्जायल्लन्तो 992

— समणो 866

— समन्तच्चसु 1063, 1089-73,
1090, 1133

— सहजानेत्त 1096

— सीद्धो 546

शुन्दो 83-85

जटुकण्णि (पण्डितो (1007, 1096-98,
1126

जावुस्सोणि ९०

गारुक्खो ९०, 594

निस्सो (see मत्तेय्यो)

नेट्ठेय्यो ९०, 1008, 1088, 1091, 112०

धनियो, गोरी 18, 20, 22, 24, 26 28

धिमिको, उपासको ५१, ५४

धोतको 1007, 1061-63, 1066,
1068, 1124

धन्दो 1007, 1077-83, 1124

धमुधि (see also मारो) 426, 439

धारद-पम्पता 545

नालको 897

निगण्ठा 381

निगण्ठो नागपुत्तो ५२, ५३

विशोधक्यो ४७, 844

पङ्कपो कञ्जापपो ५२, ५३

पण्डो (परिम्माजको) 833

पिणियो (महादत्ति) 1008, 1120-21,
1123, 1125, 1131, 1138, 1146

पुण्णको 1006, 1043-46, 1124

पूरणो कत्तपो ५२, ५३

पौक्खरसाति ९०, 594

पोसाढो (ब्राह्मणो) 1008, 1112,
1114, 1125.

पापरि (ब्राह्मणो) 984, 986, 994 95,
1006, 1010, 1019, 1021,

1025, 1028-1030

विम्बिसारो 409

— मागधो सेनिया ८३

बुद्धो (see also गौतमो) 83, 134,
377, 408, 513, 996, 993,

1005, 1126-29

— अनावरणदस्ताही 1005

— अनोमपञ्जो 352

— अनोमविरियो 353

— असमधुरो 694-695

— इसिस्सत्तमो 3०6.

— गणिमाम्भो 955, 9०7

— गभीरपञ्जो 176-177

— ज्ञान न रिञ्जति 157

— तपोपुद्गो 1188

— विपुत्तयो 83, 690, 995, 998

— दुक्खवन्तय 401

— धम्मस्सामी 83

— धम्मेषु चक्खुमा 161

— पक्वो 377

— पक्वो सारथीन 83

— पद्धतपञ्जो 359 998

— इरिसदम्मसारथि ८१

— भगवा पञ्चसेट्टो 356

— महावीरो 562

— मारसेनप्पमद्दो 561-63

— माराभिण्ण 545, 571

— मुधि 1127

192 I. Index (1) Gods, Persons, Sects and Peoples.

- बुद्धो लोकनाथो 995
 — लोचनायको 991
 — लोचन्तः 1133
 — वरपञ्चो 565
 — विषट्चक्र 921
 — वरभयानीतो 167
 — सख्यपुद्गलो 690
 — सख्यपुत्रो ८१, 991, 996
 — सञ्च हथो 1133
 — समुज्ज्वल्यो 352
 — सल्लकतो 562
 — नह्मा 203, 479, 508 656, १८, 1024
 — (बाह्या) 519
 — (गौतमो) 550
 — सहपाति १८ २१
 — मुजपति 10१4
 भद्रावुधो 1008 1101, 1103, 112०, 1146
 भारद्वाजो १०-११, 596
 अग्निक १७, २०
 (कसि) १३
 सुन्दरिक ६४
 भोजराजानो 563
 मक्खलि गोसालो ७२-७३
 मरु 681 688
 मागदियो 837-841
 माया ६९ 487-88, 50०-06, 509
 मानङ्को 137, 138
 मारधम्म्यानुपन्ना 764
 मारसयागो 733
 मारतेनपमद्दो (गौतमो) 561, 563
 मारसेना 436-39-(1) कामा (2) अरति
 (3) सुविपासा, (4) तण्हा (5)
 भीनामिद्ध (6) भी (7) निचिकिच्छा
 (8) मक्खो यमो (9) लामो सिलोको
 सकारो मिच्छाल्लदो यतो (10) वो
 च्छत्तानं समुज्जसे पेरे च अज्जाननि,
- माराभिडू (गौतमो बुद्धो) 545, 571
 मातो 429-31, 442, 1023, 1103,
 — (यक्खो) 449
 मेत्तघ्न 1006, 1049-50, 1053, 1055,
 1124
 मत्थेयो, तिस्से 814-15, 1006,
 1040-41, 1124
 मेरुपुद्गवसिनो 682
 मोग्गल्लानो १७-२१
 मोघराजा (मिषाधी) 1008, 1116, 1119,
 1125
 राहुलो ४७
 वक्कलि 1146
 वरसि ४७-४९, ६४
 वासवो 384
 वासिदो १०-११, 600, 612-619
 वेस्सवणो 380
 सको 346 6०6
 सख्य (साकिय) 683, 685-86,
 690-92, 695
 — कुलं ८१
 — पुद्गलो (गौतमो) 690
 — पुत्ता ८१, 991, 996
 सजयो बलडिपुत्तो ७२, ७३
 सभियो परिन्वाजको ७२-७८, 510-12,
 ८१
 सयपभा (देवा) 404
 साकिया 423
 सातागिरो (यक्खो) 153 165 167
 159 161, 163
 सारिपुत्तो १७ १९ 557 955 963
 सुद्धोदना 685
 सुन्दरिक भारद्वाजो ६४, ६८
 सुविलोमो (यक्खो) १७, ३८
 सेलो ८३, ८४, ८९, 554-555
 हमको 1007, 1084, 1086, 1124
 हेमवतो यक्खो 154, 156, 158, 160,
 162, 168, 169

1. Index (ii) Places, Rivers, Countries, Mountains,

(ii) Places, Rivers, Countries, Mountains.

अग्गाळवे (चेतिथे) ४७, 343 .

अट्टो (निरयो) }
अषथो " } १८.
अम्बुवो (") }

असिपत्तनं ७7०.

अस्सक ७77.

अट्टो (निरयो) १८.

अट्टक ७17, 1011.

आपण ८१, ८३.

आळवी २४, 19६, २६, ४७.

इन्जानगलवत्तसण्डो १०, ११.

इसिब्बयं धनं 684

उज्जेनि 1011.

उणलको (निरयो) १८.

एकनाळा (बाह्यगामो) ११

अंगुत्तरापा ८१, ८३.

कविलत्तु ७91, 1012.

कलन्दकनिषापो ७१, ७३.

कुम्भदो (निरयो) १८.

कुसिनारा 1012.

कोसम्बि 1012.

कोसला 422, ६४ १७६.

गया ३७.

गिन्द्राकुडो (पम्पतो) ६९.

गिरिष्पज्ज (राजगहं) 408.

गोधावरी (नदी) ७77.

गौनदं 1011.

जम्बुसण्डो 652.

जितवनं १४, १७, ३६, ४०, ५१, ६३, ९७.

टंकितमञ्जो २७.

दम्बिणागिरी ११.

दम्बिणावप ७76.

निरम्बुदो (निरयो) १८.

नेरअग (नदी) 425.

पतिहानं 1011.

पण्डव (पम्पतो) 414, 416, 417.

पुद्गुमो १८-१९, ७77.

पावा 1013.

पासाणकं (चेतिथं) 1013, १९५.

पुण्डरिको (निरयो) १८.

पुम्पारामो १०९.

भोगनगरं 1013.

मगधा ११, 408, १६५.

मागध पुरं (राजगहं) 1013.

माहिम्सनि 1011.

मिगारमानुपासादो १०९.

राजगहं (मागधं पुरं) ६९, ७१, 1013.

सम्भिनेम्भो (जनपदो) 683.

वनसब्धय 1011.

वेतरणी (नदी) ७74.

वेदिसा 1011.

वेसाली 1013.

वेत्तुवनं ७२-७३.

साकेत 1012.

सावत्थि १४, १७, ३६, ४०, ५१, ६३, ९७,

१०९, ७७6, ७७8, 1012.

— (कोसलानं पुरं) ७76.

सुन्दरिका (नदी) ९४.

सुनम्भ 1012.

सोगम्बिको (निरयो) १८.

हिम्बन्तो (पम्पतो) 422.

II. Index of Similes and Metaphor

- अग्नि, दहं अनिवत्तमानो 62.
 अग्निसिखूपमा (नारियो) वृषे 703.
 अग्निह्वलमुखा यज्ज्ञा 568.
 अग्नि, वातमेव खितो 1074
 अग्नि, रथस्त यायतो 654.
 आकासोऽयं अज्यावज्जपानो 1061
 आदिष्ठो 550, 569, 1097.
 इन्द्रर्षिलो 229.
 उक्तामुखं 686.
 उद्धरद्द्वयो 467.
 उद्विन्दु यथाऽपि पोक्खरो 812
 उरगो 1-17.
 उरसि, इव पुत्तो सेति 255.
 उरगो 29, 416.
 अंगारकास्तु 396.
 फण्टकं एलम्बुजं चारिजं 845.
 कपणो विष झायति 818.
 कपि, साखं गहाय पमुञ्चे 791.
 कम्मारो, रजतरस्त मलं निद्धमे 962.
 काको इव (मारो) 448
 कुंभ-अद्भुतं धूपमो (बालो) 721.
 कुमारका धकमिव ओस्तजन्ति 270-71.
 कोविळारो 44.
 खग्विज्ञा 35-76.
 खग्धजा, निप्रोधस्त 272.
 खुरधारूपमो 716.
 धूपरूपो, गणधरित्तको 270.
 गोमिकी 33-34
 गो, वज्रो 580.
 घम्माभिनत्तो छायेऽयं 1014.
 घम्मतनो वारि यथा (अभिरुद्धति) 353.
 चक्रलुमा (गोतमो मुद्धो) 495, 541, 956,
 1116.
 चक्रुं, लोके (गोतमो) 509.
 चन्द्रो 465, 498, 569, 637.
 — खयातीतो 598.
 — पन्नरसे पारिपुर्णि उपागतो 1016.
 तथा 1-17.
 तपो, बुद्धि 77.
 तमो इव लोको 348.
 तसर, उज्जु 215, 464, 497.
 तसितो, बुद्धि सीत इव 1014.
 तारासभो 687.
 तिमिसं, अन्धं 669.
 यमो, ओगाहने 214.
 विजो, कुब्जनकं पहाय 1134.
 नरो, अनुसोतगामी बुद्धमानो 319.
 „ मोहनस्मिं पगाळ्हो 772.
 नळसेतु 4.
 नागो, पुत्तिलतं दालयित्वा 29.
 „ युधानि विषज्जयित्वा 53.
 „ (गोतमो) 1101.
 नागं 543.
 नावा, दळ्हा 321.
 — विषेनऽरित्तं सन्निधुता 321.
 — भिन्ना 770-771.
 निकुञ्जित 11.
 नेक्खं, सुवण्णं 689.
 पज्ज्ञा, युगमंगलं 77.
 पटिच्छन्न 11.
 पत्तं, आमं 443.
 पवीषो, यथा (निष्पाति) 235.
 पदुमं, तोयेन अलिप्पमान 71, 213.
 पदुमे वारि यथा न लिप्पति 812
 पण्णे वारि यथा न लिप्पति 811.
 पलायि, अस्तमणे, वापआचारगोधरे 282.
 पारिच्छतो 64.
 पुण्डरीक, तोये न वलिप्पति 547.

पुष्पं 5

फलं, पकं 570

फालो १२.

भाजना, मलिक 577.

माधवा, वीतरसि 1016

मिस्रपुष्पं 2

मगो, विहिसाभिरतो 276

मनो, योत्त 77

मच्छा, अनीदके 777, 936

मन्दे यथा समुद्रस्त कमि नो जायति 920

मलिकभाजना 577

मन्दोऽत्र परिक्रिस्तति 820

माना, निर्य पुन अदुरक्ते 149

माधवा, चने विवता 272

मिगो 39.

मुख

— अग्निदुत्तमुखा यज्जा 568

— आदिशो, तन 569

— चन्दो, वरुषान 569

— राजा, मनुस्मान 568

— सधो, यजनं 569

— सागरो, नदीनं 568

— सावित्री, छन्दो 569

मुख ११.

पानं, मन्त 816

रजो, क्षुप्तो पटिवान खिजो 669

रुदो, ह्यो 791

राजा, विजित रट्ट पहाय 46.

रुखंऽत्र वपनिवचति 712

वनपुष्पे, कुरित्तन्यो 233

वैमाकळीतो 38.

पैतो 38

पाणिजो, महालाभेऽत्र 1014

पातो, अम्पनं विहवि 348

— जालभिः असज्जमानो 71, 212

— तुल्यं धत्ते 591

पायसा इव (मारो) 447-448

पाणि, पोम्बवारपत्तेऽत्र 625

परिविन्दु पोस्सरे 702.

पासरो, (तन) सुपासिने 394

प्यप्पुसलो 416

सको (सहसनेतो) 346

सधं, विद्वानं 78

सनि, फालपाचन 77

सरो, गुहाय 772

सत्पा ह्रीनो, (पक्ष पाह्वा) 809

सदा, बीजे 77

सन्वित 1

सरणं, आदितं 591

सलिलम्बुचरि, जालं भेत्वा 62

सल्लचिन्तो 767

सासरो, आरगणिव 625.

सासपारिव आरणा 631

सिरो (अग्नि), पज्जलन्तो 687.

सिप्पि, हसस्त जय नेवेति 221.

सिरो, सप्पस्त 768

सीहाऽत्र पक्षरा ८४

सीहो (गीतनो) 546, 572

सीहो 592, 684, 1015

— एकचो 166

— गिरिगम्भरे 416

— वाटपत्ती 72

— सहस्र असम्भन्तो 71.

हरियो 697.

ह्यो, राजखादाय ह्यो 821.

ह्यपण, जलितं 686

हारव, पयोचन 78

हत्ता 350.

हत्तो, महोदधिं अज्जपन्तो 1134.

हरि, हत्ता 77.

III. Index of subjects and important words:

- अकथंफधी 534, 638.
 अकपियो 800.
 अकाचो 476.
 अकालचारी 386.
 अकेवली 878, 891.
 अखिलो 1060, 1147.
 अग्निहोत्र 249, 428, ६४, 568.
 अग्रन्तद्यदि 794.
 अज्ज्ञत्तं च दहिद्धा च 738, 1111, 1113.
 अज्ज्ञत्तसन्ति 837, 838.
 अज्ज्ञप्यामाचो 740, 752
 अज्ज्ञा १०९, ११५.
 — विमोक्खो 1105, 1107
 अज्ज्ञाण 839, 840.
 — पक्खा 347.
 अत्तगरही 778.
 — दण्ड 935.
 — वीरा 501.
 — सम्पापणिधि 260.
 अत्तं 800, 8 8.
 अत्तजहो 790.
 अत्तं त्रिदं 767, 858, 919.
 अत्तादुदिदि 1119.
 अदस्सन 206.
 अदिट्ठ 1122.
 अदिट्ठि 839, 840.
 अदुक्खमसुखं 738.
 अपम्मो 310, 312, 450.
 अधिमुत्तचिणो 1149.
 अनत्तगरही 913.
 अनरियपम्मो 782.
 अनागामिता 109, 115,
 अनादुयोमी 1071-73.
 अनारियं 815.
 अनासव 765, 996, 1082-83, 1105,
 1133, 1145.
 अनिकेतसारी 844, 970.
 अनिमित्त 342.
 अनीतीह 934, 1053, 1066.
 अनुपस्सना १०९-११५.
 अनुपादियानो 470, 800, 915.
 अनुपादिसेसो 354, 876.
 अनुविदितो 528, 530.
 अनुसया 14, 369, 545, 571.
 मान° 342.
 अनुस्तदो 624.
 अनुपधीक 1057, 1083.
 अनुपयो 786-87, 897.
 अनेलमूगो 70.
 अनेधत्तिणो 1081.
 अनोमनामो (सत्था) 153, 177.
 अनोसितं 937.
 अन्तो, पुब्बो 849.
 अन्ना उभो 582, 778, 801, 10
 1042.
 अपायो, चत्तारो 231.
 अपुनब्भो 1121, 1123.
 अप्यमज्ज्ञा 507.
 अप्यमादो 334.
 अव्वत्त 839, 840.
 अव्वहे 592.
 उद° 583.
 — अव्वद्धसल्लो 593, 779.
 अभिक्खा 992.

- अभिधानानि, स 231
 अभिनिर्व्विज्ज 281
 अभिनिव्वुत्तो 456, 469
 अमनोगघ 835
 अमोसधम्मो 758
 भरति 642, 835
 भरहा 186, 539, 590, 644, 1003
 भरिय 533, 535, 758 761, 762
 765
 — धम्मो 353, 783
 — पवेदिने 330
 — सावको 90
 भरूप 755
 भवदानिया 774
 भविज्जा ११०, 730, 1026, 1033,
 1105, 1107
 भविज्जान्तं 1122
 भविदसू 762
 भविद्वा 728, 1051
 अशीवदाता 784
 भसहीर 1149
 भसंकुप्प 1149
 असञ्ज्जी 874
 मसान 869, 870
 असीलता 839, 840
 मधुर्न 1122
 मधुरा 681
 मधुरो 439
 अस्तमणे 282
 अस्तुति 839, 840
 आकासो 944
 आकिञ्चज्ज 1070-72
 आकिञ्चज्जासभया 1115
 आज्ञानियो 472, 528, 532
 आत्त 1062
 आभच्छर्ण 927
 आदानमयो 794
 — तण्हा 1103
 — सत्तो 1104
 मादि (आचरियो) 1018
 आदिनियो 89 — ग्रहजा 36
 आमगधो 240-48
 आयनन 373
 ओयागो 486
 आरम्भा १११, 744-45
 आरम्भणा 474, 506
 आरुण्य ११४
 आरुण्यवासिनो 754
 आलसानि 535, 635
 आसव 162 163, 525, 535, 540,
 572, 1100
 — परिक्खयो 749
 — पट्टान 374
 भव 472
 आससानो 1080-91
 आसा 474, 634, 704 864 865
 निर 494
 आहारा १११, 747-48
 इच्छ 311, 706, 707, 773, 872
 इज्जा ११४, 750-51, 1040-41,
 1048
 इतिहासो २, 1020
 इतिहीनिह 1084, 1135
 इयमावो 729 740, 752, 1044
 इयि 112
 इदमिस्सखरो ८४
 इरिया 1038 — यो 385
 इसि 284, 458, 679, 691, 1008,
 1043-45, 1125, 1126
 इत्तिसत्तमो 356
 उकाधरो 336, 336
 उकामुख 686
 उक्तापच 702 939,
 उक्तावचा 703, 714
 उज्जसरा 931
 उज्जति 830
 उज्जा 1020
 उपकिलेसा, चेतसा 66

198 III. Index of subjects and important words.

- उपनिषा १०९.
उपसपदा ११, १८, ८१.
उपाधि ३३, ३४, ३६४, ३७४, ५४६, ५७२,
७२८, ११०, १०५०, १०५१.
निर° ३३-३४.
उपयो ७८७, ८०७.
अन° ७८७, ८०७
उपादान ३५४, ११२ ७२२, ७४३
अन° ५४६
— खयो ४७५.
उपादिषितो १०९, ११९.
उपायात्ता ५४२
उपासको ५१, ३७६
उपेक्ष ११०७.
उपोषयो—अट्टमी, चातुर्दशी, पञ्चदशी
४०१-४०३
— अट्टमिको ४००, ४०१
— पण्णरसो १६३
उरस ८६०, ९५४
उरसदा ५१५, ७८३, ८५५, ९२०
एकचरिया ८२०, ८२१
एकोदि ९६२, ९७५.
एजातुगा ७९१.
एणिजयो १६५.
ओष २१, १७३, १७४, १८३, १८५, २१९,
२७३, ४७१, ४९५, ७७१, ७७९, १०५२,
१०६४, १०६९-७०, १०९३-९४,
— अतिग १०९६
— निण्ण १७८, ८२३, १०८२-८३,
११०१, ११४५.
ओम ८६०, ९५४
ओसरणानि ५३८.
फला ५८, ५४१, ५५९, १०२५, ११४९
फच्छ २०.
फत्तकिन्धो ११०५
फथफथा ५५०, ८६६, ८६८, १०६३,
१०८८-८९
फथफथी १०६४
फथसीलो ८४८
फथाज्ज ८२५, ८२८
फथ १६, ३५, ५१७, ५२१, ५३५, ८१०,
९११.
फथियो ७१४.
फथण्डदु ९४.
फथ १३६, १४०, १४२, १६३, १६४,
२५३, ३२४, ३३०, ३६५, ५१६, ५९९,
६५०, ६५२, ६५४, ६६६, ८४६,
८९९, ९००.
फलहा ८३२-६३.
फलि ६५८-६५९.
पुरिसन् ६६४
फन्मसरो ६८०
फत्थाणपानि ९६९.
फत्तम्बु २८१.
फत्ति, अमत्तफत्ता ७७-८०.
फत्तको ६१२, ६५१.
फामगुणा ५०, ५१, १७१, २८४, ३३७.
— फत्तो ९४५.
फामा ५०, ३५९, ४२३, ४३०, ४६४, ४६७,
४०७, ७६६-७७४, ८२३, ८४४,
८५७, १०३९, १०७०-७२, १०८८-९९,
१०९७-९८, १०९६.
फाथेय्यावटिक ८२
फाण्डद २८१.
फिम्बित्तकारी ७६५-७६, ६७१-७२, ६७६
कुक्कुच ८२, ४८१, ११०६.
कुक्कुचिय ९७२.
कुटारी ६५७.
कुण्णपटिच्चसन्नि ७८४
कुसला ६०३, ७८२, ७८३, ७९८, ८२५,
८३०, ८७६, ८७८, ८७९, ८८५, ८८८,
८९८, ९०३, १०७८.
कुसलो ३२१, ५२३, ५२५, ५३६, ५९१,
८८८, १०३९
कुरसोम्भा ७२०
केटुम ८१, १०२०
केवली ८२, ४८१, ४९०, ५१९, ५९५.
कोधो ८६६, ८६८, ९२८, ९६८.

- खणाती 333
 खिल 19, 780, 973
 खीणासो 82, 471, 411, 103, 539, 644
 खेत, विष्णु, ब्रह्म, मानुसके 524
 वित्तजिन 623-24
 — वल 524
 विसवस्सिनो 809.
 गन्धो 708, 847, 857, 912
 गम्भकरण 927
 गम्भरोत्प्या 29, 535
 गवास्स 769
 गहट्टवत्त 393, 404
 गहट्टो 43, 90, 134 487-489, 628
 गळो 61
 गाधो अन्नदा 297, परमा मित्ता 296
 गाधो, पत्तिवलो मनुस्सान 307
 गाधो, सोरता 309
 गिनि 19
 गिहि 220, 221, 404
 — वधनानि 44
 — व्यञ्जनानि 44, 64
 गोदान-304
 गामस्स 612
 गो, वज्जो 580
 — हन 308-310
 — हननं न 294-297
 गोत्त 455
 — वज्जो 456
 गोपणिप्यो 26-27
 गोमण्डपपरिमुत्तं 391
 वज 634, धम्म 507, 693
 — वत्तनं 698
 वरण 462, 536
 वरणवा 533, 536
 वलिनं 114
 वात्ति 42
 वामरा 688
 वुत्तुपपातो 902
 वेतो 616, 652
 उन्वसो 568
 उन्वो 171, 203, 387, 778, 835, 861-867, 1026, 1086 1106
 जयजिनधरा 1010
 जट्ट 782, 792, 796, 809, 867, 1103
 जणं 328, 1033
 जण्ये 593
 जरा 725, 727, 804, 1044-1048, 1052, 1056, 1060, 1079-81, 1092 94 1097, 1120, 1122 23
 जानेपदो 462
 जानि 136, 139, 141-142, 421, 423, 455, 725, 727, 729, 1045-48, 1052, 1056, 1060, 1079, 1081, 1120
 — वत्तयो 476, 517, 743
 — वरण 467, 500
 — वरण्योविदो 484
 — वादो 315, 41, 526
 — विर्मो 600
 जानियो अन्तो-वत्तिपा मत्तवत्त, वद
 वेम्मिका 314-15
 जिनवतो 628
 जिना 989
 जित्त 379, 697, 996
 — वत्तुविनेपतो 996
 जं विन 804
 ज्ञानं 69, 156, 157, 985
 ज्ञानं 378, 503 788-89, 839, 840, 987, 999, 1078, 1113, 1115
 ज्ञानुपपन्न 1077.
 ज्ञानवत्तु 911
 ज्ञान, वत्तुपुनं 101
 जिनो 215, 328, 359, 370, 477, 579
 जिरिस्सो 52
 वत्तुवित्त 264
 वत्तुवत्तु 1084, 1135

200 III. Index of subjects and important words.

तको 209, 885, 886.

तण्हस्सयो 70, 211, 1070, 1137,
1139, 1141.

तण्हच्छिउद् 1101.

तण्हा 3, 306, 355, 436, 405-96, 740-41,
770, 835, 854, 856, 916,
1068, 1082-83, 1088, 1109,
1123.

— अधिपत्ते 1123.

— आदान 1103.

— दूस्सस्स सभयो 741.

— निग्घातनं 1085.

तथागतो 236-38, 252, 347, 351,
467-68, 557, 1031, 1051,
1114.

तथियं 883.

तन्दि 926, 942.

तपो 77, 267, 292, 295, 655, 901.

तपो, अग्निहोतस्स उपसेवना 249.

अमर 249.

उत्पसेवना 249.

खराजिनानि, जटाजल्लं, नग्गिय, मन्ना-

ह्ति, सुग्गियं 249.

यज्ज 249.

तसयावरा 146, 394, 704, 967.

तिक्खिच्छा 927.

तिग्घकरा-पूरणो फस्सपो, मक्खानि गो-
सालो, अजिनो केसकम्बली, पट्टपो
फक्खयनो, संजयो बेलट्टिहत्तो, निगण्टो
वातपुत्तो ७२-७३.

तिग्घिया—आजीविका, निगण्टा 381.

तिग्घ्या 891, 892.

तिग्घकम्पनी 110.

तिग्घाहो ९९. 677.

पट्टो

गीत 104.

जानि 104.

धन 104.

धावरा 146, 295, 704.

थियो 769.

धीनं 484, 1106.

दक्खिणा 482, 486.

दक्खिणेय्य 488-89, 504, 509

वुहु 424, 681, 1098.

दन्तो 512, 515.

दरपजा 16.

दस्सने

अरियसच्चान 267.

मुनि 207.

दस्सनसंपदा 231.

दाण, परं 396.

दासपोसिं 769.

दिट्ठु 793, 797, 798, 801, 887, 897,

901, 914, 1079, 1086.

दिट्ठुप्पाधेनिब्बुता 1087, 1095.

दिट्ठुप्पो 1053, 1066.

विट्ठुसुतं 250, 778, 812, 813.

विट्ठि 116, 152, 471, 474, 781,

786, 787, 789, 799, 800,

802, 832-33, 837, 840-41,

846, 847, 851, 880-81, 895,

908, 910-11, 1078.

— निवेत्ता 785.

— विस्सकानि 65.

— सारी 911.

विद्या, दस-वत्तस्सो विद्या, वत्तस्सो विदिता,

उद्दे, अपो 1122.

दीपो 1002-94, 1145.

वुक्कतफारी 664.

वुक्खं 38, 61, 67, 183-84, 278,

473, 574, 586, 666, १०९-

११४, 724-26, 738, 741-42,

745, 747-767, 760, 762,

789, 1033, 1049-51, 1056-

1057, 1058.

— उपधिविदानं 728.

वुक्खविरोधगाविनी पट्टिक्का १०९.

III. Index of subjects and important words. 201

- दुष्कृतनिरोधो (अपराधो) १०९.
 — वेपक ५३७.
 — समुद्रयो (संभवो) १०९.
 दुष्कासितं ६५७.
 दोतो ७४, २७०, २७१, ३७१, ४२३, ४७३,
 ५०६, ५०७.
 द्वयता १०९.
 द्विपादको २०५.
 धम्मचक्रं ५५७, ६९३.
 धम्मचरितं २७४-२८३.
 — चरिया २०३, २७४.
 धम्मट्ठो ७४९.
 धम्मनको ११०७.
 धम्मघरो ५८.
 धम्मपदं ६८.
 धम्ममंगलो ६९६.
 — विनिच्छयकृष्ट ३२७.
 धम्मसन्दोसवादो ३२७.
 धम्मवर्ण २६५.
 — सारकृष्टा २६६.
 धम्मसंघमतां १८०, १९२.
 ध्मा ७८४, ७८५, ७८७, ८०१, ८०३,
 ८३७, ८६१-८६८, ९०७, ९७६.
 ध्मा, कुसला १०९.
 — चतुरो-सच्च, धम्मो (दमो), धिनि,
 चागो १८८.
 — तपो-सकायदिदि, विचिकिच्छता,
 सीलवन्तं २३१.
 — पारममनीया १९९.
 — रूपा, सदा, रसा, गन्धा, फरसा ७५९,
 सच्च ७९७, ९१४, ९९२-९९३,
 १०७६, ११०५.
 धम्मो ८१, १८२, १८३, ३१३, ४८०, ९८,
 ३२६, ३२७, ३३०, ३६१, ३८३,
 ४५३, ४७१, ४७६, ७६२-७६४,
 ७९२, ८४०, ८५६, ८७८, ८९०,
 ८९१, ९०३-९०५, ९१७, ९९३,
 १०१५, १०१३-५४, १०६४, १०७५,
 १०९७, ११०२, ११२०, ११२२,
 ११३७, ११३९, ११४१.
 धम्मो अकालिको ११३७, ११३९, ११४१.
 — अणु (पोरानो) ३१३.
 — अनीतिको ११३७, ११३९, ११४१.
 — धुने ३८५.
 — धणीनो ३८९.
 ब्राह्मण° (पोरानो) ४०.
 मेधुनो २९१-२९३.
 मोह° २७६.
 विज्जात° ३१७, ३२१-२३.
 — विद्यापन्नो ३१४.
 स° १०२०.
 — संदिद्धिको ११३७, ११३९, ११४१.
 धम्भी कथा ३२५.
 धुतो-अक्ख°, इत्थि°, घरा° १०६.
 धोतो ३५१, ७८६, ८१३, ८३४.
 धोरद्ध ७९.
 नक्कलं ५६१, ९२७.
 नत्थि किञ्चि १११३.
 नत्थि जहो ११०१.
 नन्दी १०५५, ११०९, १११५.
 — मव ६३७.
 नरको ७०६.
 नरो ३१९, ३२४, ३२९.
 — पमत्तो, ३२९.
 — सम्मानिविद्धो ३२४.
 — सालसो ३२९.
 नागनागो ५४३.
 नामकायो १०७४.
 नामरूपं ३५५, ५३०, ५३७, ७५६, ८७२,
 ९०९, ९५०, १०३६-३७, ११००.
 निगमधोतो ३५१.
 निषण्डु (ण्डु) ८१, १०२०.
 निच्छानो ७०७, ७५८.
 निज्झपये ३२२.
 निज्झपेत्तु ३२०.
 निट्ठा ८६४, ८६५.
 निव्वनो ११३१.
 निव्वान ८६, २०४, ३६५, ८२२, ९४०,
 १०६१-६२, १०९४, ११०८-११०९.

2803

202 III. Index of subjects and important words

निष्वाण, अमोसधम्म 758

— तण्हाय विप्पहानेन 1109

निष्वाणपत्ति 186, 404

— पद 204, 365, 1086

— मनसो 042

— सच्चिकाकिया 267

निम्बिदुन 25

निम्बिदा 340

निम्बुत्त 10, 503, 630, 638, 707,
1041

परि° 735, 737, 739

निम्बुत्ति 917, 933

निमित्तं, ह्युमे 341

निरत्त 787, 858, 919, 1098

निरया, दस-अब्बुदो निरयो, निरब्बुदो°, अ-
बो°, अह्वो°, अटदो°, कुवदा°,
सोगन्धिको°, उप्पलको°, पुण्डरिको°,
पुमो°, १८

निरयो १८, 601.

— अब्बुदो, निरब्बुदो 660

— पुमो १८-१९, 677.

निरामगन्धो 251-52, 717.

निरासरो 56, 634, 1090-91

नितोथो ११४, 764

निशतवुत्ति 326

निविस्सवादी 910, 913

निवेत्तनं 210, 300, 470, 785, 801,
846, 1055

निनुनकेतो 456

निसंस्थाने 953

निम्सयता 856

निहीनो 702, 812, 800

नीधेय्यो 835, 918

नीचनरानी ८४.

नीचणानि, पय 17, 541

नेवळम्म 424, 1098

नहानरा (नहानरु, छिन्नको, छानका)
518, 521, 646

नकपित्तानि 784, 786, 802

नकपित्तानि 838, 902.

नकोदो 18

नकदन्तो 980

नकुच्चमानो 790

नशया चत्तारो-बीवर, पिण्डपात, सयनासन,
गिलानपच्चयनेसम्मपरिक्रार 339

नशयिको 47.

नज्जो 514

नज्जसेट्ठो 300

नज्जकप्पी 77, 184-86, 329, 381
432, 434, 443, 1090-91.

नज्जना 931, 969, 1035, 1036

नज्जानावा 202, 204, 1090-91

नज्जवीमरुत्तका 827

नटिप 371, 536

नटिच्चसमुप्पाददसा 653

नटिपवा 714, 921.

नटिमानवा 58, 803, 1147

नटिसेनिकत्ता 832.

नण्डरानि 526

नण्डतो 115, 204, 335, 336, 523,
526, 578, 591, 653, 721,
733, 800, 820, 871-76, 1007,
1125.

नणिवत्तो 536, 637, 640

नणियो 914

नण्फ ८२, 595.

नण्मो (निरयो) १९, 677.

नण्ण 1005

नर्न 72, 338, 960, 969

नन्ममारो 926, 914

नर्नसत्ता 874, 916

• नण्णजित्तावुल्लोमिरो 385

नण्णजितो (नण्ण इरियावधो) 385-392

नण्णजा, नण्णकातो 202, 403, 406,
667.

नण्णवन्नु 430

नण्णो 334, 1033

नण्णो 841.

III. Index of subjects and important words. 203

- पयुता (बाधा) 711, 930
 परवृत्तपञ्जीवी 217.
 परधर्मिका 905
 परामर्श 91-115
 परिग्रहा 470, 779, 805, 809, 871, 872.
 परिद्वो 1752, 1056
 परिनिष्ठागतो 514.
 परिनिष्ठागतो ४७-४८, 359, 346, 370, 467, 735, 737, 739, 758
 परिनिष्ठागतो 533, 537.
 परिनिष्ठागतो 134.
 — (सम्मा) 359-375.
 परिष्ठा 825, 826
 परित्तया 42, 40, 770, 921, 980, 985, 989.
 — सीत च उण्ह च खुद विपारं, वाता-
 न्ने, दत्ततिरिक्ते च 52.
 परोक्ष 353, 475, 704, 1048, 1148.
 पलापो 89, 282
 पवेगियो 26, 27.
 पम्पूर 833.
 पळियो
 उक्खित्त 622
 पाटिहायिपक्का 402
 पाणमुता 146.
 पानिमोक्खो 340, 921
 पादलोळो 63, 925, 972.
 पाप 22-24, 57, 216, 399, 452, 547, 574, 636, 790
 पाप
 — आचारगोचरो 280.
 — संकपो 280
 पाविच्छो 133, 280, 289
 पापुज्जकरण 256.
 पापातो १३
 पार 714, १६६, 1129, 1130
 — गता 803
 पार गमनाय 1130.
 पारं गमनीया धम्मा १६६.
 पारं, जरामरणस्स १६६.
 पारय 167, 639, 692, 771, 992, 1010, 1105, 1112.
 पारायन 1130, 1131, १६६
 पाय 789.
 पावा 782, 888.
 पिण्डचरो 414, 708
 पिण्डो 301-392
 पुग्गलवैमत्तना ८१
 पुग्गला, अट्ट (राक्ष) 227.
 पुज्ज 427-28, 431, ६९, 569, 636, 790
 पुज्जत्थिको 487-89, 505
 पुज्जवेक्खो 463-66, 481, 487-503. 505
 पुनम्मवो 162-163, 502, 730, 733, 743, 746, 754.
 स्वीण 514
 पुनवासववासिना 1009.
 पुज्जवावसथ 672.
 पुण 1073
 पुलासो 459, 467-479, 486
 पुन 585, 590, 807, 808.
 पुसला ९८, 678
 पुसुण 362, 389, 862, 863
 पुसुणिं 928.
 पुसुणिय 852
 पुत्तिको 616, 651.
 पुत्तो १११ 387, 736-737, 7०9, 778, 851, 871, 870-72, 923.
 पुत्त 986.
 पुत्त 964
 पुत्तो 199, 318, 399, 578, 657, 721, 879, 880, 882, 887-88 893
 पुत्तो 81, 8०, 86, 3९6, 4९0, 523.
 — गाथाविगीत पयुदाप्ति 80, 490.
 — विक्कित्त च चरन्ति 386.

204 III. Index of subjects and important words

- बोधिसत्त्वो 983.
 ब्रह्मचरिय 32, 168, 267, 274, 292,
 294, 326, 354, 396, 428,
 445, 567, 655, 693, 696,
 1128.
 कोमार* 289.
 — परायणो 717.
 सुसितब्रह्मचरिया 493.
 — सद्धिट्ठक 567.
 ब्रह्मचरियवा 1041.
 ब्रह्मनिधि 285.
 ब्रह्मचर्य 241, 315.
 — लोको 139, 508, 509.
 — विहार 73, 151.
 — विहार (मण्यमज्जा) 507
 ब्रह्मा 293, 476, 479, 508, 656, 982,
 1024, 1065, 1133.
 — (मोतमो) 550.
 — (माहणो) 519.
 — (माहणाने) 293.
 ब्राह्मणधम्मो (पाराणो) 284.
 ब्राह्मणा, अवज्झा 288.
 ब्राह्मणा, मन्तवन्धुनो 140.
 — वादसीला 382.
 ब्राह्मणो (कप्पायमो) 356.
 — अथा न होति, कप्पुना होति 136,
 142, 590, 599, 650.
 — उज्ज्वेकखो 463-66.
 भतको 286.
 भवदानी, वंश-वंसाधिपान, सिद्धिसप, मनुस्स-
 फल, चतुष्पद, परधाम्मिक 964.
 भरिया (कीर्णने) 260.
 — परि अवमज्झय 314.
 भवसान 773.
 भवामको 496, 776, 786, 801, 877,
 901, 1040, 1068.
 भववपत्ति 836.
 भवेय आसनि 777.
 भवो 6, 16, 69, 361, 514, 776, 777,
 839, 856, 867, 869, 870, 923,
 1055, 1133.
 — भट्टमो 230.
 काम* 1091.
 भिक्षवाचरिया 700.
 भिक्षु 1-17, 202-204, 343, 359-62,
 366-68, 375, 411-12, 416,
 513-514, 551, 746, 915,
 919, 920, 923, 925, 928-30,
 933, 958, 959, 960, 961, 975,
 1041, 1056, 1104
 — कलहाभिरतो 276.
 — छिन्नसौमो 715.
 — पञ्चाणवा 204.
 — पटिलीनचरो 810.
 — पापिच्छो, पापआचारमोचो 275-
 282.
 — मग्गजिनो 86.
 — मग्गजोकी 88.
 — मग्गदूरी 89.
 — मग्गदेसी 87.
 — मायावी कुलहूसको 89.
 — सतो 741, 753, 1039, 1104.
 — सन्तो 783.
 भिक्षु (तस्स चरिया) 386-392,
 916-934.
 (तस्स भोजन) 338.
 („ परभोजन) 366.
 भिक्षुधम्मो 303.
 भिक्षुसंघपुरस्सतो 1015.
 भिक्षुसंघो 403, ६८, १०९.
 — भट्टनेल्लो ८१, ८२.
 भिक्षि 21.
 भुत्ता 35, 145, 147, 394, 629, 749
 — गला, पावता 624.
 भुत्तेय दण्ड निधाय 394.
 भुत्त 664.
 भुरिज्जो 346, 376, 558, 792, 1027,
 1143.

III. Index of subjects and important words. 205

- धेनु 923, 959, 965, 981.
 भोजराजावो 553.
 भोवादि 62.
 मकली 56, 437, 631, 1132.
 मगो 275, 703, 880.
 मगजिनो 84-86.
 मगजीवी 84, 85, 88.
 मगदूरी 84, 85, 89.
 मगदिसको (मगदेशी) 84, 85, 87.
 मगो, दुक्तुवसमगारी 724, 726.
 मंहु 818, 826.
 मंगल 252-260.
 मंगलदोस्तविषहीनो 360.
 मंगला 300.
 मन्त्र 578-79, 1092-94, 1100.
 — नरो 1119.
 — धर्म 1104, 1146.
 — गुह्य 776.
 — राजा 1118, 1119.
 — हादिनो 755.
 मच्छमैसानं अनासरुनं 249.
 मण्डलमालं ८२-८३.
 मत्तिसम्भव 620.
 मनोविलका 270-71.
 मन्ता 302, 306, 1000, 1018, 1040, 1042.
 मन्ताद्वि 249.
 मन्तावि 119, 466, 777, 805, 809, 950, 1056.
 मरण 32, 318, 426-27, 575, 729, 742, 806.
 मरु 681, 688.
 महादेशो 819.
 महापुरिसरुक्खणानि 549, ८३, 1000-1003.
 — दत्तिस 1000-1003.
 — द्वे-कोसीहि वधुपुम्ह, वधुजिन्ना ८४.
 — नरो-कोसीहि वधुपुम्ह, वधु जिन्ना, उज्जा मद्रफलो 1022.
 महापुरिसो 1040, 1042.
 मानसपा 473.
 मानादुमवो 342.
 मानाभिसमवो 342.
 मानो 4, 469, 494, 537, 631, 786, 846, 802, 863, 889, 913, 1132.
 मामनो 719, 806, 927.
 माया 216, 469, 494, 537, 787, 926.
 मादुवा 212.
 मिता 37, 58, 76, 296. मिजाराणा 75, 254-55. मिता(नि) 185, 187.
 मिता, कम्पाणो 338.
 मुअ परिहरे 440.
 मुण्डको (मुण्डो) १५.
 मुने 714, 790, 793, 797, 79९, 801, 81२, 813, 857, 901, 914, 1082-83, 1086, 1122.
 मुनि 846.
 मुदिता 73.
 मुदं 988-90, 1004, 1025.
 मुदाधियानो 987-920, 996, 1001, 1025.
 मुनि 207, 209-12, 216, 218, 220, 221, 402, 481, 523, 527, 540-41, 723, 770, 780, 802, 811, 812, 821, 823, 838, 844, 845, 850, 877, 912, 914, 940, 954, 1032, 1058, 1075, 1077, 1078, 1081, 1085, 1090-91.
 मुनि (चरिया) 207-221, 702-23.
 — — (गाने) 702, 710-713.
 — नामकावा विमुनो 1074.
 मुनिवरो 698.
 मुनिदम्भ 207.
 मुमावो 100, 129, 242.
 मुत्तइस्सारी 1043.
 मेला 73, 145-152, 223, 507, 967.

206 III. Index of subjects and important words

- मेघुन 218, 291, 293, 400, 609,
 704, 814-17, 820, 821, 835,
 926 .
 मेधकं 893, 894, 935.
 मोनं 718, 723.
 मोनपथ 540.
 मोनेच्च 484, 700-701, 716.
 मोनेव्यसेट्टो 608.
 मोमुडो 840-41.
 मोसपानो 730, 757.
 मोसवज्ज 819, 866, 868 931, 943.
 मोहपम्पो 276.
 मोहने 399, 772.
 मोहन्तरा 478.
 मोहमग्गा 347.
 मोहो 74, 131, 160, 493, 638, 787,
 847, 1132.
 महा° 730.
 धीत° 13.
 मकखा, दससता 179.
 — आळवको २४, सातागिरो, हेमको
 153-163, 168, 169.
 मकखो (पुरिखो) 478, 875-76.
 मकखो (मारो) 440.
 मज्झकालो 458, 482.
 मज्झपथो 1045.
 मज्झसपदा 505, 609.
 मज्झो 249, 295, 458, 461, 484,
 506, 1043, 1045, 1047.
 महा° ८३, 978, 979.
 मयोधिकानि 60.
 माचयोगो ६९, 487-489, 509.
 माजको 312, 313, 618, 652.
 माजयोगा 1046-47.
 मुगर्गल 77.
 योगक्खिम 79, 425.
 योगो, विम्भो, माउत्तको 641.
 योत्तं 77.
 योधाजीको 617, 652.
 रगा 835.
 रजानि, पञ्च-रानो रूपेसु, सदेसु, गन्धेसु,
 रसोसु, कस्सेसु 914.
 रजो 207, 275, 334, 662, 665.
 रतनानि, तीणि-बुद्धरतनं, धम्म° संप° 224,
 238.
 — सत्त-चकरतनं, हत्थि°, भरत्त°, मणि°,
 हत्थि°, गहपति°, परिणायक°, ८३.
 रतनवरो 683.
 रति 41, 59, 270-71, 642, 956.
 रनकू ७३.
 रन्धमेसी 826.
 रागराणी 795.
 रागो 2, 74, 270-71, 361, 403, 974,
 1046, 1086.
 राजखादा 831.
 रागा 40, 419, 449, 552, 554, 568,
 619, 652-
 कण्णेन 584.
 रूप 156, 508, ११४, 754, 755, 872-
 874, 943, 1121.
 रूपग 754
 रोगा, तयो—इच्छा, अवसेनं, जरा, 311.
 — अट्टानवुत्ति 311.
 रोगो 61.
 लक्खणं 927, 1004, 1020-21.
 लक्खणमन्नपारयू 690.
 लक्खणा 360, 1019.
 लिंग 601, 607, 611.
 लोकधम्मा 268.
 लोकायत ८२.
 लोको 168-71, 581, 861, 937, 1032-
 33, 1040, 1043-44, 1045,
 104२, 1053-54, 1066, 1067, etc
 — अये .परलोको 779, 1117.
 — छरसु समुत्थको 169.
 — तमोस 348.
 वरुण° 1117.
 — धुक्कतो 1119.

III. Index of subjects and important words 207

- कण्ठगत 371.
 कण्ठगती 371, 800, ७११
 कण्ठिज्ज, कण्ठिज्ज 404
 कर्त्त 792, 898
 कर्त्तव्यत्वो ९१
 कर्त्तव्यत्वं ८४, 1022
 कर्त्तव्यता ४६, १०४
 कर्त्तव्य ६१, 487
 कर्त्तव्यता 16
 कर्त्तव्यक 100, 129
 कर्त्तव्य 622
 कर्त्तव्य 116-135
 — न ज्ञाता होति, कर्त्तव्यता होति 136, 142
 कर्त्तव्यो 614, 651, 1014
 कर्त्तव्यता 825
 कर्त्तव्यता 1076
 कर्त्तव्य 780, 787, 827, 829, 850, 879, 832, 903, 906
 — हीन 827
 कर्त्तव्यत्वो 400.
 कर्त्तव्य 1108, 1109
 कर्त्तव्य 162, 334, 606, 730, 1076
 कर्त्तव्य १११, 734-35, 1037, 10००, 1073, 1110, 1111
 कर्त्तव्यत्वो 1114
 — विरोधो 1037, 1111
 कर्त्तव्य 1086, 1122
 — संपादितार 329
 कर्त्तव्यतासाधन संपादितानि 329
 कर्त्तव्य 7, 270, 271, 970, 1109
 कर्त्तव्य 533 792 897, 947, 1056, 1060
 कर्त्तव्यता 638, 666, 667, 857, 894
 कर्त्तव्य 514, 806, 867, 869, 870
 कर्त्तव्यत्वसम्बन्धी 1113
 कर्त्तव्यत्वसम्बन्धी 874
 कर्त्तव्यत्वसम्बन्धी 8०7
 कर्त्तव्य, कर्त्तव्य 72०, 727
 कर्त्तव्य 725, 727
 कर्त्तव्य कर्त्तव्य, कर्त्तव्य, कर्त्तव्य 73
 — सामर्थ्य 54
 कर्त्तव्यो 1088-89
 कर्त्तव्य 800
 कर्त्तव्यो 9०3
 कर्त्तव्यत्वो 705
 कर्त्तव्य 79, 184, 432, 966, 1026
 कर्त्तव्य 628, 631, 546.
 कर्त्तव्य 927.
 कर्त्तव्यत्वो ८१, 372, 378, 1003, 1147
 कर्त्तव्य 696, 796, 828, 862, 863, 877, 894, 896, 907, 912
 कर्त्तव्य 474, 851
 कर्त्तव्यत्वो 1065.
 कर्त्तव्य 772, 814, 822, 915
 कर्त्तव्यत्वसम्बन्धी 874.
 कर्त्तव्य 715
 कर्त्तव्यता १११ 768, 8०7, 1054, 1066, 1067, 108०, 1087
 कर्त्तव्य 57, 215, 774-775, 843
 कर्त्तव्य 813, 824, 840, 892
 कर्त्तव्य 55
 कर्त्तव्यत्व 833, 1078
 कर्त्तव्यत्वो 793, 914
 कर्त्तव्य 799, 842, 855, 90०
 कर्त्तव्य 11, 214, 507, 629, 1072
 कर्त्तव्य 1115
 कर्त्तव्य 322, 4०8-59, 472, 479, 503, 528-29, 733, 74०, 846, 890, 947, 1049, 10०9, 1060
 — सत्य न उदेति 749
 कर्त्तव्यो 92०, 1023
 कर्त्तव्य 463
 कर्त्तव्य ११२, 739, 1111,
 कर्त्तव्य १२०, 792, (कर्त्तव्य) 1019
 कर्त्तव्य (कर्त्तव्य) 92०, 1023, 1027
 कर्त्तव्य 158, 159
 कर्त्तव्यता ११६.

III. Index of subjects and important words. 203

- सारं 329.
 विद्मन् 329.
 समाधि 329.
 दृक्स्त पञ्चाय च 330.
 सावित्री 457, 568.
 मिथिक् 613, 651.
 सीति 1073.
 सीमन्ता 484.
 सीमानिगो 795.
 सील 292, 294, 783.
 किं 324.
 सीलचनं 782, 790, 797, 798, 803,
 836, 839, 887, 899, 900, 931,
 961, 1079-83.
 सुख 509, 738, 761-762.
 सुत्रनो 1119.
 सुने 329, 330, 353, 779, 793, 797
 -98, 802, 846, 897, 901, 914,
 1079-83, 1086, 1116.
 सुति 839-41, 1078.
 सदानुपत्ती 788.
 सुदि 790, 830, 839, 840, 891,
 898-901, 906-910, 1079-81.
 सुदिनायो 910.
 सुविनं 360, 807, 927.
 सुभासितं 325, 321, 327, 384, ११,
 450-51.
 सुरा 681.
 सुखो 970, 1038.
 सोको 584, 586, 591, 994, 1056.
 सोरही 112.
 सोता 197, 250, 355, 461, 1034-35.
 सोतावधानुपनिषदपञ्चो ११२.
 सोत्थियो 533-534.
 सापधीको 780.
 सोताको 137.
 सीरत 513, 515, 540.
 खडो 36, 943.
 हव्य 463-466
 हव्यसेत १४.
 हासो 328
 हत 459, 461, 479.

IV. Index of Ditthis.

..

अऊर्ज इतो याभिक्कन्ति धम्मं अपरद्धा सुद्धि
अकेवलानो 891.

अर्च निरज 787.

इतिऽहं ति सीलसु 783.

इदमेव सच्चानि च वादियन्ति 832, 835.

इधेव सुद्धिंति वादियन्ति 822.

इधेव सुद्धीति वादियन्ति नाऊर्जेसु धम्मेषु
विमुद्धिमाहु 824.

एताभिजान परमं ति अत्ता 788.

आणेन वा सीलच्चेनेन वा (दिट्ठि) 799

आणेन सो (नगे) एतद्वाति दुक्ख 789.

दिट्ठिमा सुनिया आणेन सीलच्चेनेन (सुद्धि,
विमुद्धि) 839-840.

दिट्ठेन सुद्धिं नरस्स होति 789.

दिट्ठे सुते सीलच्चेने सुते वा (सुद्धि) 790.

परमति दिट्ठिसु परिच्चत्तानो 790

परस्सामि सुद्धं धम्मं आरोगं दिट्ठेन सहसुद्धिं

नरस्स होति 788

यद्वज्जनि पस्सति आनिससं दिट्ठे सुते सीलच्चेने
सुते वा 796

(यदिदं) दिट्ठमुत्तं सुतेसु वा अऊर्जेन सुद्धिं
813.

यानि च सीणि यानि च सट्ठिं समगप्पत्ता
सितानि 538

वा एव जानाति स वेदि धम्म 878

संयसंयसं वतानि जन्तु उच्चावचं गच्छति
विट्ठं संज्जते 792.

Corrections and Additions.

P	Line	Incorrect	Correct
2	23	मव	मव
3	13	आष	अष
6	29	कना	कुनो
7	1	आरोषविवा	ओगाविवा
8	1	मेन	मन
8	6	चरे	५रे
8	16	कव	कव
9	4 from the bottom	गृहि व्यञ्जानि	गृहि व्यञ्जाने
11	14	भव	मव
11	10	वपामि च	वपामि च.
14	2	मनि अनज	मनि अनज
14	3	धम्मवद्	धम्मवद्दे
14	7	इहेन	इहेन
14	1 from the bottom	गुहमगम	गुहमगम
22	2	विभुनिष	विभुनिष
29	9	उरनिषज्जते	उरनिषज्जते
29	6 from the bottom	तथा ³	तथा
30	8	सुगसु	सुगसु
32	1	अरियसस नि	अरियससनि
32	8	करानि	करोति
32	2 from the bottom	वविष	वविष
33	4	भुतादि	भुतादि
38	2 from the bottom	सूय०-1 2 1)	सूय०-I 1 2 10
40	18	भनरु	वरुत
47	12	अनुधम्म	अगु धम्मो
50	8	विमुचो	विण्णमुत्ता
53	Add a foot note	391-392 cf V M chap I P 33.	
53	"	397-90 cf सूय०-I 10 22 सय न कुञ्जा न य कावेज्जा कम्ममन्तरे य णणुजाणे ।	
68	5	द्विक्कम	द्विक्कम
85	Add to the foot note of 30S of V M chap VII P 101		
88	7	सज्जुन	सज्जन
88	8	मय्या	मिप्प

P	Line	Incorrect	Correct
94	Opening figures in foot-notes should be 621, 625, 626, 627, 628, 629		
95	Heading	वामदे	वामदेसुत and the number of the page, ९५.
101	6 from the bottom	गे रद्व	गेरद्व
103	24	दिपदान वनमो	दिपदानमुनमो
123	6 from the bottom,	विविकभासण	विविक्कभासण
130	7	समणवाहाणा	समणवाहणा
131	9	होमि	होमि
133	Heading	ललवि ल	ललविगुहलल
133	12	लक	लक
135	5 from the bottom,	१ उगगहणन्तिमउल १ ५०-उगगहणन्तिमउल	
137	12	खिदु	खिदु
141	5	क्यास्मसु	क्यास्ससु
148	8 from the bottom, V M I P. 3	V M I P. 3	V M I P 33
149	13	सवससय	सवससय
151	10	उभन्तमभिउलाय	उभन्तमभिउलाय
159	Heading	लोदिय्य	लोदिय्य
172	1 from the bottom,	मुगाथ	मुगाथ
175	9	पाकट	पाकट
177	11	निक्खमितरुमि	निक्खमितरुफामे
177	20	अनुवादविमुत्ता	अनुवादविमुत्ता
183	4 from the bottom,	वा	वा
183	8	पुवत्तर	पुवत्तर
190	3	Roman	Arabic
191	Between lines 24 and 25, add लिदु 679.		
196	19	—दण्ड	—दण्ड
196	24	अत्ता निरल	अत्ता निरल
197	5	ओयागो	ओयागो
198	1	कपोज	कपोज
199	1 from the bottom	लकवदुन	लकवदुन
202	14	पडुधीमसका	पडुधीमसका